

శ్రీంగారకావ్య గ్రంథమండలి ప్రబంధవరంపర - ౭

యా మి నీ పూర్ణ తిల కా విలాస ము.

చెక్లపిళ్ల నరసకవి.

For REVIEW ONLY

Sri Krishna Dhanaraya Andhra Bhusha Nilayam,
Sultan Bazar, Hyderabad.

PUBLISHED BY
K. G. MURTY
FOR SRUNGARA KAVYA GRANDHA MANDALI
MASULIPATAM.

శ్రీ శ్యామ్యమూలము
మచిలీపట్టణము
శ్రీంగారకావ్య గ్రంథమండలివారివి.

తొలికూర్పు
జ్యేష్ఠము, ౧౯౪౧
వేయి ప్రతులు

ముద్రణము
మినర్వా ప్రెస్,
మచిలీపట్టణము.

స్వ సరసకవి విరచితమగు “యామినీపూర్ణ తిలకావిలాస”
 గారరసవత్ప్రబంధమును 1893 వ సంవత్సరమున తునిగ్రామ
 బి. గురులింగదేవరగారు ముద్రించి అందలి పీఠికలో-

ప్రబంధములలో నెన్నదగిన యీ యామినీ పూర్ణ తిలకా
 దావరిజిల్లాలోని కడియమను గ్రామములో నివసించియుండిన
 కవిగారే నించుమించు రెండువందల సంవత్సరములక్రిందట
 . ఇది అతి మృదుమధురగోష్ఠలతో గూర్పబడి శయ్యాపాక
 ముగానుండి కవిపండితతిలకముల డెండములనానందింప జేయు
 యై కతన మిక్కిలి తప్పలతో నిండియున్నను స్వల్ప వైదు
 ర్యము నా శక్తిగోలది కొంత సవరణచేసి ముద్రించితిని. అయి
 చ్చట కొన్ని తప్పులుండుటకు సందియములేదు. వ్రాత ప్రతి
 యుబ్బగుండుటనుబట్టి యిట్టి లోపములుండుటకు గారణము.
 సుదామ ప్రతి సంపాదించిగాని మరల జాగరూకతతో కవి యభి
 గ్రహింపజేసి సవరణచేసి మరల కొంచెము కాలములోనే
 ది యీసారి కొంచెము ప్రతులనుమాత్ర ముచ్చొత్తించితిని.”

ప్రకటించిరి. ఆంధ్రుల యనాదరణవల్లనో, ప్రకటించినది
 యగుటవల్లనో! పూర్వము ముద్రించిన ప్రతులే అమ్ముడు
 పవలననో! సమగ్రముగా గ్రంథమంతయు మరల ముద్రణమందు
 కవలననో గలుగకుండుటనుగాంచి యీ ముద్రితప్రతియు, బ్రహ్మశ్రీ
 గామకృష్ణశాస్త్రిగారు మాకుఁబంపిన వ్రాతప్రతియు, మేమిది
 యిదివ వ్రాతప్రతియు, నీ మూడు ప్రతులను సంప్రతించి
 మిలనో నొక సంపూర్ణ ప్రతినివారిని దానిని మ. రా. శ్రీ
 రుమల వేంకటరంగాచార్యులువారికిఁబంపి ప్రాచ్యలిఖిత పుస్తక
 ముద్రణ ప్రతితో సరిచూపించి దొరికిన పాఠాంతరములను
 చదివి.

ఇదివఱకు ముద్రితప్రతికంటె అదనముగా దొరికిన పద్యములుః
ముందు † నీ గుర్తు ఉంచితిమి, మఱియు నచ్చటచ్చటఁ బద్యపాదముల
లోపించుటవలన అట్టి భాగములు బ్రహ్మశ్రీ వేదమూర్తులైన నాదెళ్ల
మేధాదక్షిణామూర్తి శాస్త్రిగారిచే బూరింపఁజేసి ఆభాగములకుఁ గుండ
కరణమొనర్చితిమి.

అడిగినంతనే వీరికను వ్రాసి పంపిన బ్రహ్మశ్రీ వేదమూర్తులై
చెల్లపిల్ల వేంకటశాస్త్రిగారికిని ఈ గ్రంథప్రకటనకుఁదగిన సాధన సంప
నొసంగినవారలకును మావందనములు.

సారస్వతాభిమానులయొద్ద నింకఁ బాఠభేదములుగల ప్రతు లున్న
యెడల మాకుఁబంపిన ద్వితీయముద్రణమున వానిఁ జేర్చెదము. మఱియ
న్ని డి త్తమ శ్రేణికిఁజెందిన యముద్రితశృంగారప్రబంధములను దమయొ
నున్న వానిని మాకుదయతో నొసంగిన వానిని బ్రకటించుట కెల్లప్పుడ
సంసిద్ధులము.

పాఠకమహాశయులు, మాకృషికి దగినంత దోహదము నొసం
పూచే నాంధ్రవాణి నర్చింపఁజేయుదురని తలంతుము.

ఇట్లు

వ్యవస్థాపకుఁడు

పీఠిక.

యా మి నీ పూర్ణ తిలకా విలాసము

అనడి యీ ఆశ్చర్యముల ప్రబంధమును మాపిన్నముత్తాత గారు రచించినట్లు దేవీభాగవతప్రథమస్కంధములో నుద్ఘాటించియున్నాడను,

(1) సీ. పెట్టికపింసుకఁడై ♦ పేరు చెంచనవాఁడు సిన్నముత్తాత నంగననగను

(2) మ. అనఘండ్రి మదనాశీరామస్వపకఁన్యాచిత్రచారిత్రమున్
జనమత్తమ్మగు నేంకటేశ్వరవిలాసమున్ దగం జెప్పి రా
మున కల్పించి పగమ్ము గన్నమహిళున్ ♦ మమ్మాటికిం గొల్తు నా
పినముత్తాత సగళ్యపుణ్యపథవాఁబ్ది న్నారసింహాఖ్యునిన్.

అయి యుదినద్యమువలన మాముత్తాతగారు మణియొక ప్రబంధముగూడ రచించి రని తెల్పినట్లయినదిగదా? ఇవి రెండుమాత్రమేకావు,

(1) అహల్యాసంక్రందనవిలాసము. (2) ఏకాంతసేవాకలాపము.
(3) ఏకప్రాసకందగోపాలశతకము.

అను మణిమూఁడు పోత్తములుగూడ మా ముత్తాతగారు రచించినవి వారి స్వహస్తలిఖితములు నేను దిలకించుట మాత్రమేకాదు మణిచామర్ల కోటలోఁ జదివికొను దినములలోఁ గాగితములమీఁద వ్రాసికూడ నుంటిని, కానియుదినద్యమువలన విమూఁడును నెట్లొ అంతరించినవి. అంతరించిన శ్రితయములలో యొకటి రెండును యుగ్మగానములు. సేవాకలాపము మాఝూరి జనార్ధనస్వామికి సంబంధించినది. భవశు ఏకవిగాని యొక టి ప్రబంధము ప్రాస పీఠమింపఁడు. ఏవోమణికోన్ని వ్రాయుట అనుభూతము కాని నీవివరు నిల్పవచ్చుదిమాత్ర మారచనలో నేది యొకటిమాత్రమే

యగును; కవితాసంతానమునకే కాదీస్థితి, కేవలసంతానమునకుఁగూడ సమన్వయించుకోఁ దగ్గదే. ఈయామినీపూర్ణ తిలకావలసమువల్లనే మా ముత్తాతగారికిఁ బేరువచ్చినదని జనశ్రుతివల్ల నేను నాబాల్యమునందే తెలిసికొంటిని. నావిద్యార్థిదశనాటి కీపాత్రము మాయంట లేదు. నాపుట్టు కకుఁ బూర్వమే మాతాత వెంకన్నగారు దీని నొకరాజకీయోద్యోగికి వ్రాసి కొని యిచ్చెదనని యడిగినమీఁద-

‘పరపాస్తగతం గతమ్’

అని యనుమానించుచునే యిచ్చిరనియుఁ దుదకాయన యనుకొన్నట్లే జరిగినదనియు మాతండ్రిగారు చెప్పఁగా వింటిని. నాచిన్ననాడు రెండ్రాశ్వాసములవఱకు మాత్రము మాముత్తాతగారి చేతివ్రాతకల పుస్తకము మాయంటనుండెడిది. ఎందుకేని మంచిదని అవసానదశలో వేటొక ప్రతి వ్రాయుటకు మొదలిడి ఆపని నెఱవేఱకమున్నె యాయన స్వర్గతుండై సట్లూహింపనయ్యెడిని, వేంకటేశ్వరవిలాసమింకను సాపు వ్రాయవలసి యుండఁగనే జీవయాత్ర సమాప్తమైన ప్లాపాత్రములో నాశ్వాసాంతపద్యములు గాని గద్యములుగాని లేకపోవుటచేఁ దెలిసికోఁగల్గితిని. ఇటీవల నేనది ప్రచురించునప్పు డాశ్వాసాంతపద్యములు క్రొత్తగా రచించి చేర్చినట్లు జ్ఞాపకము. ప్రకృతగ్రంథమును నేటికి నేఁబదియెండ్లకుఁ బూర్వము గోదాచరి డి॥ తునిలో నొక జంగమదేవర ముద్రించుచు నాఱవయాశ్వాసము తన మొద్ద లేదనియు నది పంపవలసినదనియు నాపేర వ్రాసెను, అప్పటికి నేను ముగ్రముగా గ్రంథము సంపాదించియున్న కతన నాయన కది పంపఁగల్గితిని, యనకు దొరకిన ప్రతియందలిలోపములవల్లనేమి ముద్రాప్రమాదములవల్లనీమి మొత్తము పాత్రమంతయుఁ దప్పులకుప్పగానే యపుడు తయారై నది. పు డీబందఱువారి కేప్రతిదొరకినదో కాని యిదిగూడ నంత శుద్ధముగ నున్నట్లు తోచెను. ముద్రణారంభమునకు మున్న నాకుఁ దెల్పినచో గొంతేని లాభముండెడిది. స్వహస్తలిఖితమేని చిక్కిన రెండ్రాశ్వాసాల తాళపత్ర గ్రంథముకూడ నిపుడు నావద్ద లేదు. ఆ యీకారణములచే గ్రంథకర్త ప్రమాదము లెయ్యవియో? ఇటీవలిపారివలనఁ జేరిన ప్రమాదము లెయ్యవియో “ఇదమిద్ధ”మని నిర్ణయింప శక్యము కాకున్నయది. దీనింగూర్చి

యెంతచర్చించినను లాభము లేదు. ఈయన బాల్యమునందు మాకడియము గ్రామమున కొకకోసుదూరమున నున్న వేమగిరిగ్రామమున నుండెడి మేడ వరపు కోనయ్యగారియొద్ద శుశ్రూష చేసి యాంధ్రము నభ్యసించినట్లు.

“కోనయాఖ్యాంధ్రగురుక్షీర్తి ♦ గూర్తు మదిని ”

అనెడి గీతచరణము వలనఁ దెలియనయ్యెడిని, తావన్మాతృపుర బాండి త్యము తోడనే యీ యన యీ యామినీపూర్ణతిలక రచించినట్లు నా బాల్యమునాటికి నిల్చియున్న చిత్తుపాతమువలన నవగతమయినది. సంస్కృతమునఁ దగినంత పాండిత్యములేనిచో నప్పటి యాంధ్రకవులకు బొత్తిగా గౌరవ ముండమింజేసి యీయన యీ గ్రంథరచనానంతరము కాకరపర్తి గ్రామమున శ్రీవేదుల వేంకటశాస్త్రిలవారియొద్దఁ బాఠశాలయ మభ్యసించినట్లు ప్రకృతగ్రంథపీఠికలోని.

“వేదుల వేంకటార్యజనభృత్యామంతులక్ శాంతులక్ ”

అనెడి పద్యచరణమువలన స్పష్టమయ్యెడిని. మొట్టమొదటఁ దెలుఁగు మర్యాదల కలవడి పదపడి సంస్కృత మభ్యసించిన పేతువుచేతనే కాబోలు నీ మాతాతగారి సంస్కృతసమాసగ్రథనము సంప్రదాయసిద్ధ ముగాఁ గనుపట్టదు. దీవి రచననాటి కీయనకు సుభయభావలయందును గూడఁ బాండితి పరిమితముగనే యున్నట్లు పీఠికలోని.

తే. గీ. సంస్కృతాంధ్రమ్ము లొక్కింత ♦ సంగ్రహించి.

అనెడి వాక్యమువలనఁగూడ నవగత మయ్యెడిని గాని ఆవాక్య మహంకారనిరసార్థముగా సమర్పించుకొన్న సుసమర్పించుకోవచ్చును. నే నీగ్రంథకర్తకు మునిమనుమడనై యుండి యీయనకుఁ దప్పలు నిరూపించుటకుఁ బ్రాజ్ఞలోకము సమ్మతింపదని యెఱిగియును తాతగా రను నభిమానముచే వ్రాయవలసిన విషయము గొంత దాచిపెట్టినట్లు లోకము భావించుటకూడఁ గలకు గలిగించెడిదే కనుక నాకుఁ దోచిన యధార్థమును దెల్పుచున్నాఁడను. ఈయన సహజకవి. ఆశుగా రచించు నలవాటు కలవాడని వినికి (గ్రోజు 1 కి ఏడెమిదితాళపత్రములు రచనతో నింపెడివాడంటు !) సహజముగా రచించినపద్యము లెంతో రమ్యముగా నుండును.

కం. తళతళనై బెళబెళనై
మిళమిళనై మేనికాంతి ♦ మిలుమిట్లు గొనక
గళ లలుముకొనియె దినమొక
నెలవున లేజవ్వనంపునిగ్గులు దేతొక.

ఇట్టి సహజమాధుర్యపాకముతో నున్న పద్యము లీకబ్బముఁ నెన్నియో యున్నయవి. గ్రంథకర్త కిట్టి రచనతోఁ దృప్తి తీరకో యేమే తనకుఁ బూర్వము పోయిన యమకాదుల ననుసరించి గ్రంథము చాలవఱ బెంచియున్నాఁడు. తికమకగా నన్వయించుకొన్నంగాని యన్వయించు పద్యము లెన్నియో గలవు. వాని నిందెత్తి చూపవలసివచ్చుచో గ్రంథకర్త చాల విస్తరించెడిని—

“సీ. శరదంబు వేణికి”

వగయిరాపద్యములు చూచుకోఁ దగు ఈపద్యమే కాదు.

చ. “మృగధరబింబసంపదల మీటు వధూటిముఖంబు”

లోనైన పద్యములన్నియుఁ దెనాలి రామలింగకవిప్రణీతములని క పరంపర అనాదిగా విశ్వసించుచున్న ‘అలఘునచంద్రబింబనిభమై తనరారె వక్త్రము’ అనెడి కొన్ని పద్యముల ననుసరించి రచించినవి. ఆపద్యము నన్వయించుకోఁ గలవారికిఁగాని యీపద్యము లన్వయింపవని చెప్పవచ్చున నాచిన్ననాటికి మాముత్తాతగారికవిత్వము నమన్వయించు ప్రజ్ఞ నాకాఁ గురువులతో నొకరైన శ్రీమధునాపంతుల సూరయ్యశాస్త్రిగారికిమాత్రం యుండెడిది. వారుకూడఁ గొన్నిచోట్ల శ్రీ ఆకొండి వ్యాసమూ శాస్త్రిలవారి సాయమువల్ల నన్వయించుకోఁ గల్గినట్లును కొన్నిటిసమన యము కుదరక (ఇప్పటివారు నమ్మినను నమ్మకున్నను నే విన్నది వ్రాయుచున్నాఁడను) తదేకధ్యానముతోనుండి నిదురింపఁగా మాముత్తాతగా న్వన్నములోఁ బొడకట్టి తత్తత్సమన్వయము బోధించినట్లును జెప్పఁ వింటిని. క్రియాపర్యవసానము మాముత్తాగారిరచన యినుపగుగ్గిళ్లుగాని మిను గుగ్గిళ్లు కాదని తేలినది. నాచిన్నతనమునాటికిఁ బండితలోకము మెచ్చె కవిత్వము శిలాపాకకవిత్వమే, ఇప్పుడుగూడ దానికే ప్రాధాన్యము నిచ్చు వారు కొందఱు లేకపోలేదు గాని ఉన్నను ఆయభిప్రాయము చాలవఱ

మార్పు చెందినది. ఈయన ప్రకృతచరిత్రకు బిల్వణీయము, పూర్ణ చంద్రోదయము, అను రెండు పాత్రములు తననాటికే యున్నవని యెఱిగికూడ నందలియితివృత్తమునే కథావస్తువుగా గ్రహించి దీనిని రచించుటచే గాబోలు నాగ్రంథద్వితయమునందు లేనికలితావై చిత్ర్యములు (యమ కాదులు) ప్రకృతగ్రంథములోఁ జేర్చి ఆపు స్తకములకన్న ద్విగుణముగా దీనిని బెంచియున్నాడు. విశేషించి కాదుగాని అపాత్రములలోనిమాటలు ప్రకృతగ్రంథమునందుఁగొంచెము దొరలినవి.

సీ. కనుద్రిష్టుదును గిటుఁక్కున మల్లి క్రీఁగంటఁగినుఁగొన యతి లాటుఁక్కునఁగరంగు

ఈసీసపద్యము సర్వమును గాదుగాని మొదటిచరణము చాలవఱకుఁ బూర్ణ చంద్రోదయములోనిదే నేను చిన్ననాఁడు మాముత్తాతగారి తాళ పత్రగ్రంథములలోఁ జదివినదే కనుక దీని నాయన చూడలేదనుటకు వలన పడదు. ఇవతు (ఇప్పు డారెంటిలో మొదటిది యుపలబ్ధ మగుట లేదు. బిల్వణీయము ముద్రితమై కనవచ్చెడిని) ఇట్టివి బుద్ధిపూర్వకముగనో యాదృచ్ఛికముగనో ప్రతికవికిని దొరలుచునే యుండును కనుక నుదారహృదయు లింతమాత్రమున గ్రంథచౌర్యము నాపాదినపొల్లరనియే నావిశ్వాసము. బిల్వణీయమునందును పూర్ణ చంద్రోదయమునందును అసలు బిల్వణుఁడు రచించిన శ్లోకములు— శ్లో. అద్యాపి, అనునవియు, శ్లో. కిమిందుః కిం పద్మం, అనునవియు ననువదించఁబడియున్నవి, ఈయనయు ననువదించెను, తక్కినభాగము చాలవఱకు స్వకపోలకల్పితము, ప్రథమాశ్వాసము కృత్యాద్యవస్థవగై రా వర్ణనలతో; కథానాయికాజననము వఱకుండును. ద్వితీయాశ్వాసమంతయుఁ జాలవఱకుఁ గథానాయికావయవవర్ణనతో నింపఁబడినది. తుట్టతుదను గాబోలును బిల్వణునిశుశ్రూషకుఁ గథానాయిక నప్పఁజెప్పుట వర్ణింపఁబడినది. ఆప్రసక్తిలోఁ దనకుఁ గవితావిద్యయందెంతటి పక్షపాతమున్నదో! అంతయును వెలువరించినాఁడు.

చ. అనవుడు వారలిట్లుచి రహా! జనవల్లభ ! యేమనందుమి

పునికి రసజ్ఞతాన్యులముఁభవ్యరసజ్ఞత సత్కవీంద్రజీ

షణ్ము కవిత్వముల్ దెలియుఁవారము గాము కవితృబోధరె

ల్లనువుగ బుద్ధిబాఙ్గహృదయాంధులు ఛాందసులందుఁ జేరెడిన్.

అచ్చులో తుట్టతుడిక్రియాపదము - చేరునే” అని యున్నది. అపుడుచక్కగా సమన్వయించదు- కనుక- చేరెడిక అని సవరించవలసి వచ్చినది- ఇట్టి విచకను- చాలగలవు. విజ్ఞులు సవరించుకొందురుగాక, ఆయాపద్యములోని మాటలు వేదవేదాంగవేత్తలైన విద్యచ్ఛిరోమణులు రాజుగారితో జెప్పెడివి. ఈఘట్టమునందే తనజీవయాత్రావైఖరినిగూడఁ దెల్పినాఁడు మాముత్తాత—

కే. గీ. అఖిలవిద్యార్థులకు రహస్యాస్థానభోగఁ
జేయు సుచితంబుగా; నయాచితపదార్థ
మనుభవించుదు నెవ్వని ♦ నాశ్రయింపఁ
డతఁడు సర్వస్వతంత్రుఁ డుద్వేగదృఢాభ్యు.

ఆయాపద్యములో బిల్వణుని జీవయాత్ర వర్ణింపబడినను ఇయ్యవై మాముత్తాతగారి జీవయాత్రాస్వరూపమును జక్కగా వ్యాఖ్యానించు చున్నది. శ్రీపితాపుర (తాత్కాలిక) ప్రభువు నీలాద్రినృపతి తనకు శిష్యులైన శ్రీచింతపట్ల వేంకటరాయ మాధవరాయసోదరులకు సాక్షాత్తుగా మేనల్లుడగుటచే నాయనచేతఁ దమగురువున కేదో శాశ్వతసత్కారమును జేయింపఁ దలంచి యెంత యత్నించినను నీయన యారాజశేఖరుదర్శనమున కేగకయే (రాజనన్నిధికి నేగకె కాలముపుచ్చె, గీరతము. చూ.) కాలయాపనము చేయుచుండఁగా మాయుంటియెట్లయెదుటనే చింతపట్లవారి దివాణము గనుకఁ దమభాగినేయు నేదోమిషమీఁదఁ దమ యింటికి రప్పించి అతః పూర్వమే తమగురువుగారిచే నొకగదిలో నాయొకబ్బముచదువుటకుఁ దగిన సందర్భము సంఘటించిరినియు నాప్రభువువరేణ్యుఁ డీయన చదివెడి స్వకవిత్వము విని యానందించి మేనమామల కీయనయెడలఁ గల యనితరసాధారణమగు ప్రవత్తికి దగిన సత్కృతి చేయుటకు సంకల్పించుకొని ప్రత్యక్షమై అభినందించి—

అయ్యా! మీదర్శనమువలన నేను ధన్యుడను. మీకేమి కావలయునో? (మ॥ పసుభాఖండమువేడితో” భాగవతము. చూ) కోరుకోవలసిన దనిన మాముత్తాతగారు సవినయముగా—

అంతో యింతయొ పండు భూమిగల దాఁపంఠేనియుంజింత లే దెంతే జింత యొకండు గడ్గనను నాయాఁచింతయే మాకు న స్వంతమ్మున్ ఫలదాత్రి

చెప్పి యేమియుఁ గోరక నిరాకరించినట్లు గీరతప్రథమభాగములో వ్యములో నాచే వ్రాయఁజేసినది మాముత్తాతగారి నసతిగ్రహణ . తాను లేశమును సంపాదించలేదు సరిగదా? అంతకుమున్నున్న వ్యమునుగూడఁ బరిత్యజింపక తప్పదని తనయున్నలతోఁ బోరాడి మును ఆవృత్తికి సంబంధించిన వృత్తితోఁగూడ నన్యాయకాంత మాముత్తాతగారిని నేను మనఃపూర్వకముగనే (ఆయనకాల ని జరుగనిచో నారోజులలో జరుగవలసివచ్చి ఆపృతిష్ఠాప్రతిష్ఠలు కోవలసివచ్చునుగదా!) అభినందింతునుగాని నాపేటివాఁడును ధకర్తకుఁ బెద్దన్నకొమరుఁడును శిష్యుఁడును ఆయీ మహనీయుని గ్రంథసామగ్రిని నాజననకాలమువఱకే కాక నేను—

పందశరద్యయస్కుఁడ

సపర్యంతము కాపాడిన నాపితామహుఁడు వెంకన్నగారికి మాపిన్నముత్తాతగారియెడలఁ గొంత కోపముండెడిదని వింటిని. కుఁ గారణము పోరోహిత్య (ఆధ్యక్షరాణి సంగృహ్య చక్రో రోహితమ్) పరిత్యాగము కాదు. ప్రభువు తనయున్నచోటికే సకొమ్మన్నప్పు డేమగ్రహారమునో గోరక నిరాకరించుటయును తేమనిన వినుఁడు సీలాద్రిరాయణంగారు మాముత్తాతగారిని—

“మీరేదియో గోరక తీరదు”

పట్టు పట్టినప్పుడు ప్రతిచెప్పలేక కోరినకోర్కె మాతాతగారికిఁ మైనదని చెప్పికోఁగా వింటిని. మాముత్తాతగారు కోరినకోరి చుచున్నాఁడను.

జా! యెప్పుడో మీపూర్వులు మాకుఁ గొంత భూమి నిచ్చి ? ఆభూమికిఁ గొంత కట్టుబడి (పన్ను) యున్నది. అందులో

నావంతు కట్టుబడి తొలగింప (మాపుచేయ) వలసినదని కోరిరట! ఆకట్టు బడి పరిమితి యావత్తును అట్టవై యకరములకును మూడురూపాయాలకు మించదు. అందులో మూడువంతు తొకరూపికమాత్రమే. దీనివలన సంవత్సరమున తొకరూపిక వార్షిక మేర్పడువలసినదని కోరినట్లు ఫలితార్థమేర్పడినను యథార్థమది కాదు. ఎట్లో ప్రభువును సంతోషపెట్టవలయునని తలచి కంగారు (తస్మా ద్రాజముఖం భీష్మం భావుకమ్) గాఁ గోరినది. యీ తొరిక (ఈయనకు సభాకంపమున్నదని చెప్పఁగావంటిని, ఆయీకంగారున కదికూడఁ గారణము కావచ్చును.) అప్పటికప్పుడే మాసాక్షాత్ప్రసితా మహుడు కామయ్యగారును తదనంతరసోదరుడు (జ్యోతిషపండితుఁడు నాచిన్ననాటి కీయన జ్యోతిషగ్రంథములుకూడఁ గొన్ని పెట్టెలలో నున్నవి) అన్నయ్యగారును, ఆయీ పిన్నముత్తాతగారును విభక్తులై యుందురని—

“నావంతు”

అను వాక్యమువలన గోచరించుచున్నది. అట్లే అగుచో మాపిన్న ముత్తాతగారు. సర్వకాలనర్వావస్థలయందును నేదో విద్యాగోష్ఠితోఁ గాలక్షేపము సేయుచు గృహకృత్యములందుఁ బాలుగొనకుండుటకు వదినెగారు సరమ్మ సహింపక యేవో తేలికమాట లన్నట్లును నయ్యవి విసిరినంతోడనే మాపిన్న ముత్తాత—(ఈయనబహుకోపి)

“ఇక నీయింట భుజించువాడఁగా”

నని యొట్టు వెట్టికొని యూరు విడిచిపోవుచుండఁగా నవ్వలివీధి వెలమ వారు (శిష్యులు) బతిమాలి యెట్టకేలకు నిలవరించి వారివీధి నొకనివేశనస్థల మిచ్చి ఆదినముననే పర్ణకుటీరమొకటి యేర్పఱచి గృహోపకరణాదు లొసఁగి నిల్పినట్లును విన్నవికి. రాజసందర్శనమునకుఁ గొంతపూర్వపుదే కావలయును. దానికే దధ్యముగా నిప్పటికిని నొకనివేశన మవ్వలివీధిని మాకున్నయది. నాచిన్నతనము నాటికి మాపిన్న ముత్తాతగారి భార్య గవరమ్మగారు తన మనుమరాలి (దాహిత్రీ) తోడను, మనుమరాలిభర్త మాపినతండ్రిగారి తోడను ఆయింటనే నివసించెడిది. నరసకవిగారు పితృపితామహార్జితమగు నిల్లువదలిన పిమ్మటనే రాజుగారి దర్శనవిషయము వగైరా సమన్వయించు

లయినను. విభక్తుండైన పిమ్మటనే యీయన స్వర్గతుండైనను దనకు సంతానము తప్పఁ బురుషసంతతి లేనందునఁ దనవంతుభూమివగై రాలు మన్నకొడుకు మాతాతగారికే చెందఁజేసెను. దాని కీయన చేసిన పాయము వివరింతును. ఈయనకు సంస్కృతాంధ్రసాహిత్యకవిత్వముతోపాటు జ్యోతిశ్శాస్త్రమునందును మంచిప్రవేశముండుటచే (పాతకముం) దనయవసానసమయము నెఱిగి అందులకు వింధ్యభూమియగు తన యారు కడియముకన్న వసిష్ఠానదీతీర మగుతనయ త్తవారి యూరు కాశర గ్రామమే తగినదనియు నూహించి యాయూరి కేదో మిషం బెట్టుకొని గురు మాతాతను బిలిచి తనగ్రంథములన్నియు నెండఁ బెట్టవలసినదని ప్రధీనపఱచెననియుఁ బదపఁ గొలఁదిదినములకే కలరా వ్యాధివలన స్వర్గతుం డైననియు గ్రంథసామగ్రితోపాటుగా నన్నలును దానును బంచికొన్న యమును దెల్పెడి పారీఖిత్తు గల తాళపత్రముగూడ మాతాతకుఁ జేర్చుటచే భార్యకు యావజ్జీవపుహక్కుగాని ఆపెస్త్రీసంతానమునకుఁ దదవరపుహక్కుగాని లేకుండఁ గోర్తు తీర్పు చెప్పినదనియు మాతండ్రిగారి న వినియుంటిని. ఏమైనను మాపితామహుఁ డీవిషయమునఁ గోర్తులోఁ న్ని యసత్యము లాడి కొంత పాతక మార్జించె ననక తప్పదు. మాపిన ప్రి నరసయ్యగా రీవిషయము తఱచుగా వ్యాఖ్యానించుట నేనెఱిగినదే ని మాముత్తాత (ప్రకృతగ్రంథకర్త) స్వయముగా- చెయి గొట్టి చేతి చ్చినప్పటి యూహ సత్యమే యగు నెడల మాతాత దానినే బలపఱచు నేనేమి మాపితండ్రి వెంకయ్యగారికి నరసకవిగారి దాహిత్రినే పెండ్లి ముటచేతనేమి ఆయన సొత్తు కొంటేని స్త్రీసంతాన మనుభవించినట్లు నమించుటచేఁ గొంత దొనఁ గంతరించెనని సంతసింపవచ్చును. ఆయి య మిందెత్తుటకు ఫలితార్థము నరసకవిగారి కితరపాండిత్యములతోపాటు తకశాస్త్రపాండిత్యముకూడ నిశితమైనది కలదని తెల్పినట్లయినది. స్వర్గతి డి కీయన వయస్సు నలభైయైదుకుమించదని వింటిని. నాపుట్టువు 70 వ సంవత్సరము (ప్రమోదూత) నాటి కీయన లేదు, మాతండ్రిగారికి జననమునాటికి వయస్సు ముప్పదియాఱువత్సరములు, ఆయన నరసకవి కి చరమదశనాటికిఁ బుట్టియుండు నేమో కాని నరసకవిని జూచినట్లు నా

కెప్పుడును జెప్పలేదు. దీనింబట్టి చూడనరసకవి 1840 ప్రాంతమున స్వర్గతి
చెందెననియు 1795 ప్రాంతమున జన్మించి యుండుననియు మనమూహించు
కొనవచ్చును. “ఈషద్వైషమ్య మవివక్షితమ్” కూచిమంచి జగ్గకవిగారి
చంద్రోరీఖావిలాపము మాముత్తాతగారి స్వహస్తలిపితో మాగృహమున
నేను జూచితిని కనుక కూచిమంచి సోదరకవులకే కొంతకాలమో యీవలికి
మాముత్తాతగారి కాలమును జరుపవలసి వచ్చును. (చిత్రభాను స్వభాను
వత్సరములకు వ్యత్యయ పూర్తిచేసినట్లు కొన్ని పోత్తముల తుట్టతుద నుటంకిం
చిన మాముత్తాతగారి చేవ్రాలువలనఁగూడ నిప్పటికి 120 యేండ్లనాటి
వాడని తేలుచున్నది) ఈయనకుఁ దిమ్మకవిగారి కవిత్వమం దెక్కుడు
గౌరవము కలదనుటకుఁ గొన్ని పోలికలు కనుపడను. విస్తరభయముచే
జూపలేదు- శిష్టు కృష్ణమూర్తిగారికే సమకాలీనులు పిండిప్రోలి లక్ష్మణకవి
గారికిని మాముత్తాతగారికిని నొకప్పు డెక్కడనో? అనఁగా నేయూరనో?
లేక మాయూరనో?

శ్లో. కచభారా త్కచభారః

కచభారా ద్భీతి మేతి కుచభారః

కచకుచభారా జ్ఞానం

కోఽయం చంద్రాననే? చమత్కారః.

దీనిలో వాదము జరిగిన టైవరివల్లనో కొంతకాలము క్రిందట విని
నట్లు జ్ఞాపికలదు గాని విషయస్వరూపము జ్ఞాపియందు లేదు. మా
ముత్తాత యేనభలకుఁ గాని వెళ్ళక యే స్వల్పమును సంపాదింపక పితృపితా
మహర్జితమగు భూమివలన ననఁగా నన్నగారు సేద్యము చేసి పుష్కలముగా
పండించెడి జొన్నలవలననే జీవితమును గడపినట్లే తేలెడిని—నిన్న మొన్న
నాజీవితచరిత్రలో వ్రాసిన—

చ. కవియనఁగా? స్వతంత్రుఁ డొరుఁకంట! బడండని పుట్టయే మహా

భవనముగాఁగ నెంచికొనినాన మొనర్చుచు రామునత్కథా

వివరములెల్ల లోకులకు ♦ విన్చినయమ్మనిసాక్ష్య మిచ్చె నే

కవికి నతండు దేశికుఁడు, ♦ కాదనఁ డేకవిగూడ నాతనికొ.

శా. ఘోషాస్త్రీబలె నుండఁగాఁ దగుకవున్ ♦ గోరైక్కి యేవేవియో
భాషల్ వీలునుబట్టి యాడునెడలన్ ♦ వాగ్దోవి దుఃఖించు సం
తోషం బందను లోకమేనియును నే♦దోషజ్ఞాఁడుంగూడఁ దా
నీపన్మాత్రము నమ్మతింపఁడు గురుం ♦ డేమందు లోనెంచెనో.

అనెడి పద్యద్వితయమునకు నేవిషయమందోతప్ప నాజీవిత ముదా
హరణము కాకున్నను మాముత్తాతగారిజీవితమేని యుదాహరణమైనందులకు
సంతసించుచున్నాఁడను రెండవపద్యములోని కోర్టు కోర్టుగాక పండితసభ
యని యర్థము చెప్పికోన్నను మాముత్తాతగా రట్టిపండితసభలకుఁగూడ
వెళ్లిన స్త్రీయాధారమును లేదు. ఒక్క ఆదొండకాయపద్యముతప్ప మా
ముత్తాతగారిచాటువులుగూడఁ గానరావు, అపద్య ముదాహరింతును.

మ. తపశింతు న్నుతి దైవతప్రపన్నదా♦ధ్యనోపిసీనీరభ
చ్చ్యవమా నామృతకీక రాభ నవబీ♦జ్జపాంతకౌషమ్యస
ద్భవనాజాండకు షడ్రసప్లుతసము♦ద్యత్వాన్విదుమక్లండకున్
అవితుంగోద్భవకాండకున్ సరసమో♦హాఖండ కాదొండకున్.

ఆదొండకాయ లెవరికో కాని రుచింపవు. మాముత్తాతగారు
పద్యము చెప్పి గౌరవించినపదార్థముగదా యని నే నిప్పటికి నుమారు నలభై
యేండ్లకుఁ బూర్వము కిర్రంపూడిలో నీకూరను దెప్పించి యథాన్యాయ
ముగా వండించి తిసిచూచితిని, కొంచెము గబ్బువాసన కలిగి యుండును.
కాకరకాయలచేదు గుడమువలనఁ బోఁగొట్టినట్టి యీకాయలగబ్బువాసన
కూడఁ బోఁగొట్టవలసి యుండును. శిష్యులు వెలమవారు తటచుగా వేటకు
వెళ్ళినపు డీకాయలుకూడ సంపాదించి తెచ్చియిచ్చి సంతృప్తిపఱచి
యెప్పుడో కోరుటవలన దీనిని మాముత్తాతగారు వెంటనే ఆశువుగానే చెప్పి
నట్లు వినికి. అయీ పద్యమేకాదు.

శ్లో. కమలాగృహతోరణార రాణారం

ఘటనాపాటనయోస్సమర్థతైః

అనురారిదృగంచలప్రసారై

ర్షనన మజ్ఞానతమో నిహన్యతాంమే.

అనుశ్లోకముగూడ నాశువులోఁ జెప్పినట్లే వినికి. అయీ తిలకావిలాస
రచన ముగిసినపిమ్మటఁగదా? ఈయన విద్వత్కవినినినుచుకొనుటకు వ్యాక

ణాధ్యయనార్థము కాకరపర్తికి వెళ్లి నట్లు లోగడ నుడివియున్నాడను. అపు డాయూరిపండితులలో నప్పటికే గురువులైనవారో! లేకనాడో మఱు నాడో గురువులు కాదగ్గవారో! కేవలకవిగదా? వీనిధోరణి యెట్లుండునో? చూతమని యీవర్ణన అనగా? శ్రీవిష్ణుమూర్తియొక్క నేత్రములను వర్ణించవలసినదని హేలగాఁ బ్రశ్నింపగా మాముతాతగారుకూడ హేల గానే పై నుదాహరించిన శ్లోకమును రచించి గురువులమెప్పునకుఁ బాతులై నట్లు పండితపరంపర చెప్పికోగా వినియుంటిని. ఇక నొకటిగూడవింటిని ఈవృత్తము వారు దేనిని గోరిరో అదిగాక మఱియెట్టిగా నుండుటచే.

“నరసన్నా ? వర్ణన బాగుగనే యున్నది గాని వృత్తముఃసూత్రము మే మడిగినది యొకటియు నీవు చెప్పినది వేటొకటియు నైనవి, అయిన నేమి ? నీయాశుధారకే సంతసించితిమి ”

అని వారనిరనియు దానిమీఁద మాముత్తాత వృత్తముకూడ మీరు కోరినదే చెప్పితిని బుకాయించె (బూకరిగాని—బోలరయా) ననియు గురువులు లక్షణశ్లోకము చదువుమని మరల పశ్నించిననియు వెంటనే ఆశువులో లక్షణశ్లోకమునుగూడ నిర్మించి చదివె ననియు నయ్యది ప్రక్షిప్త కల్పనమగుటచే నయధార్థమైనను దేనిమీదనో ఆశువులో శ్లోకమో ? పద్యమో ? రచించుటకును లక్షణవిషయమాశువులో రచించుటకును విశేష తారతమ్యముండుటచే గురువులు పరమానందభరితులై పాణిసీయము నువ దేశించి—

‘విద్యత్కవి’

శబ్దమునకు లక్ష్యభూతునిగాఁ జేసిరనియుఁ బెద్దలవలన వినినాడను. వినుటమాత్రమే కాదు నేను శ్రీ చర్ల బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిలవారియొద్ద

గురుభ్యాన్నమః

అని ప్రార్థనము చేసినపు సకము మాపిన్నముత్తాతగారి స్వహస్త లిఖిత తాళపత్రసంపుటమే జాతకచర్యలో—

శ్రీ. గీ. అనుచుఁ దనపిన్నముత్తాతయగు నృసింహ

కవివరుఁడు లిఖించిన గ్రంథమలను

వెదకి సిద్ధాంతకాముదిఁ వెకిలిఁ దీసి

విద్యకై యెఱుకేనియుఁ వెడల నెంచి.

శో. కాశీపండితుడై కృపాశుడయి పృథ్విభ్రాతృభావార్థుడై
అశీర్వాదముమాత్ర శిష్యులను విద్యావంతులక జేయుమేల
వైశద్యమృతం బొల్పు చర్ల కులజాకాబ్రహ్మయ్యకాస్త్రిక గళా
రాశిక శ్రీకడియెద్దవాను గురుఁ జేరకబోదు విద్యాధిపై.

అనుపద్యద్వయములో మొదటిపద్యమందలి సిద్ధాంతకాముది మా
ముత్తాత చదివికొన్నదే. ఆయనస్వహ స్తులిఖితమే. నాశిష్యవర్గములో నిన్ను
మొన్న కీ॥ శే॥ ఓలేటి వేంకటరామయ్యకాస్త్రికి నేను సిద్ధాంత కాముది
మొదలిడినదికూడ మాముత్తాతగారి స్వహ స్తులిఖితగ్రంథమే. ఆదొండకాయ
పద్యప్రస్తావనలో మఱికొంత చరిత్రసడిచినది. ఆయీ పద్యముగోనున్న-

“అవిశుంగోద్భవకాండకుక్”

అనెడిదానికి సర్గము వ్రాయకున్నచో నెవరికోగాని గోచరింపదు.
అవి=సూర్యునకు (అవి రహదీవాకగే, అని కోశము) తుంగ=ఉచ్చస్థానమైన
మేషరాశియందు అసఁగా సూర్యుడు మేషరాశియందుండఁగా (చైత్ర)
మాసమందని యాసదర్శము) ఉద్భవ=పుట్టుకయొక్క- కాండకుక్= సమ
యముకలదానికి, (కాంక్షోఽస్త్రీ...అవసరవారిష్టు, అని కోశము) చైత్ర
మాసమున నాదొండకాయ లుదయించునని తెలివిడి- విస్తరభయముచే
దక్కినది వ్యాఖ్యానించ లేదు, ఆయీపద్యమునకు-

“కారనశ్చిగురుర్జ్వలన్ నిరుల్లిక”

అన్న యుల్లిపాయపద్యము (దీనికవియెవ్వరో తెలియదు) మార్గ
దర్శకమని వినికి- ఫలితార్థము, మాముత్తాతగా రేరాజులను జూడక పోత
రాబగారు చెప్పినట్లు-

“శ. వ్యా పిక జెందక వగనక, పొస్తంబగు లేశమేరి పదివేలు”

గా (అదియేని స్వగీయ భూమిలోనే) భావించుచు

శ్లో. మనసి చ పరిశ్రుప్తి కోఽర్థవాన్ కో దరిద్రః.

అన్న శ్లోకార్థమునకుఁ బ్రథమలక్ష్యమై, “నానృషిః కురుతే
కావ్యమ్” అనే 2 శ్లోకార్థము బ్రహ్మిక దెచ్చుచుఁ “శ్రీరామనామ
మంత్రారాధనపదులయి” కాలక్షేపము చేసినవారగుటచే నేరాజులనుగాని

దూషించి, లేదా? భూషించి చెప్పినపద్యములు లేవని వ్రాయుటలో నన్యతముండరాదు. ఈయనమాత్రమేకాదు పూర్వులుగూడ వ్యవసాయవలననే జీవనమును. 'శ్లో. పంచమేహని షష్ఠేవా శాకం పచతి నే గృహే' గాఁ గడవికొన్నట్లు కనుపట్టెడిని. ఏదో ప్రసక్తి తగిలి గోదే గ్రంథములో మావంశస్థులనుగూర్చి యిట్లుటంకించి యుంటిని.

కం. మంతిరులై యేలిన సా

మంతులు జన్మములు సేయుమహితులు నున్న

త్వేంత వెదకినను నాకిను

మంతయు మాకొలమునందు ♦ నగుపడదయ్యెన్.

ఆ. వె. అన్యతమాడుపట్ల ♦ నతిభీతి గలవారు

శోభ్యతేగఁ గొంతు ♦ గొనెడివారు

కవిత చెప్పవారుఁ ♦ గడ నమాయికులును

గలరు మాకొలనఁ ♦ బలువు రెందు.

ఏదో యీవిధముగా నున్నదున్నట్లులు వ్రాసికొనిన వ్రాతలోక మభినందించునుగాని లేనిపోని అత్యుక్తులు వ్రాసుకొన్నచో నభినందించదని వ్రాయ నక్కట లేదు. మాపితామహుఁడు మాయూరిలో నాకాలమున బెద్ద భూస్వాములుగా నున్న కరిమెల్లవారి వ్యవహారముల జక్కఁబెట్టెడివారని వింటిని, నేను శ్రీ వేంకటగిరిరాజుగారి అల్లుడ శ్రీ చెలికాని గోపాలరాయనిగారితో శ్రీ తిరుపతి వేంకటేశ్వరస్వామివారి కొండ కేసప్పడు వారియద్యోగులు తోడరానికారణమునఁ గొంత జమఖర్చులు నాచేతిమీఁదుగనే నడిచినవి. అంతమాత్రముచేత నేనుగా మాతాతగాని మంత్రిత్వముచేసిన వార మగుదుమా? అదియునుంగ కవిత్వమునందలి సత్త యెట్టిదో? తెలిసిన యే నిజమైనకవిగాని మంత్రిపద కవిపదవికంటె (నుకవి తా యద్యస్తి రాజ్యేన కిమ్) నున్న తమైనదని దాని ప్రాశస్త్యలాడెడినా?

(1) సీ. ఎదురైనచోఁ దనమదకరీంద్రము డిగ్గి కేటూత యొనఁగి యొక్కించి కొని మనుచరిత్రం బందుకొనువేళఁ బురమేగఁ బల్లి తనకేలఁబట్టి యెత్తె.

(2) శ్లో. తాంబూలద్వయ మాననంచ లభతే యః కాన్యమజ్ఞేశ్వరాత్.

ఇట్టిది కవి కున్నస్థానము మంత్రీదో “చిత్తము వొంగడము” అను తరగతికిఁ జెందినది, ముప్పదిలక్షల రాబడిగల విజయనగర సంస్థానమును దనచేతిమీఁదుగాఁ బరిపాలించెడి—

శ్రీపెన్నెచ్చ జగన్నాథరాజుగారిని

మహారా జేమని పిల్చువాఁడో యెఱుంగనివారెవరు ?

జగప్పా ?

అనియే సంబోధించుట, ఆమహారాజు కాదుగదా ? మఱి యేమహారాజేని కవిఁగ్లు సంబోధించి నెగ్గఁగలఁడా ?

మ. ఇతఁడా రంగదభంగసంగరచమూ హేతిచ్చటాపాపకో

ద్యుతకీలాశలభాయమాన రిపురాడ్డారాశ్రుధారానవీ

నతరంగిణ్యబలా.....వత్సవయి తిమ్మత్తువిభుం డీతఁడా.

ఆయీధారతో నటవై పద్యములు రచించి పెద్దాపురపువ్రభువుచే క్షమాపణ చెప్పించుకొన్న మాగాపు శరభకవిక మంత్రిత్వమే యెక్కువదో? కవిత్వమే యెక్కువదో? తెలియునుగాని అన్నదాగుల కెట్లు తెలియును ? కర్మము చాలక పెద్దాపురపు రాజుగారు (తిమ్మజగత్పతి) శరభకవిగారిని; జూచి—(ప్రేమతోఁగాని దురుద్దేశముతోఁగాదు)

“ఇతఁడా ? శరభకవి”

అన్నారట, ఎప్పు డిట్లున్నది ? శరభకవి, శరభకవి, అని వినుటయే కాని యెన్నఁడును రాజుగా రాయనను జూడలేదు. రాజదర్శనమున కమ్మహాకవి వెళ్లనులేదు, (నిస్పృహస్య తృణంజగత్) అట్టి సందర్భమున మహారాజే మహాకవి సందర్శనమునకు వెళ్ళెను. మహారాజు హృదయములో శరభకవి యాకార మొక మేరువుగాఁ జిత్రింపఁబడి యుంటుచే నేదోమాదిరి రూపముతో నున్న (నిద్యారూపం విరూపాణామ్) నిరాడంబరవేషము మది కాశ్చర్యము కలిగించి చూపెను.

“ఇతఁడా ? శరభకవి”

అనెనట ? శరభకవి రాజు తన్నేకవచనముతో నుచ్చరించెగదా ? యని కనలి సగౌరవముగనే యేకాశ్రుధారతో నటువదిపద్యములు చెప్పి ప్రతిపద్యాంతమందును—

“తిమ్మత్కొవిభుం డీతఁడా?”

అని యేకవచనము చూపి మృదువుగనే గర్వభంగ మొనర్చినట్లు చెప్పిండురు. నా బాల్యమునాటికే ఆయావద్యములు గొన్ని లోపించి నవి. కొన్ని మాత్రము ముమ్మిడివరప్రాంతమున వింటిని, అందులో నొకటి మాత్రమే ధారణకు వచ్చినది. ఇప్పు డందులోఁగూడఁ గొంత మఱపు తగిలినది. వక్తవ్యాంశము కవిపదవికంఠ ముఁత్రీపదవి యెక్కువది కాన నియు దాని గౌరవమెఱిగిన యేకవియు ముఁత్రీపదవి కాసించఁడనియే నే ననుకొందును, భిక్షులము చేసికొని జీవించినను గవికి నది గౌరవాపాద కమే యను సంశయము సామాన్యులకు గోచరింపక తద్వార్థమున నీనడించి నచోఁ దమకగ్రస్థానము లభించునని కొందఱు ప్రయత్నింతురు గాని ఆ ప్రయత్నము పరిహాసాస్పదమనియే నే ననుకొందును. నిజమున శక్తిగల కవికి వస్త్రాద్యాడంబరములతోఁగాని యితరవశకరణములతోఁగాని లేశమును బనియుండదు. శ్లో. నాఽస్మాకం శిబికా...విద్యానవద్యాస్తిన్ః అన్నాఁడు భవభూతి, మాముత్తతగారి శీవితమునుగూర్చియు జీవించిన కాలమునుగూర్చియు రచించిన గ్రంథసంఖ్యను గూర్చియు సంగ్రహముగాఁ దెల్పినట్లయినది. కవిత్వ మెట్టిది? దుష్టమా! నిర్దుష్టమా! రసవంతమా? నీరసమా? అను సంశయము చర్చింపవలసి యున్నది. వీరేశలింగంపంతులువారియన మంచికవియనియే నిర్ణయించి యున్నారు. (కవులచరిత్ర. చుం.) లాక్షణికత్వమునం దీయన చదివికొన్న లక్షణగ్రంథము లేవో ముందు తెలిసికొని గాని మంచిచెడ్డలను జర్పింప రాదు. అనంగుని ఛందము మాముత్తతగారి గ్రంథసామగ్రిలో నున్నది. అప్పకవీయములేదు. కాని చిన్న సై జులోనివి యేడుతాల్పాకులు—

“అప్పకవీయములోని కొన్ని యతిప్రకరణములు” అను శీర్షికతో నున్నది నాకుఁగనుపడినది. అందుచేత ఛందోవిషయమునం దీయన అప్పకవి మతానుయాయగుటకు వీలు లేదు. ఏకొన్నిటికిమాత్రమే! అప్పకవి అఖండయతి నొప్పికొనెను. మాముత్తతగారు సర్వసాధారణముగా నఖండ యతి నంగీకరించిరి, తటలకు విశ్రమముచెల్లవలసి వచ్చుచో సుభయత్ర బిందుపూర్వకత్వ మావశ్యకమని చెప్పి అప్పకవి—

“పెక్కునం చాలం బంధు నొక స్వధుం దఱుగ దింటం బాడియుక్ బంటయుక్”

అని యుదాహరించెను. మాముత్రాతగారిరచనలో—

సీ. శరదంబువేడికి ♦ కాంతభావమునందె దరహాస మడరి వెంటటనెమరల్పె

ఇందు శరదభావమునం దుభయత్ర బిందువు లేదు కాని నేను నాచిన్న తనములో జంగముదేవరగారికి బంపిన భాగములో నీపద్యమున్నయెడల—

“జరహాస మడరి యంతనె మరల్పె”

అని దిద్దియుండుట నిక్కము. ఆపద్యమున్న భాగ మింకను నా యొద్దనే బ్రచురణకర్తలు పంపలేదు. మూఁడాశ్వాసములుమాత్రమే పంపిరి. ఇటీవల నాయాయతులు దిద్దుట కుపక్రమించుట అనాలోచితముగా నాకుఁ దోచినది కవి ప్రమాదపడి గాని పాండిత్యము లేకగాని ప్రయోగించిన దగుచో నది దిద్దుట యుచితము. బుద్ధిపూర్వకముగ నేదో గ్రంథాధారముంబట్టి ప్రయోగించినదాని నితరులు దిద్దుట యుక్తము గాదు, దాసు శ్రీరాములుగారు దేవీభాగవతశీతలలో నాయీ విషయమును విపులముగాఁ జర్చించి యలానా యలానా యతులును బ్రాసములును దాము బుద్ధిపూర్వకముగనే వాడియున్నారమని తెల్పిరి, అట్లు తెల్పినను శంకించుట ప్రాజ్ఞులక్షణమని యెవరనుకొందురు? రేఫశకటరేఫభేదము కొంతకాలము పాటించిరి, కొన్నిపు స్థకములే దానికొరకుఁ బుట్టినవి. తుద కవి యన్నియు మూలఁబడినవి. అద్వయమునకు మైత్రియే సర్వత్ర కనవచ్చుచున్నది. ఓసమాలు మొదలుకొని యెదుబట్టును నేర్చినవానికి సైతము తెలిసెడి యీ యతిప్రాసలనుగూర్చి ప్రబంధకర్తలను వెక్కిరించువారియుద్యమముకన్న శోచనీయము మరియొకటి యుండదు. యతి తెలుఁగుభాషకు సహజాలంకారమని చెప్పట కెన్నియో యాధారములున్నవి. కాని యిటీవల యతుల జాబితా పెరిగినకొలఁది సట్టిభావమే మాటినది. “గుళ్ళో దేవున కంగట్లో బెల్లం న వేద్య” మన్న సామెత ప్రత్యక్ష మైనది. ఈస్థితి సమర్థించుటకు గొన్ని లక్ష్యములు భారతాదులలోనే దొరకెడివి. లోగడ నేదో వ్యాసమున నిది చెప్పించినవిషయమే మఱియొకటి ఏల అనేది యవ్యయమును కళగానే భారతాదిగ్రంథములవలనఁ జరిగినకొందుము, దానికి సంధిచేసినచోఁ గొంత శ్రవణసుఖము చెడును, చెడినను—

“వా కే లింఠ నేగిం బడన్”

వగైరా స్థలములలోఁ దిక్కనాదులు చేసియున్నారు. పదకపులు మాత్రము దుితప్రకృతికముగనే వాడిరి.

“ఏలనే? మరులనే? చలమేలనే?

ఇత్యాదు లుదాహరణములు చాలఁ గలవు, మాముతాతగారు ప్రత్యేకించి యొకపద్యము సర్వమును నియ్యది ద్రుతప్రకృతికముగనే యుండునట్లు రచించిరి.

ఉ. మేలనువొందలేని ఘనఁమేలను నాకిక సాటివారి నో

మేలను కల్పిచక్కదనఁమేలను జొక్కపుజవ్వనంపు సా

మేలను తేనికింతచలఁమేలను బిల్వణుడేమరించు జా

మేలను నిట్టి జన్మఫలఁమేలను బాపపుడైవ మేలనుకా.

ఇది కవి బుద్ధిపూర్వకముగా వాడినదిగాని ప్రమాదప్రయుక్తము గాదు. ఇట్టివి దిద్ది కవియద్దేశముమార్పుట తప్పని నా కీటీవలఁ దోచినది. మొట్టమొదట మాముతాతగారి రచన యావత్తును నా మతానుసారముగ దిద్ద మొదలిడితిని. ఆదిద్దుఁబాటులోఁ గొన్నిటి స్వరూపమే చెడి తుదకు-

“అయ్యవారిని జేయఁబోతే కోతిగా తయారై నది” అను సామెత ప్రత్యక్షమైనది. అంతలో నాయుద్యమమునుండి విరమించితిని. ఇది యంతయుఁ బ్రకృతగ్రంథమునకు సంబంధించినది కాదు. ఏతత్కవికృతమైన వేకటేశ్వరవిలాసమునకు సంబంధించినది. ఈ విధమైన సంస్కరణము దీని తుది యాశ్వాసమునకుఁగూడఁ దగిలినది. ప్రథమముద్రణమునకు జంగముదేవరగారు దానిని నాదగ్గఱనుండియేకదా! సంపాదించిరి. ఆయీ ధీరమృత్యు సంస్కర్తలవలన భారతాదిప్రయోగము లెన్నో యిటీవలఁ జెడి మొదటిప్రయోగముల ననుసరించి పుట్టిన లక్షణములగతి అధోగతిపాలై నది. కొన్ని దిద్దుఁబాట్లు మూలాధానుకూల్యమును జేడఁగొట్టినవి భారతము నందలి “నమ్మినమ్మక”

అనుచోట దిద్దిన దిద్దుఁబాటువలన నీయంశమువిస్పష్టము. ఈప్రయోగము ననుసరించి యెందలో మహాకవులు ప్రవర్తించిరి. ఆయీమర్మ మెఱిగియో! యెఱుంగకో! మొదటిప్రయోగమును సంస్కర్తలు దిద్ది చెడఁ

'గొట్టిరి.' అదిద్దుఁబాటును బట్టుకొని యేకర్మము నెఱుంగని విమర్శకా భాసులు తప్పులు వట్టట కుపక్రమించి యపహాస్యాస్పదమై తుదకేమియు గతి గన్పడక-

“మీరా ? మీరా ?”

అని ప్రార్థింప నుపక్రమించిరి, పెద్దపెద్ద పేరులు ప్రయత్నపూర్వకముగా సంపాదించుకొన్న మీరేమిటి ? ఇట్టి విజ్ఞప్తు లంశికొనుట యేమిటి యని కొన్ని పత్రికలు పరిహసించుట కారంభించినవి. దీని కంతకును గారణము సంస్కర్తల పాండిత్యలోపమును గనిపెట్టఁదగిన సామర్థ్యము లేకుంటయే వక్తవ్యాంశము. కవియద్దేశము గనుఁగొనకుండ నెవరిగ్రంథమును గాని సంస్కరింపరాదనియే. వలసినచో నాకవి కవిత్యము జీవకళగలదేయైనచో దానికే బ్రత్యేకించి వ్యాకరణమొకటి పుట్టితిరును. ఈ అభిప్రాయము స్థిరపడినపిమ్మట నిదియే మాముత్తాతగారి గ్రంథముద్రణము నేను జూడఁదటస్థించుట, ముద్రాప్రమాదము లిందు విశేషించి దొరలినవి. వానిని జూపినచో గ్రంథము పెరుఁగును, శ్లేషవాదినస్థలములలో నీయన రచనలోఁ గొంత వ్యాకరణము నతిక్రమించుట కనువలెడిది, కొంచెము చూపుదును.

|| సీ. ఆలికుచంబు లేనంటి చూడఁగనా నె? కొనఁగోరునూటిపై కొనకు జాణ?

ఇదిపుష్పలావికావర్ణన ప్రశస్తి తరాలుగా సమన్వయించుకోవలయును, ఆలికుచంబులు=అనిమ్మకాయలు అని యొకఅర్థము. ఆలి=ఓచెలీ? కోచంబులు అని శ్లేషార్థము. ఈరెండర్థములకును సరిపడునట్లు పుష్పలావిక జవా బుండవలెను. కొనఁగోరు=కొనుటకు నిచ్చుగింపుము నూటిపైకొ=నూలుకాయలకన్న హెచ్చుగా, కొనకు=కొనకుము, కాయలు చాలమందికి సన్నై చేయుటకు మాటయిచ్చియుంటచే నీకెక్కువగాఁ గావలసియున్నను నూటికన్న నెక్కువ యాయఁజాలనని బైబుసరిగా జవాబిచ్చినది. ఈ యర్థమునందు కొనకొ— గోరుఅనుచో నర్థానుస్వారముండవలెను. నూటిపైకొ. కొనకు అనుచో నర్థానుస్వారమేకాక సరభాదేశముకూడ రావలెను. గనుక నూటిపైఁ గొనకు అనికావలయును. ఇంతమాత్ర మీకవికిఁ దెలియదా? తెలియును. ఇట్టిపట్టుల నిట్టిస్వల్పములు విమర్శకులు పాటించని రాఘవపాండవీయాదులవలన నవగత మగుటచే నిట్లు చిత్రించెనని యెఱుఁగం

దగు- ఇప్పటికి లికుచ (నిమ్మకాయల) పక్షము ప్రత్యుత్తర మిచ్చినట్లయి నది. ఇకమిగిలినది కుచపక్షము, ఓయీ నీవు కుచములను ముట్టుకొని చూడవచ్చునా? అని కొంటెతనముగా నడుగుచున్నావు, అంటి చూచి సంతలోఁ జెడిసదేమిగాని కొనగోరు= గోటికొనను, నూటి= నాటి, పై కొ నకు= ఆలింగనాదుల కుపక్రమింపకము, ఇది నడివీధి కనుక నట్టిపనుల కను వైసవోటుగాదు, కామాంధానాం యుక్తాయు క్తవివేకశూన్యత్వాత్తని యుటచే నిట్లు మందలింపవలసి వచ్చినది. అన్యథా భావింపవలదని యాశ యము- ఈయర్థమందు నూటుధాతు వోకటి నాటుధాతువునకు బదులుగా సంగీకరింపవలయును. ఇది గ్రాంథికముగాదు. వ్యవహారమందుమాత్రము సార్వత్రికముగాఁ గాకున్నను గావచిత్కముగ శ్రుత మయ్యెడిని- ఎచ్చటను శ్రుతమేకానివో నీయనకుమాత్రమెట్లు వచ్చెడిని, భవతు ఇక్కడికి నొక సీసచరణము వ్యాఖ్యానించితిని, ఇట్లే యావత్తుపద్యమును వ్యాఖ్యానిం చుచో గృంథము పెరుగును. నాల్గవచరణములో-

“వెలదింపు నీపాండు గలువ నెమ్మది వచ్చు”

అనుచోట- కలువశబ్దము కల్పపువ్వునుసర్థమిచ్చి అదనముగా కలి య౯ (కలియుటకు) అనునర్థాంతముగూడ నీయవలయును. అప్పుడు నిలుచుధాతువువంటిది కలుచు ధాతువోకటి యుండవలసివచ్చును. వ్యావ హారికములోఁదప్ప గ్రాంథికభాషలో నట్టిదిలేదు. ఈ మాట గ్రుడ్డువచ్చి పిల్లను వెక్కిరించినదన్నట్లు నేను మాముత్తాతగారికి బోధింపవలయునా? అక్కటలేదు, ఆయన విద్వత్కవిగాని లాకలూకాయకవికాఁడు, ఇట్టిపట్టుల వేసుచరిత్ర (ముసలిమానులు చూ” ముసలి చెట్లనుసర్థమున ముసలిమాకు లని యుండవలయును) లోనైన గృంథములను మన్నించినట్లే తన్నుఁగూడ విమర్శకులు మన్నింతురని రసలోభమున నిట్లువాడియుండును. ఒకకవి యీపుష్పలావికావర్ణనమునే యుపక్రమించి-

“జాం పండుకొనియెదఁజానరో? వెలయెంత? జాంపండుకొనియెడి జాణగలఁడే”

అని చిత్రించెను. జాము- పండుకొనియెద అను సర్థమున క్వచిదు కారస్య లోపః అని లోపము నెట్లో చెప్పికోవచ్చు ననుకొన్నను ఫలార్థ మున జామి-పండు, అనుచో నికారణమునకు లోపము దుర్లభము. ఇయ్యెడ

ధమైన యువపతి కలదు. యుక్తముగా నున్నచో సహృదయులు హింతురుగాక. పలువురు ప్రాచీనకవు లొకరినిజూచి యొకరుగా ఘృణావికావర్ణనము నిట్లే చిత్రించి యున్నారు, కొందఱు స్వల్పముగను కొందఱు విశేషించియు వ్యావహారికమునకుఁ దావిచ్చి యున్నారు. కరికిఁ గాకున్న వేటొకరికేని యిది విమర్శసహము గాదని శంక కుండునా? ఇట్లనుట పొసఁగదు కలిగియు నీవాశ్చర్యపవాక్యములు యికానానాయకులకు సంబంధించినవగుటచే నిందు యధాకథించిత్తుగా తరస్పూర్తి కలుగుచోఁ దావన్మాత్రముతో సహృదయులు సంతృప్తి లయునే కాని అయ్యది వ్యాకరణాది శాస్త్రముల ననుసరించి లేదు గ్రాహ్యము గాదని వివరింపరని యట్లు వాడియుందురని నాతలఁపు- కు సహృదయాః ప్రమాణమే అసలు ప్రకృతకథకు బీజభూతములైన ములేఁబదిమాత్రమే. ఎంత పెంచినను ఆ యేఁబదిశ్లోకములును నాల్గ సవందలకన్న మించఁగూడదు, కవివంశవర్ణనవల్లఁగాని కృతిపతివంశ వల్లఁగాని కొంత పెరుఁగుట కొన్నిపుస్తకములకుఁ గలదు, గాని యిది మిందు వర్ణింపనేలేదు. ఏకారణముచేతనో తనవంశమునుగూర్చి-

నీ. కుశలభారద్వాజః*గోత్రవిఖ్యాతుండు వెంకయధీయఁ డే*భునితాత.

అని తనముత్తాతగారి నారంభించి తనతండ్రివఱకుఁ దక్కినచరణము * నుట్టంకించి తేటగీతిలో—

“అమ్మహాత్ముని నకలజనానుమతిని”

అనిమాత్రము వక్కాణించి తనకన్నఁ బెద్దలగు సోదరులను—

“సరసకామయ యన్నయ ♦ సరసయాఖ్య

లగు సుతత్రయజనకుండై ♦ యలరువాని

మధురని గామయాశ్వుని ♦ మఱి దలంతు”

అని పితృనమస్కారమునందే వంశవర్ణన నిమిడ్చెను. ఈ పద్యములో- మయ- అన్నయ, అనుచోఁ దెలుఁగుసంధి చేసి, మరలఁ దుట్టతుదిని, సయాఖ్యలు, అని బహువచనాంతముగా ముగించుటచే ద్వంద్వసమాస నుకొనక తప్పదు. అగుచోఁ గామయాశ్వుయ, అని సవర్ణదీర్ఘసంధి

యుచితము, స్వప్నప్రతిపత్తికై ఆ ఇడో, సూత్రమునందుకొబలె వినంధి సహ్యము. ఇంతమాత్రమునకు సంస్కృతవ్యాకరణ పాండిత్యముతో నావశ్య కత లేదు, ఉన్నదనుకొన్నను మాముత్తాతగారి కాపాండిత్యము విస్తరిం చియే యున్నదనుటకు స్వహస్తలిపితో నున్న కొముదీసంపుటములే సాక్షు లుగాఁ గన్పడుచున్నవి. అట్లున్నను గావ్చితముగా సంస్కృతవ్యాకరణ విరుద్ధప్రయోగము లుండుటకుఁ గతము నాయనుభూతింబట్టి వివరించు చున్నాఁడను. సుప్రసిద్ధవైయాకరణులు నాకన్న సర్వధా పెద్దలు నగువారు రచించిన గ్రంథములొకటి రెండు నాయొద్దకు గ్రంథకర్తలే సంస్కరణార్థము తెచ్చిచూపఁగాఁ జూచితిని, అపొత్తములలోఁ బలుచోట్ల, ధాతువున కాది యందుఁ జేర్చవలసిన అడాగము మువసర్గకుఁ బూర్వమందుఁ జేయఁబడినది. “చణ” అనేడి తద్ధిప్రత్యయము స్వతంత్రశబ్దమువలెవాడఁబడినది. (న కేవలా ప్రకృతిః ప్రయోక్తవ్యా నాఽపి ప్రత్యయః) అపహరత్, అను టకు బదులు అపహరత్, అని అడాగముశూన్యముగా నుపయోగింపఁబడి నది. చాలనేపు వారి నిది యేమి యని ప్రశ్నింపనే లేకపోతిని, ఎందుచేత? పనివడినచో వాటిలో నేను వాదించఁగలనో? లేనో? అనేడి భయముచేతనే, ఇది వినయార్థము వ్రాసినది కాదు, యథార్థము, చెప్పిడి దేవునఁగా? లక్షణజ్ఞానము లక్ష్యమునందుఁ బ్రతిబింబింపఁ జేయుశాస్త్రజ్ఞులు చాల నరు డుగా నుందురు. ఇది యొక వ్యాకరణశాస్త్రమునకు మాత్రమే కాదు, తుదకు నిత్యకృత్యముగా నెల్లరును ననుభవించు శృంగార (రతిరహస్య) శాస్త్రమునకుఁగూడ సమన్వయించుకోవలసినదే, దానితోవ దానిదే, దీని త్రోవ దీనిదే, అనునట్లే పలువురపాండిత్యము లుండును. అందుచేత నిట్టి వైపరీత్యము కొందఱికిఁ గల్గుట వింతగాదు, అంతమాత్రముచే నాకవులు వైయాకరణులు కారని వ్రాయువిమర్శకులు తత్త్వవిదులు గారని నా యాశయము.

“అలుమందాకినీ ♦ యార్యాసహాయుడై పాలుపొందు సర్వజ్ఞ ♦ మూర్తి యనఁగ”

అని మాముత్తాతగారు వేంకటేశ్వరవిలాసములో వంశవర్ణనములో వ్రాసియున్నారు, లేఖకప్రమాద ముకొనవచ్చుననిన స్వహస్తలిఖితము. మందాకినీ=ఆర్యా, ఇకోయణచి అనుసూత్రముచే యణాదేశము రావలయు

నేనికూడ పారికిఁజెలియదా? దీనినేప్రమాదమందురు. ప్రమాదో ధీమతా మపి, అనునభియుక్తోక్తి యిట్టిసందర్భమునకే పుట్టినది- ప్రతివిషయము నకును ఆయీయభియుక్తోక్తి నుట్టంకించి సమర్థింపనెంచుట- “విదూర్ఘ- బియ్యానికీ” అనుసామెతవంటి దగును- దానిముద్రించునప్పుడు-

“ఆలరు మందాకిన్యహార్యజాయుక్తుడై”

అని సవరించి ప్రకటించుటచే నిప్పు డిందు స్పృశింపనిచో నాపాఠము చదువరుల కగుపడనే యగుపడదు. తెలుఁగువిషయమునఁగూడ నిట్టి ప్రమాదములు గొన్ని కలవు.

క. ఆ రాజేంద్రుని కగుభా

ర్యా రతిశాస్త్రానురూప-

ఇయ్యెడఁ భార్య, అని హాస్య ముండవలెను. దిద్దుచో గణమే చెడును. ఇట్టి స్వల్పములు సహృదయులు పాటింప రనుటకు గుఱుతు వీరేశలింగముసంతులుగా రీయనను సలక్షణకవియని వ్రాయుటయే వ్యాకరణము తనకు వచ్చుననుటకు గుఱుతు స్వహస్తలిఖితమగు తాళపత్రగ్రంథమే కాక యీ గ్రంథమునందలి కొన్ని పద్యములుగూడ నగును,

క. పదలక్షణసంజ్ఞావ్యు

పదగుణవృద్ధిప్రయత్న ♦ పరరూపనవా

స్పదభావతద్ధితక్రియ

బాదవగజెలిశబ్దశాస్త్ర ♦ మో యనడనరెన్ , ౧.

చ. చెలవగు భాతురూపమును ♦ జెందుచుఁ బూర్వగుణానుభావమిం

చలరంగ వృద్ధి భాసిలి ప♦ రార్థనిధానత గాంచి వర్ణనం

కలితసులక్షణోన్నతి నంగంబులు నాగములయ్యె వాఁగ మేల్

గలకలభంబు లుండఁ బుర ♦ లక్ష్మి గజాంతలక్ష్మియై తగెన్.

ఆయీ రెండుపద్యములును పాణినీయవ్యాకరణజ్ఞత కుదాహరణము లగును. కందపద్యము స్త్రీవర్ణనము, చంపకమాల యేనుఁగులవర్ణన, నగశబ్దము నాగశబ్ద మగుటకుఁ దగిన ప్రక్రియ యిందు శ్లేషతో వివరింపఁ బడినది. ఆ పట్టణమునందలి యేనుఁగులు పర్వతములంత యుండునని ఫలితార్థము, ఇట్టి రచన పాండిత్యస్ఫూరకమే గాని కవితానైపుణీస్ఫూరకము

కాదు గాని శుద్ధచ్ఛాందసులగు కొందఱు పండితులమెవ్వన కానీంచి (తమ కిష్టము లేకపోయినను) యిట్టిరచన చేయుట మా కనుభూతము. విజయ నగర సంస్థానమునకేగినప్పుడు కొంత రచన మేమును జేసితిమి.

తే. గీ. అర్థన త్తని యనధీనమని సమస్త
దేశసంగత మనియు నచేహమనియు
సర్వవత్సూత్రమందు నీయశము కొంత
గూఢముగఁ జెప్పెఁ బాణిని ♦ కువలయ్యేశ.

క. మాపనమా ! నీపాగమ
గాపనమా ? మాపధాపఁగాగమనినమా ?
మాపన నీపన గని గా
దా పరిపరి తుష్టిఁ జెందె ♦ నానందనృపా.

అయీ పద్యరచన వలన, కవి వ్యాకరణజ్ఞుఁడును సంగీతజ్ఞుఁడును నని తెల్పినట్లయ్యెడిని. కాని యీరెంటియందును బ్రవేశములేనికవిగూడ నిట్టిరచన చేయవచ్చును. భవతు తగినంతప్రవేశముండి చేసినరచనకును తదితర రచనకును భేదము విజ్ఞులు పరికింపఁగలరు, మాముత్తాతగారిప్పటికి నుమారు నూతేండ్లకుఁ బూర్వమునఁగదా ? దీనిని రచించిరి. అంతకుఁ బూర్వమునందున్న గ్రంథములు దాదాపన్నియు సంపాదించి భద్రపఱచుకొన్నట్లు పుస్తకసామగ్రివలనఁ దెలియుటయే కాక కవితా రచన వల్లఁ గూడఁ దెలియుచున్నది. అయాకవుల పద్యముల పోలికలవలన నీయంశము స్ఫుట మగును.

సీ. ఒకపాలి పికపాలి♦కకు జాలి మనిఁ జిల్కఁ జిల్కలగమికిరాఁ ♦ బల్కుఁబల్కు
పద్యమంతయు నిట్టియమకములోడనేనిండి యున్నది. ఈరచన వసు చరిత్రమునందలి—

సీ. ఒకవంక నలంక మకరాంక హయహేమలు !

అనుదాని ననుసరించి చిత్రించినది. మఱియు నిందు ఒకపరి, అనునర్థమున, ఒకపాలి, అని వాడఁబడినది. దిద్దినచో యమకము చెడును. ఈ పదము గ్రాంథికముగాదు సరిగదా ? వ్యావహారికముగూడఁ గాదనియే చెప్పవచ్చును. ఏదియునుగాక లోకమున లేకే పోవుచో మాముత్తాతగారి మాత్ర మీది యెక్కడినుండి వచ్చినది, వచ్చుటనుగూర్చి యోజించుటయే

మమును గాదు. కాని మాగ్రామమున నిమ్మజాతులు
నిన్ననాఁ డెఱుఁగుదును. ఆకారణమున మాతాతగారి
ని నే ననుకొందును. ఎచ్చటఁగాని దృగ్గోచరమో?
ని శబ్ద మేకవికవిత్వమందును దొరల దనునది నిర్వి
షపదము గ్రామ్యమని వాదించుటకుఁగూడ నాధార
మజాతులు వాదినంతమాత్రమున గ్రామ్యమగునా?

రకులు, గొడ్డు, ఇల్లు, పొల్లు, వడ్లు, ఇవన్నియు గ్రామ్య
మ. ఉత్తమజాతులు వాడు—

౨రవ - పుంచుంది - ఏమిషే - చూస్సావేం —

శుద్ధములు కావలసివచ్చును. గ్రామ్యముకూడ
వైదిక్ గ్రామ్యము, నియోగి గ్రామ్యము, క్షత్రియ
గ్రామ్యము, శూద్రగ్రామ్యము, కాపుగ్రామ్యము,
కను నిట్లు పోగాఁ బోగా గ్రామ్యభేదాలు పెరుగు
పెరల జల్లాలను బట్టి కొంత విభజించ వలసి వచ్చును.
రిగినవాఁ డగునేని యితరమండలములందు వాడుకొను
లును. మాముతాతగారివలె నొకచోఁ గూపకూర్మము
చ్చువాఁడైనచో గ్రంథస్థమైన యితరమండలభాషతప్పఁ
తనయూరు తప్పదనయ తహరియూరు కాకరపర్తి
రాలముతప్ప నీమహాకవి యెఱుఁగనే యెఱుఁగఁడు,
క్కడనేని గ్రామ్యపదము దొరలినచో నది స్వగ్రామ
జాతులో వాడెడిదే కావలయును తదితరము కాదు.
౩ ప్రతిపదమును గ్రామ్యమందురు, అది తప్పు స్వగ్రామ
అట్టి షితాపురప్రభువు తఱచుగాఁ దనగ్రామమున
అట్టితరుణములో నెండఱోప్రభుదర్శన మెట్లో కలిగినఁ
ల మఁ, ప్రభుదర్శనమే విష్ణుదర్శన మనుకొనురోజు
చేసినపుడు పురస్త్రీలు పేలాలు చల్లుచు మంగళహారతు

లిచ్చునాచార మప్పుడున్నది-నాచిన్ననాడుకూడనున్నది- అట్టిధర్మకాలము
లో సరసకవిగారు ప్రభుధర్మన మపేక్షించకుంటుకు గతమేమి.

“నిస్పృహస్య తృణంజగత్”

మ. ధనమంచుం గల దొక్కచి క్కదిగొనన్ దాత్పర్యమే లేనిచో
జననాథుల్ మఱి యెంద టుందురొ? కవీశద్వారముల్ గొల్పుచున్

అని నేను కామేశ్వరీశతకములో వ్రాసినయంశమును సార్థకపఱచిన
విద్యత్కవులలో మాముత్తాతగా రొకరు, వక్తవ్యాంశ మీయనశవిత్వము
సర్వమును గ్రంథావలోకనమువలనగల్గిన సాహితీకి జెందినదే గాని దేశాలు
నమువలన గల్గిన సాహితీకి జెందినది గాదనునదియే. తెలుగులో నెన్నివిధ
ముల యమకము లున్నవో అన్నియు నొకటే చోటఁ దిలకింపవలె నన్నచో
మాముత్తాతగారి యామిసీపూర్ణ తిలకయందే యగుట కేవలస్వభావోక్తి,
కథారంభపద్యమే.

సీ. అరుసంపు దొరలింపు, దొరలింపు మెఱయింపుఁ బరవంపు నెఱగెంపుఁ జరులసాంపు

ఇట్లు నాలుగుచరణములును నిదే ధోరణియముకములో నడిచినది
అర్థ మగుచున్నప్పుడుగాని యేపదమేని సవరించుట కవకాశ ముండదు-
అస లర్థమే లేకుండ నేకవిగాని యేపద్యమును రచించఁడుగదా! ఇది మేరు
పర్వతపర్ణనము గీతిలో నీతెలుగుధోరణి వదలినసంస్కృతధార నడిపించినారు.

తే. గీ. మెఱయు పరగరుడోర గాంఠబరచరాది

పరమపురుషాతిశయ నిరంఘరవిహార

విరచితాశ్చర్యరసధురంఘరశిరంబు

నిరుపమభరంబు నిర్దరఘ్నిరవరంబు,

ఈ సంస్కృతసమాస మన్వయించుట సుకరమే గాని అచ్చతెలుగు
పదములే యైనను సీసచరణములందలి పదములు సమన్వయించుట సుకర
ముగా లేదు, దానికిఁ దోడు ముద్రాప్రమాణములు కూడఁ గలవు.
ముద్రాప్రమాణము లేవో కొన్ని ప్రతులు సంఘాదించియే దీనిముద్రణ కవకాశ
మించినట్లు కొన్నిచోట్ల గొన్ని పాఠాంతరప్రదర్శనములవలన, దేలుచున్నది
గాని ప్రాపు చూచువారు సంస్కారులు కారని కొన్నిటివలన దేలు
చున్నది.

పూవంటి మేలని సవ్వె నొక తె

ఇది యేమాత్రము సంస్కారమున్నవారు పూవు దిద్దినను
 “పువ్వింటి” యని యుండవలయునుగదా? భవతు ప్రాజ్ఞులగు చదు
 వరుల కిట్టి స్వల్పములు చూపి దిద్ద నక్కఱలేదు. రకరకాల యమకము
 లిందుఁ గలవు. వీని కన్నింటికిని మాముత్తాతగారికి మార్గదర్శకము లేపొత్త
 ములో యని నా జీవితములో నేను జాలఁ బ్రయత్నించితిని గాని మాము
 త్తాతగారి పుస్తకసామగ్రియందే కాక యితరత్రాకూడ నాకు లభించలేదు
 లేకపోవుగాక, ఈయనకు మార్గదర్శకు లుండకపోరని నేను దలంచెదను.
 ఈయన చూచిన పొత్తము లన్నియు నేను జూచితి నని చెప్పఁ జాలను
 గాని చూడకున్నను మార్గదర్శకులుండు రనియే నాయనుమితి. శౌచిత్య
 విషయమును జర్పించుచోఁ దెలుఁగు ప్రబంధములకెల్ల శిరోభూషణముగా
 గణింపఁదగిన వసుచరిత్రమే నిలువనియపుడు దానిని మాతృకగాఁ బెట్టు
 కొని పుట్టిన పొత్తములనుగూర్చి చెప్పనేల? తఱచుగా వసురాజుగారు
 విహారార్థ మరిగెడి కోలాహలపర్వతమందుఁ దత్పత్తిక యూరుపేరు నెవ
 రికిఁ గాని తెలియకుండ నిడుజవ్వనము వచ్చువఱకు డాగి అప్పుడు
 మాత్రమే బయలు వడుట సమర్థనీయమే యగునా? అది యటులుంతము.
 వసురాజుమిత్రుఁడు తనప్రభువున కచిరకాలములోనే పట్టమహిషి కాఁబో
 యెడి గిరికను జూచి రాజుగారితో మనవిచేయు నప్పుడు పాదాదిశిరఃపర్యం
 తమో? శిరఃపాదపర్యంతమో వర్ణించెను గదా? ఆవరణలోఁ గుచముల
 వర్ణనకూడ నే చిన్నపద్యముతోడనో కాక పెద్దపద్యముతోడనే వ్యాఖ్యా
 నింపవలయునా? అని టచారించినచోఁ దగిన సమాధానము కలదా?
 తెలుఁగుకవులేకాదు సంస్కృతకవులు కాళిదాసాదులమా టలులుండఁగా
 నీయకాచిత్యవిచారచర్చ కుపకృమించిన షేమేందుఁడుగూడ. నితరులంత
 కాకున్నను నేకొంచెమో యీవిషయమున దొరకునని యే నే ననుకొందును.
 దీనివలనఁ దేలు సారాంశము ప్రతికవియు నిప్పట్లున దొరకుచుండు ననియే,
 తక్కిన విషయములలో నితర తెలుఁగు కవులకన్న నెక్కుడుగా నౌచిత్య
 భంగ మీయన కవితలోఁ గనుపడదు గాని నాయికానాయకుల ప్రథమ
 సమాగమరాత్రియందే యావద్వా త్స్వయసమునకును నుదాహరణము

లుపపాదించుటవలన నీకవి కేవలము ఛాందసుఁడు కాఁబోలునని సహృదయు లనుకొనుట కవకాశ మిచ్చుచున్నది.

శ్లో. ఆస్వాదిత దయితాభరసుధారసస్యైవ నూక్తయో మధురాః
అదభితరసాలముకుళో నకోకిలః కల మదంచ యతి॥

అని గోవర్ధనాచార్యులు శృంగారమునకుఁ గొంత యనుభవ ముండు టావశ్యకమని వక్కాణించెను. ఈయన కించుమించుగా నలువదిసంవత్సరములు పూర్వఁడు కూచిమంచి తిమ్మకవిగారు. ఆయన బహుగ్రంథములు రచించెను. భాషలో స్వతంత్రుఁడు. లాక్షణికుఁడు, కాని ఆయనపాత్రములలో నొకటియు—

“లోకులరసనలె యాకులు గా”

నుండుభాగ్యము పట్టినది కాదు. రాజశేఖరవిలాసములో నొక సీన పద్యము కాఁబోలును నాకు నచ్చినది.

సీ. నెఱజూణఁ డొకఁడింట ♦ నిద్దుర కున్నాఁడు రాఁదీరద నె నొక్క ♦ రాజవదన
కోడెకాఁడొకఁడు తాఁ ♦ గోరినధనమిచ్చి వదలనీడనె నొక్క ♦ వాలుగంటి
మిగులఁగూరిమి నేయువగకాని నెడఁబాయఁ దగదుపొమ్ము నె నొక్క తలిరుబోఁడి.

పయి భాగము జ్ఞాపకము లేదు, ఏదో కొత్తపోకడ యుండనిచో నెంత లాక్షణికమైనకవిత్వమైనను విశేషవ్యాప్తికి రాదు. కఠినపాకమైనను వసుచరిత్రకీభాగ్యము పట్టినది. మఱికొన్నిటికీ బట్టినది. భాషకొఱకు జదువ వలయునే కాని కొన్నిపాత్రములు, అన్యథాచదువ నక్కఱయే యుండదు. వీరేశలింగముపంతులుగారు వ్రాసినట్లు వసుమనుచరిత్ర లుదయించిన సిమ్మట నెండతో కప్ప లదే ధోరణిలో రచన సాగించిరి, అట్టిరచన లేవియుఁ బేరంద లేదు. ఓగిరాల రంగయ్యగారో జగన్నాథముగారో? వసుచరిత్రలోనున్న ప్రతిపద్యమునకును నదేపోలికతో నొక్కొకపద్యమువంతునఁ జిత్రించి వ్యాఖ్యాన సహితముగా.

“సుమనోమనోజ్ఞ”

మనువేరితో నొకసలక్షణప్రబంధమును బ్రచురించిరి కాని దానిప్రచారముగూడ నిపుడు కనుబడదు. వారిరువురును బ్రాచీనకవులలోఁ దుట్టతుది వారని చెప్పవచ్చును. మాముఱ్ఱాతగారికి సమకాలికులుకూడఁ గావచ్చును. నాకావ్యగురువులలో నొకరికి గురువులు. అచ్చు వేయకున్నను

అంతో యంతో ప్రచారము గలియున్నది. అచ్చువేసినను గొన్నిటి
స్వము పట్టలేదు. మాముత్తాతగారి యామినీపూర్ణతిలక యేదో
చ సచ్చుపడినను అచ్చుపడనికబ్బములతోపాటిదే అయినను దీనిని
బ్రాహ్మసింహులనలన దీనియం దేదో గుణలేశ మున్నదని
అంప నయ్యెడిది. వసుచరిత్రలో వసంతవర్ణనలో నొక్కొక్కచరణము
కప్రాసముతో లగించి సీనము చెప్పిన సంతకన్న నుత్కృష్టకష్టమని
యన మాముత్తాత పద్యము సర్వమును నొకటే ప్రాసతోఁ
దినాఁడు—

కాసారతరవీచి ♦ కాసారభగమల్లి కాసారపరిపుల్ల ♦ కేసరంబు

ఈసకారప్రాసముతోడనే నడిసి శుట్టతుదకు— డాసె వాసిగమధు
రాసరంబు, అని దానితోడనే ముగించినాఁడు. వసుచరిత్రలో నట్లు
సోదరణమున కాచరణము వేలువేలుప్రాసలతో నున్నది. స్త్రీవర్ణన
జాల విస్తరించి చేయఁబడినది. శృంగారరసమునకుఁ బ్రధానపరీక్షా
స సంభోగవర్ణనకు సంబంధించిన సీనము చాలహృదయంగముగ
దానిలో నున్న మొదటిచరణము సందలి యుత్పేక్ష మాముత్తాత
కాని యితరులనుండి దొంగిలినది కాదని వ్రాయసాహించుచున్నాఁ
ఎన్నోపాత్తములు చదివితినగాని యీవిషయమున నీయుత్పేక్ష
తవఱకుఁ గనుపడలేదు. అందుచే నిట్లు వ్రాయఁ గలిగితిని.

అతనుసంగరకళా ♦ భ్యాసనేతకకళా సూతమో ? యన బడ ♦ కటి నటించ...

పెనఁగి సిగ్గున నెద వాఁగె ♦ చిసరుహాక్షి

వర్ణము పచ్చిశృంగారమే యైనను సంస్కృతసమాసాంతరిత మగు
గొప్పచ్చి కొంత కప్పుపడినది. ఇప్పటివా గీయుపరిసురతవర్ణనము నన
గాఁ దలఁచినను భోజమహాళవి లోనైనవారు దీనిని బరీక్షాస్థాన
సమ్మానించిరి. శిష్యురాలికిని గురునకును సంబంధించిన శృంగారము
మిక్కిలి యుచితమైన యుత్పేక్షగానిది నాకుఁ దోచినది. దీనింబట్టి
ముత్తాతగారు అనుభవరసకులేమో యని కొందఱనుమానితులేమో
ప్రతివిషయమున నట్లునుమానించుట యుక్తముగా దనుట కెన్నియో
కోసములు సాక్ష్యమిచ్చుచున్నవి.

“కవి గాననివో రవి గాంచనేరవునే?”

చాలా దిక్మకగా నున్న పద్యము లున్నవి. సంప్రదాయజ్ఞులకుఁ గాని కొన్ని సమన్వయింపవు మచ్చు చూపెదను.

ఆ. వె. జలజ కనక కటక ♦ సళిన భద్రభముల్
సకియకలకాంతి ♦ జఘనచరణ
గమనములకు సాటి ♦ గానక వనవృత్తి
నెదిరి పూర్వరూప ♦ పదమునొందె.

అయినపద్యము మొదటిచరణములోనున్న జలజ (శంఖ) ములో నైన యుపమానములై దును రెండవచరణములోనున్న కంఠము మొదలైన యైదింటికిఁ గ్రమముగా సమన్వయించికొని వనవృత్తి అన్న పదమునందున్న వనశబ్దమునకు నీరు, అడవి, అను నర్థద్వయమును గ్రహించి ఆయర్థద్వయములో, శంఖ సళినములకు నీటియందుండుటను దక్కిన త్రితయమునగరి యధోచితముగా నడవిలో నుండుటను సమన్వయించుకొని ఆ యుపమాన వాచకములైన సళినానిశబ్దపంచకమును దలక్రిందుగాఁ బఠించి చూచు కొన్నచో దీని తాత్పర్యము గోచరించును. ఇవి యన్నియు శబ్దచిత్రముల కాష్టాదించువారు సంతోషించు రచనలు. లక్షణగ్రంథములలో నథమ కవిత్యములలోఁ జేర్చినను రచనమాత్రము సులభము గాదు. కవి చాలఁ గష్టించి రచించె ననునది ఆస్వాదించువారిరుచికి సాధనము గాదు. పాచకుండు కష్టపడి పఠనము చేయుట ఆస్వాదించువారు గమనింతురా? వారి జిహ్వకు రుచిగా నుండుటయే వారికిఁ గావలసినది. ప్రకృతముగూడ నట్లే. గ్రామమునకుఁ జాతుర్వర్ణ్యముంబలెఁ గల్గుమునకుఁ జతుర్విధకవనము నవన కమే కనుక యమకముగూడ గ్రాహ్యమే. ఈమధ్యనే యొకరు నన్ను “యద్దేవ” నేయుచు నీవు చిత్రబంధాదికవిత్వములు చెప్పగలవా? యని ప్రశ్నించినారు- చిన్నతనములోనే “అయిముచ్చటతీరిన సందర్భము నెఱిగియే ప్రశ్నించిన ప్రశ్నకు జవా బక్కఱలేదని జవాబీయక యూరకున్నాను. ఈకవిత్వరూచికూడ లాక్షణికుల వ్రాతలనుబట్టియే యుండుననుటకు వీలులేదు- ఒక్కొక్కకాలముగో నొక్కొక్కమాదిరిగానుండు ననకతప్పదు. మాముత్తాతగారికాలమునాటికి యమకకవిత్వము చెప్పినట్టివాఁడే గొప్పవాఁడనికొనిచెప్పికొనువారనితోఁచెడిని. ఆకారణముచేతనే ఆకాలపుఁగవులకవిత్వ

ములు చాలవఱకు యమకప్రధానములుగా నగుపడెడిని. క్రమక్రమముగా మాకాలమునాటికి దేలికమాటలతో నుండుటయే కవిత్వమునకు శోభావహమని తేలినది. అందుచే నేము బాల్యములోఁ దప్ప నిటీవల యమకము వదలుకొంటిమి. క్రమముగా మాకు వార్ధక్యమందుకొనునాటికిఁ బద్య కవిత్వమునందే కాక పదకవిత్వమునందుఁగూడ రుచితగ్గి వ్యాకరణపుఁగట్టు బాట్లులేని లోకవ్యవహారపు మార్గములో నున్నదియే కవిత్వముగాని తదితరముకాదని తేలినది,

- (1) అమ్మా ? మాదాకవళం తల్లి ? నీబిడ్డలమన్నం తల్లి,
- (2) మహారాజులు తల్లి ? లచ్చింతల్లి, మీబిడ్డలపున్నెం అన్నంతల్లి !
- (3) ఓ ! నోచయ్యో ! కాపు మాయంటికేల రావు.

ఈమాదిరి శిలిలో నుండుటయే కవిత్వమునకు శోభావహమనువఱకు వచ్చినది. పలువురు నేడెట్లే రచించుచున్నారు. లోక మాదరించుచున్నది. సమర్థించుచున్నది. ఇక ముండ్జిల్లుమాటునో తెలియదు. (హాసీతే కిం భవిష్యసి) లోకోభిన్నరుచిః, అనునభియుక్తికి కాలో భిన్నరుచిః అని మార్పుకోవలసి వచ్చినది. ఎవరికాలములో న్నైతికవిత్వమునకు విలువ యుండునో ! ఆకాలములో న్నైతికవిత్వము ప్రచారములో నుండును. మాతాతగారికిఁ గొంచెము పూర్వకాలపువార్తన, అడిదము సూరకవి, తురగా రామకవిగార్ల నే రెఱిగో పెద్దదిగా నున్నను వారిప్రఖ్యాతి ప్రబంధమూలకముగా నిల్చినట్లు లేదు. చాటుపులుమాత్రమే వారివి శుభ్రమగుచున్నవి. మాముతాతగారివి చాటుపులులేవు, ప్రబంధములే! అందును బేరుతెచ్చిన దీయామినీపూర్ణతిలకయే! నాకు శుద్ధమైన ప్రతి దొరకక దీనిని నేను ముద్రించుటకు సాహసంపన్న తిని. ప్రకృత మిద్దానిని ముద్రించువారు నన్నుఁ బీఠిక వ్రాయుమని కోరుటచే నాకుఁ దోచిన యీనాలుగు మాటలును వ్రాసి మాముతాతగారియందు నాకుఁ గలభక్తిని వెల్లడించు కొనుభాగ్యము గల్గినదని సంతసించుచున్నాడను. మావంశము-

“కవితారంభప్రియం భావుకం”

జనను ఈమహనీయుండు బయలుదేరనిచో నట్టి యశస్సునకుఁ దగిన దోహదము కలిగెడిది కాదు. కనుక మావంశము కవితావంశమని

యర్థము చెప్పికొని, కంఠము శంఖము వలెనున్నదియని సమన్వయించు కోవలయును.

సీ. వనశేరికిని జూడుముని వేడికొనినఁ బన్నగవేణి ? తాడింపఁదలఁచ నగునె !

ఈ సీసమంతటను నక్షరముల తగ్గింపుతో నర్థభేదము వచ్చి యేదో బాధ సూచిత మగును. తాడించు = కొట్టు, తా = తకారము, డించు = తగ్గించు, కేతకిలో తా డించినచోఁ గేకెయగును. పన్నగవేణి కది బాధక మని తాత్పర్యము. తటచుగా నిట్టి తికమక లీయన కవిత్వమునం దుండుటచేఁ బండితు లెవరోతప్ప వ్యాఖ్యానించుటకు సాహసింపవలె రి. చిన్నతన మందు సంప్రదాయజ్ఞులవలన వినియున్నకతన దీనిని నేను (అభిమన్యుఁడు పద్మవ్యూహమువలె) భేదించఁగలను గాల తుదనెక్కు విషయమున నాకును సందేహమే, దానికిఁ గారణము సరియైన ప్రతి చూచుట తటస్థింపకపోవుటయే, అసలు మాచేయిదాటి పోయినను నీపొత్తము స్వరూపనాశమును బొందక భాషాప్రపంచమున నిలువఁ గల్గుటకుఁగారణ మింకవిత్వమునందు విద్వల్లోకమునకుఁ గలయాదరాతిశయమే కాని అన్యముగాదు.

చ. మునుపు మహాకవీంద్రులు నఁచుజ్జ్వలరీతి నొనర్చు కబ్బుమల్

మినుతికి నెక్కెఁగాని యవివేకులకూతలు తాటియాకులం

దునె నశియించె

శతావధానసారము చూడుము.

మాముత్తాతగారికాలమున జనించిన యే పొత్తమునకుఁ గాని దీని కున్నంత ప్రఖ్యాతి లేదు. కవిత్వప్రభేదములు నేర్చికొనువారి కియ్యది పెద్దగురువని చెప్పుటకు సంశయింపను. నాకు మా ముత్తాతగారే యీ పుస్తకరూపమున వచ్చి

“కావ్యజ్ఞశిక్షయాభ్యాసః”

అనుసంప్రదాయము నెఱవేర్చుటచే నే నీయనయందుఁ కులగురు మర్యాదనుమాత్రమే కాక విద్యాగురుమర్యాదనుగూడఁ జూపవలసినవాడ నయ్య నక్కడక్కడ శాస్త్రచర్చ చేసి కొన్నిదోషములు నిరూపించి యుంటిని. అట్లు నేను యధార్థమును వెలువరింపనిచో భావివిమర్శకులకు నవకాశమిచ్చినట్లుగును, ఇప్పుడో? గురువుగారికే తన్నులు చూప మొదలిడినాఁ డీప్రబుద్ధుఁ డందురు. (నేయ ముభయతఃపాశారజ్ఞః) ప్రస్తుత మింతకా

కున్న నేకొంచెమో గురుత్వమున్న వారివిషయమున నిట్టిదోషమునే చేయ వలసి వచ్చినను నందుల కంగీకరింపక వారిచే నాక్షేపింపబడిన యాక్షేపణ లకు సదుత్తరములుమాత్రము చూపి అయింపాతకమునుండి చాలవఱ కెట్లో తప్పించుకొన్న సంగతి-

“ఈచెల్లిళ్లయే కేగుచో నీక దిక్కెక్కడ? కృష్ణభారతగవీనృత్యానకుఁ జూడవే” అను జయంతిలోని పద్యమువలన విస్పృష్టమే. ఈకులగురువువిషయ మున నట్లు తప్పించుకొనుట కవకాశము కల్గినది కాదు- కర్తవ్యమేమి? భవతు-

ల్లో శత్రోరపి గుణావాఞ్ఞా వోషా వాఞ్ఞా గురోరపి.

అను నభియుక్తోక్తియే నాకు సర్వభాశరణ్యమగుఁగాక-శబ్దార్థ విషయ మున గురువుగారివిగాని తదితరులవిగాని అనఁగా? గురుగురువులవిగాని ప్రమా దములు చూపుట గురుదూషణముగా విజ్ఞు తెవరును భావింపరనికూడ నాకు ధైర్యము కలదు. ఇందుల కెంతలో వ్యాఖ్యాతలపోకడ లాభారమని యెఱుంగఁదగు. ఈయనయందు నాకున్న శౌరవాభిమానములసాధారణములు.

ఈయనం బట్టియే నేను జయంతిలో-

“కులావిరూఢితోపాటు గా

నెట్లో పుట్టినయాత్మసత్కవిత నే ♦ కేమాతృముం దూఱునా

చెట్టక పైఁపఁడు పార్థుడన్న పయి లే ♦ చెం జూచినారేకదా?”

అని గర్జింపఁగాఁ గల్గినది- మా చెల్లెళ్ళ యింటిపేరు గల భార ద్వాజగోత్రజులలో నంతో యింతో కవిత్వము రచించువారు పలువురు న్నను వంశమునకుఁ బ్రతిష్ఠ తెచ్చినది యీనరసకవిగారే, రచించిన గ్రంథ ములు మఱికొన్ని యున్నను ప్రకృతగ్రంథమే యీయనరచనకెల్ల శిరో భూషణము. నే నీయన కై కొన్నకథావస్తువును బట్టియే శ్రవణానందములో-

“కవులకతలకు రాజులకతలు లొచ్చు”

అని వ్రాయఁగల్గితిని ఈకథలో నేమాత్రమో స్వకపోల కల్పిత ముండకపోదు గాని అట్లున్నను నిది జరిగినదిగాని కేవలకల్పితము. గాదని చోరపంచాశత్తువలననే తేలుచున్నది- బిల్లుణుడు విక్రమాంకదేవచరిత్ర ములోఁదన జీవితచరిత్రను గొంతవఱకు వ్రాసికొన్నాఁడుగాని యెత్తు కొనుట యుక్తముగా నుండదనియో యేమో? ఈశృంగారవిషయము

నెత్తికోలేదు. తుదకు వివాహము జరిగినది కనుక నిది యెత్తికొన్నను నంత యాజ్ఞేపణీయముగా నుండెడిది కాదేమో? ఈవిషయ మెత్తికోలేదు గాని విక్రమాంకదేవచరిత్రములోఁ దాను మిక్కిలి సౌందర్యవంతుడనని మాత్రము కంఠోక్తిగానే చెప్పికొన్నాఁడు, దానింబట్టి—

“విద్యారూపం విరూపాణామ్”

అనుతెగలోఁ జేర్పఁదగినవాఁడు మాత్రము బిల్వణుఁడు కాఁడనియు నక్కతననే మహారాజపుత్రిచే వరింపఁబడెననియు నూహింప వచ్చును. వావికూడ కూతురివావి కూర్పవచ్చుననుటవలన దూష్యముకాదు. ఆదేశపు బ్రాహ్మణు లెల్లరును సౌందర్యవంతులే. మహా విద్వాంసులేయని చెప్పుట కనేకములు గ్రంథాధారము లున్నను విస్తరభీతిచే నుపేక్షింపఁబడియె.

“గాత్రేణ స్మరగర్వఖర్వణపరే”

అని శ్రీహర్షునిగూర్చి అన్న గోవిందపండితుఁడువర్ణించియున్నాఁడు. మన తెలుఁగువాడైనను పండితరాయలుకూడ మంచి యందగాఁడేయని తోచెడిని. ఈయన డిల్లీవల్లభుని కొమిరెకు వల్లభుఁడుకదా? భవతు మా ముత్తాగారు రచించుటచే నేను శ్రవణానందమునకుఁ గథావస్తువుగా నీయితి హాసము కై కొనలేదుగాని అట్లుకానిచో దీనినే కయికొనెడివాఁడను. ఇంకొక మాదిరి పద్యసమన్వయము చూపి దీనిని ముగింతును.

సీ. సతులు మాయాధుర్యచతురల్ గజే ?

యాత్ర ! యమాట పల్కు మేలగునటోయి ?

ఇది గ్రంథము తుదిభాగములోనిది బిల్వణుని, శిరశ్చేదమునుండి తప్పించి కొమార్తనిచ్చి వివాహము చేసినవిమ్మట సతీపతుల ప్రథమసమాగమఘట్టమునందలిది. భర్త-స్త్రీలు మాయలాడులు అని వేళాకోళమునకై యనినమీఁద భార్య చెప్పును త్తరముకూడఁ బ్రతిచరణమునందు నుత్తరదళ మందుండును.

ఆమాట పల్కుట యుక్తముగాదని పైకేఁ దోచునర్థము అంత రార్థము, ఆమాట అని కాక, యామాటఅని యకారాదిగనే చూచికొని యా అనెడి యక్షరమహోఁ గూడినమాట, యామాట (మధ్యమపద లోపము) అని అర్థము చెప్పికొన్నచో యామాట అనగా? మాయా

ఘర్షపదములలోనున్న యా అనెడి అక్షరముతోలంగింపవలయునని తేలును. అపుడు, మాధుర్యచతురలము గాని మేము మాయాధుర్యచతురలము కామని ఫలితార్థము తేలును. ఇట్లే యావత్తు సీసపద్యమును ప్రశోత్తరములతో సమన్వయించుకో వలయును. సుమా రేబదియేళ్లక్రిందట మాముత్తాతగారి గ్రంథము నేను కాపీ చేసినప్పటిజ్ఞాపకమును బట్టి యీపద్యచరణ ముదాహరించితినని గాని వీతికవ్రాయవలసినదని కోరిన ముద్రాణకర్తలు నా కిప్పటికే బడినది. మూఁడాశ్వాసములుమాత్రమే. ఈ సీసములో నింకొకచరణముగూడ జ్ఞప్తికి వచ్చినదిగాని సగముమాత్రమే,

“ఓంబోఘలవసరప్రియతమల్గదె? యార?”

ఉత్తరదశము బాగుగ స్ఫురించినది కాదు.

ఈచరణములో, అవసరశబ్దములో నున్న సకారమును దీసివేయు నెడల మీరన్నమాట సరిపోవునని యర్థము రావలయును. నాకు జ్ఞాపకమున్న పాఠములో నట్టి యర్థము స్ఫుటమగుట లేదు, మార్గము చూపితిని గాన దీనిననుసరించి ప్రాజ్ఞులే తక్కినది సమన్వయించుకొందురుగాక. ఈయన క్షితికవిత్వమందు మిక్కిలి ప్రీతి, “శరదఁబువేణికి” అనుపద్యము యావత్తును నొకశరదశబ్దమునే నానావిధాలుగా మార్చి తుట్టతుడకు.

“అలరు చన్దుత్తు లీకొమ్మ ♦ కలరుఁజుమ్మ”

అని తేల్చిన మహానుభావుఁడు మాముత్తాత. నాజీవితములో నీమాముత్తాతగారు చాల ముదుసలియై జీవించియుండినచో నాకును నీయనకును—

“తాతామనుమలవరుసగా”

నొక్కింత వాదోపవాదాలు పొసఁగి లోకము సంతసించుటకో! విచారించుటకో! కారణముగాఁ బరిణమించునని యీనాపీతికను జదివిన విజ్ఞులనుమానింతురేమో యని నాకు శంక కలుగుచున్నది. కలిగి చేసెడిదేమి? నాకుఁ దోచినవిధమున దీనిని విమర్శించి వ్రాసితిని. సర్వవిధముల మాముత్తాతగారు విద్వాంసులు. శ్రీరామమంత్రోపాసకులు. మహాకవులు. చతు

ర్విధకవితాడురంధరులు. కాని సంస్కృతసమాసములందుఁ గావించిత్రముగాఁ బారఁబడినట్లు నాకుఁ దోచినది “కాదన్నవాఁడు కరణ మన్నట్టుగా నేదో అమర్చినదానిలో నత్తగారు వ్రేలు వెట్టినట్లు తెలిసీతెలియనిమాటలు వ్రాయుటకేమి? నామాత్రము పాండితి లేనివారుగూడ జాబితా తయారు చేయవచ్చును- ప్రబంధనిర్మితి కష్టసాధ్యముగదా? తెలుఁగు కూర్పులో నాయనకు జక్కిన లక్షణ గ్రంథసామగ్రినిబట్టి ఆయన రచన నిర్దుష్టమే, కాని చిత్రకవిత్వనందర్శములలోఁ గొన్ని లోపములు విద్వాంసులు తీమింపఁ దగినవి లేకపోలేదని నాయాశయము ఈయనయే యేదో వర్ణనావ్యాజము మీదనే గ్రంథమును పెంచెనుగాని అన్యధాగాఁ గాదు తన్ను స్వయముగా వచ్చి బహూకరించిన రాజు నొకపద్యములో - విమలశేషర్లగోత్ర పవిత్ర మూర్తి” అని స్పృశించి గౌరవించెను అంతే. నిస్పృహస్య తృణం జగత్, ఒక్కపద్యము యమకమున కుదాహరించి విరమింతును—

చ. గతితథ కంచకిన్న మెఱుఁగరా? మెఱుఁగరా? మెఱుఁగాదుతీరు ప
ర్వతకుచమోవి చూపు తొగఁకరా? తొగరా? తొగరా మొగమున
మృతిమెయి కంఠ మెన్నఁ దరఁమా? దరమా? దరమావలగ్నసీ
మతురుము కేలో తమోవిసరఁమా? సరమా? సరమార! నాభియుక్.

దీని సమన్వయవిధానము వివరించ వలసియున్నను విస్తరభీతిచే జదువరులకే వదలితిని, దీనిలో సరశ్శబ్దమునకుఁ దెల్లులో సరస్సు సరసు అని కావలసియున్నను సరము అనుట యమకమునందలి లోభముచేతఁగాని కవికిఁ దెలియక కాదని విజ్ఞు లొప్పుదురు. నే నింతవఱ కేతెలుఁగుపాత్ర మునఁగాని చూచి యెఱుఁగని పోకడ గల పద్యమొకటి యుదాహరించి లోగడ నావ్రాతవలన మాముత్తాతగారి కేమేని కోపముగల్గినచో నీద్వారమున దాని కుపశాంతిని గల్పింతును.

చ. మదభనలాభి పంటికఁచఁమా? మృదురంభలవంటి యూరులా?
మదనదరంబువంటి గళఁమా? విరిబంతులవంటిగుబ్బలా?
కదలనిమించువంటి తథఁకా? ముకురమ్ములవంటిచెక్కలా?
మదవతిజవ్వనం బమృతఁమాధురి నేయదె? యెంతవానికిన్.

ఈపద్యమున కిడిదో సాటి, ఎందుచేత నని ప్రశ్నించుచో జవాబు చెప్పజాలను కాని-

“తెన్నెల నమ స్వాదుపరాజ్యభూయ”

అని సమస్కరించి యూరకుందును, ఇట్టి మహాకవికి నేను అన్న గారి మునిమన్నుడను.

నారెండనవినతండి) కొడుకు చిన్నవేంకటశాస్త్రి తండ్రివంక నావంటి మునిమనమండే కాని తెల్లి యిమ్మహామహునకు చాహిత్రియగుటచే సాక్షాత్తుగా మునిమనమడుగూడ నగుచున్నాడు, అతడల్పాయుష్కుడై త్రిదశపరిమిత వయస్సునఁ ద్రిదశాలయ మలంకరించినను దేవీభాగవత దశమస్కంధము నాంధ్రీకరించుటచే గవులలో నొకింతస్థానము నార్జించుకొన్నాడు. నేను దీర్ఘాయుష్కుఁడనగుటచే నిప్పటికిని నేదో రచన సాగించుచునే యున్నాడనని లోక ముఁగినదే! మా చెల్లెల్లి వంశమును కేమేని కవితా విషయమునఁ బేరుప్రతిష్ఠ లున్నచో నందుల గౌరవశకవిగారే మూలపురుషులు, మా కడియపుఁ గంటుంబమువారు గాని యితరత్ర) నున్న కంటుంబములవారుగాని యీ గౌరవశకవిగారిపేరు చెప్పికొనియే గర్వపడవలసినవారు (చెట్టుపేరు చెప్పికొని పరిష్కమ్ముకొనుట నుప్రసిద్ధమే కదా) ఆగర్వ మీసీః చరణము తెల్పును.

సీ. పెద్దకపింసుండై • పేగు దెంచివచ్చు పిన్నముత్తార సంగర్పన్నగారు

తే. గీ.కులవి

ధన్యులెల్లను చిన్నముత్తార తనదు

గ్రంథముల పుస్తరించె నాంకన్న నింటి

పేదలంగఁ జెప్పెదను చెల్లపిల్లవారు.

తనయనంతరమున బయలుదేలి తనవంశస్థు కవుల కుపకరింపవలయు నను నూహతో నీవూ ముత్తారగారు తనవాటా పోలములో మంచి వెడల్పుగా నుండు నాడలుగల తాటివి తనములు నాటినట్లు మాతండ్రిగారివల్ల వింటిని. ఆ చెల్లిప్పటికిని గొన్ని కలవుగాని ఆపత్రములమీఁద వ్రాయుచేత గాని మాకు వానివలన నేమి యుపకార ముండెడిని. నాచిన్ననాటికి గొన్ని వందల పుటలు గల అలేఖములు (వాక్యతకు సంసిద్ధపఱచిన తాటాకు పుస్తకములకు సలేఖములని పూర్వల వాడుక) నాలుగైదుండెడివి. అవి

యును నా కుపకరింపకపోవుటచే గోతికి గొబ్బరికాయదొరకినట్లే యైనవి. కొంచెము వయస్సు ముదురునప్పటికే నవీననాగరికత ముంచుక వచ్చి పైఁ బడినది. ఇక తాటాకులజోలి యెవరికి గావలయును? వీని మాటలు టుంతుము, కలము సిరాబుడ్డియుఁగూడ మూలఁ బడినవి. పొంటున్నెన్ను కవిత్వములోనికి దిగితిమి, ఇంతతేలికలోనికి దత్తతామగ్రి వచ్చినప్పుడు

“అమ్మా? మాదాకవళం”

దగ్గఱకుఁ గవిత్వముమాత్రం మేల రాకుండెడిని? పూర్వకపులు కట్టించి చదివికొన్నారు. వారి కవిత్వముకూడఁ గట్టించినవారికి గాని సమ స్వయంపదని ఆయీ మాముత్తాతగారి రచనవల్లఁ దెలిసికొంటిమిగదా? ఇప్పుడు లఘూపాయములో విద్య సంపాదించిన అన్యదామలకో? లఘు పరిశ్రమకూడ నక్కఱ లేకుండ దెలియఁదగిన.

మాదాకవళపుఁ

గవిత్వమే ఆస్వాద్యమని సమస్వయంచుకోవలసి వచ్చినది. ఇట్టి రచనలు పాశ్చాత్యులలో నున్నవనియు నియ్యవి తదనుసరణప్రాయము క్తము లనియుఁ గొందరినిరి. కావచ్చును! ఆభాష బొత్తిగారాని నా కందలి మంచి చెడ్డ లెట్లు బోధించెడిని.

“తెలియ దేమందురా? దేవుడా? యింగ్లీషు”

కదా? మాబ్రదుకు, పై విషయమే కవికి వర్ణ్య మగుచో.

ఉ. కొందఱు సోదరీమణులు*కొప్పులు మల్లెనరాలవాసనల్

చిందఁగ రోడ్డుప్రక్క నును*చీకటియే తెరచీర గాఁగ నం

దందున నీళ్లచెంబు లిడి*యావల దవ్వననుండి యెట్లా మ

మ్ముం దరి కేగఁ గాంచి పెడ*మోమయి నిల్చిరి గ్రుడ్డివెన్నెలకా.

అనునదికూడ పర్ణ్యమే యగునేమో? యని నే నొకరి నడిగితిని. వారు దానికామోదించిరి గాని దీని కామోదించవలె రి. భాషలు వేఱు వేఱయినను గవులభాషములు చాలవఱ కేకీభవించుచునే యుండుననుట సర్వసమ్మతము. దీనింగూర్చి యన్యత్ర చర్చించి యుంటచే నిట స్పృశించి

“బిడిబిడిని,” పూర్వకపులలో నేదో కొంత నీయమముతో జీవయాత్ర సాగించిన కపులలో మా ముత్తాతగారుకూడ నొక్కరు. కూచిమంచి తిమ్మకవి గారు పితాపురపు బాదగయకు స్నానమునకు వెళ్లి అటఁ గుక్కుఁజేశ్వరు నభిషేకించి స్వగ్రామము చంద్రమపాలెములో రచన సాగించుచు రాజానుగ్రహము నపేక్షింపక దైవానుగ్రహమునకు దోసిలోగ్గుచుఁ గాలక్షేపము చేసినట్లే మా ముత్తాతగారును నిత్యమును రెండుమైళ్లదూరమున నున్న గొతమి కేగి స్నానము చేసికొనివచ్చి విద్యాగోష్ఠితోఁ గాలము వెళ్లఁబుచ్చిరి. వారివలెఁ బ్రవర్తించుమన్నను అస్మదాదుల కిప్పు డవకాశములేదు. తుద కఱఫర్లాంగులో నున్న కాలువ కేగుచో పైకిలే శరణముగదా! యిప్పుడు సర్వమును మాటినది. ఇంకను మాటనున్నది, కాని వారికున్న యానందముమాత్రము నేటివారికి లేనట్లే బాగుగ యోజించినచో గోచరించును.

మ. చదువులో విస్తరికుట్లు జందెపుఁబనుల్ చాపల్ మఱిక్ దొడ్లలో
బొదలుంగూలు గాఁగ వర్తిలి తఁచుచ్చుమీనుకుల్ నేటిసం
పద మోటారులు మేడ లోడలును గాఁమాటొంగదా ? వీరి కు
న్నదె ? యవ్వారతృప్తి వారినుఖి మాఁనందంబు కామేశ్వరీ.

మాముత్తాతగారిని బ్రత్యక్షముగా నేను జూడకున్నను భావనచేఁజై పద్యములో నాయనజీవితము వర్ణించితిని- అస్మదాదుల కట్టి మంచి జీవితము కావ్యమైనను వాతావరణ మందులకుఁ బూర్తిగా వ్యతిరేకించి యుంటున్న నలభ్యము, “నలుగురితోఁటిపాటు నారాయణా, కులంతోపాటు గోవిందా” అనులోకోక్తియే నేటికపులకు శరణ్యము, ఏదోపూర్వజన్మము నందలి సుకృత మొక్కొంత తోడ్పడఁబట్టి ప్రాచీనమార్గానుయాయులైన పండితుల శుశ్రూషించు భాగ్యము కొంతమాత్రమేని కలిగినది యని సంతసించును, శ్రీమదల్లమరాజు సుబ్రహ్మణ్యకవిగారితోఁ బ్రాచీనకపుల వేషము పరిధిమాప్తమైనది. ఇటీవల వేషమే కాదు, భాషయే కాదు సర్వమును మాటినది. సర్వధా ఆకపులు ధన్యులు-

“నాన్మషిః కురుతే కావ్యమ్”

అను సభియుక్తోక్తి వారికే సమన్వయించును. మాముత్తాతగాడు
వారిలో నొకరు.

“ధన్యో మాఘకవి ర్వయంచ కృతిన స్తత్సూక్తిసంకీలనాత్ ”

శ్లో॥ జయంతి తే సుకృతినో,

రససిద్ధాః కవీశ్వరాః

నాస్తి యేషాం యశఃకాయే

జరామరణజం భయమ్

స్వస్తి

చెళ్లపిళ్ల వేంకటశాస్త్రి

శతావధాని.

త ప్పొ ప్ప లు

—○—

పుట	పంక్తి	తప్పు	ఒప్పు
4	26	లోకము	లోకనము
5	3	ఘాకము	ఘూకము
15	19	భామ	చామ
17	14	ముంపం	ముంపం
34	3	సఖయ	సకియ
43	11	ధ్యాంఘి	ధ్యాంఘి
44	23	మానితాంగ	మారసమానితాంగ
51	10	గృహంబు	గృహంబు
68	18	పౌథాం	ప్రౌథాం
75	4	మధు	మృదు
85	5	నిమ్మల	నిమ్మల
91	4	ప్రదేశం	ప్రదేశం
93	7	బాతుల	బాతువుల
95	15	సాళికి	సాళికిని
103	7	పూవింటి	పున్వింటి
111	10	లెగయఁగా	లెగయఁగ
116	25	చంద్రుడు	చంద్రుండు
128	27	గురుణ	గరుణ
136	5	గుణదామ	గుణధామ
136	6	ధామా	ధామ
150	9	వాతెఱవాతెర	వాతెర
150	15	చూక	చూకం

156	6	కాంతుని	కంతుని
157	11	నాహి	నాహిత
167	16	యేలమి	యెలమి
168	7	జుట్టు	బుట్టు
168	9	బాహు	బహు
176	8	త్మాంకన	త్మాంకమున
178	14	జాలముల్	జాలకముల్
180	9	యాల	యల
201	7	నగల్మంగ	నగల్మలంగ

శ్రీ ర స.

For REFERENCE ONLY

యామి నీ పూర్ణ తిల కా విలాస ము

ప్రథమాశ్వాసము

శ్రీమద్దర్పణకల్పితాత్మసురత
క్రీడాగృహభ్యంతర
క్షేమారంభనవప్రదీపకళికా
శ్రీరమ్యచిత్రావళీ
సామర్థ్యోదితదీపికాజనమతిన్
సద్యస్త్రసాలాపయా
భూమిప్రోద్భవః గౌఁగిలించి నగుత
ద్యుభర్తమమేలుతన్.

సీ. హరితనూభవసూతుఁ ♦ డద్రుసుతోవేతుఁ

డబ్బారిధారి నా♦గాసురారి

1సవనఘనాకారి ♦ కువలయక్షయకారి

యాభీరహితుఁడు స♦త్యాభిరతుఁడు

పాఠాంతరము. 1. గోవర్ధనోద్ధారి ♦ కువలయక్షయకారి

మధుజిత్రభారి మ♦న్మథవిదారి

సరకప్రభేది కిన్మరపావనవినోది

వరబాణశమితుఁడు ♦ భవవిజతుఁడు

భద్రరేఖాస్ఫూర్తి ♦ పదభవ్యమూర్తి పు

ష్కరనేత్రుఁ డండజాభరణపత్నుఁ

తే. గీ. డమలబృందావనవిహారుఁ ♦ డఖిలభూత

చారణుండును సిగమాంతకారణుండు

మాధవుండును నిఖిలక్షమాధవుండు

భూరికృపచేత మము వేడ్క ♦ బ్రోచుఁ గాత.

చ. వినుతమునీంద్రసంఘపరివేష్టితుఁ డై ధవళాజ్ఞకర్ణికా
సనపరిసంస్థితుం డగుచు ♦ సర్వచరాచరరూపసంఘముఁ
ఘనతరలీలచేఁ బ్రతిమకాండముగా సకలేంద్రియాభిభే
లనగుణపంక్తిగా నినిచి ♦ లాస్యగురుం డగు ధాత గావుతఁ.

చ. పరిణయవాసరోత్సవసంపర్యవేశేషవిలాసవై ఖరిన్
వరపుర కిమార్గనిర్గమనవాంఛ జనం భృగుదారసద్దయా
పరవరవీక్షణేచ్ఛగని ♦ భక్తిని భర్తమనోనువర్తియై
నిరతము ముగ్ధవృత్తి మది ♦ నిల్పుధరాత్మజ మమ్ముఁ బ్రోవుతఁ.

మ. కలహంసీనటనానుమోదిని మధుగ్రాసోన్మదాభీలన
5 త్కల సంగీతసమున్నోబ్జ యగుచుం ♦ గారుణ్యశోభాకృతి
న్విలసత్పుష్కరకర్ణికాత్మభవనోద్వీపీతికాసీనయై
యలరుఁ లేములఁ బాపులేమ మము సర్వైశ్వర్యులం జేయుతఁ.

సీ. పల్కుటాల్దొరగ్రుడ్డు ♦ వసటు లాటలపట్టి

సిరిబాసలిరుదట్టి ♦ చెలిమిజట్టి

పా 2 నిలిచి.

పా. 3 నిర్గమేచ్ఛజన ♦ వైశమే భార్గవకృత్య మేము శే
ర్పురుచి సపత్నిశంక సతిభక్తిని

పా. 4 మోద మధులిట్కల్పాణసంపల్లస

పా. 5 త్కల గీతాదృతమానసాబ్జ యగుచుం

నుడిపడంతుకమామ ♦ యడుగుజాలేరాలు
మినుసికదొరసాము ♦ మేడగీము
రేవేల్పుటోరెపుటిమ్ము ♦ వెలలేనితలసొమ్ము
చలువల నెడఁజల్లు ♦ మొలచి నిల్లు
పగడపంట నెనంగు ♦ బలువేలుపు నినుంగు
క్రొత్తసింగపుసాని ♦ కత్తలాని

తే. గీ. గాంగ జగములఁ గడలేని ♦ కనికరమున
మనుచు గొనములగని యనఁ ♦ దనరు చున్న
మొయిలు విరిదిప్పదొనజోదు ♦ ముద్దుగుమ్మ
మేలుఁ జేకూర్చి వేడ్క మ ♦ మేలుఁ గాత.

6

సీ. సవనభుజ్జూర్ధ్వభాన్వనౌళిమణిఘృణి .
పరివేష్టితాంఘ్రియే ♦ భాసురాంగి
చంద్రచంద్రామృతఁచందనమందార
కుందబృందాభయే ♦ యిందువదన
శుకరాజహేమపుస్తకరత్నవీణాబ్జ
రాజత్కరాగ్రయే ♦ రమ్యమూర్తి
ప్రమదసారససార్వభౌమగంధర్వాభి
ధానవిఖ్యాతయే ♦ ధన్యచరిత

తే. గీ. యమ్మహావాణి జలధరఁజ్యోమవేణి
పరమకల్యాణి సద్మనఁభవునిరాణి
జితదరశ్రేణి మోక్షనిశ్చేణి మాకు
మృదువచస్పూర్తియొనఁగూర్చి ♦ మించుఁ గాత.

7

మ. కరమొప్పం జనకాంకయుక్తఁ డగుచుం ♦ గంగాసువర్ణాబ్జము
లైరలింపం గర మూన భర్త కది నంకేతక్రియనోగ్రియఁ ద

7 త్వరపశ్చాన్ననద్యగ్విశేషనివసః ద్వామాంకుః డై తత్ప్రతి
స్థిరసమ్మోదనకారి యశా గజముఖున్ ♦ సేవించి క్రిందిచెదన్.

సీ. ఆజి భూమైత్రి సఖ్యానందసంధాన
కాశలశేముషీ♦దేశికములు

రాఘవజనకజా♦మోఘసందేశాత్
రిరామృతసారక్షుఃస్థాంకురములు

9 నగభిద్భిదాస్త్రురుఃణక్షుణ్ణలక్ష్మణ
ప్రాణసంరక్షణఃభౌరికములు

రాక్షసాంతవ్రతాఃరంభదీక్షాధీశ
సారదోక్షిలీతః♦దోరకములు

తే. గీ. ఘనజగత్ప్రాణనందనాఃగ్రణి కృపాక
టాక్షవీక్షణములు సుధీఃరక్షణార్హ
భాస్వదేతత్ప్రబంధనై ♦భవవినింద్య
మానకుకవిభయభ్రాంతి ♦ మాన్యుః గాత.

తే. గీ. దండి భవభూతి భవభూతి ♦ పండితాచి
రప్రసన్న మురారి ముఃరారి భోజ
ఘనమయూరమయూర సత్కాళిదాస
భద్రభారవిభారవి ♦ (ప్రభులఃదలఃతు.)

కం. ఘనవాగనుశాసను తి

క్కనయజ్ఞసు సోము మల్లిఃకార్జును శ్రీనా
ఘని ధూర్జటి భాస్కరులను

మనమున వినుతింతు నాంధ్రఃమర్మజ్ఞులనున్.

తే. గీ. అమితదోషాచరత్వదిఃవాంధకత్వ
పక్షపాతాంచదినరశ్మి ♦ బాహ్యకత్వ

పా. 7. త్వరమా పంచముఖావలోకమునన్ ♦ తద్వామభాగాంకువి

ప్రృక్షఃడై వారల కాత్మమోద మొసంగన్ ♦ స్కందాగ్రజాం గోర్చెదన్.

పా. 8. రాస్యతముషిత బీజాంకురములు

పా. 9. నగభిద్భిదాస్త్రురుఃణక్షుణ్ణప్రాణసంరక్షణాఘట్టఃభౌరికములు.

ఫలవిఘాతత్వమహిమ లేర్పడుట కతన

కుకవులును ఘోకములు నొక్కఁగూటివారె! 12

తే. గీ. పుత్రవతిరీతి పృథుకసంభూతనమయ

గర్భనిర్భరవేదనావిర్భవంబు

వంధ్యతెఱుఁగుట యెట్లు కావ్యప్రయాస

సుకవులకుఁ గాక తెలియునే ఁ కుకవితతికి. 13

ఉ. చేరికనారికేశవనసేఁడురసాలనుతావనీజఞ్

ఝారఫలాదికంబులు విరుద్ధతరాంతరబాహ్యమూలమై

మీరినమాధురీమహిమ ఁ మెచ్చరెలోకులు వారియట్లలం

కారరసార్థభావములె ఁ గైకొనుఁడీ10కవిచంద్రు లాదటన్. 14

సీ. కమనీయశృంగార ఁ గానమాధుర్యంబు

మోహంపుచూపులేఁమొనలవాడి

భామామనోహరఁప్రేమానురాగంబు

లేజవరాలి పాఁలిండ్లవిగువు

మానవంతుని సన్మనోనిశ్చలత్వంబు

ముద్దులగుమ్మ కెఁమొవిటీపి

నైజానుభవచిదానందస్వరూపంబు

కవితాచమత్కార ఁ గౌరవంబు

తే. గీ. మన మన సెఱుఁగుఁ గాక యెవ్వనితరంబు

పాటిఁ దెల్పఁగ నాత్మానుభవమరీతిఁ

గాన ధారాప్రకల్పన ఁ కౌశలముల

ఫణితిఁ దెలియుఁడి కవిసార్వభౌములార.

† కం. ప్రాకటముగ మత్క-వనము

లూకొని బాగున్న వెంత ఁ యున్న వటంచున్

గేకలువేసెటివారికి

‘లోకోభిన్నరుచి’ యనఁగ ఁ లోకొనఁ దగదే. 16

తే. గీ. సరససుజ్ఞాన వరమంత్రచక్రవర్తి
 సమదపరవాది గజగజాననకరాగి
 జాగ్రదుగ్రప్రతాప సమగ్రమూర్తి
 కోనయాఖ్యాంధ్రగురుకీర్తిః గూర్తుమదిని.

17

మ తనరార న్నుతియింతు దాంతులను మేధావంతుల న్నాహితీ
 ధనవిశ్రాంతుల భాష్యకారమతసిద్ధాంతస్వాంతుల న్మానసా
 ర్చనగౌరీమణికాంతుల స్థణవిభాస్వస్మిన్నుఖ్యనామాత్మభా
 ధనహృద్వేదుల వేంకటార్యజనభృతానమంతుల న్నాంతులన్.

18

సీ. కుశలభారద్యాజగోత్రవిఖ్యాతుండు
 వెంకయధీరుఁ డే విభునితాత
 రామనామార్యుఁ డే రామభక్తునితండి
 వినుతభాగాంబ యే ఘనునిజనని
 వెంకయ యన్నయ విఖ్యాతవర్యు లే
 ధన్యమూర్ధన్య సద్భాగ్యవరులు
 అఖిలసంస్తుతవెంకమాంబాఖ్యవిఖ్యాత
 పరమసుసాధ్వీ యే వరునిరాణి

తే. గీ. యమ్మహాత్ముని సకలజనానుమతుని
 సరసకామయ యన్నయ సరస యాఖ్యు
 లగు సుతత్రయజనకఁ డే యలరు సట్టి
 మధురుని 11 కామయార్యుని మదిఁ దలంతు.

19

సీ. త్రిభువనపూతకృత్క్రియ గల్లు గౌతమీ
 తీరవితీర్ణధాత్రీప్రసిద్ధ
 తర మైన కంకణ పురవరస్థానసం
 భూతిఁ జెందినవాఁడ భూసురుండ
 శ్రీరామనామమంత్రారాధనపరుండ
 సకలవిద్వన్మహాజనహితుండ

కృతగ్రహజ్యోతిరాజ్యసత్పితృకా

పురవరసామ్రాజ్యపరివృథుండ

మమలగేచన్లగోత్రపవిత్రమూర్తి

నాథుడెగనటసీలాదిరాయస్వపతి

చేసినతత్కృత బొంది 12 ప్రసిద్ధినొంది

కట్టి 13 పరసయనామవిభాతయశుడ.

20

తైహాసములు లోకప్రోక్షవాక్యావభుల్

కల్పనకథల్ గీచాతురీభానముల్

స్వలక్షణనిబంధగ్రంథముల్ సత్కళల్

అనన్య వివరప్రాప్తహృత్పద్మడక.

21

నగన్మృతౌలధంబు లొక్కొంత సంగ్రహించి

రామచంద్రప్రసాదపూర్ణ త్వమునను

నోరి నేమిల్లెబంధంబు గూర్చినాడ

చేసెనుమాడుడు కవిసార్వభౌములార.

కట్టి 14 నగలగీతతానమస్కారంబును, విద్యజ్ఞనపురస

తిరస్కారంబును, మద్వంశేత్రశంసయుం గావించి

ప్రబంధంబు రచింపంబున బూని యున్న సమయంబు

అనంతర్ముఖానునలసంస్థాపనం

ఉత్పదనవృత్తి యూఘహరుడు

నృత్పరాజు కర్పరజీవనావనం

జాతీవిగ్రహకృదాశుగాఢ్యం

చారణ సగంభద్రీశ్వర ప్రభుం

డరినర్పరాంగ శంబరవిదారి

కారిశారినాభిరుక్తార్ధరయసాత్యం

డచలాస్మజాత్మజురుచిరహేళి

కవదసి

కావ్యముడ జనానందకరుడ.

శ్లోకుక్తార్ధరయ గాసాధ్యయుఁ

తే. గీ. సప్తనప్తాభిజనగోత్రుఁ ♦ డాప్తమాని
సప్తతంతనమాప్త సంప్రాప్తతృప్తుఁ
డనయదశకంఠకంఠలుంఠనవిలుంఠ

శౌర్యవిస్ఫూర్తి రఘురామఁచంద్రమూర్తి. 24

వ. ఏతద్గుణాలంకారభరితుం డగు నప్పరమపురుషుండు. 25

సీ. నీలనీలపుమేలుఁడాలు డీ లెడఁ జాలు
మేనితో సిరిదొరఁసానితోడ
పండువెన్నెలగోము ♦ నిండుక్రొన్నెల మోము
తగవుతో వగగుల్కుఁనగవుతోడ
వెలలేని తమినేలు ♦ వలరాజుఁ గనఁ జాలు
రూపుతో దయఁజిల్లు ♦ చూపుతోడ
తొలుమెఱుంగుల కల్పఁముల మెఱుంగులమేల్పు
టంబుతో మణికిరీటంబుతోడ

తే. గీ. వలపుకస్తురినామంబు ♦ వలపుఁ గొలువ
వేరెములువారు రతనంపుఁవేరు తోడ
నెలమిఁ గలలోన నొకనాఁడు ♦ గొలువు నెలయఁ
గలిమి చెలువార మ్రోల సాఁతొత్కరించె. 26

తే. గీ. అటుల సాతొత్కరించి తా ♦ నాదరమున
నరసకవిచంద్ర యనువేర ♦ నన్నుఁ బిలిచి
యామినీపూరతిలకా శుభాంగిపెండ్లి
కథకు మావేరఁ గృతీయమ్ము ♦ బుధులు మెచ్చ. 27

కం. కృతి యొనఁగుము మా వేరను
సతతము ధనధాన్యసకలఁసంపదలును శా
శ్వతముక్తి భుక్తులును నే
వితతంబుగ నిచ్చి పోతు ♦ వెలయఁగ మిమ్ముక. 28

వ. అని అనివారితకరుణానురాగాంచితంబుగా నాన తిచ్చి యమ్ము
స్థిం డంతర్హితుం డైన నేనును మేల్కొంచి మేల్కొంచిన తెఱంగున

నమందానందకందళితాంతరంగుండ నై బంధుమిత్రామాత్యబుధజనంబుల
తోడ నేతద్వైతాంతం బంతయు నెఱింగించిన నుదంచితామోదభరితాంత
రంగులై వార లొనర్చిన శౌరవోన్నతుల నస్మదీయజన్మసాఫల్యవిభవ
పరంపరల నలరి చమత్కృతి యగు మత్కృతికి నలంకృతస్వభావుం డగు
నమ్మహాదేవునకు.

29

—♦ పశ్యంతములు ♦—

కం. శ్రీదునకు సర్వమంగళ
వాదునకుం గురుమతాభివాదున కభయా
పాదునకు నిత్యజయనం
పాదునకు భక్తకల్పఃఫలపాదునకు.

80

కం. పుణ్యునకు సర్వలోకశ
రణ్యునకు మానిహృచ్చరణ్యున కగజే
ద్దణ్యునకు దళితచిత్రహి
రణ్యుకోలేబరమృగానురవరేణ్యునకు.

81

కం. శాంతునకు కీర్తిభరితా
శాంతునకు భక్తహృన్నిశాంతునకుఁ గృపా
సావీతునకుఁ బరమగుణవి
శ్రాంతునకుఁ గబంధరూపశాపాంతునకు.

82

కం. భద్రునకు దళితగర్వన
ముద్రునకుం దుష్టపంజీ ముఖకుత్కిలని
15 ర్నిద్రాద్వైతముధవిశిఖా
16 యుద్రునకుం గంధవాహసుతఖద్రునకు.

83

కం. భేదమననిరోధమహి
భేదగర్వవిభేదనంయమిశ్వరదత్త

పా. 15 ర్నిద్రాధిసాధసాధన

పా. 16 చిద్రూపశరణుతూణజన్మదుగ్ధనకు

ద్విష్ణుంధదళనకారణ

ఖడ్గాక్షయబాణతూణఃఘనధర్మనకన్.

34

‡ కం. కంధరజితవిగ్రహ దశ

కంధరబంధురమదాంధఃకంధరవిలస

త్సింధురనంహరణాసిత

కంధరసతివాహశరజఃగద్భుంధునకన్.

35

కం. రామునకు సకలదురితవి

రామునకుం ద్రిభువనాభిఃరామున కనుజా

రామమధునామునకు భృగు

రామాద్భుతశౌర్యధుర్యఃరఘురామునకన్.

36

వ. సమర్పణంబుగా నా యొనర్పం బూనిన శృంగారరసాభంగరంగ త
రంగాయమాన సుధాసముద్రసంపూర్ణ చంద్రోదయోల్లాసం బగు యామినీ
పూర్ణ తీలకావీలాసం బను మహాప్రబంధంబునకుం గళాకృమం బెట్టి దనిన. 37

సీ. అరునంపుదొరలింపు ♦ దొరలింపు మెఱయింపు

బరువంపు నెఱగెంపు ♦ జరులసాంపు

సరసంపు విరిగుంపు ♦ లరజంపు మురిపెంపు

సురతంపు తరినింపు ♦ తరులసాంపు

పరులింపుదొరులింపు ♦ మరలింపుమరలింపు

మురిపెంపుసిరినుంపు ♦ పరెలసాంపు

విరలంపుతెరలింపు ♦ బరికింపుగరువంపు

గురిపంపుదొరులుంపు ♦ టరలసాంపు

తే. గీ. మెఱయు వరగరుడొరగాంబరచరాది

పరమపురుషాతిశయ నిరంభతరవిహార

విరచితాశ్చర్యరసధురంభధరశిరంబు

నిరుపమభరంబు నిర్జరగిరివరంబు.

38

కం. సకలచరాచరభూత

ప్రకరాకరనిఖిలసుస్థిరాచక్రాధా

రకనాభీకృత మైదన

దు17కనకగిరిదక్షిణోద్విరూఢం బగుచున్.

39

సీ. అంగ వంగ కళింగ ♦ రంగత్పులింద సౌ

వీర సౌరాష్ట్ర గాంధార మగధ

మలయాళ భోజ కేరళ చోళ భూపాల

బంగాళ ద్రవిళ నేపాల శాళ

కరహట మరహట ♦ కాంభోజ పాండ్యపా

నాట విదర్భ కర్ణాట లాట

సింధు బాహ్లిక పారశీక ఘూర్జరనాట

కామరూపాంధ్ర కేకయ వరాహ

తే. గీ. మత్స్య 18 హూర్ణవ శార్ణవ ♦ మద్ర సాల్వ

శూరసేన సుగంధర ♦ చోర శాది

సరస ఛప్పన్న దేశరాజ్యముల లోన

పూజ్యతరగామి పాంచాలరాజ్యభూమి.

40

వ. ఇట్టి సకలదేశాతివై భవాదేశంబు నగు నా దేశంబు నందు. 41

కం. సూక్ష్మాంతరగుణకాండవి

లక్ష్మోకర మగుచు రామలక్ష్మణయుత మై

లక్ష్మీమందిర మన శ్రీ

లక్ష్మీమందిరపురంబు ♦ లక్ష్మీన్ వెలసెన్.

42

వ. మఱియు నప్పరవరంబు.

43

సీ. పద్మాకరమురీతిఁ ♦ బ్రమదాభులఁ జెలంగి

వనరాశి కరణి వాహినులఁ బెనఁగి

హారాళిపగిది నాయకరత్నముల మీఱి

పుష్పమంజరిభాతి ♦ భూతివెలసి

పా. 17 కనక్కుర్వీక్షణోద్విరూఢం

పా. 18 హూర్ణదశార్ణవ

విష్ణుచక్రములీల ♦ విశిఖావళుల మించి

19దివిమాడ్కి విబుధసుస్థితుల నలరి
కలభంబురీతి పుష్కరసంపదలఁ గుల్మి
కులగిరిగతి దుర్గములఁ దనర్చి

తే. గీ. తరుణరాజీవమణిగణస్థగితహేమ
కుంభసంభరితాగ్ర విశ్వంభరాది
20నాథసాధనిధానరథ్యాది వసతిఁ
దనరి చెలు వొందు నా ప్రోలుధరణి యందు. 44

తే. గీ. హరియుగంబున కావరణాతిశయము
కతన శమనోత్తరాశలగతులు గలిగెఁ
గాన నప్తాశ్వఁడనెడు విఖ్యాతిఁ గాంచె
నినుఁడు ద్విజరాజు నియతిలేకను జరించె. 45

తే. గీ. పరభయంకర విషధరప్రకటశమన
పరిఘగతి మించు విషధరపరిఘపురిని
కలితకమనీయకలశప్రకాండఘటిత
గోపురము లయ్యెఁ దత్పురగోపురములు. 46

కం. పురిసాధము లమృతద్యుతి
కరణాప్తిని సార్థకత్వక్షీర్తినిఁ జెందెన్
హరిణాంతుఁడు 21సాధామృత
కరణాప్తిని సార్థకత్వక్షీర్తినిఁ జెందెన్.

నీ. రాజహంసోద్విహారంబు లై నవి గాని
రాజహంసోద్విహారములు గావు
కమనీయపుష్కరాగ్రంబు లై నవి గాని
కమనీయపుష్కరాగ్రములు గావు

పా. 19 దివిమాడ్కి నకలసద్విజుల నలరి

పా. 20 నాథసాధనిధానరథ్యాధివసతిఁ

పా. 21 సాధామల

ఘనసువర్ణచ్చదాంశకంబు లై నవి గాని
ఘనసువర్ణచ్చదాంశములు గావు
సరసాలిజనవిలాసంబు లై నవి గాని
సరసాలిజనవిలాసములుగావు

తే. గీ. ధర్మనీయుల కతివిచిత్రంబు లగుచుఁ
22బద్మ పద్మాకరంబులై ధి పదవిఁ గాంచె
కాంచనాంబరరత్న సంఘాతభామ
యంబు లై నట్టి మాణినికాయంబు లచట. 48

తే. గీ. వెండినీ రానువగిది రేనిండుపండు
వెన్నెలలచందమామ రావే య టంచు
రిక్కరాయనితోడ డీడిక్కు లిడుదు
రాటబోటులు తిలకాంశ మలర నచట. 49

మ. పురసాధాంతరసీమలం గలరు సంభోగాభియోగంపు ద
ల్తురుతుంజారిపయింట లొత్తు తఱి కేందు వైరు ముత్తైంపుదొం
తర లంచు నృణిబింతర ముల నెత్తం బూని భాస్వన్నభో
త్కరకాంతు ద్దనియింప సంతసిలు ముగ్ధల్ మెల్విదగ్ధ ల్నుగన్. 50

చ. సరసకళానిమగ్నుడగుచల్లనిరా జనురాగమగ్నుఁ డై
పురమున రాజసుందరులఁ బొందుహాయి ల్లనుగొంచు నేఁగ బి
త్తురు లటు నేర్పున నృగినిఁ బదార్పి మృగంబునఁ గూర్చి ప్రాథతన్
మఱల నొసంగ సిగ్గిలిన పురముగా శశి దెల్లబోవుటల్. 51

సీ. కనుద్రిష్టచును గిరుక్కున మల్లి క్రీగంటఁ
గనుఁగొన యతి లొటుక్కునఁ గఱంగు
వగఁగుల్కుఁ బల్కి నవ్వఁగఁ గుల్కు వగలాడి
మాటకు మాని మోమాట మందు
మురిపెంపుపై టదెఁమెర సవాదుగ సోక
వేదాంతి హా యనినెనుకఁజూచు

చింతామణి పూర్వకా విలాసము

చింతామణి పూర్వకా విలాసము

నే. నీ. నాటకాలకు పోయితిని మాటలూటి

నేటనీయు వలపునఁ బూర్వకాల

నూటకాలులు నీటి యివ్వెను నాట

నోటు లందును మరుమాయఁ నోటు లనంగ. / 52

నే. నీ. కడలేనియంద నీకడలేనియంద మీ

నాటకాలకి ముగ్ధుఁ మాటలంగు

యెడమీంద నాట పఁచెయ్యెడమీంద నాట నీ

యెలనాగ వలపునఁ బూర్వకాలంగు

కనులందు ముగ్ధుఁ పరు లందునీపువ్వుఁ

నోడి లేనీగు నాటకాలలెడంగు

విలయంబు నలకుమోవి నయంబు నలకు నీ

నల్లుమీటారి పల్లులలేజంగు

నే. నీ. నాక యే మందు దాని యెఱుఁగూర మెందుఁ

వలపువగఁ జందు ముఁపెఱుఁ వలపు మందు

కళలు కెలు పొందు జల్లనికల్పించు

జాయలనుకొందు కొకపొందు జారు లందు. 53

నా. కంగద్రాగనిధానపద్మినులకున్ • రాజా ప్తి నదాగ్గిని

పాఠశ్యంబు నిరాగ్ని కామమునకున్ • పాజన్యత న్నూర్చి వా

క్ష్మంబాఠాగఁజమంబ్రతంబ్రవరసం • కేతానుసంధానా

రాగీశ్వర్షియ లందు నేర్పరులుగా • నవ్విటిసంచారికల్. 54

నే. “చింతామణి • నటి చూడంగ నొనె”

“కొనగోరు మాటి పైకొనకు జాణ”

“పెదమితముఁ జూపిన గొందు వగలాడి”

“మనుషులు నొక్కరు • నమపుకాడ”

“సాబ గొందు నీ దండ ♦ జోడుగావలె బాల”

“పైకమ్మ జూచి చేపట్టు దిట్ట”

“వెలదింపు నీ పొందు ♦ గలువనెమ్మదివచ్చు”

“నీవిమ్ము జేర మన్నించు దాన”

తే. గీ. ననుచు ననిచిన నెరజాణ ♦ తనపు వచన

రచన లలరించి మోహంపు ♦ రుచుల నించి

21మంచివిరు లంచు వలపుల ♦ మంచుగలపి

విలువ గొందురు పుష్పలావికలు పురిని.

55

సీ. “అరిది ముద్దులగుమ్మ ♦ సరులమారుపులేమె”

“కేళీమనములంద ♦ గించు జాణ”

“పుష్పమంజరులింపుఁబొదవు నీ యెడ మీఁద”

“నమరిన రాజభోగములఁ గనుము”

“నలిమించువంక సన్నములు నీకొప్పునే”

“కుసుమసంగతు లందుఁ ♦ గూర్చి చూడు”

“రంభచెక్కిళ్ల పై ♦ రాణించురేఖలు”

“కందర్పభోగుల ♦ గరిమలవియె”

తే. గీ. యానె! బలుకొట్ట లేమి నిండాఁగన్న

25భామ? చనుమధ్యమునఁగంటె ♦ చాల నలరు

ననుచు నెయ్యంబు గల పాఁథఁజనులతోడఁ

బల్కుదురు శాలిపాలికాభామ లచట.

56

చ. గురు తగు వాడిచూపు బెఱుఁకుల్కఁకుకు ల్లఱుకు త్వెలార్చి. బి

త్తరిమొన లాని చాయ లరు ♦ దై బిరు దై గురుదై వమాయమే

ల్వరలఁ దనర్చి రందు మగుఁవ ల్నగవుల్ తగవు లైలంగ బోం

ట్లరి. వలరేనిసాధన కుటారిమిటారికటారులో యనన్.

57

పా. 24 మంచివిరు లంచు వలపుల ♦ మచ్చు గొలిపి

పా. 25 చామరమమధ్యఁ గంటిని ♦ చాల నలరు

మ. పురిరాజద్విజరాజు లక్ష్మయకళాపూర్ణు ల్ప్రసన్నాత్ము లం
 26 తరమొంచు ద్విజరాజు బ్రహ్మకుల గాఢప్రేమదోషార్థి స
 ద్గురుకాంతానఖం డుత్పలప్రియుఁడు సద్గోత్రుండు సౌమ్యారి సాం
 ధ రిపుస్సూర్తి సురానుమోది యనఁ దద్వర్ణాన్యుఁ డై వ ర్తితన్. 58

చ. కడువడిమాటవచ్చు నెడ ♦ కాతర మంది స్వధర్మహీనతం
 బడసి యధర్మవృత్తిఁ గని ♦ ప్రాణభయంబున పుణ్యమార్గము
 ల్విడివడ నుండె భార్గవుఁడు ♦ వీరవరేణ్యుఁడై యంచు నిత్యముం
 నుడువుదు రన్ని వన్నెలఘంను ల్గద రాజకుమారు లచ్చటన్. 59

కం. అర్థ మొనగూర్చె ననుటకు
 నర్థము గాఁ జేసె సఖుని ♦ యనవరతనిధా
 నార్థుఁ డగు రాజరా జని
 యర్థులఁ బూర్ణులుగఁ జేతు ♦ రచ్చటివై శ్శుల్. 60

కం. భద్రులు భుజబలమున బల
 భద్రులు ధర్మామర్షభద్రులు జయసౌ
 భద్రులు కీర్త్యాదరహర
 భద్రులు నవ్పరము నందుఁ ♦ బరగినశూద్రుల్. 61

చ. చెలు వగు ధాతురూపమునఁజెందుచుఁ బూర్వగుణాంతభావమిం
 వలరంగ వృద్ధి భాసిలి పార్థానిధానతఁగాంచి వర్ణనం
 కలితసులక్షణోన్నతి సంగంబులు 27 నాగము లయ్యె నాగమే
 ల్లకలభంబు టుండఁ బురఁలక్ష్మీ గజాంతరలక్ష్మీ యై తగెన్. 62

చ. భువనతురంగపుండరీకబొమ్మను బొమ్మను గొమ్ము లొమ్మినం
 జవనతురంగము ల్సవతుఁ ♦ జాలునె జాలునె వ్రాలు నవ్పరీ
 జవనతురంగసంఘముల ♦ పంగతి సంగతి నింగిఁ బొంగినం
 భువనతురంగము ల్విరగఁ ♦ బూనవె పూనవె శృంగభంగముల్. 63

పా 26 తర మేచ్చుం ద్విజరాజు బ్రహ్మకుల గాఢప్రేమదోషార్థి స
 పా. 27 నాగములై విచిత్రలీలలఁ జెలువారు తత్పురవిలాసవిశేషనుభూములం దఁగన్

చ. నిరుపమసాహసాతిశయనిర్భరదుర్భరవై రివీరసం
హరణరణోత్సవోచితవిహారః॥ మహారథికప్రదప్తన
త్పరిణయకార్యధుర్యతరథాణధణంధణనాదఘంటికా
నురమితనిర్జ్జీజనమనోరథముల్ రథము ల్పురంబునన్. 64

ఉ. 29 సాధనపట్ల నెన్నికలు ♦ సాహసవృత్తికి మూలకర్త ల
త్యాదరభావ మందు బిరు ♦ దాంతులు పౌరుషధాటి మాటమ
ర్యాదల మచ్చుమొల్కలు పరాక్రమశక్తికి విక్రమార్కుని
గాదన జాలు మేలునడ ♦ గండ్రలుగాఁ బురి నున్న పోటరుల్. 65

కం. 30 ఆసారగంధ మధుర ర

సా సారవిసారసారసానీకబలా

కాసారస భాసురమిహి

కాసారము లవటి కమలకాసారంబుల్. 66

మ. 31 ప్రకటప్రావృతభోగసంపదలు ముపం భాస్కరాద్భి న్నియా
మక మూహించి సమంచితాశయమతిన్మందాకీనీదర్శనో
త్సుకత న్నోగవత్ప్రసవంతి మనస్సూర్తి బ్రకల్పించు స
న్మృతరాక్షీర్ణ విలోకనాళము లనం ♦ బొల్చు బురాంధోఽఘముల్. 67

సీ. మోహనాకారసన్మృఖిలీలాసము లొప్పు

గాంచనద్యుతులు నల్లడలఁ బర్వ

పల్లవాలంకారప్రతరేఖలు దేర

జిల్లుకంచెలరీవి ♦ చిందు లాడ

వెలలేని మురిపెంపువలపులు నిండార

మన్మథసహకార ♦ మహిమ మెఱియ

జిలిబిలిముద్దుచిల్కలపల్కు లలరింప

కలకంఠు లెలమిని ♦ గలసి మెలగ

పా. 28 మహారథికప్రవాసన

పా. 29 సాధులపట్ల

పా. 30 ఆసారగంధ శిశిర ర

పా. 31 ప్రకటాపూర్ణకళాభిసంపదలంపా

తే. గీ. నిగనిగ లలపండ్లు వఁన్నియలు గులుక
తమిని సరసాశు లలమిగీతములు బాడ
నలరు బురలక్ష్యేతోడినెచ్చెలు లనంగ
కిబాల్చె నెల్లడ నుద్యానభూము లచట.

68

—♦ అక్షరాహి ♦—

తమ్ములను గ్రమ్మి కుముదమ్ములను గ్రమ్మి విరి
గొమ్ములను దొమ్మి గనుజమ్మి తమ్మిగ్రమ్ముం
జు మ్మనుచుఁ దుమ్మెదలు ♦ నెమ్మిఁ దమసొమ్మని క
రమ్మి గని ద్రిమ్మరితనమ్ము మది నమ్మన్
ముమ్మరపు కమ్మవిలు ♦ పమ్మినదురమ్ము గని
సొమ్మసిలు కొమ్మలకుఁరిమ్మి లటుఁ జిమ్మన్
గు మ్మనుచుఁ బమ్మి వెలిఁదెమ్మరదళమ్ములు బు

రమ్ముపయి గుమ్మరు ముదమ్ము జెలువమ్మన్. 69

వ. మఱియు నప్పురవరంబుపురవరంబునుం బోలె సరసజ్ఞమనోహరం
బై హరపురంబునుం బోలె నిరంతరసర్వమంగళావాసం బై వానవరాజ్యంబు
నుంబోలె సకలఫలప్రదానసంతానవిరాజమానరాజాపురోద్ధ్యాకరంబై కరంబు
నుంబోలెవివిధకార్యనిర్వాహకశుభలక్షణాలంకృతంబై కృతయుగంబును బోలె
నిష్కలపటధర్మసంగ్రహం బై గ్రహమండలంబునుం బోలె కవిగురుబుధమిత్ర
మందారకవలయప్రియాహీనకేతుచక్రం బై చక్రంబునుంబోలె * చక్రధర్
సాధనం బై ధనవతినివాసంబునుం బోలె చిత్రరథనిశాంతం బై నిశాంతంబు
నుం బోలెఁ గమలామోదకారణం బై రణాంగణంబునుం బోలె సగుణధర్మ
ప్రధానశాస్త్రాభిరామం బై రామావతారంబునుం బోలె విభీషణసంసేవ
మాసం బై మానవతీవతంసంబునుం బోలె పరపురుషావగాహదుస్సహామా
నసం బై మానససరోవరంబునుం బోలె రాజహంసవిహారం బై హారంబును
బోలె కంధరాభిశోభితం బై ధరాభిశోభితం బగుచు నధరాభిశోభితం బై
వారణవిభవాస్పదం బగుచు నవారణవిభవాస్పదం బై నవరతానుకూల

పా. కి. పన్నె లలరారు శృంగారవసము లచట.

పా. * పుడమీత్తమసాధనం బై

బాలికావినోదం బగుచు నవరతానుకూలబాలికావినోదం బై భోజాభి
సన్నతగోప్రసాదప్రధానం బగుచు సంభోజాభిసన్నతగోప్రసాదప్రధానం బై
మర్త్యానందబంధురకళ్యాణధామాభిరామంబగుచునమర్త్యానందబంధురకళ్యాణ
ధామాభిరామం బై నిశాధినాయకావతంసవిరాజితంబగుచు ననిశాధినాయకా
వతంసవిరాజితం బై పర్వరంభాభిషక్పాస్త్రా రామసామం బై పూర్ణచంద్రో
దయాభియోగంబున నమరి వియద్వాహినీలోచనాసురపదోపమానం బై
తారకానుగతి నలరి విజయదైవజ్ఞశాస్త్రుల సాసిద్ధాశ్రమసంకాశంబై సుభ
ద్రానందప్రదం బగుచు ముదం బొసంగు నప్పరంబున కధీశ్వరుండు. 70

కం. ఆనగరిపుఁ డానగరిపుఁ

డానగరిపుఁ డైనవానిఁగిసనురావాప్తిం

గానఁబడఁ జేయు విజయవి

ధానుఁడు మదనాభిరామఁధరణిపుఁ డలరెన్. 71

తే. గీ. తరమె యెన్నంగ నలనిసాంధర్యమహిమ

రామలకుఁ జూడ మదనాభిరామ మగుట

కతన మదనాభిరామాఖ్యఁగాంచె నృపతి

రూపురేఖల కింక సాటిఁజూప నేల? 72

సీ. త్రిదళాలయముఁ జొచ్చి ధ తేరె తృణగ్రాహి

హరికర మంటె గోత్రాంతకారి

కాకోదరముఁ బట్టె ధ కాత్యాయనీభర్త

త్రౌతలం బంటె కంజాతపకాళి

ఘనతారకంబుల ధ కరము లానె కళంకి

కింకలనునీటను నిల్చెఁ ధ గుముదకోటి

హరిశిరస్పర్శ నిర్జరుఁ డయ్యెఁ గరదుండు

ప్రజ నంటె నమితవర్ణ స్వరూపి

తే. గీ. యనుచు వారలఁ దత్సమాఖ్యల జయించి

రూపసంపదలకు మున్ను ధ బ్రావుఁ గొన్న

సారసంగ్రహవై భవోదారలీల

వెలసె మదనాభిరామభూవిభునికీ రి.

73

చ. అతనివరాక్రమస్ఫురణ + మద్భుత మబ్ధిపరీతభూతల
 స్థితకలుషాహృతాహితవతివతలక వ్రత మూనజేసి త
 త్పతుల మతానుసారవిభవములఁ బ్రాణపదమ్ము గాదె ల
 క్షితభవనాంతరమ్ములఁ బ్రసిద్ధిగ వారలఁ బాయ కుండుటక.

74

మ. అరు దందక మదనాభిరామనృపవీరాంకప్రసిద్ధోజ్వల
 త్కరఖండై కవిధాతచాతురిని మాద్యచ్ఛతుమిత్రాళి సం
 భరితస్పృహభాగభాగ్యవిభవప్రఖ్యాతి నొందించె నొ
 ధర నే చందము జేయఁ జెల్లదె వ్వతంఁత్రప్రస్ఫురచ్ఛక్తికిక.

75

కం. అనిమిషదానప్రదుఁ డని

కొనియాడఁగఁ గర్ణామకుండు వెలయుట యీ

తని దానవారివార్ధికీ

గొనకొని సత్కర్ణధారకుం డౌటఁ జూమి.

76

తే. గీ. రామనామంబు వెలయ నారాయణుండు

మూండుయుగముల జన్మించి + మోద మలరఁ

గలియుగంబున జన్మించెఁ + గ్రమముతోడ

ననఁగ మదనాభిరామరాష్ట్రనుండు దనరె.

77

సీ. కర మొసంగుట లేని + ఘనసార్వభౌముండు

దరముఁ బూనని చక్రధారణుండు

భవనజాతులకా రిఁ + బూనఁ జేయని రాజు

పౌరుషచ్యుతి వీడువడు కిరీటి

గోత్రవిద్వేషంబుఁ + గూర్ప మానిన యింద్రుఁ

డగతి వీడ్కొనిన ధర్మార్థాధిభర్త

పుట్టుభోగుల కింపు + బుట్టఁ జేయు విరాట్టు

పరభూభృదాక్షిఁ జొ + పృడని యినుండు

తే. గీ. నిఖిలదిగ్గయశాననోల్లిఖిత వితత
జాగ్రన్ముగ్రప్రీతాపబాహుగ్రగణ్యుఁ
డలరు హితవన్మహేళి కళ్యాణరూప
శాలి మదనాభిరామరాజన్యమూళి.

78

సీ. వరకరగ్రహణంబు ♦ నై వాహికములందు
ఖిలన్య ధాన్యసంగ్రహములందు
నియమప్రమాదంబు ♦ నిద్రాతిశయమందు
పాదబంధాన్తి కావ్యంబులందు
రాజనైరుధ్యంబు ♦ రాజీవములయందు
వన్య మిశ్రితచిత్రవాటులందు
రహిగళాభంగంబు ♦ రతివిలాసములందు
పరిభవం బతనుచాపంబునందు

తే. గీ. గాని తవ్యతిరిక్తప్రకారమూల
కారణభావభావసంగతుల సతుల
గతుల పరిపాలనవ్రతనుతుల సలరె
విజయమదనాభిరామవృధీశ్వరుండు.

79

కం. ఆ రాజేంద్రున కగు భా
ర్యారతిశాస్త్రానురూపలానణ్యకళా
సారశుభలక్షణాలం
కారిత మందారమాలికారన్న మనగా.

80

సీ. 35 సరసాంతరంగాతిశయసారసుకుమార
సమదాళి విభ్రమాంకముల నమరి
36 భవ్యగుణజ్వలభావనద్రూపసం
పదకేళికాకలాపములఁ దనరి
వరజనాసందసుందరగంధబంధురా
భరణశోభాపరంపరల నలరి

పా. 35 సరసాతిశయమనోహర సారసుకుమార సరసాళిజనవిలాసముల నమరి

పా. 36 మదభాగధేయభానుగభవ్యగుణనిరంతరభాసూననిన్పరతఁ దనరి

హరిమానసానందఃకరమానితక్రీయా

దరమాధురీ సుఖోత్కరము లొదవి

తే. గీ. వరలు మందారమాలికాన్వై ఖరులను
వరలు మందారమాలికాన్వై ఖరులను
దరమె యెన్నఁగ నామసార్థకము నొందు
తరుణులకు విందు సాబగుబిత్తరుల యందు.

81

సీ. అసమానరూపమోహనలీల నలరారు
రతిమన్మథుల విహారంబు పగిది
లావణ్యసత్కళాంకారముల మీఱు
రోహిణీపూర్ణ చంద్రుల విధంబు
సాభాగ్యవై భవాస్పదభోగభాగ్యముల్
వరలు శచీపురంధరుల కరణి
మృదులకోమలశుభాభ్యుదయం బలరు పడ్చి
సీనవోదితధామనిధులమాడ్చి

తే. గీ. (నకలసంపదలారాజజంపతులకు)
గలుగ నన్యోన్యసంప్రీతి యునత మీఱ
నెపుడు నిష్టావభోగంబు లెలమి గాంచి
రలఘుతరలీల నఖిలభాగ్యములు గలిగి.

82

ఆ యెలనవ్వు లా సాబగు యా నెఱజాణతనంబు లా గుణా
రా యమకంబు లా గురుతు యా మురిపెంపుభరంబు లా సుధీ
లా యెడబాటు లా సిరియొయారము లా నెఱిజవ్వనంబు లా
ప్రాయము లొక్కరూప మని ప్రస్తుతి జేతురు వారినన్నిటన్.

83

తే. గీ. ఇటుల నున్నంతవేళఁ బ్రసన్నుటతరాత్మ
పూర్వపుణ్యంబు వలన సంపూర్ణ సకల
కామితార్థకమదనాభిరామస్యవతి
జాయ కం తంతఁ జూలు చూచాయ నిలిచె.

84

కం. చెలు లొనందము నొందగఁ

చేలియకు నెల దప్పి మేను ♦ జెలువము నొందెన్

వెలదిగఁచె బలుకు లందము

నెలదికి ను తంతఁ జాల ♦ వేవి శ్లోదవెన్.

85

సీ. పూర్ణాబురుచుల సొంపులు గుల్కు నెమ్మొము

పూర్ణాబురుచులసొంపులు దనర్చె

భంగంబు లనంగ నేర్పాటొందు వఱు లన్ని

భంగంబు లగుచు నేర్పాటుఁ బూనె

వివరం బటంచు భావించిన పొక్కిలి

వివరం బటంచు భావించ నయ్యె

సలిమించి నునుజాడలలరించు నూఁగారు

సలిమించి నునుజాడలలరఁ దాల్చె

తే. గీ. నేనటలు గాంచె నడ లందు వినువు మించె

వన్నచిన్నల ప్పఁ బ్రేమనన్నగించె

నెలతరంగుగ రామిన్న నెలత దొలుత

నీరు దోచునగ నే తొకనీటు దోచె.

86

కం. కలిమిగల చేలియ కటికుచ

ముల నున్నను నడుము వృద్ధి ♦ పొందెను ధరలోఁ

గలిమి గల వారితోడను

జెలిమిని గావించు వేద ♦ సిరి గను టరుదే.

87

కం. కడు న్నన బొంగరంబుల

నదికిన నీలంపు ముల్కు ♦ లన నొప్పె గడున్

నదమలమేదకరుచులను

నుదలీమణి గుబ్బదోయి ♦ సుధతీరు లొగిన్.

88

చ. కలిపయోధరంబు లతిఁగాధవయోధరపూర్ణ భావ మై

నిలచెటివేళఁ దన్మణము ♦ నిర్గుణవృత్తిని భేదపూర్వ మై

వెలువడ సాగెనో యనఁగ ♦ వింతమెఱుంగ గలరంగ >
లలనకుఁ జన్మొన ల్కడు విలాసముగా నలుపెక్కె

సీ. మమతచే జేర ర ♦ మృని బార జాచి
లంటిన కరము వె ♦ స్నంతు
దిగిచిన నగుచు మే ♦ లగు బాల నీ లీల
లని రేని 37 సిగ్గుసిగ్గునచు వె
మొగ్గినఁ బ్రియభావములకు నెమ్మది న
విన్న నై మనసు నివ్వెరగు
దలఁచిన పనుల పై ♦ తడబాటు లొదవ
చ్చికమాట లందు నిచ్చక

తే. గీ. జూపు లందునె యొడబాటు ♦ సొంప
నించువిల్కానిపనుల కాసింపు విభు
గాంచు నోపక యలసటు ♦ గాంచు
సుద్దులను బొద్దు జిల్కి లేజూలి

సీ. కలకంఠి కొకవిత ♦ గాఁ దోచె గరభం
దొడవు లంతంతకుఁ ♦ బెడిద
బడలిక చెమటజి త్తడులు రాఁబడు లరె
నడు గొకయామ డై ♦ 38
నాహారముల మీఁద ♦ నాదరం బెడబా
బహువాంఛ లొదనె మృ♦
జెలులముచ్చట లెల్ల ♦ జిందరవంద రై
పలుమారుఁ జిరచిర ♦ బల

తే. గీ. పక్కలను జేతు లాని “యభ్యుచ్చి
నించు కేనియు దాళ” నటంచు

పా. 37 సిగ్గుసిగ్గునచు మొగ్గు

పా. 38 యలసటమరె

రంచుఁ బలవించు “సీశ్వరా” ♦ యని తలంచు
39 చుండ నెలతకు నెల లన్ని ♦ నిండి యుండె. 91

కం. అప్పుడు వృద్ధాంగన లొగి
ముప్పిరిగొను మోహమునను ♦ ముద్దయ మనకుం
జెప్పదు సిగ్గున మిక్కిలి
నొప్పులు గాఁబోలుఁ జాల ♦ నొగిలిన దనుచున్. 92

చ. తడయక జల్గు మార్చి విశ్ఛదంబుగఁ గల్పిన యన్న మింత య
ప్పడఁతి భుజింపఁ జేసి బహుభంగుల వేల్పుల మ్రొక్కి మంత్రముల్
గడువిన జేసి భామలకు ♦ గండముగా యిది మేలుగూడఁగా
గడిపెడువాఁడు శ్రీధరుఁడు ♦ గావలె నంచుఁ దలంచు నత్తఱిన్. 93

తే. గీ. పురజనంబులు సంతసంబునఁ జెలంగ
నధిపజనమూలి హర్షవాఁర్నిధి మునుంగ
నమితసుముహూర్తసమయము ♦ నందు రాజ
పత్ని గాంచెఁ గుమారికాఁరత్న మెలమి. 94

వ. అ య్యవసరంబున భేరిమృదంగవణవానకగోముఖమహోత్కట
డిండిమానేకశంఖకాహళవేణువీణాదితూర్యనిదాంబులు జెలంగ వందిమాగధ
సందోహంబులు గైవారంబు లొసంగ హోహోహూహూప్రముఖగంధర్వ
సమానపాతకాసీకప్రకల్పితమృదుమధుర సరసనగీత నికృణంబులు జెలంగ
సర్వతోముఖసంభవసంభూతముఖోద్భూతప్రముఖవిరిచిత తర్కవ్యాకరణ
మీమాంస భాట్టప్రభాకరవేదవేదాంతాది విద్యాప్రసంగంబు లెసంగ సకల
జనానురూపలావణ్య విలాసవిశేషభాషావిభాషితా శేష వారాంగనాజన
నృత్యంబులు పొంగ నయ్యర్విధవసార్వభౌముండు సర్వసర్వసంహగీర్వాణ
సమూహంబులకు నపరిమితానురూపంబుగాఁ బుత్రికోత్సవంబున యుచిత
ప్రకారంబున సపరివారబంధుమిత్రమాతృకవిబుధభటుకాయకాదిజనంబు
లకుఁ దాంబూలజాంబూనదాంబరాభరణాగ్రహారాది బహుమానంబు

లోసంగి దేవతారాధనంబును బిత్తదేవతాపూజావిధానంబును స్వకులధర్మా
చారవిధానంబును నిర్వర్తించి కృమక్రమంబున. 95

తే. గీ. స్వస్తిపుణ్యాహవచనంబు ♦ సంస్కరించి
సర్వసాభాగ్యవైభవ ♦ సావ్ంతర్య డగుచు
యామినీపూర్ణ తిలక య ♦ టంచు దుహిత
నామకరణంబు వ్రాసె భూనాయకుండు. 96

వ. మఱియు నబ్బలికాజనచూళికారత్నంబు యామినీపూర్ణ తిల
కాంకురం బగు నూత్నకురంగాంక రేఖయుం బోలి యామినీపూర్ణ తిలకాభి
రామనామంబున దినదినప్రవర్ధమాన యై. 97

సీ. రవనూనెమెఱుంగుచే ♦ రాణించు పాపట
యల్లికజడల సొం ♦ పామటింపఁ
దొలుదొల్ల బామలపై ♦ మొలచి న క్లేశరక్ష
నొసటఁ గన్తురిచుక్క ♦ మిసిమిఁ గ్రక్క
చొక్క మై నునుసోగఁముక్కునఁ దఱ్ఱుటం
దపుటాణిముత్తయ ♦ మెప్పుడు మెఱయఁ
జిన్నిపొన్నలపొందు ♦ జెన్నగు సన్నంపు
వన్నె చెంగావిపావడ జెలంగ

తే. గీ. నరుతతరగతిపేరు లం ♦ దండఁ జిల్లు
పనిమెఱుంగులరవికె పై ♦ గునిసి యాడ
గజ్జె లండెలు బడముల ♦ ఘట్ట రసంగ
ముద్దు జిలిబిలిపలుకుల ♦ మురియు బాల. 98

వ. వెండియు. 99

రగడ. చెలువ జెలు వలరగనుమచ్చిక ♦ జిల్కఁ జిల్కలఁ జెంచ నేరిచి
పలుకుపలుకుల తేనె లొలుకఁగ ♦ బన్ని బన్నిదములకు నోరిచి
పొందు పొం దగు ననుచు బంగరుబొమ్మ బొమ్మలపెండ్లజేయుచు
విందువిందుమటంచుమదిఁ జన ♦ వియ్య వియ్యము లనుచుడాయుచుఁ
గోరి కోరినవారి గుజ్జన ♦ గూళ్ల కూళ్లకు దనివి దీర్పుచు

సారెసారెకుఁ జెలుల ముచ్చట ♦ సాగ సాగన మేలుఁ గూర్చుచు
 బంతి బంతులు సాగి పువ్వులఁబంతి బంతుల తరమి టువ్వుచు
 వింతవింతల విరులనరికొ ♦ వ్వెదల వెదలఁగ దురిమి నవ్వుచుఁ
 కేళి కేళీవనుల పూఁదీఁగెలకు గెలకల బోదె లుంపుచుఁ
 దాళి తాళీరుచుల పువ్వులఁదండ దండలుగాఁగ నింపుచు
 గుమ్మగు మ్మన మేలుతావుల ♦ గుప్ప గుప్పఁగ బనటులరయుచుఁ
 గొమ్మ కొమ్మలఁ గూడి పూవుల ♦ గోల గోలతనమ్మమెఱయుచుఁ
 దరిమి తరి మిగులగను మదనుసఁ ♦ దలఁచి తలఁచినపనులఁదెల్పుచు
 గరముకరమునఁ జనిచి చెలులకుఁ ♦ గల్లకల్లలకథలు విప్పుచు
 40బాల బాలతలంపుజిలిబిలి ♦ పాటపాటల మరునిఁ బాడుచు
 మేలి మేలిమిగలును టుయ్యెల ♦ మేర మీఱఁగ నూఁగ వేడుచుఁ
 జల్లచల్లని చూపు లలమఁగ ♦ సారెసారెకుఁ జెలుల నేలుచుఁ
 గొల్లకొల్లలు గాఁగ సిరు లిడఁ ♦ గోరి కోరిన వొనఁగఁ జాలుచుఁ
 దరతరంబగు సొబగుబిగి నూతనము తన మురిపెములఁ జెలఁగుచు
 మఱియు మఱియును దల్లిదండ్రుల ♦ మనసు మనసునఁ బెనిచి

మెలఁగుచు. 100

సీ. సిరిసింగణావంతి ♦ చిన్నివెన్నెలరాసు

లలపోకముడిచాలు ♦ కలిమి బంతి

నచ్చనగండ్లు విన్నాణంపు దోసిట్లు

మవ్వంపు మువ్వన్నె ♦ గవ్వలాట

కనుమూత లెత్తనఁగాయ లందపు మేల్చి

బంగరుపనిరింగు ♦ బొంగరములు

సరిచేసి పండముల్ ♦ సరివిప్పు పొడుపొటి

కతలు జిత్రపుయంత్రకముల కేళి

తే. గీ. గూఢమణికందుకక్రీడ ♦ గొనబు నటన

లాది గాఁ గల్గు బాల్యంపు ♦ టాట లందు

- మిన్న యై జాణతనమున ♦ వన్నెచిన్నె
 తన్న మన్నన మించె రా♦కన్నెమిన్న.
 చౌపది. శ్రీ లలరగ బహుచిత్రగతుల జవ
 రాలు మెఱయు చతురంగము లందున్
 డీలువెడలి గరిడీల దేరు సొగ
 టాలున దనరు మిటారము లందున్. 101
- సీ. ఒకపాలి పికబాలి♦కకు జాలి మదిఁ జిల్క
 జిల్కలగమికి రా♦బల్కు బల్కు
 నొకమా టనక తేట♦నకలాట లిడు నెమ్మి
 నెమ్మికొమ్మల కాద♦రమ్ముఁ గ్రమ్ము
 నొకవేళ నొకపాళ♦ముకుమేళముగఁ గోరి
 గోరికలకు పాటఁ ♦ 41గూర్చునేర్చు
 నొకసారి సుకుమారి ♦ బకదారిమూఁకల
 కలరవంబులఁ దీర్చుఁగనుచు మనుచు
 తే. గీ. నెనరుటంచకు గతులపొందికలు గూర్చి
 సరసములు నేర్చి సరసవై ♦ఖరులఁ జేర్చి
 భావములు దార్చి మదిని వై ♦భవముఁ జేర్చి
 యలరుఁగన్నియ కన్నెప్రా♦యంబు నందు. 102
- కం. శృంగారతాళసంగత
 రంగదీప్తివాదివాద్య♦రచనానుమితా
 భంగతరంగితమంగళ
 సంగీతకళారహస్య♦చాతురి మెఱసెన్. 103
- తే. గీ. యామినీపూర తిలక యొ♦య్యారములకు
 నాదిగాఁ గల్గు క్రీడావి♦నోదములను
 మోద మలరించు తఱిని స♦మోద మొదవ
 కొదువ లేజవ్వనపు జాడ ♦ లొదవె నంత. 104
- 105

శా. కల్పాకల్పవిదాన దానసుమనఃకంజాత కంజాతసం
 కల్పావిర్భవభూతి భూతి⁴²కతదృక్కాండ ప్రకాండాత్మవా
 క్కల్పాంతజ్వలనప్రద ప్రదరచక్రాచక్రవాళక్షమా
 కల్పాత్మచృభులక్షు లక్షణమనోగ్రగ్రంథతత్వాత్మకా. 106

సుగంధివృత్తము. హరిహరతారకావిహరిశారదప్రసాద
 హరితారకాచలప్రహరిసాధనామరా
 4 హరినారదస్వరగ్రహరిహట్కురుణ్మనో
 హరిభూరినద్యశోవిహరివీరకారణా. 107

‡ కం. దశకంఠకంఠలుంతన
 దశరథపుత్రా శ్శిత్రతిదశమండలరా
 ద్దశదిగ్భరసంపద్దావ
 దశరూపకులేంద్రమోక్షదశరణదత్తా. 108

గ ద్య.

ఇది శ్రీరామచంద్రగురుకరుణాకటాక్షపీక్షణసంలబ్ధ సరస శృంగారరస
 ధారాధారమాధురీధురీణాంధ్రగీర్వాణకవితావిలాస విచిత్రవిలసితాప
 స్తంబసూత్ర భారద్వాజగోత్రపవిత్ర చల్లపిల్లకులసుధార్ణవ
 రాకానిశాకర యశోధరంధర ధరామరప్రవర్య రామయ
 నామార్యపాత్ర కామకవిసుపుత్ర సకలవిద్యజ్ఞనవిధేయ
 సరసయనామధేయ ప్రణీతం బైన యామినీపూర్ణ
 తిలకావిలాసం బను శృంగారమహావ్రబంధంబు
 నందుఁ బ్రథమా శ్వాసము
 సంపూర్ణము.

పా. 42 కృతదృక్కాండ ప్రకాండాత్మవా.

పా. 43 హరినారదామరాగ్రహరిహట్కురుణ్మనో.

యామి నీ పూర్ణ తిలకా విలాసము

ద్వితీయాశ్వాసము

కం. శ్రీమత్తావకపదయుగ

తామరసరసామృతంబు ♦ ద్రావక భవభా
వామయజనులకు సుఖమే
భూమినుతానందసాంద్ర ♦ భూపకులేంద్రా.

వ. దేవా అవధరింపు మనంతరంబ.

2

కం. తళతళ నై బెళపెళ నై

మిళమిళ నై మేనికాంతి ♦ మిఱుమిఱుఁ గొనన్
గళలముకొనియె దినమొక
నెళవున లేజవ్వనంపు ♦ నిగ్గులుదీరెన్.

3

సీ. కలకంఠీనీలాలకములు వక్రత్రజెందె

చపలతఁదాల్చె లోచనయుగంబు
విరిబోడినునుబల్కు ♦ వింతజేయఁ దొడంగె
జనుదోయి కాఠిన్యమున నెనంగె
తిలనాసమధ్యం బద్భృశ్యభావము నొందె
ఘననితంబంబొత్తు ♦ గొనఁ దలంచె
మదిరాక్షిగమనంబు ♦ మందమైకనువట్టె
పాణిపాదము లెఱు ♦ బాఱియుండె.

తే. గీ. నకట చెల్లిమిన చనువు బూటకముగాన
మానశీలున కతులసన్నానమిళిత
2వంచనఘటింపఁ నలఁచి నింఁదించుపగిది
నంబుజానన మేనిబొల్పఁబు నడలె.

4

సీ. జిగిఁగప్పు నొకగొప్పు + చిటిమొగు లైఱఁగొప్ప
మొయిచాయ లొకచాయ + మించులలమె
బొమలు నేలుపుసామి + జమలిసింగిణి లొప్ప
శృంగారరసవృష్టి + జలుఁగువాతె
నలిగబ్బిగుబ్బలు + నన్నోపలములంబెఁ
గోరికలతలు పై + కొనలుసాఁగ
మదినెమ్మిపురివిచ్చి + కిముదమునాటలోనరెప్ప
భావంబు కొలఁకు లేఁర్పాటునొందె

తే. గీ. నూఁగుటారను హలరేఖ + నూలుకొనియె
మోహనస్యంపుదినసులు + మొలకలేత్తె
జూపరుల కింపుదులకింప + సుదతిమేనఁ
గొమరుప్రాయంపుఁ దొల్కరి + గుల్కరింప.

5

కం. పదలక్షణసంజ్ఞావ్యయ
పదగుణవృద్ధిప్రయత్న + పరయావసవా
స్పదభావతృప్తిక్రియ
లోదవఁగ చెలి శబ్దశాస్త్ర + మో యనఁ దనరెన్.

6

చ. పొలఁతి నితంబవేదికడఁ + బొక్కిలికుండముగారచించి యు
జ్వలరుచిపొంగువారి కుచఁచందనపూర్ణఘటంబులుంచి వే
నలిశిఖిపింఛలాంఛనఘ + నస్థితిగొల్పి మనోజమాంత్రికుం
డలవడఁజేయు మోహనపు + యంత్ర మనం జను జవ్వనంబునన్.

పా. 2 వంచనఘటింపఁజరిసి నింఁదించుపగిది

పా. 3 మదపుటాట లొనరెప్ప.

✓ సీ. అలివేణి నవమందఃహాసంబు కొముది
 4కొను వివాదప్రకాశకంబు
 పల్లవాధరి దంతపాళి ముక్తావళి
 తరళాక్షి నెమ్మోము ♦ దర్పణంబు
 కుటలకుంతలిశోణి ♦ కువలయానందంబు
 కోపనపాణి రత్నావళి
 శృంగారమంజరి ♦ చెలియచన్దవరీవి
 భ్రమరసందేశంబు ♦ పడలివేణి

తే. గీ. పుష్పబాణవిలాసంబు ♦ పొలుపు వచన
 రచన సాహిత్యరత్నాకరంబు గాఁగ
 రసికజనవిభ్రమస్ఫూర్తి ♦ యౌసగ్గు టరుదె
 యనఁగఁ జెలువొందు కన్నెప్రాయంబునందు. ✓ 8

చ. మృగధరబింబసంపదల ♦ మీటు వధూటముఖంబు వేణిచే
 ల్వగు నునుజూపు కొను కటియందపుటారును మోవిపల్కు ల
 బ్రగురుబిసాళిచందములఁబై కొను సంఘ్రిదరస్మితాక్షులుం
 బిగిచనులుం భుజంబులును ♦ బేర్చినడల్కురులంగకంబులున్. 9

కం. ఖగరాజకరకుతూహల
 ఖగరాజవిరాజితములు ♦ కామినికన్నుల్
 ఖగరాజకరకుతూహల
 ఖగరాజవిరాజితములు ♦ కామినిచన్నుల్. 10

కం. కనకంబు మేనిచందము
 కనకంబగు గళము పిఱుందు ♦ గనకంబులన
 త్కనకంబు వలపు మిగులన్
 గనకం బగు నడుముగలుగు ♦ కాంతామణికిన్. 11

పా. 4 పైదిలిమోవి రత్నసాదయంబు

పా. 5 కోమలికటిసీమ ♦ కువలయానందంబు

పా. 6 ఖగరాజకుతూహలములు ♦ కామినిచన్నుల్

కం. కుముదవిలాసము కనుగవ

కుముదవిలాసంబు సిఱుందు ♦ గొనబగు నడకల్

కుముదవిలాసము లనఁదగుఁ

గుముదవిలాసంబు నడుము ♦ కోమలి కెన్నన్.

12

సీ. కలకంఠి నెమ్మోము ♦ కంజాతవిభవంబు

కంజాతవిభవంబు ♦ కంధరంబు

కంధరంబు మనోజ ♦ కమనీయశంఖంబు

శంఖభాగము బాలచంద్రమూర్తి

మూర్తిసౌందర్యంబు ♦ కార్తస్వరావళి

వళివిలాసము వీచికలనికరము

కరము కోమలదళాకరవారి జఘనంబు

జఘనంబు పులినసంస్థానజగతి

తే. గీ. గతిమదేభేంద్రనిస్తంద్రగంధసరణి

గంధసరణినువర్ణసంకల్పపదము

పదము లలివేణికగు శుభాస్పదములనగఁ

(దము లనగఁజాలు నతివ కుంతలపుజాలు.)

13

సీ. కనకరంభాతిరస్కారంబు విరిబోడి

సారసౌందర్యోరుస్తావంబు

సవచక్రవిభవంబు ♦ నారీశిరోమణి

శ్రుతినితంబు స్తనచతురిమంబు

మృగరాజవిభవంబు ♦ మేచకాంబుదవేణి

నయనవక్త్రావలగ్నప్రభాతి

వజ్రపుష్పకారనైభవంబు లతాంగి

రదమృదుత్వహృణలక్షణంబు

తే. గీ. సారసాళివిలాసంబు ♦ నన్ను తాంగి

గమనకుంతలపంచశాఖద్వయంబు

శంబరారాతివనవాటిశంబరం బ

నంగ వగఁగుల్కు కల్కి నెన్నంగఁదరమె.

14

తమ్ము లెంతేని¹¹ సిరినిశాంతమ్ములై న

తమ్ము లనుమాట విడువకఁ దగిలి యుండె. 27

తే. గీ. వదనకమలమరందాస్తి ♦ వ్రాలి యచటి

గంధవహకాంచనస్త్రియ♦బాంధవంపు

నచనరచనలఁ దగు మధుఁవ్రతము లనఁగ

కాంతకర్ణాంతగతకటాక్షములు దనరె. 28

చ. కపురఁపుగంధి నెన్నొసట ♦ కస్తురిత్తిన్ననిముల్కిఁ గూర్చి చొ

క్కపుబొమవింట మారుండు జగజ్జయలీల నమర్చి యున్న ని

12క్కపు నవహేమకోశపరికల్పితమోహనబాణపుంఖరే

ఖపు శీరిఁ దాలె నాన సుముఖస్థితి నంబకసేవ్యభవ్య మై. 29

చ. మలయజగంధి వక్త్ర మను ♦ మన్మథపుష్పవనంబు నందు రం

జిలు నయనోత్పలంబులను ♦ జెల్వగు భ్రూలతలం జెనుంపఁగా

నలర ఘటించి నట్టి యధఃరామృతసంగ్రహయంత్రయు కని

13రమ్యలకలశం బన న్విమల ♦ మాత్మిక మొప్పె లతాంగి ముక్కునన్. 30

చ. సరసవిలాసవాగ్విభవసారమెఱింగి మెలుంగుఁబోడి కం

ధరవివరప్రవర్తిత పదప్రచురాత్మహయగ్రహోత్సుకో

త్కరమకరాంకనిర్మితరదచ్చదబింబఫలోపరిస్థవా

గురయన మాత్మికాభరణగుచ్చ మెనంగె లతాంగి ముక్కునన్. 31

తే. గీ. బోటి నెన్నొము మరువిరిదోట నలరు

భూదళంబులు కస్తురిబొల్లు దలిరు

మోపు గల నాన పసి డంటి ♦ మొలకనీటి

బోడెగతి గంధవహమూలపుటము దనరె. 32

పా. 11. సిరికి నిత్యమ్ము లైన

పా. 12 క్కపు బలు మోహనాంబక వికస్వరకాంచనకోశభానుకో

ద్విపులవిచిత్రపుంఖనవవిభవ మార విలాసనానయన్.

పా. 13. రమ్యలకలశం బజుండనఁగ ♦ మాత్మిక మొప్పె లతాంగి ముక్కునన్.

నీ. మానసిమణి సుధామధురాధరము బంధు
 శివంబునకు బంధుఁజీవమయ్యె
 శగవ నున్మోలుగునాఁతఁట పూర్ణపరిపక్వ
 బింబంబునకుఁ బ్రతిబింబమయ్యె
 మదిరాక్షి శమ్మాని ఁ మహిమంబు రత్నసం
 తానంబునకును సంఁతాన మయ్యె
 కలవాణి రదనాంశుఁకంబు దాడిమపుష్ప

11 నామంబునకు శుభఁనామమయ్యె

తే. గీ. మేలు సగడాలు నునువగఁదాలు గెంపుఁ
 గలువచేడువఁ గని పొందుఁ ఁ గలువఁ జేరు
 చిలుక మొగముల గల వన్నెఁజిలుక మొగము
 కళల దిగుబావి చెలిముద్దుఁకావిమోవి.

33

కం. తరుణీమణి వదనవిక

స్వరకార్థస్వరసహస్రఁపత్రతారభా

స్వరతరుణారూపదళసుం

దరమున రసనాంచలంబు ఁ తద్దయు నమరెన్.

34

చ. అశులితమోహవిభ్రమరఁనాతిమనోహరమాధురీధురీ
 గత18పరిశుద్ధవర్ణసుమఁసఃప్రియలక్ష్మణకామనియ్యసం
 తతమృదుసౌఖ్యసంపద లుఁదారత దాల్చి సుధారసంబు భూ
 పతిసుతముద్దుపల్కులనుఁ బల్కునగాడె తలంచి చూడఁగన్.

35

తే. గీ. హరినీహరమలయజఁజీరహీర

కుండమందారచంద్రికాఁకుముదచంద్ర

18తారకాతారడిండిరఁపారదప్ర

హసభాసుర మగు మందఁహసగరిమ.

36

పా. 14 సానంబునకుఁ బుష్పఁసార మయ్యె.

పా. 15 పరిశుద్ధవర్ణగణఁసప్రముదపృథుదత్ప్రభూతిసం

పా. 16 తారకావారడిండిరఁతారకపృ

తే. గీ. మగువ జిగిబిగివలుచాలు ♦ సొగసుఁ జూచి
మొనలు విచ్చెను మల్లెపూ♦మొగ్గ చాలు
నీరసంబువ మరలాలు ♦ నేలఁగ్రాలె
నరసదాడిమబీజముల్ ♦ సవతుఁ గాంచె. 37

తే. గీ. కులుకువిరిఁబోడి ముద్దుచెక్కుల మెఱుంగు
మినమినల దేరి పసిమి ను ♦ న్నస నెసంగు
కతన నెల్లడ నిద్దంపు ♦ గళలు గుల్కు-
తల్కు-టద్దంపుగమి చూడఁ ♦ దగిన దయ్యె. 38

తే. గీ. లలనలావణ్యరసధునీ♦లహరి విహర
మాణయువజనదృఙ్మత్స్య♦మత్స్యబంధ
17నద్యయం బానఁ గూర్చెమీ♦నాంకుఁ డనఁగ
గండమండితచికురరే♦ఖలు దనరె. 39

తే. గీ విమలకమలాసనస్థితి ♦ వెలసి యున్న
శ్రీసమాకృతు లన మణి♦శ్రీవిచిత్ర
భూషణాలంకృతులు రాజ♦పుత్రికాప్ర
శోభితశ్శుతు లతులవి♦శ్శుతుల నలరె. 40

కం. మధురాధరాధరాధర
పృథుతరచుబుకప్రదేశ♦బింబం బలరెన్
విధువదనవదనగుహ యం
దధిగత మగు 18విధివధూవి♦హారం బనఁగన్. 41

పంకజగర్భుఁ డందు మృదు♦భాసురగీతగుణప్రయార్థరే
ఖాంక మొనర్చి శంఖనివ♦హాన్వయదేశికభావ మిచ్చి ర
త్నాంకితపట్టబంధఘట♦నామృతపూతకృతాభిషేకధా
రాంకత నిల్పె నాఁగ మణి♦హారములం గళ మొప్పె నింతికిన్. 42

తే. గీ/ సమదగజయాన భుజముల ♦ చంద మరయ
విమలహేమమృణాళనా♦ళములు గావె

పా. 17 నీయుగంబు మనోజుండు ♦ నిల్పె ననఁగ

పా. 18 విధివధూవి♦హారపీఠ మనన్

కాక యెటు గల్లు పాణిపంకజవిలాస
భాసురములైన ఘననఖ కేసరములు.

43

కం. కరకంకణోర్మికాకర

(కరకమలము లిందుముఖి) కర మల రాచెన్
బరిపుల్లలతాంతాంతర
పరికల్పితహేమదామభరము లనంగన్.

44

సీ. అలరు చల్లనితావు లలము దట్టపు లేత

పసిమిచే నెసఁగు పూబంతు తార
నునుమెఱుంగులచాయ లొనరి యాసలు గొల్పు
కళకు లూరెడు పైఁడికలశ తార
కొమరుప్రాయపు ముద్దు గుల్కు టామున నోల
లాడు జక్కవజోడు నాడె మార
పటుతరోన్నతనిత్యభద్రలీలల మించు
మదగజరాజకుంభంబు తార

ఆ. వె. ప్రేమసామదానభేదదండము లనఁ
గలుగు చతురుపాయములను సవతు
బోల్పు దగిన రాజపుత్రిక వలిగబ్బి
గుబ్బిదోయిసాబగు నిబ్బరములు.

45

కం. చిలుకలకొలికికుచాంత

స్థలమిళితము లగుచు చిలుక తాళీరుచు లిం
పలరె రతిమదనమోహన

19కలితాజ్జవిలాసజోలికారచన లనన్.

46

తే. గీ. కుందనపుబొమ్మ గాఁ బోలు కుందరదన

గాన నీలపుజవ రీతి గాన నగుచు
గారుకొని యున్న నునుమెఱు గారు గురికి
జేర బారడె కడు బ్రహ్మచారి యైన.

48

- కం. విచికిలగంధిమనోహర
కుచదుర్గవిహారకేళి ♦ గోరెడి రతిరా
డ్రచితాధ్యయుక్తసాపా
నచయం బస వభులు నమరె ♦ నారీమణికిన్. 48
- కం. హరిమధ్య మధ్యనిర్జిత
హరి పుష్కరనీమ లలిగి ♦ హరిపదవిభవ
స్ఫురణఁ గనె నంత విడువక
హరిపరమాణుస్వరూప ♦ మననెన్న డుమున్. 49
- తే. గీ. హారరోమావళిపుష్కరాపగాక
ళిందజానంగమక్షేత్రలీల లమరె
16నకియపొక్కిలి గా దేని ♦ సరసజనదృ
గాభు లటు మున్గి రా నేమి ♦ కారణంబు. 50
- కం. 17విలసత్పువర్ణ మణి రే
ఖల వెలఁదుక జఘనసీమ ♦ ఘన మై యుండన్
లలనాలలామ రోమా
వళి నవయశావనలతాల ♦ వాలం బనఁగన్. 51
- కం. ఇంపుగ మరుఁడు జగంబుల
చంపకసారభనితంబుచక్కొన్న తిచ్చే
బెం పలర జయించె నవ
శ్యం పితురాచార మనుట ♦ సత్యము గాదే. 52
- మ. 18కరికర్ణాంతతిరస్కృతచ్ఛదనవర్ణప్రీతికా క్రోధహృ
త్కరివర్ణంబు గ్రసింప పల్లవలవఁగ్రాసాన్తి సర్వదుఃమాం
కురభేదఁబుఁ దలంచి పిష్పలదళాంకురంబు కాంతామనో
హరలీలాంగక మై మృదుూరుకరిహస్తాశ్రిత్యవృత్తి దగఁ. 53

పా. 16 నకియపొక్కిలి గాదె సత్సరసజనదృ

పా. 17 విలసత్పువర్ణమణిమేఖల వెదుకఁగ జఘన

పా. 18 కరికర్ణాంతతిరస్కృతయాధ్వనసరేఖం బొల్చినం గోగధ

‡ తే. గీ. కరకుటులవృత్తి డెల్పి తద్గంధగంధ
బంధురధురంధరత్వసంబంధ మంది
23 శారదములు మృదూరు లై ♦ మీఠెఁ గదలి
వారణంబుల కిది వైర ♦ కారణంబు.

54

తే. గీ. చిల్కబాబావజీరుచే ♦ జిక్కి హూయలు
గొక్కు తూణీరముల వన్నె ♦ జొక్కమైన
నాతి పిక్కలకును రాజనంపు పొట్ట
లీ తలావుల వే రీతి ♦ నీడు వచ్చు.

55

తే. గీ. కలితలావణ్యసారశృంగారసరసిఁ
డేలి మురిపెంపు గతులచే ♦ నోల లాడు
పైఁడి తాఁబేటిపిల్లల ♦ పగిది మించు
చెలియ మీగాళ్ల పొందిక ♦ జెప్పు దరమె!

56

‡ డి. కోకయుగప్రహసకుచక్రంభవిలాసిని ముద్దుపాదముల్
కోకనదస్వరూపముగఁ ♦ గూర్చియు వాగ్వనితాధినాథుఁ డ
స్తాకతరప్రకాశముఖశోభ లనారతము న్వేలుంగ ని
త్యాకృతు లైన తత్పదనఖాంకురతారక లుంచె నేర్పునఁ.

57

‡ తే. గీ. శంబరారాతివిజయశాసనపటం బ
టంచు నెంచెద రది మది ♦ నెంచి చూడ
గొనబు దనరెడి తథుకు కుండనపు టనటి
నెలమి నలరు కోటాకు లా ♦ వెన్ను వెన్ను.

58

‡ తే. గీ. ఆ యలరుఁబోడి నెమ్మేని ♦ చాయ కెదిరి
ఘననిశాఖండములు నల్లె ♦ గడు మెఱుంగు
లడరి గడగడ వడకె బుత్తడి గరంగి
పెక్కువన్నెల రారాపు ♦ జిక్కి యుండె.

59

పా. 23 శారదములు తదూరుల ♦ సాటినున్న
కతన గజరంభులకు వైర ♦ కారణంబు

‡ తే. గీ. ఎందుఁ జూచినఁ గాని పూఁజ్ఞేందువదన
యాసముల పోల్కెఁ గన నిభఁయాన నెపుడు
యా నలినసంభవుని చిత్రఁయాసములకుఁ
దలఁచి చూచిన లేని సంకెలలు గావె.

60

4 సీ. రతిరాజశంఖశీలత నైన లత నైన
మించు కంధరము నెఁమ్మనిచాయ
బలితంపు పండునెఁన్నెల నైన నెల నైన
మురియించు నగుముద్దుఁమోము గోము
సమదకిశోరకేసరి నైన సరి నైన
లాలించు నడుము కెఁగేలు మేలు
మరువంపుచిల్పి లేమల నైన మల నైన
వెల దేర్చు సొబగు గుఁబ్బలబలంబు

తే. గీ. తెన్న దగు రన్న 24 చెలిమిన్ను ఁ పొన్నగున్ను
వన్నె చిన్నె లి కె న్నెన్ని ఁ యున్న వన్న
యన్ని నిజ మెన్న డిటు లున్న ఁ వన్నెలాఁడి
నెన్నికల నైన విన్నవా ఁ రెన్న నరిది.

‡ సీ. గజయాన నెమ్మేని ఁ కాంతు లాసలు గొల్పు
దాని దోబూచుల ఁ దాని నెన్ను
కలకంఠకంఠి లే ఁ గాను రూపము లేని
దాని నో రెడబాటు ఁ దాని మించి
వెలఁది తియ్యసిమోవి ఁ 25 వేల్పుటోగిర మైన
దాని క్రొన్నన జీలు ఁ దాని నేలు
కొమ్మ వేనలి గుత్తు ఁ లొమ్ము నానుపు బాటు
దాని పాటలబోటు ఁ దాని మీటు

పా. 24. రాకన్నెఁమిన్న వన్నె చిన్నె రెన్నని కె న్నెన్ని ఁ

పా. 25. దెలుపుటోగిర మైన

తే. గీ. మగువ నెమ్మొము సరిసాటి ♦ మాయ లలరు
దాని సింగపుదొర మెచ్చు ♦ దాని కెచ్చు
భావముల ధాత్రి శతపత్రపత్రనేత్ర
రమ్యశుభగాత్రి మదనాభి ♦ రామపుత్రి.

62

† నీ. అబ్జశోభాస్ఫూర్తి ♦ నలరారె విమలాంగి
వదనకంఠద్యుతి ♦ వచన రచన
నాగప్రభాతిబాంధవ మొదె విరిజోడి
నెరిగొప్పు గతి నాభి ♦ మెలుగు టారు
పుష్కరాభిభ్రాతి ♦ బూనె సారసనేత్ర
యూరుమధ్యాంఘ్రి వయోవిభాతి
గోప్రభంగాకృతి ♦ గొన బారె నలివేడి
దంతనితంబదృగంతవళులు.

తే. గీ. నిండి కనుపండు వై యుండు ♦ రెండు మూడు
నాలు గై దారు పది నూరులోలి గల్లు
నోరులదొర ల్లఱింపఁగా ♦ దీర దనిన
నితరు లెన్నెద రనుచు నూహింపఁ దరమె.

63

ఉ. డాలు మిటారిమేను మరు ♦ డాలు నెదుర్కొను జూపు చంద్రఖం
డాలు నఖంబు లేర్చుపగఁడాలు రదచ్చదకాంతు లేన్లుతుం
డాలు తొడ ల్మదాళి జగఁడాలు కురుల్ నునుదమ్మికెంపు తం
డాలు రదాళి బర్ణెబిరఁడాలు కచాగ్రము లవ్వధూటికిన్.

64

† కం. కుందమ్ములకుం దమ్ముల
కుం దమ్ము లనంగ వన్నె ♦ గొను రద పదముల్
కుందమ్ముల కందమ్ముల
కుందమ్ముల నెనఁగుఁ గుంత ♦ లాక్షులు సఖిక్.

65

చ. 26 మగువపదంబు కోకనద ♦ మానదమానద మార్ద్రాభి న
మృగ నగు రూపు భాగ్యకర ♦ మాకర మా కరమా మృదూక్తు లు
చరగఁ గటిసీమ మోహదర ♦ సాదరసాదరసాధుకంతలి
ల గళనినాద మెన్నఁ బికలాపికలాపిక లా కచాళియున్. 66

చ. 27 గతితథ కంచ కన్న మెఱుఁ ♦ గా మెఱుగా మెఱుఁగారురుప
ర్యతకుచమోవి జూపు తోగఁరా తోగఁరాతోగఁరామొగంబు న
మృతిమెయి కంత మెన్న దర ♦ మా దరమాదర మా నలగ్నసీ
మ తురుము కేల్లమోవి సర ♦ సూ సరమూ సర మూర నాభియున్. 67

చ. 28 ఘనకబరీస్తనాకృతులు ♦ కందర మై దర మై రమైకృ మై
జను మది కంతవక్త్రములు ♦ సాదర మా దర మా రమాక మా
దినసుగ వాక్పితాంగములు ♦ తే నెలఁగో నెలఁగో లఁగో క్షిగో
నెన యగు నాభిజంఘగతి ♦ హేమకరి నృకరిం గరి స్తుగున్. 68

చ. కలికి మెఱుంగుఁదీఁగెమొలకా తథుకా 28వలకాకఁ జేయు లే
లల నగుమోము దమ్మి మిగుల వగ లా వగ లాడి వల్కు-
ల్కల నలరించు గుబ్బు లరుల శిరులా మరు లానజీయు కో
మ్మల తలమిన్న చక్కదనమా ఘనమా జనమాన్యకన్యకన్. 69

చ. కందనిమానుపండు కను ♦ గందని జాబిలినిగ్గుతేటి ము
క్కందని పూలగు త్తి మరు ♦ గందని తథ్కమెఱుంగు జిల్లు వా
గం దని ముద్దుచిల్క తరు ♦ గందని బంగరుమొల్క పూలుడా

పా. 26 చ. మగువపదంబు కోకనద ♦ మానదమానద మార్ద్రాభి న
మృగ నగు రూపు మోహకర ♦ మాకర మా కరమా మృదూకు యు
గ్గతి ముఖంబుతామరసమారస మా నితాంగ మిం
పగు కటిసీమ వేణి ఘన ♦ మాఘన మా ఘనమార్ద్రమధ్యకన్.

పా. 27 చ. ఘనకబరీస్తనాకృతులు ♦ కందరమై దర మై రమైకృతిన్
జను మది కంతవక్త్రములు ♦ సాదరమా దర మా రమాక మా
కనుగన మోహదేహములు ♦ గల్వలతో వలతో లతోన్నతిన్
దిన సగు పల్కు బల్వలపు ♦ తియ్యన నై యనన్త నస్తకృతిన్.

పా. 28 బలుకాదరంపు లే

గం దని మారువాటి వెర ♦ గందని కొన్నెలజింకూన నూ
గందని తమ్మిమ్మెగ్గుపులు ♦ గందని ముత్తెము సుమ్ము కొమ్మయన్. 70

‡ నీ. కళలు దేరెడు నిండు ♦ జిలుగు వన్నెలగుత్తి
గమగమ వలచు బంగారుమొలక
కొదమతుమ్మెద పాడుకొనిని కొన్నెదండ.
నడువనేర్చిన రతనంపు బొమ్మ
కదలక నిల్చు తొల్కరిమించుదీగె దె
మొర చూర గొనని కప్పురపుతావి
తొడరి కోయిల సుంక ♦ మడుగని యెలమావి
వెల లేని జిలుగువన్నెలకొటారు

తే. గీ. కాంత రతికాంత కాంతు బూజింతు ననుచు
సంతసము నెంత సంతనల్ ♦ దొంతరిలగ
సంతరించిన వింత చామంతిబంతి
వంతుకెక్కిన వలరాజుదంతి యింతి.

71

నీ. కపురంపుతావి చిల్కలకొల్కి చిన్నిపూ
దేనె తొల్కరిమించు ♦ తేటకత్తె
వలపులమూట నవ్వులదొంతి జిల్లువ
న్నెలగనివగనిగు ♦ తలిరుమావి
చక్కెరబొమ్మ ముచ్చటదీము మోహంపు
టచ్చు తళ్ళుల ముత్తియంపు క్రోవ
సొగసులగు త్తి సంపెగమొగ్గ సారంపు
మొలక శృంగారంపుకొలను ముద్దు

తే. గీ. పలుకులమిటారి మరునిచాయలకటారి
మొగలి విరిబాకు తమ్మికెంపులనళాకు
నాణెములదీవి చక్కదనంపుదీవి
కన్న విరిపొన్నగున్న రాకన్నెమిన్న.

72

చ. చతురతరప్రధాన మతి ♦ సారసయాన మదేభకుంభజృం
 29భితకుచకుంభభారరుచి ♦ వేశలబింబఫలాధరోష్ఠి సై
 కతజఘనాళి కుంతలి ప్రగల్భగుణోన్నతి భాగ్యమూర్తి వి
 స్తృత నయనాబ్జవక్త్రమదఃరేఖ యనం జను జవ్వనంబునన్.

తే. గీ. మవ్వముగ మేన నిండారు ♦ జవ్వనమున
 నాతి నూతనపద్మినీజాతి రీతి
 నలరె కవిరాజహంసస్త్రియాళు లలమ
 సరసులకు వన్నె లొదవింప ♦ జాల కున్నె.

తే. గీ. ఇటుల నెన్నగఁ దగిన మిక్కుటవుఁ గొమరు
 ప్రాయమున సరసాళి బింబాధరోష్ఠి
 మదనమోహిని శశిరేఖ ♦ మంజువాణి
 సరసమంజరి మొదలైన ♦ సఖులఁ గూడి.

కం. ఒకనాఁడు కుతూహలపూ
 ర్వకముగ కేళీవిహారఁచనల బహుచి
 త్రకళాకాశలవిభవా
 త్మక యై సకలై నభర్తృదారిక యంతన్.

సీ. వలి గప్పురపు టఁటి ♦ మొలక బోడెలచాలు
 దులకింప సంపెగల్ ♦ గులుకరింప
 విరిమల్లెబొదల పంధిరుల సౌరులు మీఱ
 చామంతు లొకవిత ♦ బాడ నలరఁ
 బొగడతావులు మేలు ♦ బొగడఁ జాల నెనంగ
 పొన్నగున్నల బాగు ♦ పొందుఁ డెలుప
 వీడెంపు టాకుదీవెలు సంపదల నింప
 పోకప్రమాఁకుల తీవి ♦ జోక నెఱుప

తే. గీ. సన్నవిరజాజు లలరు గొజ్జగుల చెఱుకు
 సరకు దాడిమ ఖరూర ♦ సాల ద్రాక్ష

తెలమి ఫలపుష్పముల కల్పి ♦ యెపుడు గల్గి
 తనరు నెర వైన యుద్యానః పనములోన. 77
 సీ. నిల్వటద్దపుగోడ ♦ నీలంపు దూలముల్
 బవడంపు గుండ్రకంఠములు జికిలి
 తెలిరాల తలుపు రిక్కలపుల్లు రాపచ్చ
 రాలఁ గూర్చిన చిత్రజాలకములు
 బలుగెంపు వాసము ♦ లలరింపు జిగి పెంపు
 పైని బంగరుకప్పు ♦ బ ల్మెలుగు
 వన్నె జిల్కిన చందువానిగు నిగనిగల్
 దిల కింపు తెరలు ముత్తముల జాల.

తే. గీ. రులును మరకతసాపానములును జంద
 మామ రానిగు టరుగులు ♦ మానికముల
 గద్దియలు చిత్తరుల పొందు ♦ గలిగి యెపుడు
 నుందరం బైన కేళికామందిరమున. 78

తే. గీ. విరచితా స్తరణాంబరాంతరముఁ జేరి
 కోరి తనచుట్టు చెలు లెల్ల ♦ గూరు చుండ
 పసిడిపూవుల దంతపు ♦ పని మేలుగు
 లూరు వీణెను బూని యొయ్యార మొదవ. 79

సీ. కడు విల్వ లిడు జల్వ ♦ బడు వల్వ గటి చెల్వ
 రంగు జందరు కావిరంగు లీన
 నునుదళ్ళులను జిల్క ♦ గనుబెళ్ళు తన గుల్క
 దుముకు లై కర్ణపూరముల కెగయ
 వగ లెన్న దగు చున్న ♦ జిగి మిన్న లగు జన్న
 లెద గప్పు జిలుగు పయ్యెదను గదుమ
 30తగుతీవి జిగికావి ♦ నగు మోవి గదుర నా
 సామాక్తికము బ్రభానము జెలింప

తే. గీ. పసిడి గాజులు కేలఁ బెం ♦ పెనఁగ గల్లు
గల్లు రనుచును సరితాళగతుల నెఱవఁ
దనరు మందర మధ్యమ ♦ తారకముల
వీణె మీటుచుఁ బాటఁ గావింపఁ దొడఁగె.

కం. సరిగమపధనిన యను సు

స్వరరచనల సప్తతాళ ♦ సంగతులను ద
త్తరి యను శబ్దాదికముల

మఱిమఱి యందములఁ బాడె ♦ మాధుర్యముగన్.

తా. శారీ నాట ముఖారి మాళవి ధనీ ♦ గాంధారి దేశాక్షరీ
పూరీ ఛైరవి ఘూర్జరీ మలహరీ ♦ పున్నాగ సారాస్వతీ సా
వేరీ కన్నడ గౌళ మోహన య సావేరీ వరాళీ బిళ్ళా
హూరీ మారువ లాది రాగములు మేల్మొందన్ వడిన్ బాడఁగన్.

త. వె. సరసులకును మోహనంపద లొదవించె

పూలు పూచె దరులు ♦ రాలు గరిగె

నేమి చెప్పవచ్చు ♦ నేలోకమున నైన

గానమునకు సాటి ♦ గానఁ గలదె.

తే. గీ. సరసవైఖరి షడ్జమస్వరము రాగ
సరణి బాడిన మది భయ ♦ సంభ్రమములు
గలిగి భ్రమఁ జెందుఁ బున్నాగ ♦ గణము లెల్ల
న్యాయనయ మప్పు డరయ సన్న్యాయ మయ్యె.

వ. ఇట్లు విచిత్రం బగు గానం బనూనంబుగఁ గావింపు చున్న విని
య క్కన్నెమిన్న యెన్నఁ దగు మిన్న యగుట మన్నింపుచు న స్మరనాయ
పండు.

కం. కనువేడుకఁ గొని తనయను

దన యనురాగమునఁ జూచి ♦ తగ ముదము మదిం

బెనఁగ మనోరంజనుఁ డను

జనుఁ డను గగు మంత్రి యగుట ♦ జనవరుఁ డనియెన్.

నీ. సరస

రమణ

గరిమ

మంజ

తే. గీ.

తే. గీ.

చ. అని యిటు లెన్ని
గనుఁగొని సంతో
జనితయు గీతనే
ఘనచతురత్వ జ
తే. గీ.

కం. మె

జిగి

న్న

దగ

సీ. సరససారంగాతిశయనిరూఢి దనరై
 పున్నాగవై భవస్సూర్తి నలరె
 రమణీయరూపవరాళిసంగతి మించె
 శంకరాభరణసౌష్ఠ్యముఁ జూపె
 గరిమ కల్యాణివై ఖరులు గానఁగ నయ్యె
 ఘనమేఘరంజనీ కృమత దనరె
 మంజుల శ్రీరాగ మంజరి సిరు లబ్బె
 హితజగన్మోహనాకృతి వహించె

తే. గీ. కలికి దృఙ్మాభిచూర్ణకుంతల వితాన
 రోమరేఖాపఘనకచస్తోమ కుచ వి
 లాసమహిమాతిశయముల లలిత గీత
 కృతకవిద్యాధిదేవతాకృతి నటించె.

87

తే. గీ. గానవిద్యాంబునిధి సుధాకరకళాస్వ
 రూప మగుఁగాన నిటువంటి రూఢిగతుల
 వెలసెఁ గా కౌర వేలుపువెలఁదులకును
 గలుగు నే యిట్టి యతులశృంగారమహిమ.

88

చ. అని యిటు లెన్ని మిన్న యగు నాత్మజ నష్పడు కన్నులారఁ గాఁ
 గనుఁగొని సంతసించి నృపకాయజుఁ డాత్మవవిత్రవంశసం
 జనితయు గీతనేవధియు సారసుధీ యగుఁ గాని సాహితీ
 ఘనచతురత్వ మించుకయుఁ గాన దటంచుఁ దలంచి వెండియున్.

89

తే. గీ. పూర్ణచంద్రాస్య యామినీపూర్ణతిలక
 గాన విద్యాప్రవీణతఁ గాంచె నెంత
 యకట సాహిత్యహీన యై యలరెఁ గావ్య
 భవ్యనాటకములు జెప్పఁ జ్రౌఢ యగును.

90

కం. మొగ మెల్లఁ గన్నుగవ మేల్
 జిగిగుబ్బు లురమ్ము గమ్మెఁ జిలుగు నడుము మి
 న్నగు వగలాడికి విద్యలఁ
 దగు శిక్ష యొనర్చు రసికతము లెవ్వరొక్కో.

91

వ. అని యడిగిన రాజునకు నిష్టసఖుం డైన మనోరంజనుం డిట్లు నియె. దేవా సర్వజ్ఞుండైన నీకుఁ దెలియనియది యేమియుం గలదే! ఐనను నాకుం దోచిన విధంబు వివరించెద నాకర్ణింపుము. సకలశాస్త్రపురాణోపాసతత్వజ్ఞులైన విద్యస్మహాజనులచేఁ బరిపూర్ణం బైన నగరంబున కధీశ్వరుండవు. తదాశీర్వచసరచనావిశేషసమర్థతావిశేషసాభాగ్యభాగ్యోదయుండవు. పండితజన మనోరథఫల ప్రదానసంతానమహీరుహుండవు. సంతతా సంతదేవబ్రాహ్మణాభక్తి తాత్పర్యుండవు, సకల విద్యా విశారదుండవు, కార్యకార్యవిచక్షణుండవగుటం జేసి తావకానుగ్రహపేక్ష క్షమాదేవతా వర్యులం బిలిపించి యేతద్వృత్తాంతం బంతయు నెఱింగించిన వార లెవ్విధంబునం బల్కుదురో తెలియ వలయు ననిన ధరావరపుంగవుండు నిజాంతరంగంబున సంగీకృతహర్షోత్కర్ష తరంగితుండైన నిజాంతఃపురంబుజేరం జనిన మనోరంజనుండు ననుజ్ఞాతుం డైన నిజనివాసంబునకుం జేరి యుచితప్రకారం బుననుండె ననంతరంబ.

92

కం. మందారమాలికాగృహ

మందాత్మజగోష్ఠి పరత ధ నానందరసా

స్పందాయమానమానస

మందారమరందమధురఃపదమధుకరుఁ డై.

93

కం. అనందనిధానం బగు

నా నందని గుణగణంబు ధ లాత్మప్రియస

హృదయంబు మీఱ లసదుప

మానంబున కతిశయించి ధ మహిమల మించెన్.

94

వ. అంత వింత యగు కేళీనిశాంతప్రాంతంబున నిశాంతంబు శాంతంబుగాఁ దెల్పు వేణువీణాదినాదంబుల మే ల్కాంచి శ్రీరామచంద్రపాదార విందధ్యాసపరాయణుం డైన మణిదర్పణాదిదర్శనంబు గావించి కాల్యకరణీయంబులుతీర్చి నిమిత్తకోవిదప్రోక్త వచనరచన లాకర్ణించి సముచితాంతరాంతరసమజ్జనప్రదర్శిత మజ్జనగృహంతరాళచంద్రోపలపర్యంకావిషణ్ణుం డైన గంధ సలిలాభిషేచనంబు నిర్వర్తించి నూత్ననిర్మల గూఢపాతాళ నిర్మోక సమానమానితధవళాంశుకోత్తరీయుం డైన సూర్యార్ఘ్యప్రదానాది సంధ్యా

ద్యనుష్ఠాన విధివిధానంబునం బ్రవర్తించి బ్రహ్మయజ్ఞాన్ని హోత్రాదిపవిత్ర
కర్మంబు లాచరించి రామాయణాది పురాణపారాయణత్వంబు వాటించి
హోతుకప్రాకారసుందరం బగు దేవతామందిరంబుఁ బ్రవేశించి తదంతరాళసం
స్థాపిత హేమకమల కర్ణికాసనాసీన పట్టాభిషేకసమయ సమాక్రాంతదిగంత
రానంత పుణ్యపుణ్యజనాన్వయ విభూషణ విభీషణాంజనే యాంగద జాంబవ
ద్భరతభరతానుజన్మ లక్ష్మణ ప్రముఖ సంవాహిత శ్వేతచామరాద్యుఖిల
శుభలాంఛనాచిత శ్రీ సీతారామాభిరామ రామవతార విగ్రహాను
గ్రహానుసంధానవిధాన షోడశోపచారపూజాకలాపంబు కలాలాపంబుగా
సమర్పించి తత్ప్రసాదానుమోదితహృదయారవిందు డై పూజాగ్రహంబు
నెడలి యెడ నెడం దొడరు జన్మ గడుసునం బడుగు నడుములు గడగడ
వడఁక దడబడ నడుగులిడిన కుడి యెడమల మడము నొడియుచు జడల
బెడంగు లడర నంజల కంజరాగపుంజ రంజిత మంజులమంజీర శింజితంబు
గ్రిందుకొన నందంబు లగు కేలు దీవల నం దంద నందగించు కుందనపు
బాజు బండులకుం బొందికలు జలుకు జీలి కుచ్చుల మెచ్చులచ్చపు బచ్చ
విల్తు ముచ్చట మచ్చికలకు మచ్చుఁ గొలువ వలపులకుం జాలు జూపు
వాలుజూపు జూపరుల కాప రాని తరితీపు నెఱవ యొటపు మురిపెంపు టిరవు
లగు మరుని వాగురులకుం గురువు లగు మెఱుంగు టుంగరపు ముంగురుల
సిరులు మిసమిసల నెనగు పసిడి క్రొందమ్మి మిసిమికేం బస గొని ఊసరి
గుసగుసల మసలు భసలవిసరంబులం గసరు మసరున నోల పెంపెనలు
గూయ డాయం జను పోడ లగు నూడిగవుచేడియల గైదండ గొని
మెఱుంగు బంగారు సింగారంబులం బంగారు శృంగారరచనాగారంబుఁ బ్రవే
శించి విలాసినిసమర్పి తేందూపలవీరికానీనుం డై యున్న య స్మరనాథా
గ్రణిక నొక్క రమణిశిరోమణి మణిముకురావలోకనంబు గావింప నొక్క
వధూతిలకంబు రాజతిలకంబునకుం నిటలతటఘట్టితచలుల కస్తూరికాతిలక
రేఖావిలాసంబు వికచకమల మరందరసాస్వాదనాంతర్లీన మదవదిం దింది
రార్భకనిర్భరత్వంబు సంపాదింప మఱియు నొక్క శంపాలతాంగి యా రాజ
పుంగవున కభంగురమంగళప్రదాదభ్రశుభ్రవిభ్రామైకముక్తాఫలప్రపూర్ణ స్వర్ణ
కర్ణాభరణయుగళంబు వదనసుధానదనదర్శనాగత చిత్రానలతార కాంశిమూ

రు లతులకీర్తనంబులం గపోలపాలికానర్తనానువర్తనసూర్పుల సందేహ
 విందుదేర వేఱొక్క నారీరత్నంబు నృపరత్నంబునకు మవ్వంపుకెల్పు నిష్క
 టిల గెంపురవ్వల సంతసల వింతఁ దనరు దంతపుదువ్వైన నెవ్వగల మెఱుంగు
 లడరదువ్వి గమించిన సనిచిన తనులతామోదమ్మునకుం గ్రమ్ముకొను
 కొదమతుమ్మెదల మెదల నీక జోకగాఁ గూర్చి తార్చిన మెఱుంగు
 పెగయు సంపెంగమొగ్గ నిగ్గు లుగ్గు లిడుటకు మొగ్గించె నన సనిఁడితామె
 తుల జతలకుం బట్టగు హొంబట్టు బొందునంబొందుచడం జూట్టిన దట్టపు
 సోగపెన్నెరులసిగ వగలు గులుక మిన్న యగు నొక్కకన్నియ య మ్మున్నె
 తేనికి నన్నంపువన్నె లెన్నఁ బన్నిన చెన్నున చిన్ని నెన్నెల నిగన్నిగ
 మెఱయ శిరంబునం బ్రబలు ధవళోష్ణీషణభూషణంబు రోహణాచలశిఖ
 శృంగారరసాభంగరంగ త్తరంగమాలికాసుందరం బగు మందాకినీహృదంబు
 చందంబునం బొందు నెరప యొం డొక మెఱుంగుఁబోడి యీ రాజహాళి
 హాళికాభాగభోగార్హలాంఘనాకల్పంబనల్పంబుగా మెఱయ మఱియు నొక్క
 తరుణీలలామం బ భృపాలలలామంబునకు ఘమఘమాయమాన మృ
 మదసారభాసారఘనసార సారతుషారంబుమిళిత పాటీరపూరాభిబంధురగంధ
 సారం బవిరళమనోంబురుహంతరాళప్రభూత సూతనకృపారసాభివృద్ధిపరి
 ప్రసిద్ధసిద్ధాపషక్రియ ననుకరింప భాసురవిలాసంబుగా నొక విలాసినిరత్నంబు
 రత్నకంకణ రుణరుణత్కారంబు లెసఁగ నలరు నురటి వినరఁ దద్దయ
 నొక్క ముద్దియ ముద్దు నెరప న న్నరవతికిం బ్రశస్తవిస్తీరతరోఽస్థలస్థ
 గోస్తనస్తబక నిస్తులస్వర్ణమాలికాపుంజంబు రంజితాత్మగుణమణిగణార్ప
 ప్రకాశభాసురత్వంబు నాదరింప సాదరంబుగా నొక్క తలొదరి యీ ధరా
 ధరవరేణ్యునకుం భజార్గళగ్రథితరత్ననూత్నాంగదయగ్మంబ యుగ్మత
 ప్రాజ్యరాజ్యేందిరానుబంధరబంధశృంఖలావిలాసరూపంబు ప్రాసించ లీలావ
 యొకర్తు కా రాజమూర్తికిఁ బ్రబల బిలేశయోపమాంశంబుకు శేషయాం
 శంబుల మణిఘ్రిణిరాజమానోర్మికానికరంబు మకరంద బిందు నివ్యం
 మాణ సుమనోభినందితమందారశాఖశాఖా శోభాకరత్వంబుఁ దెలుప కలి
 యొకతె యీ రాజకొమరునకుం గొమరుమిగుల మిగుల నిగన్నిగ
 మెఱయు బిరు దగు మగరాలజగఁపుటందియ సందియంబులొలియ న

లితవల్లవస్తోమవాదం బగు వామపాదంబునం బ్రణమితామితవితసంగరాం
 గణ ప్రభుతభీతచేతోఽబుజాతాహితక్షమాధర శిరస్థగితమకుటతటఘటిత
 రత్ననిర్మత్నప్రభాభవనసముదయావలంబితాలవాలలీలాకలాపం బననుకరింప
 నలంకరించిన భువనమోహనాకారంబుగా నలంకృతుం డై కురంగట మెలంగు
 కురంగదృక్పమాసాదితాంభోజరాగప్రసాదపాదుకాద్వంద్వంబు విషక్షమా
 వరదంపతీస్వాంతాంతరాళంబుగా నంఘ్రినాభీకంబులం దొడంగి విలాసినిపరి
 వృతుం డై యచటవెడలి సప్తక్షయ్యంతరంబులు త్తరణంబుగావించి నిజ
 విలాసదర్శనానందరసమరందబిందుసందోహసుందరహృదయారవిందవందిమా
 గధయాధంబు సముచ్చార్యమాణఁడై ర్యైర్వైర్యశౌర్యగాంభీర్యచాతుర్యసాం
 దర్యావారై ర్యశ్వర్యదాక్షిణ్య పుణ్యగణ్యవిద్యావిశేష హృద్యానవద్య గద్య
 పద్యంబులం బిస్తుతింప విద్యోతమాననూతనశాతకుంభరంభాస్తంభ సంభార
 పూర్ణకుంభాభిశోభితదావరపార్శ్వవేదికాప్రదేశంబును దేశాంతరాగత వివిధ
 శిల్పికానీకప్రకల్పితానల్పచిత్రపాంచాలికాముకురఫల కోమల స్థగితభిత్తికా
 విలసితంబును సితాంబువాహినీఘనగుళుచ్ఛన్వచ్ఛుచిస్థుల ముక్తాఫలస్వర్ణ
 శృంఖలాఘటితఘంటికా క్రాంతప్రాంత హరిణాంబరవితానాయమాన కాయ
 మానంబును మానితేందూపలవిరచ్యమానసాపానపార్శ్వప్రమద రదావళకర
 శ్రీకరాకారరేఖా తిరస్కరితాభిముతురాహణ్యతంగ జోత్తమాంగంబును
 మాంగల్యదేవతానివాస భాసురవిలాసభవనవిశదంబును విశదవిస్ఫుటస్ఫటికో
 పలస్థాపితవితర్దికాంతరవిస్తీర్ణస్వర్ణచిత్రకంబళాస్తరణబహుళసుందరంబును సుం
 దరతరపురందరోపలవలభికాధారదారుకావలగ్నమకరత మాణిక్యపుంజరంజిత
 కనకపంజరచకోరకీర శారికా కపోతపాలికాజాలకంబును జాలకమాలికాలం
 కృతోద్ధ్యానవనసటశ్శురంగశాబకమయూరరాజహంసాభిన ర్తితాంగణ విశాలం
 బును విశాలాదిదేశాంతరావనవిధాననగరాగతార్థిజనంబును జనమనోహరపరి
 మళద్గంధవిలసితాంత రాష్ట్రదిగ్భాగభాసురంబును సురవరాశ్మస్నిగ్ధగంభీరవేదిం
 ద్రహస్తస్తంభానుమేయకమలశీకరోన్మీర్ణయంత్ర స్తంభాభిరూపవాపికోత్రం
 తంబును కంఠీరవంబులేవ దుర్గాధివాసభరితంబును భరతశాస్త్రంబు డంబున
 హంసవయూరభాణవతాకాది లక్షణప్రకరంబును కరంబు కరణి మణిపలయ

ప్రకోష్టవైభవంబును భవశరీరంబు పోలిక సర్వమంగళాభిరామంబును రామ
కథా విధానంబున సుమిత్రానిందనై కప్రధానవిశ్రుతంబును శ్రుతివాక్యంబు
పగిది సకలలోకార్హ క్రియాకలాపంబును కలాపంబు రూపంబున వివిధ
వర్ణావలీకనాశ్చర్యప్రదంబును ప్రదర్శంబు జనోద్భాసితం బైన సుమనః
ప్రకాశితంబును పుణ్యజనాధిష్ఠితం బైన విబుధనేవితంబును విరాడ్విహార
యోగ్యం బైన భోగినీప్రదేశంబును రాజమండలప్రదర్శితం బైన పద్మినీమనో
హరంబును విస్మృతమార్గం బైన దుష్ప్రవేశప్రసిద్ధంబును చంద్రాంశు
సమాక్షీర్ణం బైన సమాహ్లాదిసుహృచ్చక్రంబును నగునై భవాక్రాంత
భవనాంతరాళంబగు సభాభవనాంతరాళంబుఁ బ్రవేశించి రత్నసింహాసనా
సీనుం డై రాజమన్మథుండుఁ గావున నొక్కకేల లీలారవిందంబు గీలించి
విలాసినీసమర్పిత కర్పూరతాంబూలికాచర్వణంబుఁ గావించుచు నితంబినీ
హస్తవిన్యస్తవిస్ఫురద్రత్ననాళావలంబమాన ధవళశాతురస్తోమాభిరామంబు
సకలదిగంతరాక్రాంతనిజకీర్తిలతావితాసమాలికావిలాసంబుఁ జెంపుఁ జేయ
నిజరూపవయోవిలాసగుణగణతృణీకృతరంభాద్యప్సరోగణగణికాజన ప్రవృత్తి
నృత్యవిద్యావిశేషంబు సంతోషంబునెఱవ వేణువీణాదితూర్యనికృతంబులొనం
దంబు పొందుపఱుప నన్నిహితపురోభాగనియమితస్థలస్థిత భృత్యనాస్తస్థిత
రత్నత్నరుఃఖిన్ద్రనిర్మలభర్మనిర్మితచర్మఫలకంబులు జూపదులకుం బులకంబు
లొనరింప సమ్మఖోభయపార్శ్వస్థవేత్త్రధరోచ్ఛార్మమాణజాగ్రద్వచనరచనా
చమత్కారంబు కర్ణోత్పవంబు సంచాదింప సుందరీమదనాభిరామరూపత్వంబు
బ్రాపింప మదనాభిరామభూమిశ్వరుండు నిండోలగం బున్న యవన
రంబున.

91

తే. గీ. ఉజ్వలద్రాజగోత్రోద్భవులు బుధేంద్ర
గురుకవులు మిత్రపుత్రభోగులు మహర్షా
లాంఛనాశ్రితు లతులకల్యాణమతులు
బలసి నేవింతు రా జగద్బంధుఁ డలర.

92

వ. మఱియు హితపురోహితమంత్రిసామంతాదిజనంబు లుచితరీతి
గొల్వనగొలువై యుండి దుష్ప్రధానప్రబోధితప్రయోజనాభిప్రభంజను

డగు మనోరంజనుం బిలిచి సగరస్థితాశేషవిద్యస్మహాజనుల రావింప నియోగింపు మనిన మే లని యతండు. 97

కం. తమపురమునఁ గల విబుధో

త్తమవరులకుఁ బ్రభువరాజ్ఞ దగఁ దెలిపి వికా
సమయంబుగఁ జను దేరఁగ

సమయం బని తోడ్కురాగఁ చారులఁ బనిచెన్. 98

కం. పనిచిన వా రతిశీఘ్రం

బునఁ జని రా జాజ్ఞ విప్రపుంగవులకు మ
న్ననవిన్నవింప విని మే

లని సత్వరమంది వారఁ లతిముద మొదవన్. 99

సీ. పాలనిగ్గులఁ దెల్పుఁ జాలగల్గిన భూతి

నొసటి పై తిగరేఖఁలెనఁగఁ బూని

నవరత్నఞ్చిత్తకుండలములు గండభా

గముల పై గదిసికర్ణములఁ గదల

తరతరంబుగ జన్మిదములతో గరిపూస

వేరులు వే రెదఁ బెనఁ గొనంగ

నేర్చినగతి పింజఁదీర్చి కట్టిన మొల

వలుద నీ ర్కావిధోపతులు మెఱయఁ

తే. గీ. దగిన వన్నియళాలు తొడలలఁ దాల్చి

కరతలంబుల పుస్తకక్రమ మెలర్ప

నమలయజ్ఞోపవీత ఫలాక్షతములు

సంగ్రహింపుచు నందఱు సంతసమున. 100

మ. ఘను లా భూసురు లేగి రాజగృహమాంధద్వారపార్శ్వప్రవ

ర్తను లా చందమురాక తేనికి హితవ్రాతంబు దెల్పన్ సుహృ

జ్ఞనులం బంచిన వారు బిల్వఁగ సభాస్థానం బనూనంబుగాఁ

గని త న్మధ్యము జేరి రందఱు నృపోత్కర్షప్రహారోక్తులై. 101

వ. ఇట్లందఱు నా సభాభవనాంతరంబుఁ జేర నా రాజసింహుండు

సింహాసనంబు డిగ్గి నమస్కారపూర్వకంబుగాఁ గుశలంబు లడిగిన వార

లాశీర్వచనప్రయుక్తంబుగా సంతోషాతిశయంబులు దెలుపుచు నుచితప్రకారంబున నందఱు నాసీనులై యున్న సునాశీరుని బోలియున్న యన్నరనాయకుండు గూర్చుండి వారల కీ ట్లనియె. 102

కం. భూమిసురాగ్రగణ్య

స్వాములు మీ మహిమలెన్న ♦ శక్యమె మీయం

దేమి విశేషనువిద్యా

సామర్థ్యమె తెలియ నాజ్ఞ ♦ సలిపితి మిమ్ముకొ. 103

వ. అనినఁ బ్రత్యేకంబుగా విభుని కీట్లనిరి. 104

సీ. తర్కశాస్త్రోక్తి కసిధ్ధాంతమార్గార్థవే

దండుం డననియె నుద్దండశాస్త్రీ

ఘనశబ్దశాస్త్రప్రకర్తార్థసూత్రభా

ప్ర్యాధ్యుండ ననియె బ్రహ్మాండశాస్త్రీ

యుభయమీమాంసవాక్యోచితార్థనిధాన

సాధ్యుండ ననియె ప్రచండశాస్త్రీ

ధర్మవేదాంతతత్వప్రపూర్ణస్వాంత

దాంతుండ ననియె విత్తండశాస్త్రీ

తే. గీ. ద్యూత గజ హయ శకున సంగీతశాస్త్ర

లక్షణజ్ఞుండ ననియె సర్వజ్ఞశాస్త్రీ

గణిత మణి మంత్రశాస్త్రలక్షణ మనోవి

హణి నని పల్కె జగదీశ్వరార్థశాస్త్రీ. 105

తే. గీ. బహుపురాణ పురాణప్రపంచసరణ

లెఱుంగుదు మటంచు బల్కి రాశ్యేంద్రు లందు

నందరారోహణావరోహణజటార్హ

శిక్షలను వేదసమితి భాషింతు మనిరి. 106

చ. అని సకలంబుఁ దెల్పు వినయాన్నితుండై పతి యిట్లుబల్కె మ

త్తనయకు కావ్యనాటకవిధాన కళాభరణాద్యశేషల

క్షణము లెఱుంగఁ జేయుండి రసజ్ఞులు మీ రొక రిందులోన నా

మనమున సంతసంబాదవ ♦ మచ్చిక లచ్చుపడంగ మెచ్చుచున్. 107

చ. అనవుడు వార లిట్లని రహా జనవల్లభ యేమ నందు మి
 వ్వునికి రసజ్ఞతాన్యులము ♦ భవ్యరసజ్ఞతసత్కవీంద్రజీ
 వనము కవితృముల్ దెలియువారము గాము కవితృబోధ లె
 ట్ల నువుగ బుద్ధిజాడ్యహృదయాంధులు ఛాందసు లందు జేరునే. 108

సీ. సకలార్థతత్వజ్ఞశబ్దశాస్త్రజ్ఞుని
 కన్నతండ్రిగఁ జూచి ♦ గారవించు
 ఘనతరసాహిత్యకల్పకు లై నట్టి
 తార్కికులందు సోదరతఁ దాల్చు
 పరమపుణ్యామనాయవరసశీలురఁ దల్చు
 రాని వారనుచు దూరతఁ జరించు
 మహదనుష్ఠానమీమాంసశాస్త్రజ్ఞుల
 పుంస్తవీహీను లటంచు ♦ బుద్ధినెంచు

తే. గీ. భూరినాటకకావ్యశృంగారభావ
 కనదలంకారశబ్దలక్షణము లరయు
 వాని దగఁ జేరి మదిలోన ♦ వలపులూరి
 తొడరివరియించు కవితావధూలలామ.

109

110

వ. అనిన.

కం. సరసాలంకారుడు భా
 సురనాటకకావ్యసపుణశుద్ధిఁ గలుగు న
 ద్దురు కవి యెవ్వరో? మీ మది
 సరసి ప్రబోధింపవలయు ♦ ననవుడు వారల్.

111

కం. మలహణుడను నొకకవియును
 బిలహణుఁ డను నొక్కకవియుఁ ♦ బెంపొందుదు రా
 మలహణ బిలహణు లందున
 బిలహణు కవిరా జటంచుఁ ♦ బిరుదువహించెన్.

112

సీ. వివిధాంబరము లందు ♦ ధవళాంశుకవితాన
 మఖిలర్తుల వనంతాగమంబు

నెల్ల పుష్పము లందు ♦ మల్లికాకుసుమంబు
 ధానుష్క-చయ మందు ♦ దర్పకుండు
 సౌరభావళు లందు ♦ సారంగనాభంబు
 నస్త్రుంబు లందు శృంగారాసనంబు
 సుందరోక్తి విలాస ♦ మందు తర్కరసంబు
 ప్రియతమంబుల వలఁపింపశ్యామ
 తే. గీ. మొనయుస్రాయము లందు జఙ్గవనము ముక్తి
 మార్గముల యందు శాంకరఁమతము మధుర
 గీతముల యందు పంచమఁగీతి రీతి
 కవుల యందును బిల్వణఁకవి ఘనండు.

113

వ. అనిన రా జిట్టనియె.

114

ఉ. ఎన్నడు జూడలేదు విభుఁధేశ్వరుఁ డెచ్చటనుండుఁ గాపురం
 బున్న పురోత్తమం బెచటఁనుండు నతం డిటువచ్చునే సదా
 భృన్నతిఁ జెంది యేమనునొ ♦ యుక్తముదెల్పుఁ డటన్న విశ్వవి
 ద్విన్నతమూర్తి బిల్వణునిఁవార్త లశేషజన్మా మూలముల్.

115

నీ. చిత్తగింపుము దేవ ♦ సింధుజవిద్యావ
 తీపురం బతనికి ♦ కాపురంబు
 లక్షణనాటకాఁలంకారకావ్యశా
 స్త్రాగమోభయకవిఁత్వాతి చతుర
 శృంగారవిద్యావిఁశేషశేషాహి బి
 ల్వాణచోరభుక్కుండుఁ ♦ డనెడి పేరు
 లలరెడివాఁడు మే ♦ లలరుబ్రాయమువాఁడు
 తగుగుణంబుల మెచ్చు ♦ దగినవాఁడు

తే. గీ. పరమపాపనుఁ డఖిలప్రపంచసార
 మరసి తావకపురము విద్యాద్విధైవ
 తావిహారస్థలం బని ♦ తలచి తన కు
 టుంబసహితంబుగా నివాసంబుఁ జేసె.

116

తే. గీ. అఖిలవిద్యార్థులకు రహస్యార్థభోధ
జేయు నుచితంబుగా నయాచితపదార్థ
మనుభవింపుచు నెవ్వని ♦ నాశ్రయింపఁ
డతఁడు సర్వస్వతంత్రుఁ డుద్వద్గుణాఢ్య. 117

కం. కావున మీ రిప్పుడు వి
ద్యావిభవానందసాంద్రు ♦ లగుటఁ దెలియ మే
ధావు లగు వారిఁ బంపిన
దేవ భవద్దర్శనేచ్చ ♦ దీరఁగ వచ్చున్. 118

చ. అన విని మంత్రితేజులు ♦ నంపిన వా రతివేగనేగి వా
గ్విసయమెలర్చ భూరిగుణవిశ్రుతుఁ డౌ మదనాభిరామ రా
ఘ్ననుఁడు భవత్ప్రసంగరసకల్పనముల్ వినఁ గోరి యుష్మదా
త్మనిభృతభావ మారసి ముదంబునఁ దోడ్కొనివచ్చువారిగన్. 119

తే. గీ. వేగర మ్మని బనిచె మా ♦ విన్నవంబు
చిత్తగింపుచు తమరు విచ్చేయవలయు
ననుచుఁ బల్కిన బిల్వణుఁ ♦ డధిపమాళి
దర్శనార్హ విలక్షణాదరము మెఱయ. 120

తే. గీ. రాజభవనంబుఁ గాంచి నీరాజనముల
రాజులుచు నున్న త త్సభారాజమునను
రాజసాందర్యమదనాభిరామరాజ
రాజ సన్నిధి స త్క విరాజు చేరి. 121

వ. ఉన్న య న్నరనాయకుం డనర్హురత్నోన్నతపీఠంబున సధివసింపం
జేసి యుచితాభివందనంబుల నమందానందంబు సంధింపం జేసిన సునాశీరునిం
జేరు వాచస్పతిచందంబున న మృహీసురవరుండు. 122

తే. గీ. సామువెన్నెల గుత్తిపూ ♦ సజ్జదాల్పు
వేల్పు టిల్లాలి సైదోడు ♦ విడిదిగన్న
మిన్నపావడగల కన్నెమిన్న గన్న
కన్నెదొరసామి సిరి మిమ్ముఁ ♦ గాఢుఁ గాత. 123

కం. ఘనసారసారబాంధవ

33 ధనరాజహితాత్మభూజితప్రాధిమ లా

జనవర భవపదఘనమం

డనరూపయశఃప్రతాప ♦ ధర్మ స్ఫురణల్.

124

తే. గీ. బహువిచిత్రంబు రాజేంద్ర ♦ భవ దుదార

చక్రదర్శన విమతరాట్టప్రక మవని

చక్ర మను నామ మిలకు నిర్వక్రముగ నొ

సంగి విక్రమమదవృత్తి ♦ సలిపెనెందు.

125

గీర్వాణభాషాకందము—

మదసాభిరామనిరతా

ద్రిదయా దృగ్భిన్నదాదాదాతైవ్యశ్యర్యా

స్పదపుత్రపాత్రరాజ్యా

భ్యదయాదీం తేరమాహృదోకస్సహరిః.

126

వ. అని యాశీర్వచనయు క్తంబుగాఁ బ్రశంసించిన సంతసించి వినయ
సంపన్నుండు గావున నా నృపాలాగ్రేనరుండు పండితాఖండలున కి
ట్లనియె.

127

మ. కవిరాజోత్తమ మిమ్ముఁ గన్గొనుట యోగ్యం బయ్యె సాభాగ్యదా

యివి పూజ్యంబది మీరె మీ రనఁగ వాగీశావతారంబు మ

ద్భవనోత్పన్న తసార్థమయ్యెను కృపాపారీణ సాఖ్యావహా

త్పవము ల్లలుఁ గదా గదాధరుని సాక్షాత్కారకార్య స్థితిన్.

128

మ. కలదే మీ కిచటన్ సుఖంబు మహిభృద్గంధేభసాఖ్యంబు సం

ధిలు యుష్మత్పరిపాలనక్రమముచేఁధీవర్య మత్పట్టణ

స్థలసంస్థానతనొంది దర్శనవిశేషావాప్తియుక్తం బె ని

34 త్యలసత్తావకధర్మసంభరితవిద్యాగోష్ఠిచే నుండెదన్.

129

కం. ధరణీధరేంద్ర భవదా

చరణీయము లఖిలవర్ణ సద్ధర్మము లెం

పా. 33 ధనరాజహితాత్మభూజితప్రాధిమ ప్రదమా.

పా. 34. త్యలసత్తావకక్తిరివద్యఖిలవిద్యాగోష్ఠిచే నుండెదన్.

దరయ నటుగాక భూసుర

పరిరక్షణనిలిచెఁ గాదె ♦ భవదసిధారన్.

130

వ. అనిన వినయోచితవ్యాపారపరాయ త్తచిత్తంబుల నుత్తరప్రత్యుత్తరోత్తరంబుగా సంభాషించుచుఁ జతురానన వంశభూషణుని జూచి రాజకులభూషణుం డిట్లనియె.

130

తే గీ. భూసురోత్తమ యామినీః పూర్ణతిలక
యనెడు మత్కన్యకామణి ♦ దనరు కావ్య
నాటకాలంకరణముల ♦ సూటి దెల్పి
సత్కళానిధి యగు నట్లు ♦ నలుపుఁ డనిన.

132

కం. బిల్వణకపింద్రుఁ డనె రా

ట్కుల్వారప్రియసుధానికరములు నీ భా

ష్టల్లరమొదవఁ జేసెను

బల్లితముగ నీ కభీష్టఫల మొనగూర్తున్.

133

వ. అని ప్రియపూర్వకంబుగాఁ బల్కిన తదనంతరంబున.

134

చ. సకలధనాధ్యుఁ డిచ్చె కవిచంద్రునికున్ మణిసూపురాంశుశో
ర్మికధనమేఖిలాంగదకిరీటపటీరకతారహారచం
ద్రకకటకాంకకుండలరథద్విరదాశ్వభటాగ్రహారమా
క్తికశిబికాతప త్రిముఖదివ్యల సద్భూమాన దానమున్.

135

వ. ఇట్టి సన్మానంబున బిల్వణుని నిజనివాసంబునకుం బనిచి యున్న వారల నందరి స్వీడుకొల్పి మనోరంజనండునుం దానును నిజసాధాంతరంబుఁ జేరి చోరవిబుధేంద్రునిగూర్చి ప్రసంగంబునందు నేకాంతంబుగా మహీకాంతుం డిట్లనియె.

136

చ. గొనఁబగు రూపసంపదలకు న్వలరా జనవచ్చు సాహితీ
ఘనత చమత్కృతు ల్లలఁపఁగా గురుఁ డీతఁ డనంగవచ్చు నీ
తనిగని జవ్వనుల్ నెనరుదాల్చెడినాథుల కూటమొల్లమం
చని పలవింతు రీ తనయ ♦ కాతఁ డెటుల్లను విద్యనేర్పుటల్.

137

కం. సుందరయువజనకల్పక
మందలి తారుణ్యపుష్ప మంజరి మహిళా
నందాంతఃకరణోజ్వల
దిందిందిరతతిని బిలుచు ♦ నిటు ర మృనుచున్.

139

చ. ధర నటుగావునం బహువిధంబుల కన్నియయొద్దఁ జేరి వా
క్యరసమెలర్ప బిల్వణుడు ♦ సత్కళభ్యసనంబొనర్చు పె
ట్లరయఁగ నన్య లెవ్వరిటు ♦ లన్నిట నెన్నికగన్నవార లీ
వరధరణీసురుండె గురుఁవాటదగు న్మఱి మీఁదనెట్లకో.

139

మ. అని సందేహమునొంది దీనికి నుపాయంబాత్మనూహింపు మం
చనిన న్మృత్రవరుండు బల్కె సుగుణాధ్యక్షుల్ గదా మీ రెఱుం
గని దే మున్నది యైన నా మదికి యుక్తం బైన కార్యోక్తి దోఁ
చెను వీరిద్దరికిఁ వ్రతద్వితయ మక్షీణస్థితిన్ గల్గుటన్.

140

తే. గీ. దేవ సర్వంబుమదిలోన ♦ దెలసెగాదె
కన్యకారత్న మంధులఁ ♦ గన దటంచు
ప్రతినజేసెను బిల్వణఁప్రవరుఁ డెపుడుఁ
జేరి చూడఁడు కుష్మశఁరీరపరుల.

141

కం. ఇది నే మును వినియుందును
మదిరాక్షికి గుప్త టంచు ♦ మఱి బిల్వణుతో
విదితముగఁ దెల్పి బిల్వణు
డుదయాంధుఁ డ టంచుఁ దెల్ప ♦ నొప్పుగుసతికిన్.

142

కం. ఇటు లేకాంతక్రియలను
మటుమాయలు పన్ని వారి ♦ మధ్యను తెర సం
ఘటనంబుఁ జేయ రక్షిత
పటసన్నిధిఁ జేరి చదువు ♦ బాల నృపాలా.

143

తే. గీ. అనిన యుక్త మటంచును ♦ హర్షమొదన
నట్లు గావింపుమనిన మే ♦ లనియె మంత్రి

రాజమతమున మదనసాంఘాజ్యలక్ష్మి

గరిమకలకంఠి పిత్రంతిశమున నిలచె.

144

చ. నిలచినఁజూచి సంతసిలి ♦ నెమ్మికవుంగిటఁ జేర్చి తళ్ళుజె
క్కల శిరిముద్దుఁగొంచు వగఁగూర్చుచు నుందొడమీఁదనుంచి కుం
తలములుదువ్వుచుకొ శిరము ♦ తద్దయుమూర్కొని బుజ్జగింపుచుకొ
బలికె నృపాలశేఖరుఁడు ♦ బల్కుల చక్కెరపల్కులొల్కొగకొ. 145

కం. జాత్యంధుండు బుధోత్తముఁ

డత్యంతఘనుండు బిల్వఁజాఖ్యుఁడు మత్నూ

స్థిత్యుం డాతని కృపచే

నిత్యోన్నతిఁ జెందుకళల ♦ నీతికుమారీ.

146

తే. గీ. సకలశృంగారవిద్యావిశారదుండు

గాన సంగీతసాహిత్య ♦ శౌరవంబు

సుమగుళుచ్చంబునకు గంధ ♦ మమరిన్లు

మొనయుగద నీకుఁ దగులీల ♦ ముద్దుబాల.

147

తే. గీ. అనఁగ నంధునిఁజూడ నా ♦ కదివృతంబు

గాదె యిటు లానతిచ్చుట ♦ కార్యమగునె

యన్న యన, నీదు వ్రతమేల ♦ బన్నమగును

తెఱవ యిరువురసందున ♦ తెరయొనర్తు.

148

చ. అని తనయన్ మృదూక్తులహితాదరవృత్తిమెలంగఁజేసి వా
గ్విసయమెలర్ప బిల్వణుని ♦ వేమఱుబూజల నొందఁజేసి మ
త్తనయకుఁ గుప్తరుగ్భరము ♦ దార్కొనె నించుక మిమ్ముగొల్వ సా
ధన మగునో భవద్ధితగఁతక్రమమో వివరింపుఁ డొప్పుగన్.

149

వ. అని పల్కిన.

150

‡ కం. విని బిల్వణుఁ డిట్లనె నేఁ

గనుఁగొన కుష్మలను కన్యఁకామణికిని మా

కును మధ్యతెరయొనర్చిన

ననువగు నన భవవరేణ్యు ♦ డతిముదమొదవన్.

151

తే. గీ. కిరసాధువాక్యప్రసంగంబు ♦ సలుపునపుడు
ఘనకపింద్రుండు భూజాని ♦ వినఁగ నిట్లు
పలికె నిర్బంధవృత్తిమై ♦ బలిమికొనిన
నీదుహితమున విద్యలు ♦ నీ దుహితకు.

152

వ. సానుపూర్వలక్షణలక్ష్యప్రబోధితంబుగా బోధింపుచు సకలకళా
వతీరత్నంబుగాఁ జేసెద నని విన్నవించిన కవిరాజశేఖరుని సనిచినప్రియంబున
ననిచి నిజామాత్యనహితుండై భక్తితాత్పర్యంబున నొక్క నిమిత్తకోప
దునిం రావించి శుభావర్తంబైన ముహూర్తంబు నొక్కశుభవాసరంబున
నిశ్చయించి భూవల్లభుండు పురంబును నిజభవనంబును నలంకరింప నియోగి
చిన పూర్వోద్దితంబైన కేళీమందిరంబునందు.

153

కం. పన్నీట మెదిచికస్తురి

గ్రన్నన నునుపూఁతఁబూసి ♦ కప్రపుముగ్గుల
సన్నవిడి దీర్చి చిత్తరు

లన్నియు నున్మోత్రజేసి ♦ రయ్య య్యెడలన్.

154

తే. గీ. పరము పరమైన చలువచప్పరము లర్హ
కేతనంబులు బహుచిత్ర ♦ కేతనములు
తోరణంబులఁ దగు పచ్చతోరణములు
కటకమునఁ గల్గి శృంగార ♦ కటక మయ్యె.

155

పంచచామరము—

పురంబు నాల్గువీధులందు ♦ పొందుగారచించి కా
పురంబునేయు వార లెల్ల ♦ భూషితాంగులైన య
బ్బురంబుగా గృహంబు లెల్ల ♦ పూజితంబు లై మరు
త్పురంబు గేలిసేయు చుండు ♦ భూరివై భవంబులన్.

156

వ. ఇట్లు సకలమహోత్సవంబులుగాఁ గల్పించియుండు నంత.

157

నీ. మంత్రిసామంతక్షమానాథబుధకవి

కిరహితపురోహితతతి ♦ హేళితంబు

పా. 35. సాధువాక్యప్రసంగ మీ ♦ సరణియైన

పా. 36 హితపురోహిత మనోభీషితంబు

గంధసింధురతురంగ స్త్యందనస్తోమ
 సుభటవేత్రధరాభి ♦ శోభితంబు
 గీతాభినయశబ్దకృతతాళనైపుణీ
 వారాంగనానృత్య ♦ వైభవంబు
 భేరిమృదంగ గంభీరకాహళవేణు

వీణాదితుర్య నిఃశ్వాణనంబు
 తే. గీ. జనపరంపరసంతోష ♦ శాశ్వతంబు
 బిల్వణకపింద్రసన్మనః ♦ ప్రియకరంబు
 మంగళప్రపదలాంఛన ♦ సంగతంబు
 వాసిగనై సత్కళాభ్యాస ♦ వానరంబు.

158

వ. అట్టి సమయంబున.

159

చ. సరగున రాజపుత్రికకు ♦ సంపదినూనె ద లంటి దానిపై
 దొరగెడి గంధపుంబనపుతోడ నలుం గిడి గంధతోయముల్
 వరుసనుజల్కి మై దుడిచి ♦ వాటముగాఁగలవం బలంది బు
 37 గరువనిరంగు జెందొగవంగల్ల కావిపటంబు గట్టి బి
 గ్గరసవరించి మే ల్రవిక ♦ కంగులుదీరదొడింగి పొంగుచున్.

160

చ. కురులటుదువ్వి చిక్కెడలఁ ♦ గూరిచి పాపబుద్ధి వేణికా
 భరమున పుష్పమాలికలు ♦ బన్ని మెఱుంగిడి రత్నభూషణ
 స్ఫురణమొనర్చి కన్దోనల ♦ సూటిగకాటుకఁ దీర్చి గోవక
 స్తుతిలికంబు నెన్నొసట ♦ సొంపుదలిర్పంగ నేర్పరించియున్.

161

తే. గీ. గురువరుని జేరి సరసముల్ ♦ గులుకరింప
 సత్కళాకేళికలగోష్ఠి ♦ నలుపు మనుచు
 పరిమళంబులు పైఁ జల్లి ♦ ప్రాణసఖులు
 దోడికొనివచ్చి రబలను ♦ మేడకడకు.

162

వ. ఇట్లు జగన్మోహనాకారంబుగా శృంగారించి తోడ్కొనివచ్చి
 తజ్జననీజనకులకు వందనంబు జేయించిన వారలానందసాగరాంతర్నిమగ్ను

లగుచు మనఃప్రియాభిప్రాయంబుగా దీవింపుచు మఱియు రాజేంద్రుండు
కవీంద్రునితో నిట్లనియె. 163

తే. గీ. త్కౌసువర్వేంద్ర కవిరాజ ధ సార్వభౌమ

సకలశుభకరసుముహూర్త ధ సమయ మనిన

నిదియె శుభమ స్తటంచు విఘ్నేశ్వరునకు

పూజఁ గావించె నల రాజఁపుత్రిచేత. 164

విషమ సీసం—

సింధురాణ్ణిషంగపుత్ర ధ సిద్ధివిఘ్నరాణ్ణాహ

సింధురాధినాథవక్త్ర ధ చిద్విలాసభక్తహృ

శిష్యబంధుబంధుపరిబంధ ధ బంధుబంధురాత్మనం

బంధతత్త్వధీసముద్ర ధ భద్రముద్రసార్ధిహృ

తే. ద్భంధుజీవాధరోష్ఠబంధపరదేశ

భాసమానాసమానవిలాసమంద

హాసనూత్నాంకురైకదంతాగ్రతంది

భోగవిగ్రహసంతతానుగ్రహత్మ. 165

కం. కాండాటాధిపకేతన

కాండాత్మజ కంధరాగ్రికరదారక వే

దండానన కాండావన

కాండాహ్వయ శరణ భక్తకాండవిహారా. 166

వ. అని యనేకప్రకారంబుల విద్యాభ్యాససమయనిర్విఘ్నానుకూల
భావంబుగా విఘ్నేశ్వరుని బ్రతుకెంచి వాగ్దేవి బ్రశంసించి. 167

తే. గీ. డంబుమీఱిన హాన్నుపటంబువాని

పెద్దకోడల వలరాజు ధ ముద్దువదినె

వేలుపులపెద్ద ముద్దుటిల్లాల నోట

మెలఁగూ పూజోడి నీదయఁ ధ డెలుపఁ గదవె. 168

కం. తల్లి యశేషభువనమ
తల్లి బవరంపుతపసి తల్లి దయచే
తల్లిబిడ్డల కలరెటి
తల్లిలాలోకనములఁ ♦ దనియింపఁ గడే.

169 ✓

కం. చూరినీలవేణి సంప
త్కరవరదృగ్వాణి పరమ కల్యాణి కలా
భరణ శ్రేణి నిరంతర
కరుణామృతవాణి బ్రోవఁ ♦ గడె విధిరాణీ.

170 ✓

† చ. శరశరజాతజాతజతు ♦ మారతుమారశతారతార భూ
ధరధరరాజరాజగజ ♦ దారకదారకచంద్రచంద్ర భృ
త్కరకరసాబ్జసాబ్జపద ♦ కల్పకల్పమృణాళనాళ ని
ర్భరభరితాభిశోభితస ♦ భారతిభారతిసాక్షరాకృతీ.

171

వ. అని యిట్లు వాగ్వధూస్తోత్రంబు గావించి పుష్పాంజలి సమర్పించి
తత్ప్రసాదంబునై కొని నిర్మలాంతఃకరణంబున బిష్ణుణగురువరుపాదారవిందంబు
లర్పించియున్న యతం డక్కన్యకారత్నంబునకు శృతిప్రియంబై యాది
కావ్యంబై రఘూద్వహమహిమోద్వద్దర్పణం బగు శ్రీమద్రామాయణం బున
దేశంబు గావించె నయ్యవసరంబున.

171

కం. ఇష్టులు భృత్యులు గురుజన
శిష్టులు బ్రియమందరాజ శేఖరుఁ డతిసం
తుష్టిగ దయఁ జేసెను పర
మేష్టికలోద్భవుల కవుడు ♦ మేటిధనంబుల్.

17

చ. అవనిపుఁ డెల్లవారలఁ బ్రియంబుననంపి తనూజబిల్వణ
ప్రవరల కచ్చటన్ విమల భాజనభోజనగంధమాల్యత
ల్పవననభూషణాది సకల సుభవోచిత సత్పదార్థముల్
దవలియొనర్ప నూడిగవుఁ దాదుల నుంచి విభండు వేడుకన్.

174

తే. గీ. అంతిపురమున కేగి నెఁయ్యఁబుడనరి
మఱి యొకానొకవేళ నెఁమృగముమిగుల

సంతసము మీఱ చెలి కళానదనమునకు
రాకపోకల ప్రియమందు ♦ రాజమాళి.

175

తే. గీ. కావ్యనాటకసరసశృంగారమదన
శాస్త్ర లక్షణమర్మముల్ ♦ సాంగముగను
జెప్పి కన్నెను ప్రౌఢగాఁ ♦ జేసె నతఁడు
నృపశిరోమణి మిగులమన్నింపు చుండ.

176

చ. వెలయఁగ సంత బిల్వణకవిప్రభుఁ డర్హకళల్ వచింపఁగా
నెలమిని రాజకన్యక గ్రహించె ధృతాయతబుద్ధి గల్గి ని
ర్మలనలిలప్రపూరములు ♦ మాటిన తప్తకలోహమట్ల వి
ద్యలు దగనేచ్చె చిత్రతర ♦ మయ్యె జనావళి కెల్ల నెల్లడ౯.

177

సగృర.

నానాలంకారసీమా ♦ నవరసభరితా ♦ నాటకానీకధామా
గానాంభోధిప్రపూర్ణోద్గతహిమశుకళా ♦ కామశాస్త్రప్రవీణా
భూనాథానందరూపా ♦ ధృత యువజనదృక్పూర్ణ కా మార్థసదృ
ద్యానిత్యేపం బనంగ౯ త్యజితజడతయై ♦ ధాత్రి రాట్కన్యయొప్పె౯. 178

కం. ఇటు లని సకలజనంబులు

వటుగతి నుతియింప మిగుల ♦ పౌఢాంగనయై

కుటిలాలక సుమబొణుని

భటునిగఁ జేకొనఁగఁ జాలి ♦ ప్రబలుచునుండ౯.

179

శా. లంభోజాత్తతనూజ పూజ్యతరరాజ్యస్థాపనాచార్య స
ప్తాంభోరాశివిభూషితావనివధూహస్తాగ్రసంగ్రస్తదో
స్తంభోద్ధాత విధాతృసూత ఘనకోదండప్రభామండలో
ద్గంభీరాదిగుణప్రధాన జనకతృభ ర్తజామాతృకా.

180

కం. దిక్షాగ్రశుతిభీభ

త్సజ్జీభృత ధనుర్దణోద్గతారావహ వి

ర్భుజ్జ్నరీసోత్రకృదన

దృజ్జ్నమమహాత్మ లోకద్వగ్వంశనిధీ.

181

—♦ వసమయూరవృత్తము ♦—

శ్రీఘనఘనాపఘన ♦ చిన్మయమహాత్మా
మోఘశరదావనత ♦ మోఘనమరుద్ధ
క్తోఘసురభూజమిహి ♦ గోన సుయశశీ
రాఘవమహోన్నతత ♦ రాఘవనశుక్రా.

182

—♦ గద్యము ♦—

ఇది శ్రీరామచంద్రకరుణాకటాక్షవీక్షణనలబ్ధసకలసంపూర్ణ సరసశృంగార
రసధారాధారమాధురీఘరీణాలంకారితాండ్రగీర్వాణ కవితావిలాస విచిత్ర
విలసితాపస్తంబసూత్రభారద్వాజ స గోత్రవతి చళుపిళ్ళ
సుధార్ణవరాకానిశాకరయశోధురంధరధరామరప్రవర్య రామ
యనామార్యపౌత్రకామకవినుపుత్ర సకలవిద్యజ్ఞనవిధేయ
సరసయనామధేయప్రణీతంబైనయామిసీపూర్ణ తిలకా
విలాసంబనుశృంగారమహాప్రబంధంబునందు
ద్వితీయాశ్వాసము.

యామి నీ పూర్ణ తిలకావిలాసము

తృ తీ యా శ్వా స ము

కం. శ్రీ జగదానందసుధాం

భోజాలకపూర్ణ చంద్ర ♦ పుణ్యావనధా
త్రీజాంతరంగగృహసం
పూజిత రామాభిధాన ♦ భువననిధానా.

వ. దేనా యవధరింపు మనంతరంబు.

2

సీ. కాసారతరవీచి ♦ కాసారభరమల్లి
కాసారపరిపుల్ల ♦ కేసరంబు
వాసంతికామధు ♦ గ్రాసాంతమధులిడ్వి
లాసాంతమధుముఖ్య ♦ వాసరంబు
హాసానులాపవి ♦ న్యాసాభిరూపప్రి
యాసౌఖ్యసంపద్వి ♦ భాసురంబు
స్వాసాదపరభృద్వి ♦ కాసాస్పదోజ్జ్వల
త్పాసాదనవలతా ♦ క్రేసరంబు

తే. గీ. వాసితప్రసవపరాగ ♦ ధూసరంబు
వాసవప్రియసవనకృ ♦ దూశ్శసురంబు
భాసమానాసమానాజ్జ ♦ నీసరంబు
డాసె వాసిగ మధుమాస ♦ వాసరంబు,

3

కం. సకలద్విజఫలదం బై
మకరాంకసహాయభూతః మహిమాన్విత మై
ప్రకటావనీజసమ్మో
హక మై భూమండలంబు ♦ నామనియొప్పెన్. 4

తే. గీ. జడతఁదాల్చి ప్రభంజనుం ♦ డడరి భువన
జాతులమధింప దాక్షిణ్యసరణివిడిచి
వ్యయముగడచి కుజాతిక్షయప్రధాన
మేషగతుఁ డయ్యె మిత్రుఁడమిత్రుఁ డగుచు. 5

చ. ప్రమదమరుత్రిశోరపరిఃపర్యఫహ్నచ్చిరవత్ప్రసత్త్రయై
క్షమఁగొని వేడిసం ద్రుపదఃకన్నియ కన్నియు మాధవుం డిడెన్
ప్రమదమరుత్రిశోరపరిఃపర్యఫహ్నచ్చిరవత్ప్రసత్త్రయై
క్షమఁగొని వేడిసం ద్రుపదఃకన్నియ కన్నియు మాధవుం డిడెన్. 6

మ. నవభావంబులఁ జూపు బాలలతకూఁసల్ మేలుపున్నాగముల్
ధన్వలై పుష్పకదంబ లీలలెలమిన్ ♦ దారొందు నవ్వేళలన్
నవభావంబులఁ జూపు బాలలతకూఁసల్ మేలుపున్నాగముల్
ధన్వలై పుష్పకదంబ లీలలెలమిన్ ♦ దారొందులల్ వింతలే. 7

కం. ఘనమరుదావళిఁ దరచిన
వనరాశీనిబొడమె సరసఁవై ఖరి నవమో
హనుఁ డై మాధవుఁడాదర
మునఁ గనఁగాహారము హరిఃముఖిఖగతతికిన్. 8

తే. గీ. సకలఫలమూల కారణాఃస్పదముతోడ
ఘనతరులఁ బెంపు వదలని ♦ కత్తితోడ
లలితశృంగారయావనఁలక్ష్మితోడ
నలరె మాధవుఁ డఖిలాగ ♦ మాంతములను. 9

సీ. అభినవోదయవసంఃతార్థకస్ఫుటనాభి
దళనకారణల విశ్రంబు లనఁగ

పథిక చి త్తక్షతోః ధృవశోణితార్ద్రా పు
 స్పాంబకబడిశజాః లంబు లనంగ
 శిశిర ర్తుమృగతనుః ఛేదమధ్యాగమ
 సమయ శార్దూల సఖిము లనంగ
 మదనగంధర్వసః ద్వదనకృద్విధివిధా
 యక తన్మృశాద్యలః క్ష్యంబు లనంగ

తే. గీ. సమయవిటనాథరచిత భాః స్వరతరోప
 ననవధూ నూత్న నఖరేఖ ధ లనంగ నరుణ
 కిరణ తరుణవలాశవిః స్ఫురణ నవవ
 లాశవేశల కోశజాః లకము లలరె.

10

కం. మారునకుఁ జై త్రసాధన
 కారుఁడు దననేర్పు మెఱయఁగా నెల్లడఁజె
 న్నారఁగ నారాచంబుల
 నారి డె నన వసులఁ గొన్న నలు నిండారెన్.

11

తే. గీ. అఖిలభూజనులకు సుమః నోభిసంప
 దలు ఘటింపుచు బహువర్ణ ధాయి యైన
 మాధవుని చైత్రకుం డన ధ సాధు వయ్యె
 వివిధజాతుల కిది యెంతో ధ వింతగాను.

12

సీ. పున్నాగములు సన్నః రున్నాగముల పోల్కఁ
 జెన్నార హరిసేర ధ మిన్నకున్నె
 మందారములు కీరః పందారులకు నిష్ట
 బృందారకావాప్తి ధ జెందకున్నె
 రూపాతిశయకోరః కాపాదహేమక
 లాపంబు లవివన్నెఁ ధ జూపకున్నె
 కుందంబు లభినవాః స్పందంబులుగఁ దేటి
 బృందంబులకు తావిఁ ధ జిందకున్నె

తే. గీ. పచ్చగన్నెరు లొకకొత్త ♦ మెచ్చకున్నె
పాటలావళి ననశిరుల్ ♦ చాటకున్నె
పొగడనంపద లొకవిత ♦ నిగుడకున్నె
వివిధవనుల వసంతర్తు ♦ వేళలందు.

13

కం. తీవిదల్పిరంగ జల్లని
తావులు వెదజల్లు విరుల ♦ తావులకు నభుల్
గావలిదిరుగంగ మారుని
మావుల కిరవగుచు గుజ్జుమావులు దనరె.

14

తే. గీ. మహిమదభుకొత్త కొత్తశాల్మలలునిట్ట
లెల్ల నె ల్లడలందు ని ♦ లెవ్వల బూచె
విరహిణుల గెల్పవచ్చు పూవింటిజోడు
రంగుచెంగావి పటకుటీరంబు లనంగ.

15

తే. గీ. తళతళలమీఱు చిగురుటాకుల దళంబు
గలిగి దట్టపుబూతచే ♦ నలరు లేత
పనే బొసంగెడు మధురసఫలరసాల
సాలములు మీతె మదనాశ్రుశాల లనంగ.

16

కం. బంగారుతరువు లలరు మె
ఱుంగారంగ నలరె డెరువరులపై కేగన్
సింగారించిన మారుని
బంగారపుడేరు లనంగ ♦ బహుచిత్రములన్.

1

ఉ. కాముకనైరి హేమమయకాహళనాదవిన్దోజలీల న
య్యామిని గాననయ్యె మృదులాయతబాలరసాలసాల శా
ఖామలపల్లవాగ్రలవఖాదనదర్ప వనప్రియాళికా
కోమలకంఠనాద మవికుంతిత పాంథహృదంతరాళ మై.

1.

ఉ. కానలఁ జేరి సత్ఫలవిఘాత మొనర్చుచు పాంథభీతి ద
ధ్వనమొనర్చుచు మధునిధానముఁగాంచి కుజాతినంగతుల్
పూని మలీమసాకృతులఁ ♦ బొంగుట మాధవుఁ డెంచి కాలవి
జ్ఞానము కల్గినంతనె విజాతికి పంచమరీతిఁ గూర్చుండే.

19

చ. నెలపుగఁ బల్కుదేనియలు ♦ నింపుచుఁ జల్లనితావిపూలదం
 డల బహుచిత్రపత్తరచఁసల్ పచరింపుచు మోహనై కలీ
 లల నవకన్యకావనవిలాసినిఁగూడి వసంతనాయకుం
 డలరె దదీయవై భవము ♦ లద్భుత మయ్యె జగత్త్రయంబునన్. 20

సీ. పాణీరభూభృద్వినాటిమరుద్వధూ
 వీటిసుగంధంబులాటి లాటి

లాటివరాటిమరాటికుచాలిస్త

పాటిరవాసనల్మీటి మీటి

మీటికృతోద్వేరుద్వాటిదళత్పుష్ప

కోటిపరాగముల్జూటి జూటి

జూటిభవత్పురుట్కొటిసమాష్ట

ధాటివిహారంబుచాటిచాటి

తే. గీ. చాటివలినీటికాసారవాటి తేలి

తేలికలులీల మరుకేళి ♦ దేలు బాల

బాలికలు హళి దెలుప వాహ్యళి కదలి

కదలి చనుదెంచు దక్షిణగంధవహుడు. 21

— ♦ లయగ్రాహి ♦ —

సారెకును మేలికరవీరములదూలి సహ

కారములవ్రాలి మధుసారములు గల పు

వ్వారములుగోలి తమిదేరుగడబాలివిడ

బారి గమిదేలి గొనబారి వనితాపుల్

జూరగొను గాలితెర ♦ వేరి గడుసోలి వల

పూరు జవరాలికల ♦ బేరజపుపాటల్

గూరిచి విరాళిమది ♦ గూరిచిరిజాలివిర

జారగను జాలిమురిమీలు బరిదేలుల్. 22

తే. గీ. చిత్రచిత్రంబుగను చైత్రచైత్రలక్ష్మి
 లక్ష్మివెలయించె నిటు సర్వలక్ష్మణముల

మఱియు మఱియును మాధవ ♦ మాధవై క
వై ఖరిఁదలంపనొకవన్నె ♦ వరలకున్నె.

23

సీ. మధుతర చ్ఛాయా ప్తి ♦ మీఱియుండుటె కాని
మృదుతరచ్ఛాయా ప్తి ♦ మీఱ దయ్యె
భువనబంధుప్రీతిఁ ♦ బూనియుండుటె కాని
భువనబంధుప్రీతిఁ ♦ బూన దయ్యె
మిథునసంగతిఁ గల్గి ♦ మించియుండుటె కాని
మిథునసంగతిఁ గల్గి ♦ మించ దయ్యె
సుమనోవికాసంబుఁ ♦ జూపనోపుటె కాని
సుమనోవికాసంబుఁ ♦ జూప దయ్యె

తే. గీ. నెయ్యడలనంచు జనులెంచు ♦ టిరవుగాంచు
సొమ్మసిల మించుటుడుకులు ♦ గ్రుమ్మరించు
బడలికలునించు భోగల ♦ పనలడంచు
నెండలలరించు వేసవి ♦ దండఁగాంచు.

24

తే. గీ. కోకములపండు బలితంపు ♦ గుబురుతండు
ఘూకముల కగ్గిగుండు భోగలకుడు
తెరువరులగుండు దగఁజేరు ♦ దీముదిండు
మహిని వేసవి రవపిండు ♦ మలయుచుండు.

25

మ. పవమానోత్థితభూపరాగపటలఁప్రకాశతమార్గావరో
ధవిధిఁ రథ్యములాగిన న్గని తదంతపక్రియాధుర్యుడై
రవిసీరంబులుసత్కళావళులఁ జేర్పఁగాడె కాసారవా
ర్షి నహం బారయ నంత కంతదరిగె ♦ న్నిక్కంబుగా నయ్యెడఁ. 27

కం. సరసులగతి మెఱయుచు ను

స్థిరసన్మార్గద్విజౌఘతృష్ణాస్పదవై
ఖరుల నిరర్థకజనన మ

మరి దుష్ప్రభువులుగ నెండఁమాపులు ప్రబలెన్.

28

తే. గీ. శాల్యలీఫలగర్భసంజనితతూల
జాలమవిరళవాతూలఁపాళి నెగసి

కవిసె మిను రవిరథతురగముల నెమర

చొంగ నురుగు లనంగఁ గానంగ నగుచు.

291

కం. పొందుగ మువ్వేల్పులు దన

యందునవసియించు తెఱిగి యాగములరవి

న్వందులకుఁ బిలువ బయనపు

సంపడిసాగమి ననంగ జాగిలెదివముల్.

301

మ. చటులావ ర్తమరుత్కృతోత్కటరజశ్చక్రకాంతజీర్ణ చ్ఛద
చ్ఛట లాకాశపదంబునం బూలిచె పర్జన్యాధిదై వాప్తికిం
బటుఘోరాతపత ప్తవిశ్వము జగత్ప్రాణోచితప్రేషిత
స్ఫటలేఖావళు లట్ల సర్వదిశలన్ జూపట్టె నప్పట్టునన్.

311

మ. అవసీచక్రమునందు మించె వరపుణ్యస్థాలికల్ పాంథహృ
ద్వ్యవహారోచితశాలికల్ ఘనయశోద్యద్వల్లికామూలికల్
భువనాబ్జాగతకేళికల్ సదచిరాంభోదాగమశ్రీసము
ద్భవబీజావనమాలికల్ సుజననంస్థాపపాపాళికల్.

321

సీ. కడువేడిమికి సుధాకరుని నెన్నదుముచు

నొదుగు మబ్బు లన గ్రొవ్వెదలు బొదల

గుబ్బులసాబగు కంగులమచ్చు జూచుట

కగు ని ట్ల నెడి కలశాళి బూని

తగదీర నీరువోయగ ధార లోగొంచు

దనిసి మెచ్చులుగ మాంధంబులూచి

రేచినతమి మాధురీరసానందంబు

నుడువుచుఁ బల్కించు పడుచుదనపు

తే. గీ. తెరువరులతోడఁ దగు బల్కు తేనెలొల్కు

సరసములుగుల్కు నెఱివోడఁ జవ్వనంపు

మగువలుందురు వలరాజు మలయనీమ

తెఱంగులగు నీరువోయు పందిరులనెందు.

331

తే. గీ. మఱియు ముగ్ధాధ్వగులు నీరుమజ్జి గడిగి

వారి నెమ్మొము పస కానబారి చూడ

వారియొనంగుచు నగు దేటఁమాహొసంగి
త్రావ నగుదురు సైగల ఁ తరుణులందు. 34
కం. పగటి యుండుకార కుండెడి

జగతిని రేయెండలాని ఁ చమురుచునుండున్
దగరేజకోరములకా
రగఁ బోసిన వేడిపాల ఁ రంగు సెలంగన్. 35

సీ. చలువపన్నీటి చెంగలువకేళాకూళి
కల నోలలాడి లేవలవుఁ గొలువ
పదనుగొజ్జఁగి నీట ఁ మెదిసి ను న్నొత్త గ
వ్వరపుగంధము మెయి ఁ పూఁతఁ బూసి
దిఱుమల్లెమొగ్గల ఁ సరములుదురిమి సై
పుగ భుక్తిసలిసి కఁపురపువిడైము
లందుచు నారికేళాంబువులను దప్పి
దీర్చుచు కదలీదఁదిగ్గమాతు

తే. గీ. లుంగఫలరసములఁ దెచ్చి ఁ సంగతముగ
సురటివినరెడి కీల్పొమ్మ ఁ లొరయు జందు
రముల మేడల విరుల దల్పములఁ జేరి
కలియుదురు ధన్య లెందు వెన్నెలలయందు. 36

తే. గీ. సరసజంబీరరసమిశ్రజలరసాల
పుష్పఫలగంధదాన సంపూజనములు
సుమహితాఖిల తాలవృంతముల పనులు
వఱలె నూరూర చలునపంఁదిరుల సిరులు. 37

ఉ. శ్రీవిలసత్ప్రవాళము ఁ ప్రచిహ్నితమాక్తికచారుపుష్పమ
భ్రావిలగంధసారము నిశాంకము మంజులవంగచంద్రమ
త్యావివృతసన్మధూజ్వలరసాధికదీప్యము నర్వలోక ధ
ర్మావహ మై వసంతకసుమాకర మింపు దలిర్చె భూస్థలిన్. 38
న. అట్టి వసంతకాలంబున. 39

తే. గీ. రాక రాకయు వచ్చె ముల్లోకలమ్మి
రాకరాకల తమము నిరాకరించు
రాకవిధనకు రాధతో ♦ రాకఁ గూర్చి
రాధ మాధవునకుఁ దక్కి ♦ రాకవలన.

40

తే. గీ. అట్టి వై శాఖ పూర్ణిమ ♦ యందు నుదయ
సమయమున వనసాలికల్ ♦ సరసపుష్ప
మధురసాలసితాభ్రాంతి ♦ వదలు మొదలు
గలుగు కాన్కలు చేసి పొంకముగననిది.

41

కం. ఓ యమ్మ భర్తృదారిక
నీ యుద్యానంబు మధుపానికరపికశుకే
గేయం బై రంజిత నా
హా యే మనవచ్చు మోహనైకప్రభలన్.

42

వ. దేవీ భవద్విహారభవనం బగు పుష్పవనంబునం దరులతానిక
రంబు లంకురితంబై చిగిర్చి పసరుమొగ్గల నెనఁగి జాలకంబులఁ గీ ల్కొని
ప్రసూనస్తంబకంబులఁ బుటంబులెగసి తేనెసోనలం బూని పూపిందియలఁ
గొందుపడిన వళలాటువుల సూటిగొని లేబరువునొరసి మెఱసి బొడ్డుతం
పంబుల నిండుకొని రసంబులఁ గురియుచుం దగినవేగున న్మొగ్గిడి లేమొగ్గ
లంబులగు గురువిందపందిరులు పొందు నెఱపె నేలాలతామంటపంబుల నొంటి
పడి దంటలై యంటిన పంటకప్రపుటనంబుల నుప్పతిలి మెప్పుచొప్పడు
గొప్పకప్పురపుదిప్ప లొప్పుమీఱె సారణుల మేఱమీఱె యేఱులై ప్రవ
హించు గొజ్జగులమంచునీట నించిన చెంగలువకేళాకూళికలు ధారాళంబు
లయ్యె నొయ్యనొయ్యన మలయు మలయపవమానమానతోన్న తమధుక
రాసీక కోకిల శాకికా శుక కేసీకల కలకలారావభావంబులు భావభవప్రభా
వంబు లుపన్యసింపు చుండె నెల్ల దిక్కులం బరాగవటలంబు ఘుమంఘుమా
తంబై హేలంబుఁ జూపె నేపుగలిగి యామనిసామికల్మికి నంతరంగంబు
న తెఱంగులు దొరంగలించె మఱియు నవ్వనంబు నందు.

43

సీ. లతకూసఁ దగు బాలఁలతకూస దలిరుప్రా
యంబు నిండార మే ఁ లందెనమ్మ
మందారికప్రాణి ఁ మందారికలబారి
సుమనోనురాగంబుఁ జూపెనమ్మ
సురసాలపాళి భాఁసురసాలపాళిపై
జలిబిలివలపులఁ జలికెనమ్మ
తిలకరేఖనదాళి ఁ తిలకరేఖ నెసంగి
చూపరులకు వింతఁ జూపెనమ్మ

శే. గీ. మాధవిక నిండుకూటంబు ఁ మలసెనమ్మ
చిన్నికొమ్మల తేట రంజిల్లెనమ్మ
ఘనతరులపాళి సిరులందుఁ గల్గెనమ్మ
హేమలత వింతవన్నెల ఁ నెసఁగెనమ్మ.

44

సీ. చిన్నిపొన్నకుఁ దారఁసిలియున్న లతకూస
ననువుగా జలగూడఁ బెనిచి పెనిచి
వలపు లీడేరు రాచిలుకదంపతుల మ
చ్చికమీఱ నొక్కటి ఁ చేసి చేసి
వసిమి కోయిల ముద్దు ఁ బాలింతరాండ్రుర
కొయ్య నొయ్యనఁ బురు ఁ డోమి యోమి
మొకరితేటలసిల్లఁలకు గ్రొవ్విరులతేనె
మించుటుగ్గు లొసంగి ఁ పెంచిపెంచి

తే. గీ. కమ్మ తెమ్మెర వియ్యంపుగరిమ నెలప
విందులొసఁగుచు వేడ్క గావించి మించి
యొసర భవదీయశృంగారఁవనమునందుఁ
గ్రీడగావించు మాధవశ్రీకుమారి.

45

ఉ. కమ్మికగాదు నీదు మదిఁ ఁ గ్రమ్మెడువేడుక సందడింప మో
దమ్మున నెచ్చెలుల్ ప్రతిపదమ్మున సమ్మద మెమ్మి దెల్ప రా
వమ్మ భవద్విహారవిభవమ్మగు పుష్పవనమ్ము జూడ వే
గమ్మునఘ మ్మనన్ విరుల ఁ గమ్మనితావులు గుమ్మరిల్లెడున్.

46

సీ. అలరుతావులఁ గూడు ♦ నలరుతావులఁ జూడు
 కోరకమ్మల యాస ♦ కోర కమ్మ
 చాల మే లగు పొన్నఁచాలు మ్రోలగనున్న
 మావికొమ్మల పండ్లు ♦ మావి కొమ్మ
 బాలబిల్వము జూడ ♦ బాలబిల్వముప్రోడ
 రేఁగుమాకుల కెదు ♦ రేగ కమ్మ
 పచ్చపూతల మించు ♦ పచ్చపూ తలనించు
 తేలకొమ్మలఁ జూడ ♦ రేల కొమ్మ
 తే. గీ. లార కదళులపైఁ గోర్కె ♦ లారఁ గదలి
 నారికేళివనాళిఁ జెన్నాని కేళి
 కింపు దులకింపు నని తమ ♦ కింపుమెఱయ
 నాడి రతివలు మరుఁడు వెన్నాడి కొనఁగ.

59

సీ. రాకు రా కల తలిఁరాకులంటకె యవి
 మరుని చేబాకు లో ♦ మందయాస
 మొగ్గబారకె మల్లె ♦ మొగ్గబారు లవెల్ల
 మార నారాచముల్ ♦ మంజువాణి
 వారంపుటలరు పువ్వారమేరకె యది
 వలరాజుసొమ్ము పువ్వారుబోడి
 చేరకే శుకపికఁజారికేఱిబలంబు
 లవి కాముపౌజ లో ♦ యతివమిన్న

తే. గీ. యనుచుఁ గడులేతప్రాయంబు ♦ వనితలందుఁ
 గలుగుముగ్ధత యొరులకుఁ ♦ గలచు తెలియఁ
 దలఁచి పలుకుచుఁ దమ రటు ♦ లలముకొనుచు
 సఖులు పుష్పాపచయకేళి ♦ సలిపి రందు.

61

చ. అలికులవేణి యొర్తు చిగుఁరాకులజొంఘపుఁ దీవగుంపు లో
 పల నిగుడంగబారి యొక ♦ పాశపుఁబూవులగుత్తి గోయుచోఁ
 జెలి యొక తేగి దాని వలిఁసిబ్బెపుగుబ్బల దోరపండ్లు దాఁ
 గిలె నని కేలనంటఁగ సఖిమణులందఱు నవ్వి రయ్యెడన్.

61

చ. మఱియొకలేమ లేమగువ ♦ మన్ననఁ గ్రొన్ననదండదండపై
 దురిమిన మేలిమేలిమిగఁ ♦ దోచినవేచన వే టొకర్తునా
 విరిసరమచ్చు మ చ్చనఁగ ♦ వేసలి నాననొకర్తు గప్పు పూ
 సర మనిజేర జేరచనఁ ♦ జందురుకాపులు గప్పె నేర్పునన్. 62

ఉ. కోమలు లిద్ద టొక్క ననఁగు త్రికి గు త్తపువాడు సల్పఁగా
 భామ యొక ర్తువచ్చి సరిఁపాళముగా కథఁ జెప్పాదాన నే
 నీమను జందమామ నివఁసించునొ జెప్పినవారి దీ సుమ
 స్తోమ మటన్నఁ జెప్పె నొక ♦ తొయ్యలి తేగదె యంచు తత్కథన్. 63

సీ. వనకేళికిని జూడు ♦ మని వేదహాసిన వ

న్నగవేణి తాండింపఁ ♦ దలఁచనగునె
 ఘనపుష్పరసము గై ♦ కొనుమన్న సైకత
 కటి విరసంబుగాఁ ♦ గాంచఁ దగునె.
 మాకంద మది వేడ్కఁ ♦ జేకొంద మనిన సా
 రసయాన మా మాట ♦ గసరనగునె
 పాలమొగ్గుట గానఁ ♦ బడఁజూడు మనిన మీ
 నాయతేక్షణ పగఁ ♦ జేయఁ దగునె
 తే. గీ. యనుచుఁ దమమాటవినక యిచ్చానుగుణ్య
 వ రసలఁ జేరు ముగుదజఁవ్వనుల వనుల
 వెఱపులోదోచ నేర్పున ♦ విశదపఱచి
 సరసములఁ దేలి వనకేళి ♦ సలిపి రందు.

సీ. నమదచంద్రకిలాస్య ♦ జతఁ గొన్న దీ పొన్న
 కటు జేరకమ్మ నీలాహివేణి
 నీలాహివేణి మన్నించె నీ కాంచనం
 బటు జేరకమ్మ పూర్ణాబ్జవదన
 పూర్ణాబ్జవదన నేర్పుననంటె గోరంట
 కటు జేరకమ్మ చక్రాహ్వయకుచ
 చక్రాహ్వయకుచ ముచ్చటబెట్టు కలిగొట్టు
 కటు జేరకమ్మ మీనాయతాపీ

తే. గీ. యనుచు జాణయొక్క వృద్ధినుచుఁ బల్క-

ప్రోడయొక్క రై కార్ముక భ్రుకుటులార
చారుతరమీన కేతుని శారలార

వనజరుష్టు సలార రాఘవచ్చు ననియె.

65

వ. ఇట్లనేక ప్రకారంబుల వనవిహారంబు గావింపుచు.

66

రగడ. రమణి గనుఁగొమ్ము తరుఁరాజముల రాజముల
రమణీయముల నీ ధరాజముల రాజముల
రసముఁ జక్కెడు సుమపరాగముల రాగముల
ససమకిసలయమే దురాగముల రాగముల
సరసగతి నలరు సురసాలముల సాలముల
సరిమీఱు నలరు సురసాలముల సాలముల
పరికింపు మటు కాముబాణముల బాణముల
పరిపక్వఫలరామబాణముల బాణముల
బాలతర మైన శ్రీపర్ణముల పర్ణముల
నవకమున నెనఁగు పున్నాగముల నాగముల
పువ్వుబోడి చూడు సంభాగముల భాగముల
వనిత గనుఁగొను సింధువారముల వారముల
జననుతము లవియె ఘనసారముల సారముల
ఫలవిలసితముల రంభాగముల భాగముల
పోలుపు మిగిలెడి నిల్వపూగముల పూగముల
చాలమే లగు పారిజాతముల జాతముల
మ్రోలఁ గనుపట్టెడి కపోతముల పోతముల
వలనుమీఱిన నాగవల్లికల వల్లికల
మలయజామోద గిరిమల్లికల మల్లికల
మహిఁ దనరుదీవి నవమాలికల మాలికల
బహుళకలకంఠ పికబాలికల బాలికల
పిక్వాణి చూడు మదభృంగముల భృంగముల
ప్రకటతర మైన నారంగముల రంగముల

నలినాక్షి ఘనవంశః నాశముల నాశములఁ
దనరు వనిలోన శ్రీః తాశముల తాశముల
తరుణి గనుఁ గొను మెట్టఁ దమ్ములను దమ్ములను
నెరిపండు తియ్యదాఁ నిన్నులను నిమ్ములను
తలిరు సంపఁగిపూలఁ తావులను తావులను
మొలకగఁ ప్రపుటంటిఁ మోవులను మోవులను
తెలియనగు చిన్ని పూఁ దేనెలను దేనెలను
మలయగిరి మందపవఁ మానులను మానులను.

67

వ. అని యామినీశ్వరవదన లయ్యామని వనివిశేషంబు లయ్యా
మినీపూర్ణ తిలకాంగనాతిలకంబు దిలకింపుచోప్పునం జెప్పుచు.

68

సీ. మధుసాళి జతనుంట ఁ మాటగా దంచు నో
నెలఁత పూఁబొదరింట ఁ నిలువదయ్యె
తగ పుష్పవతుల నంటఁగరా దటంచు నో
విరిదీప కేళిగాఁ వింప దయ్యె
పల్లవభావ మేఁర్పడఁ జూపె నంచు నో
యలరులేమావి ముఁద్దాడ దయ్యె
పంచమోక్తికి మారు ఁ పల్కరా దంచు నో
మించుఁగోయిలఁ బల్కఁరింప దయ్యె

తే. గీ. ననుచు వనకేళిగొనని జఁవ్వనుల తలఁపుఁ
జెలిసి వేఱొకజాడలఁ దేలఁ బల్కి
వలపుమొలపింపఁ జేయుచు ఁ కలికిమిన్న
లెంచఁ గొన్న నరంతు గాఁ వించి రంత.

69

కం. ఊహలిరవొంద త్రిజగ
నోహనవై ఖరుల మదనఁమోహిను లత్యు
త్సాహనుమోద సుమనం
దోహద మని నలిపి రపుడు ఁ దోహదకేళి.

తే. గీ. రామ యొక్క తె పుష్పితాఁ రామమునను
కేళిపదహతి జేయ కంఁకేళి మిగుల

సౌమనస్యంబు నెఱపిన ♦ సౌమనస్య
మొంచె దాని కళోకాఖ్య ♦ మిచ్చి యపుడు.

కం. కన్య యొకతె ముఖనీధున
వన్యమునగు పొగడ నలరు ♦ వడిగూరిచెనా
సన్యోన్యజన్యజనక
త్వన్యాయము దాని కయ్యె ♦ దత్తమయమునన్.

కం. అత్తరి బిత్తరి కాఁగిట
హత్తిన గుత్తంపుతత్కు ♦ చాకృతు లగు పూ
గుత్తు లలరించె కురువక
మత్తెరగట్టు వంటి విటపులం దగుఁ గాడే.

కం. ఎలనాగ లుమిసితన్నిన
చులకన గద యనుచు ముద్దునుండరి వగచే
తిలకించు నంత ననచెను
తిలకము ఘనతరులలోన ♦ తిలకముగాడే.

కం. చూపుల సుమకాండవిలా
సాపాదనచతుర యగు నొయారికి హితనై
చేపడి సుమకాండవిలా
సాపాదనచతురకాడె ♦ సహకార మిలన్.

కం. ప్రకటముగ నొక్కబాలిక
మొకమెరికను చంపకమున ♦ మొగ్గలరించెన్
సకలప్రపంచధర్మం
బకలంకవితానవృత్తి ♦ నట్లగుఁ గాడే.

తే. గీ. రమణులందఱు కర్ణికాధరద్రుమంబు
చెంత వసియించి సరసముల్ ♦ దొంతరిలఁగఁ
బలికి నంతట నది విరుల్ ♦ గులకరించె
భావిభవసూచకప్రియ ♦ భావ మెనఁగ.

తే. గీ. బాలకుసుమాశు గార్తించే ♦ బడలిగంధ
వహున కెందునఁ గనుఁగొన్న ♦ వావిలేద

టంచు నిట్టూర్పునింప పుష్పించె గంధ
వార మిది యన నవసింధువార మంత.

78

కం. మానవతి యొకతె మంజుల

గానామృతరసముచిల్కి ♦ కడుపేంఞ్ఞులు
న్మాని సలరించెను ఫలని

ధానము గరగించు సతికి ♦ తద్విధి ఘనమే.

79

ఉ. పుష్పలురాల నిద్రతోక ♦ పొన్న గనుగొని దీని గల్లు బ
ల్కొప్పిరులన్నియుం దరుగఁగోయుము బా లన నాకుమేరు వో
జవ్వని నాన మేరు వను ♦ సంజ్ఞ దనరై ద్రుమంబు బాల దా
నవ్వినఁ బువ్వ లీనె నది ♦ 'నవ్వులు పువ్వులటన్న సామెత'.

80

సీ. తలిరు లేమావికొమ్మల గండుఁగోయిల
చివురాకుఁ గొంత వాచవులఁ గొనుట
తమిదీరఁ గమ్మనితాపు లంటుచు తేటి
కొదమ పూగుత్తుల ♦ నదిమిగొనుట
పొదరింటఁ జేరి సొంపులుగుల్క బకదారి
సతిగూడి హితకలన్వనములిడుట
పొన్నగున్నకు నంటి ♦ చిన్నారిలతకూన
బెనఁగొని యొకవిత ♦ పెంపుగనుట

తే. గీ. దలఁచి తననూత్నసంభోగకలనఁ గల్లు
లాంఛనస్థితం తెఱిగింప ♦ లలన యొకతె
సిగ్గుచే మొగ్గియున్న నెచ్చెలులు దాని
జెలిసి యవిజూపుచును కేళి ♦ సలీపి రందు.

81

తే. గీ. వరుస నీ రీతి శృంగార ♦ వనములోన
సఖులు పుష్పావచయకేళి ♦ సలుపునపుడు
సాక్షివలె నిల్చె దా కర్మసాక్షి యనెడి
యాఖ్య దగ రవి గగనమధ్యస్థుఁ డగుచు.

82

కం. ఆనమయంబున మిగు లా

యాన మయం బనుచు వనవిహారవిరామా

భ్యాసదరహాస లటు మిహి

కానలివిహారకేళికా సన్ముఖులై .

83

కం. కమ్మని పుష్పడితావులు

గ్రమ్మడి క్రొవ్విరులు తేనె ♦ కోమలఫలజా

లమ్ములు నవకదళీకిన

లమ్ముల బొట్లములు గట్టి ♦ లలనలు దమలోన్ .

84

నీ. రా జగన్నోహిని ♦ రా మనోహరిణి

రా సుధారసవాణి ♦ రా శుభాంగి

రా మందగామిని ♦ రా సుందరీమణి

రా హేమమాలిక ♦ రా కురంగి

రా పూర్ణకౌముది ♦ రా కళామంజరి

రా పద్మకేసరి ♦ రా సుగంధి

రా కుందనపుబొమ్మ ♦ రా నీలకుంతల

రా గుణనిరతి రా ♦ రాజ్యలక్ష్మి

తే. గీ. రావె సరసాళి శశిరేఖ ♦ నీవురానె

యనుచు దమలోన సరసోక్తు ♦ లాడుకొనుచు

రాజకన్యకతోగూడి ♦ రమణులెల్ల

నభిలషించిరి సలిలవిహారమునకు.

85

నీ. అలరుపూదేనె పుష్కిలిపూనె నొకచాన

జిగిమోవి చిగురాకు ♦ జిట్లకుండ

సొగసుబూసురటి చాటుగఁబూనె నొకబోటి

మోముజాబిలి కెండ ♦ మోవకుండ

ద్రాక్షపందిట నీడ ♦ దారె నొక్కమిటారి

కాకచే మైదీవ ♦ గండకుండ

పన్నీటిజాలు వెంటబడి నేగె నొకచేడె

యడుగుదమ్ముల పన ♦ సడలకుండ

తే. గీ. నిటుల చటులాళికచలలనటల నిటల

తటుల చిటిపొటిచెమట లెత్తుటలవలన

ఘర్మజలగంధపంక సంకలితదేహ

లగుచు జలకేళి కై యంద ధరిగి రవుడు.

86

కం. దళదళివల్లవ లవమం

జలవంజలకుంజపుంజ ధ సుమనోల్లసదు

జ్వలగంధమిళిత కోమల

మలయానిల మొలయ విగతమార్గశ్రమితై.

87

వ. ఇట్లు చనిచని యగ్రభాగంబున.

88

✓ శ్రీ. ఘనసార ఘనసార ధ ఘనసారపూరంబు

సారసాధారసా ధ ధారణంబు

నాళీక నాళీక ధ నాళీకకోశంబు

రాజీవ రాజీవ ధ రాజితంబు

మాధుర్య మాధుర్య ధ మాధుర్యవిభవంబు

లోలకల్లోలకల్లోలకంబు

20 శుభ్రాంశు శుభ్రాంశు ధ శుభ్రాంశులలితంబు

విభ్రమద్రుమరాభ్ర విభ్రమంబు

తే. గీ. జంబు జుబీర సాల ర సాల సాల

తాల హింతాల కుంద మందారచంద

నాగ సంభోగవనతటా ధ భోగభాగ

భాగధేయంబు కల్యాణ ధ సాగరంబు.

89

వ. ఇట్టి కల్యాణసాగరం బను పద్మసరోవరంబు ననతిదూరంబునం

90

గని.

— ధ లయ గాగ్రహి ధ —

వాటముగ బోటు లెడ బాటుగతి మీటిచని

రేటి పలికెమ్మెరల నేటి చెలులేగన్

గాటముగ బేడిసల ధ గూటువులు చెంగునను

దాటి గనుతేటలకు ధ నూటి వగనింపన్

మాటికని బేరజపు ♦ పాట లొగిబాడుచును

దేటిగమి ముంగురులఁజూటి జతగూడన్

బూటకపు మచ్చికల ♦ నాటి మదిమెచ్చులగు

మాటలను జక్క-వలఁబోటు లటు పిల్వక్. 91

వ. మఱియు నప్పద్మాకరంబు పద్మాకరంబుకరణి గృహీతహరిపాద
 విలాసంబుల నలరి సరసశృంగారవనవిహారాభిలాష సమాగమవిలాసినివతం
 సంబుల కంశుమత్కరనికరజనిత వితతాతప్రపాతయాతనోద్ధూత సామర్థ్యాద్ధ
 చంద్రేభ్రాంకారకారితజాతరూపంపు మెఱుంగు లగు కిరీతనంపుటరిగెల
 నలరుదీవ జవరాలికంపె నన తరుణసరోరుహంతరమరందసాస్వాదనోన్మత్త
 చిత్తస్వభావసమ్యగ్లుతీకరణముద్రితాద్ధ్రాబ్ధిరజోవిరాజమానోపరిమిళింద బృం
 దంబు లందంబు మెరయ నందంద గ్రండుకొని యమందానందంబు బొందు
 పరుప పరిపరివిధ వివిధగరుద్రధప్రధనవర్ధనప్రబోధిహృన్మదోల్లసద్భ్రమ
 త్పుష్పలిట్టలన్నిశధరున్మరుద్వలద్ధళద్ధళత్పరాగవితానంబు స్నానాగతసఖిల
 సఖిప్రకర సుఖప్రదప్రశాంతస్వర్ణ వర్ణాంబరకాయమాన వితానోపమాన
 సన్మానంబు నెరుప నెరపరపు నొరపు మెరుపునుం గల నెలరారుపలక లుగ్గడి
 బిగ్గరిల మొగించి తీర్చిక్కిన దట్టంపు చుట్టుతిన్నియల పట్టునం గనుపట్టు గట్టు
 దట్టునం బెట్టలరుగగట్టి ప్రాయంపు జెట్టులం బుట్టిన దట్టంబుఁ గొమ్మగమి
 గొనల నెనయు ననలవన్నియ లన్నియెడల నెన్నదగుచెన్నునఁ గొలంకు కల్మి
 కన్నియ నలంకరించిన సమంచితాభంగమంగళ రంగవల్లికాచిత్రవిచిత్రంబు
 లెఱిగింప కింపురుషదంపతీప్రకర ప్రకల్పితానల్పకల్పదుర్మోద్యాన వనదే
 వతావతారవిరాజమానమానితానేక చామికరవాలుకాకాక్రంతమణిమంట
 పాంతరాంతరప్రకటికృత తటసముత్కటస్ఫుటవల్లికామల్లికామతల్లికామాలి
 కాశోకవకళముకుళాది సకలసుకుమారకుసుమమనోహరరసకిలవిసరసరస
 ఫలభరితపూజాకలాపంబు కలాపంబుగా నెనంగ సంగతాభంగమాంగళ్య
 ప్రదాయక కాయజారాధనసీరాజననికాయోపమేయ చాంపేయకద్రుమ
 కుసుమసముదాయామోదమేదురుదురాసదసదాగతి గతీంధనధనంజయ జయ
 దరదరోదరమదవదిందిదిరార్థక కలకలంబు కలికాలకలుషపటలంబు సకల

రత్నాకరమేఖలావలయ వలయితవసుంధరాచక్ర సమాక్రాంతంబుగా వచ్చి
 పుణ్యంపు టచ్చగు నచ్చెరువు జొచ్చుటకు శక్యంబుగాక పికాపిక లై వికల
 భావంబున నితరప్రదేశంబుల కరుగు పొలుపుఁ దెలుప దెలుపలమినిండు
 విరిసి విరహిణీమృగపుండరీకంబును మనోజరాజపుండరీక చ్ఛాయామండ
 లంబునకు లికుచకుచకుచాకృతి తిరస్కృతవయః పరిపాకసంపదలగు కోకదం
 పతులందఁ జేరి చిరతరతప్రభావానంద రసానుభావోదారపారవశ్యంబు
 గాంచుకరణి సమందానందవివశంబు లగు నవసరంబున సరోవరవిహారమాణ
 విహగకులకోలాహలంబుల కులిక మెలుకువలగిలకిల మను నెలుంగుల నలుగ
 డల నలుకుడు లరయునెడల విమలజలబింతము లై న దమనీడలం దిలకించి
 నేడును వెన్నాడివచ్చు మచ్చకంటులకు మెచ్చులిచ్చు దంటలగు జనుదంట
 లని తలంచి చిడిముడిపాటునం దాటుచు దాటువడి తటాకాంతప్రాంతంబుల
 విశ్రమించుట జలాపగాహనాగతజనావలోకనార్థంబు తీర్థాంగనానియమిత
 జనంబుల దీర్ఘన నేపుజూప జూపరుల జూపుల కేపారుసోపానమార్గంబు లన
 నెనంగు రంగదుత్తుంగతరంగమాలికాడోలికలం దూఁగు రాయంచకొదమల
 నదము విలోలకత్వంబు జాంబూనదాంభోజసమాజవిభ్రాజమాన మానస
 సరోవరప్రయాణోన్ముఖవిముఖ వినర్ణయాకీర్ణ సంతల్పంబు సంతల్పింప పరం
 పరాగత మారుతోద్ధూత నూత్నతరోత్ఫలహల్లకకు శేషయదశశ్రేణికావిరళ
 చలనంబు లంబుజాకర రమానధూతిలకంబు కంబుకంధరల దరుల సరయక
 రయంబున నయంబుమీఱు నరుగుదేర తరి యని బిలచు చేసన్న లని యెన్ను
 దగిన చెన్నున వన్నె మిగుల మిగులసుందరం బగుచు ధరంబునుంబోలె తీర్థ
 పావనం బై, వనంబునుంబోలె సుద్ధండపుండరీకాభిరామం బై, రామాయ
 ణంబునుంబోలె నలసీలకుముదసుగ్రీవరామలక్ష్మణప్రభావ నిరూపితాఖిల
 భువనభాగం బై భాగవతంబునుంబోలె బహులహరీకృతమార్గానుసరణ
 గోపబృందం బై, బృందారకాధివాసంబునుంబోలె సంతతానుకూల సంతాన
 రంభాపారిజాతకై రావతాదినంభారం బై భారతంబునుంబోలె పాండుపయో
 చ్యుతవీలాస ధార్తరాష్ట్రశకునితరణిజాతచరిత్ర సంగ్రహం బై, గృహమండ
 లంబునుంబోలె గురీరమీసమిధునమకరాళినికరం బై, కరంబునుంబోలె కంక

ణోర్మికాలంకృతం బై, కృతాభిషేకాధినాయక రాజ్యనై భవంబునుంబోలె
పూజ్యమానకువలయం బై, వలయంబునుంబోలె సమానం బయ్యు నన
మానంబై, భంగయుతంబయ్యు నభంగయుతం బై ప్రకాశించుటకుఁ గించి
స్మధ్యలంకురితరోమాంచ ప్రకటితలై ప్రకటితో త్సుకలై తత్సలిలకేళివినోద
హృదయలై తీరంబుఁ జేరి యప్పుడు.

92

నీ. హరదృక్కుదాగ్నిసంహరమన్మథోజ్జ్వల
నౌషధరసపూర్ణ మమరు గిన్నె
గిన్నె కా దిది పంటకన్నయ కొకవింత
చలువచె ల్వలరు దున్వలువ మడుపు
మడుపుగా దిది జగన్మాంగళ్యకాదేవ
తామనోజ్ఞంపు లద్దంపుబిళ్ళ
బిళ్ళగా దిది జగత్ప్రీతాంతరాళా వ
తారిత విష్ణువదంబురూపు

తే. గీ. పొట పనుచుఁ జేరి యందఱుఁ జూగడి రమల
కమలకల్పారక్త రవప్రముదనమద
బంభరస్వనగంభీరజృంభమాణ
గుంభితం బై న తామరకొలనిఁ జూచి.

93

కం. దరిజేరి నిలచి నెఱికి

న్నరకంధరలార యిందు నీరాడి రతీ
శ్వరపూజనలుప సుమనో
హరవరలాభంబు గలుగు నగు నేఁ డనుచున్.

94

తే. గీ. తడుపు చెంగావిచేలముల్ దాల్చి విల్వ
వల్వ లొకకొన్ని భూషణావళులు కొలని
తీరముననుంచి నెలరాల తీనెమ్మెట్ల
దిగుచు జరు గని కొందఱుఁతగఁమొగించి.

95

చ. ఉవిదలు వారిఁ జేరి మెఱుఁ గొప్పగ నున్ననవాడి లోకబాం
ధవునకు మ్రొక్కి మన్మథమదప్రమదావనరాజహంసికా

నివహవిలాసవై ఖరుల ♦ నేర్పుదలిర్పు లఘుప్రభావ వై
భవముల దుమ్మి- రందఱు గుభాలు గుభాలు గుభాలునం గడున్. 96

ఉ. బాలికలెల్ల నీవరుసఁ ♦ బద్ధసరోవరమందు నిల్చి భృం
గాభులచేచి క్రొంచకలహంసచకోరకచక్రవాకీ
లాలకకాకశాబకబలాకబకప్లవటిట్టిభార్భక
వ్యాభులఁ బిల్వ బాతులఁ ♦ బారకందోలుచు నీందు లాడుచున్. 97

చ. కలికియొక్కర్తు నీట నొరఁగాలను నిల్చి తపంబుఁ జేసి న
ట్లలయకయున్నఁ జూచి సరఁసాళియొక్కర్తు పిరుందనేగి పై
జలములుచల్లి తమ్మిగమిచాటునదాగిల దాని మోముగాఁ
దలఁచి జలంబుఁ జల్లె నొక ♦ తామరపై పయి నవ్వి రందఱున్. 98

తే. గీ. కొమ్మ యొక్కతె జిమ్మనఁగ్రోవిఁ బూని
నీరుజల్లుచు చెలులఁ దృణీకరించె
పొంచి యిరువురు మువ్వరుఁ ♦ బొడవి దాని
బులు పడంచిరి పలువురఁ ♦ జలము దగునె. 99

కం. బాలామణి యొక్కతె యొక
కెలను కల్వార మొక్కకేలను బద్ధ
శ్రీలను జేపట్టుచు సం
ధ్యాలక్ష్మికి సాటియగుచుఁ ♦ దద్దయమెఱుసెన్. 100

ఉ. పూనికనోర్తు చెంగలువ ♦ పుప్పొడిగుప్పిన నోర్తు దమ్మిపూ
దేనమెదించి జల్మె వగ ♦ దేరగ దేరగ డైన లేత న
వ్వాసనసీమ వెల్వడి కటాక్షములన్ విరబారజూచుచున్
మానిను లాత్మనాయకుల ♦ మచ్చిక లచ్చుగఁ డెల్పు కై వడిన్. 101

మ. స్తనకుంభస్థవకేళికాచతురసుంధర్యాళిలీలారతిన్
మునుగంబారుచుఁ దేలియీదుచు మహామోదంబునం బైకి హు
మ్మని లంఘింపుచు నిల్చుచుం బాలిచె నొయ్యారంబుదీపింప మో
హనరేఖాగతనాగకన్యకల చిత్రాకార చందంబునన్. 102

చ. వెలదియొక్కర్తు లేనగవు*వెన్నెల నీరములూరఁ జేయ జా
బిలిరతనంపు గొమ్మనను ♦ జెల్లుగ నీ రటా జల్లనోర్తు ప్రో
జ్వలరవికాంతశృంగమున ♦ జల్లెఁ దదంశునిబద్ధకాండమై
డులె నది రాజరత్నము ల*టా ల్గన మిత్రమణి ప్రిసక్తిన్.

103

నీ. పలిజక్కల మక్కు*వలఁ గౌఁగిటనుజేర్చి

లాలించు గదె పద్మి*నీలలామ

కొమరుప్రాయపుఁ జకో*రములపై నీ కటా

క్షమునింపఁ గదె ముద్దు ♦ చంద్రో*రేఖ

చిన్నిపూ దేనె మ*చ్చికజేసి నెఱదేటి

గమి బెంపఁ గదవె చెం*గల్వకొమ్మ

కలికి రాయంచ పి*ల్లలఁ బెంచి నడదీర్చు

గావింపఁగదవె శృం*గారసరసి

తే. గీ. యనుచు సరసోక్తు లిటు లాడు*కొనుచు సరసి

సరసి రసికావతంసలే ♦ మఱలమఱల

దా మఱలఁజేరి శశి*రేఖ ♦ దారిగో*రె

గలువగమిగూడెఁ గొలను ద్రొ*క్కాడెనవియు.

104

రగడ. తరతరముగ సుందరముల దరముల

గరగర లిడు పుష్కరముల కరముల

నరినరిబెనఁగుట ♦ చాలునె చాలునె

వెరవెఱుంగవు నీ ♦ వెలనే వలనే

గొరగొరలాడుచు ♦ గురులకు గురులకు

మఱి మఱి విరిదా*మరలకు మరలకు

మిళమిళ మను తు*మ్మెదలకు మెదలకు

ఘఘ ఘఘ జను సా*గదలకు గదలకు

వరవరవర్ణిని ♦ వాలకు వాలకు

గొరగొర లగు తమి*గోలకు గోలకు

ధరిధరిగెడు కుము*దమ్ముల దమ్ముల

గురికురకకు విరిఁగుమ్మల గుమ్మల
కవకవ మని చెంఁగలువకు గలువకు
తవతవలుగ నింఁతలువకు తలువకు
మనిమనివిగ వగ ఁ నాడుచు నాడుచు
గొనగొన నొండొరు ఁ గూడుచు గూడుచు
గొలగొలలకు మది ఁ గుల్కుచుఁ గుల్కుచు
భళిభళి యని యిటు ఁ బల్కుచు బల్కుచు.

105

తే. గీ. పొలఁతు లప్పుడు చెంగల్వఁపూలు గోసి
వేట లాడిరి తమలోన ఁ వేయుగతుల
చెరకువిలుకాఁడు శరపరంఁపరల దవుల
నాట నేసిన భావంబు ఁ దేటపడఁగ.

106

సీ. కలకంఠికకు ముద్దు ఁ కల్పవల్లికజోక
లీలావతికిఁ జిత్రఁరేఖసాటి
సరసాళిక మనోఁహరమంజరి ప్రియంబు
కల్యాణి కీరత్నఁకళిక హితవు
పూర్ణ చంద్రిక జగఁనోహినితోన్ముద్ది
వరకళావతి మంజుఁవాణిసవతు
శృంగారసరసి కీఁచిత్రపద్మినిదగు
రంభ కీసమదసాఁరంగిసమత

తే. గీ. సమరు నని రెండు గములుగా ఁ సమతనొడ్డు
పన్ని పన్నీటికొలనులోఁవల విలాస
వతులు బహువిధగతుల సఁమ్మతుల నతుల
కృతవసంతోత్సవమున నుఁఖించి రంత.

107

చ. వెలఁదియొకర్తు నీట నొక ఁ వింతగఁదేలుచు వెన్కయీత దా
నలయక నీఁదుచో మెఱుఁగు ఁ టందపుఁ జన్గవపైడిదమ్మి మొ
గ్గల సిరి జూప జక్కవలు ఁ గ్రమ్మి ముఖేందునిఁ జూచి వీఁగె దే
టులుగని గొప్పసంపెంగకు ఁ డొంకె మరాళి గదల్చె సిగ్గులన్.

108

నీ. కలహంసయాన గాఢిలఁ జేయ బినబాహు
 లతికకంధరవేణి ♦ జతఁ జరించె
 మదకీరవాణి హు ♦ మృని డాయ బింబోష్ఠి
 సాంకవగంధి చే ♦ జాట గనియె
 కలకంఠకంఠి మిక్కిలి నొంప పల్లవ
 పాణి రామాంగి దాపల వసించె
 సమదకోక స్తని ♦ గమకింప మీనలో
 చన చంద్రికాహాసు ♦ శరణజెందె

తే. గీ. నంద టీచందమున నీడులాడి కూడి
 వ్రాలి పైదేలి ప్రీతి మృణాలనాళ
 జాలముల జిమ్ములాడుచు ♦ గోల లిడుచు
 నోలలాడిరి కేళీవిలోల లగుచు.

109

తే. గీ. సరసి నిటులాడ నది పూతఁచందసంబు
 కప్పురంబును గస్తూరి ♦ కాటుకయును
 సన్నచెంగల్వపుప్పొడి ♦ చాయపసపు
 సంగతం బయి మున్నీటి ♦ చందమయ్యె.

110

ఉ. ఆ సమయంబునందు మదికచ్చెఱువచ్చెరు వయ్యె మోహనా
 వాసవిలాసతన్ గుముదఁవారిత వాఠితరంగకేళికన్
 గాసిలు పత్తభంగమునఁ ♦ గన్నడఁ గన్నడుకంకణోర్మికన్
 ద్రాసిలు జీవనంబున నితాంతరతాంత రతాంతకాంతయె.

111

తే. గీ. జలవిహారంబుఁ జాలించి ♦ జలజముఖులు
 విమలకమలాకరంబును ♦ వెడలి రపుడు
 జగము లన్నిట నొకసారె ♦ జయము గొనఁగఁ
 దొడరివచ్చిన మరుని పూఁదూపు లనఁగ.

112

చ. పులకతెసంగ చెంగలువఁపూవులపై నునుగాలివీవనల్
 దొలకరిమిచు లట్లు చనుదోయి కవుంగిటఁ జేర్చి వణ్ణుచున్

వలిపములంటి మైయవయఃవంబులు గన్పడులీలతోఁ గటి
స్థలుల శిరోజధార లరుఁదారఁగ జేరిరి తీర మందఱుఁ.

113

స్తీ. తడియార్చె నొక్కపుఁ త్తడిబొమ్మ పెన్నెరుల్
గమించి కొప్పమరించె ఁ రమణియొకతె
తిలకంబమర్చె జొఁ త్తిలకంబుకంధర
తలసజ్జగూర్చె నుంఁదరియొకర్లు
రతనంపునరు లుదాఁరతనింపె నొకబోటి
చెంగావి సవరించె ఁ చెలువయొకతె
మణికాంచి యొకవధూఁమణిదార్చె రతనంపు
టందె లొక్కవెలండి ఁ పొందువటచె

తే. గీ. మఱియుఁ గల్లునలంకార ఁ తరము లెల్ల
పూర్ణతఘటింప యామిసీఁపూర్ణతిలక
పటికనార్చిన యవరంజిఁప్రతిమ కలరు
మెఱుంగిడిన రీతి నొకవన్నె ఁ మెఱసె నపుడు. 114

విషమసీసం :- అంద టప్పు డొప్పుమీఱు ఁ నందముల్ జెలంగ మే
ల్కుందనంపు బొమ్మ లట్ల ఁ గుల్కరించి యొందొరుల్
పొందుఁ జెంది సొమ్ములన్ని ఁ పూని కావివల్పలిం
పొందఁ గట్టినట్టి ప్రాయఁమున్నుఁ కన్నెమిన్ను లా

తే. గీ. నందమొందిరి కల్వపూఁవిందు ముద్దు
టల్లునకుఁ గూర్మిగై నేసి ఁ యలరుటదను
సాహిణియొయారములఁ దీర్చి ఁ సంతరించి
కాన్కదెచ్చిన సాంబ్రాణిఁగము లనంగ. 115

తే. గీ. ఇటుల శృంగారవతులౌచు ఁ నేగి మోల
జాలువారిన పన్నీటి ఁ జాలువలన
బూచు మల్లికనెడలు కఁపూరపుటనఁటి
తావు లలమిన గుఱ్ఱు లేఁమావి క్రింద. 116

ఉ. బాలికలాడ డెందమునఁ ♦ బాయనివేడుక నుండి చొక్కమా
 పూలసరంబునం బదనుఁ ♦ బూనినపుప్పొడితిన్నె పై పయిన్
 మేలుహిమాంబువుల్ జలికి ♦ మించిన గంధపుపూతఁ బూసి నల్
 మూలలఁ గప్పరంపు నునుఁముగ్గులు దీర్చి విచిత్రలీలన్. 117

తే. గీ. పండురసదాడిచెరకు గంఁబములునిలిపి

కమ్మగేదఁగి తేకు పైఁ ♦ గప్పఁ బరచి

చిన్ని కురువేరు దళిముఁ ♦ పన్ని విమల

కమలకల్పారములు తోరఁణములు గట్టి. 118

వ. మఱియు గంధసలిలాదికంబుల బహుళసుగంధబంధురంబుగా
 గల్పించి సల్లలితమల్లికాముకుళజాలకాంతరాళ సంఘటిత సితశతచ్ఛదకోశ
 ఘంటికాకలాపజాలకంబు లలంకరణంబు గావించి ప్రాంచద్విరళధవళమృణాళ
 నాళాంతరాళ తంతుసంతానామలచామరస్తోమంబు లాపాదించి సమంచి
 తోరునాళకమలకల్పార కుముదకువలయేందీవరాజునీ పలాశాహివల్లరీదళ
 కదళికోల్లసత్పల్లవవిరచితాతపత్ర ధ్వజస్యందనాందోళికాదికంబులన్ బ్రక
 టించి నవోత్పన్నపాటీరకర్దమవితర్దికానికరంబులం దీర్చి వినూత్న కేసరకిసల
 విసరప్రణామదామకంబు లొనర్చి కోమలమృణాలవేత్రావలంబిత కర ద్వార
 పాలికాపాంచాలికాపాళికల నెలకొల్పి శుభ్రాద్రభ్రసితాభ్రప్రకల్పితానల్ప
 సేతూజ్యలిత కేళికారచిత కాసారసమాగతోత్ఫల్లమల్లికాపరాగ ధూళివాలు
 కాపులినమాలికాద్వీపానిర్మూర్తికోద్ధృతా యాతకేతకీ గర్భదళద్రోణికా
 సంచారంబు తేర్పఱించి తత్సమీపకృత్రిమసరోవరాంతరాళ మృణాళనాళాగ్ర
 గ్రథితవిచిత్రకుసుమమల్లికాక్షపక్షవిజ్ఞేపణోక్షిప్త సలిలశీకర స్తబకప్రశస్తాంబు
 యంత్రంబులు నిల్పి వివిధశృంగారదేవతావిలాసభవనంబును మదనసుందరీ
 కళేబరావృతాతిదందహ్యమాన ధూర్జటీనిలలతలవిస్ఫుటచ్ఛటులతరతుఁటి
 తకుటిలేక్షణాగ్ని నిర్వాపణక్షేత్రంబును హైమవతీశ్వరశ్వశురహృదయకమలం
 బును శిశిరబీజావనప్రదేశంబు ననంజాలు నల్లుగా నుజ్వలభావంబు లచ్చు
 పరచు చలువచప్పరంబు మెచ్చుపరచి తన్మధ్యభాగంబున. 119

చ. కలలుచిగుర్ప పూర్ణతీలకామణి కస్తురిచే సహస్రకో

మలదళపద్మ మేర్పఱచి ♦ మధ్యమునకొ రతిమన్మథాకృతుల్

దలఁచి లీఖించి నిల్పె తమఁ దారమనోహరయాపయావనో
జ్వలగురువల్లభున్ గదిసి ♦ చక్కఁగఁ దా నటు లుండులేర్పడన్. 120

చ. మఱియు మనోజపార్శ్వము లమందసుగంధసమీరచంద్రికా
భరణవతంసనాయకుల ♦ భావము లేర్పడ వ్రాసి మ్రోల శం
బరశుకశారికాన్యభృతఁబంభర హంసచకోరకాది స
త్పరిజనకోటి నిల్పె బదఁబాణధనుర్గుణతూణపూర్ణతన్. 121

వే. ఇట్లు మన్మథసౌధంబు గల్పించిన సఖజనంబు లానందించి. 122

తే. గీ. ధ్యాన మావాహ నార్హస్యపా ♦ ద్యాభిషేక
మంశుకాచమనోపవీతార్హ చంద
నాక్షత లతాంత ధూపదీపామృత ప్ర
సాద తాంబూల నీరాజ ♦ నాదివిధుల. 123

కం. పూజలు గావింపుచు నం

భోజదళేక్షణలు సకల ♦ పుష్పాంజలులై
రాజకుమారికతో వల

రాజు సమీపముననిల్చి ♦ రసభరితముగన్. 124

మ. శతపర్వేక్షుశరాసనాయ మధులిజ్ఞానవల్లికామల్లికా
ద్యతులాస్త్రాఘభరాయ శౌకషికరఁధ్యానీకలోకాయ హృ
ద్గతకల్పాయ రతిప్రియాయ కరుణాధారాయ తుభ్యంసమ
స్తుతిదాస్యామి యటంచుఁ గాన్క లిడి రింతుల్ మంత్రపుష్పాంజలుల్.

వ. ఇట్లు ప్రదక్షిణసమస్కార పుష్పాంజలులొనంగి తత్ప్రసాదంబుఁ
గైకొను నవసరంబున మదనమోహిని మదనసన్నిధానంబునం జేరి పునః
పునఃప్రణామంబులం గావింపుచు మఱియు నిట్లనియె. 126

కం. మదనా రతికాముక కా

మదనాభీకాశ్రుదళితఁమదనాయక హృ

త్సదనా మణిరదనా శశి

వదనా శృంగారభావఁవాంఛితకదనా. 127

చ. మృదుకఠినప్రచారముల ♦ మీఱుగుణంబు బలంబు నం
పద నెనఁగుం గుణప్రకరఁభావముసద్బలమూలకారణం

బుదయమవశ్యకాభరణ ♦ ముజ్జ్వలధర్మము సర్వమోహనా
స్వదసరసంబు నీమహిమ ♦ సన్నుతిసేయఁ దరంబె మన్మథా. 128

నీ. త్రిజగద్విజయకళాశ్రితసముజ్జ్వలమహా
సాధనప్రకరయోధాధినాథ
ఫాలలోచన సదృగ్జ్వాల్మలమాలాభీల
శిఖిపాలుఁ గని నిల్పు ♦ చేవకాండ
ప్రాచీనతరసీనపాతీనజతరాంత

రమున వర్ధిలునట్టి ♦ రాయబిరుద
తొడరిమువ్వేల్పుల ♦ గడగడలాడింప
ముక్కాకతీజిన ♦ యుక్కుతునియ

తే. గీ. పెక్కుచిక్కుల కూటంపు ♦ టక్కరలను
దక్కుట హుళక్కి యని మది ♦ నక్కరంపు
దిక్కుఁ జెక్కెడి జడదారి ♦ పిక్కుఁజెక్కు
తక్కురించెడి నెఱచక్కఁ ♦ దనపువాండ. 129

తే. గీ. రతిమనోహర శృంగారవతుల పతుల
మతులజతగూర్చి చొశీతి ♦ గతుల నతుల
తతుల ప్రతిలేనినుతుల సంస్థులజేయు
హితపు నీ సొమ్ము సకల సమ్మతము సుమ్ము. 130

కం. అని వినయసంభ్రమంబులు
మనమునఁ బెనఁ గొనఁగ నుతుల ♦ మన్నించి సఖి
జనహృదయానందం బగు
మనవిగ వలరాజుతోడ ♦ మానిని వలికె. 131

చ. పరిచితభక్తి ని న్నెపుడు ♦ ప్రస్తుతిసేయుటకున్ ఫలంబుగా
సరసవతీవతంస విలసన్నదనాత్మజపూర్ణ బింబ సు
స్థిరసకలార్థసార్థవతి ♦ దీనికి నీ సరిసాటిమేటి సుం
దరగురురాజ మన్మథు నుదారతఁగూర్పు సరోరుహంబకా. 132

తే. గీ. అటుల దీని మనోహరం ♦ డైన వాని
ఘటనచేసిన నీకు మీఁక్కుటముగాఁగ

నుత్సవమునేయు సుమి ! యని ♦ యుచితరీతి

మదనమోహిని వల్కిన ♦ మాటకపుడు. 133

కం. నునుసిగ్గు మనమునను నొక

దినుసుగ నన వెనంగఁ బూర్ణ ♦ తిలకామణి మ

న్ననఁ జెల్మిబోటితో ని

ట్రనె సిరిమరిపెంపు వగపు ♦ టలుకలు దెలియన్. 134

చ. కలిమిదలిర్ప నెచ్చెలులు ♦ గా నిటు నమ్మితి నమ్మలార మీ
చెలి మిఁక చాలుఁజాలు నను ♦ సిగ్గుల నారశివెట్ట మేళపుం
బులుపుల నిట్టు ముష్కరికపుం బలురవ్వల పాలునేయ మీ
రలమి గయాభు లౌ తెఱుగ ♦ సక్కట నామది మోసమయ్యె నౌ. 135

ఉ. అమ్మక చెల్ల ! చల్లనగు ♦ నల్లికబెల్లికమాటలాడి చి
త్రమ్ములువన్ని న న్నిటుల ♦ దారిచి మీరిపు డందఱొక్కటై
గమ్మునఁ గేలినేయ నొడిగట్టితి రమ్మ పనేమి మాటలౌ
నమ్మఁగరాదు మి మ్మనుచు ♦ నర్మిలి వేఱొక తీరుమీఱినౌ. 136

వ. ఇట్లు పితృవరాధీన గావున తద్వాక్యార్థంబు హితంబైననుం దన
మనోభిప్రాయంబు నిరుత్తరవ్యాపారంబునఁ దోటిబోటులకుఁ దేటవడు పని
నెయ్యంపుటలుకగాఁ బలికిన సరసాళి యను సఖీమణి సఖీత్వంబునెఱపుచు
నరేంద్రకన్య కాభిప్రాయంబుఁ దెలిసి యూరార్చువిధంబుగా నిట్లనియె. 137

చ. చెలు లిటునవ్వినంత మురిసే వదిచాలు బళా యిదేమె నీ
బులుపుల ముద్దరాలివగపుల్ దరితీపులు సేయువీరు నీ
వలెఁ బలుసిగ్గులం గులికి ♦ వన్నెలమిన్నదనంపు జాణలౌ
తెలమిని జూచినార మీపు ♦ డిట్టిటులుండునె తారసించనౌ. 138

తే. గీ. బహువచోజృంభణంబుల ♦ ఫలమ దేమి
తరుణి సిరిరాకకంబు దావరము నటవె
వలదనుచుఁ బల్కి నెయ్యంపు ♦ టలుకమాన్చి
ప్రేమదైవార నొండొరు ♦ బిలుచుకొనుచు. 139

కం. మేలములాడుచు నందఱు

మేలుగ నటు కొంతవిశ్రమింపుద మనుచున్

బాలికలు నీరి రుపవన

పాలిక లమరించు చిత్రభవనంబునకున్.

140

వ. అయ్యవసరంబున.

తే. గీ. ఒనరబాలిక లుద్యానవనవిహార

కేళికల సోలి కూర్చున్న వేళ వారి

మేని శ్రమదీట మలయనమీరణుండు

దనిపె నతని జగత్పాణుం డనుట యరుదె. 142

వ. అప్పు డప్పుబోండు ల పూజప్పరంబున నొప్పుమిగుల సరస
పదార్థసంపన్నం బైన యన్నంబు భుజించి తాంబూలగంధమాల్యాది
మనోహరద్రవ్యానుమోదిత లగుచు ప్రొద్దుపుచ్చుటకు నక్షవిద్యావిశారద
తాటకతన నందఱు చిత్రకంబళాస్తరణాంతరంబున మండలాకారంబునం
గూర్చుండి తన్మధ్యంబున.

143

కం. నలుగడల వీధులేర్పడ

నీలిపి గృహవళులదిద్ది నిగమస్థితి నిం

పలమి చతుర్వర్ణాగ్ర మ

ణుల నెలకొల్పిరి విలాసినులు బలుపాళిన్.

144

తే. గీ. సరవి నీరీతిఁ గూర్చుండి చతురగతుల

సారె లట చక్కనొడ్డి హాస్యములు వల్కి

కరము లుంకించి వేయుచుఁ గంకణములు

ఘల్లుఘ ల్లని మ్రోయ కేకలుదలిర్ప.

145

నీ. కంకణంబులు కేల ఘల్లు ఘల్లునిమ్రోయ

వలసిన పందెముల్ వైచువారు

పన్నిదంబులపాలు పరచుప్రోడను జూచి

గచ్చులాడివటంచు మెచ్చువారు

తమినాట సారెభేదంబెఱుంగక యాడి

జగడించు సతిఁ జూచి నగెడువారు

నొకతీరుమీఱు వే టొకపాచికల గెల్చి

చెలులతో వందన సేయువారు

తే. గీ. నాక రొకరికంటె వేటొక ♦ నకలుమెఱయఁ
గ్రొత్తలగు జల్లుటాటలు ♦ గూర్చువారు
నగుచు నగుచుదురోదరా♦య త్తచి త్త
చి త్తజన్మాతికాండలై ♦ చెలగిరపుడు.

146

నీ. అరుగన్నడబోటి ♦ కందమై తగునన్న
పూవింటిమే లని ♦ నవ్వెనొకతె
దంటసారెలు నెఱదంట గైకొను మన్న
పంటఁజూచెద నని ♦ వల్కెనొకతె
మంచియొంటిదిగదా ♦ మగువజూడుమ టన్న
కార్యమా నని తెల్పె ♦ గలికియొకతె
గడిమీఱియున్న దీ ♦ కన్నె సారెక టన్న
మగనిజూపెద నంచు ♦ మొగిచెనొకతె

తే. గీ. వరుస నీరితి కందువ ♦ లరసికొనుచు
15 బారదుగ చ్చిత్తినతచక్కు♦వగడ దచ్చి
పదియు తీవంచ మైదు తొమ్మిది యటంచు
నాడి రంత దురోదర♦క్రీడ నలరి.

147

తే. గీ. పన్నిదంబుల నొడ్డిన ♦ పన్నిదముల
గల్చి గల్చితి మని మించి ♦ గేలికొనుచు
బాలికలు హళిసాగటాల ♦ పాలిగట్టి
16 నిండువేడుక లలర మున్నించుకొనుచు.

148

కం. శృంగారవనవిహారా
సంగమతంగజచయం బనంగ శుభాంగీ
సాంగత్య మొప్పు నెప్పటి
భంగిని జనుదెంచి రాత్మ ♦ భవనంబులకున్.

149

తే. గీ. వారుణీగంధ సంసేవ ♦ వలన లోక
లోచనారుణరుక్మటల్ ♦ దోచినట్లు

పా. 15 భామ దుగ భేరి సతచక్కు♦వడగదచ్చి

పా. 16. నింద తమలోనఁ దమ్ము మన్నించుకొనుచు

వారుణీగంధ సంనేవ ♦ వలన లోక

లోచనారుణరుక్మటల్ ♦ దోచె నపుడు.

150

కం. ఆంధ్రీముఖ్యసమస్త పు

రంధ్రీలాలాటికాభ♦రణకల్పక సై

రంధ్రీవతంసకృతనీ

రంధ్రీభూతప్రతాప ♦ రమ్యసమాఖ్యా.

151

శా. కాఠిన్యోగ్రసుబాహుబాహుబలభు♦కాండప్రకాండస్ఫుర

త్కౌతారాయుధమార్గమార్గణవిభ♦గ్నభగ్నదోర్విర్యదు

ష్పాతీనోన్మకరక్షయక్షయదకో♦పాటోపధారేయ హృ

త్పీతస్థాదరకార్యకారణవిభే♦దాభేదవాదాత్మకా.

152

మాతీనీపుత్రము.

అజసుతసుతవర్యా ♦ హర్షితబ్రహ్మచర్యా

నజలజలదగాత్రా ♦ సర్వలోకై కమిత్రా

విజితభవకళంకా ♦ విశ్వవిశ్వంభరాంకా

సుజనహితశరణ్యా ♦ సూర్యవంశోగ్రగణ్యా.

153

—∴ గ ద్య ∴—

ఇది శ్రీరామచంద్ర గురు కరుణాకటాక్షవిక్షణ సంలబ్ధ సకల సంపూర్ణనరస

శృంగారరసధారాధార మాధురీ ధురీణాలంకారితాంధ్ర గీర్వాణ కవితా

విలాస విచిత్ర విలసితావస్తంబసూత్ర భారద్వాజసంగీత్ర పవిత్ర

చెల్లపిల్లకలశ సుధార్ణవరాకానిశాకర యశోధురంధరధరామర

ప్రవర్య రామయనామార్యపౌత్రికామయకవిసుపుత్రి సకల

విద్యజ్ఞనవిధేయ నరసయనామధేయప్రణీతంబై నయామినీ

పూర్ణతీలకా విలాసంబను శృంగార మహాపరిబం

ధంబునందు తృతీయాశ్వాసము

సంపూర్ణము.

యామి నీ పూర్ణతిలకావిలాసము

చతుర్థాశ్వాసము.

కం. శ్రీరామచంద్ర చంద్రసు

ధారాజిత కీర్తిసాంద్ర ♦ దశరథగోత్ర
క్షీరాబ్ధిపూర్ణ చంద్ర కృ
పారసనిస్తంద్ర పుణ్యభవనమహేంద్రా.

వ. దేవా అవధరింపు మనంతరంబ.

కం. పంకజహితుండు జపాశో

ణాంకితుండై యలరె శశినిశాలి వివాహ
లంకరిత దిగ్విధూధృత

కుంకుమరసభరితపూర్ణ కుంభం బనంగన్.

తే గీ. ఉగ్రకరుండై న యినునితో ♦ నిగ్రహించి

జనులకెల్లను గడుచల్లం దనముఁ జూపు

రాజునకు నెదురేగెడి ♦ ప్రాణులనంగ

నిడుపులిడసాగె తొలుదెన ♦ నీడలపుడు.

ఉ. బారులుగట్టి గూళ్ల కయి ♦ పాతె మొగుల్ తెరువంటిపుల్లుబం

డారముజక్కువల్ మదిదండారపుటార్పిడె నెడమాపులే

మేరలనుండనోడె ముదిమేరల గాములతేనిజూచి వే

సారెను దమ్మిలేమ వడసారముగా వడసారమారంగన్.

నీ. క్రతుభుగ్విధద్విప్రోద్ధి౞త పరత్మాభృదా
 ధిక్యకారణ రజోతేజా లనఁగ
 చక్రవాకవియోగ ధ సంతాపకీలికీ
 లాకలాప ప్రవాళంబు లనఁగ
 హరిదంబురుహ దృక్సమాకర త్కాశ్మీర
 1రసవసంతవిలాస ధ రచన లనఁగ
 అభిగర్వనిదర్శనార్థ దిశార్వాద
 ర్శిత సూర్యదర్పణద్యుతు లనఁగ
 తే. గీ. నగణితాఖిలభూచక్ర ధ మాక్రమించె
 కాంచనాంభోజమణికింశుకప్రవాళ
 కోకనదబింబికాశోకకోరకప్ర
 భాతపములు జరద్భాస్కరాతపములు.

చ. అదననులోహకారుఁ డనమాంబకధారికి పుష్కరాగ్రసం
 పద లిడు చక్రఘోరశిఖిపాక మొనర్చి మయూఖదంశికా
 స్పదకలనంబునం గమిచిపట్టి పయోధిమహాగ్రధారలో
 పదనిడగూర్చెనో యనఁగ ధ భానుఁడుగ్రుంకె క్రమక్రమంబునకొ.

తే. గీ. పద్మినీకాంత పతి నెడబాసి నపుడె
 ముఖికళలులేక వంతల ధ మునిఁగెనంతఁ
 బద్మినీకాంత పతి నెడబాసి నపుడె
 ముఖికళలులేక వంతల ధ మునుఁగకున్నె.

చ. పుటపరిపాకభావపరిపూర్ణ తరాంబుమహాంతరాళ ప
 ర్యటనవినిర్గతోన్మదభరాలస సంగతభృంగరేఖలు
 త్కటకలితాంధకార లతికాముఖివైఖరు లొప్ప సర్వది
 క్తటములఁ గానుపించె నసితద్యుతి భానుఁడుగ్రుంకు నంతటకొ.

ఉ. కమ్మనిపువ్వుదేనె తమిగ్రమ్మంగఁ గ్రోలి సుఖించునంత సాం
 ద్రమ్మంగఁ దమ్మిపుప్పొడిమరందపుఁ బెండడినొంది దేటిమొ

తమ్ములు దమ్ముమ్మగలతుఁదల్ చిగురంటఁగ బిగ్గబాట పైఁ
గ్రమ్ముటలొప్పె మారవిశిఁఖమ్ములబొట్టన ముల్కులో యనన్. 10

చ. కుముదభిదాతపప్రళయఁకోరకతాంబురుహంతరాళ సం
క్రమణవిపత్స్వినద్యుమరఁకల్పన లొప్పె వియద్రుమార్కర
త్నముషితదుష్ప్రదోషచరితం బది దెల్పననేహభ ర్త త
జ్జములగు నూత్న సంతమనఁసంతతి నిట్లరిబెట్టెనో యనన్. 11

సీ. హరిదబ్జరాజ్యసీమాంతపం క్తి నెనంగు
పవడంపు నునుదీఁగె ఁ బారనంగ
తరుతంతువాయసంఘానితారుణతంతు

వర్ధనీముఖనిష్ప్రవాణి యనఁగ
ధరణీసురార్ధస్యప్రదానబాణవిభిన్న
కుటిలార్కరిపుర క్తఁకుల్య యనఁగ
తరణిసాధనలబ్ధ ఁ చరమాద్రివిడ్వరో
న్నత దివ్యరత్నావళిం బనంగ

తే. గీ. ప్రియవియోగసహజ్జనీప్రేషితాను
రాగ మిది యన ఘనసాంధ్యరాగ మెనఁగె
సపరదిగ్భాసమాసరేఖాభియోగ్య
భాగ్య సంపద్విలాస విభ్రమము మెఱయ.

ఉ. గాఢవియోగతాపదృతి ఁ గ్రాగి రథాంగవిహంగదంపతుల్
గూఢమనోనురాగరసఁగుంభన నబ్జసర స్తటాంతికా
రూఢవిభక్తి నొంది తఱి ఁ రోయుచు నుల్కుటెలుంగు లిచ్చుటల్
ప్రాధిమగాన నయ్యె నల ఁ పద్మినికిం బ్రియబాంధవంబుగన్. 13

శా. ఆవేశన్ నవదీపికానికరమత్యంతంబు గన్పట్టె శో
భావేశంబున భావజన్మనిగమాభ్యాసప్రసంగాది స
ద్యావప్రక్రియ లందు సర్వగుణసంపద్దోషసంశోధనా
ర్థవిధానితకర్మసాక్షి సుమహాప్రాంశంబు లట్లుతటన్.

సీ. అరుణప్రభాపాళికాష్టానకైరవ
శ్రీమహాభోగ పంజీవకరణి

సమయావలోకనాఁస క్తమానసనాయి
 కానాయకా ప్తి సంధానకరణి
 ప్రత్యహస్కార్థ్యసంభవహేతుయుక్తి ని
 ర్వర్ణఖద్యోత సాఁవర్ణకరణి
 విప్రార్థ్యబాణ విభిన్నమందేహ శై
 ధిల్యకల్యాణ విశల్యకరణ
 తే. గీ. సకలభూతప్రపంచ విశ్రమవితరణి
 జార చోర చకోర సంఘారసరణి
 తరణిజాకార రేఖావిధానధరణి
 ధరణి జరణించె తమితిరంగురణి కరణి.

15

సీ. తనరాక చిరపుణ్యజన సుమనఃప్రమో
 దావహదక్షదోహదము గాఁగ
 తనరూపరేఖాది ధర్మసం బఖిలభూ
 జనులకు సారూప్యసరణి గాఁగ
 తనవర్తనము సముద్ధరణకౌశికరాజ్య
 సౌఖ్య సంపద్విలాసంబు గాఁగ
 తనమహోదయవృద్ధి వినుతసంధ్యావళి
 బలివిధానార్చన పదము గాఁగ

తే. గీ. వితరణిగఁజూచి ప్రహ్లాదమతిభుజంగ
 లోకబహువిధసౌఖ్యముఁ జ్రౌఢినిడియ
 తనుప్రమోదించు నట్లనఁ దనరె హరికి
 నమరువటురూప మన గాఢతమము తమము.

16

సీ. అంధకారకళిందజాంతప్రదంబున
 వికసించు తెలిగల్ప విరు లనంగ
 జనులుసూచుట కబ్జజన్ముడంబరపాళి
 ప్రతినిల్పు దైవతాకృతు లనంగ
 సమయపయోబ్ధి భాంగురమందరంబునఁ
 దరచిన నెగయు తుంపర లనంగ

చండిశతాండవోత్సవవేళ దిక్పతుల్
 జడిజల్లు ముత్తెంపు ♦ శాస లనగ
 తే. గీ. గోపగోవార్ధిపారదకుండమునను
 సమయహయమున నెక్కి నిశావధూటి
 రహినిశాఖండ మిడిన పై గ్రమ్మి మఱల
 వెలయు తద్విలములనగఁ దాఁరలు దనర్చె.

17

నీ. పరిపరివిధముల ♦ భ్రమనొందఁ జేయుచు
 నన్యస్థలఁబుల ♦ కరుగనీక
 చను విచ్చి బేరంపు ♦ దినుసు లేర్పఱచుచు
 మదిబాయకుండఁగ ♦ మచ్చు లొనఁగి
 వలసి నిండారుఁతులఁ దూఁగఁ జేయుచు
 చొక్కెన వేళల ♦ సరకు గొనుచు
 (మిగుల నం తంత నమ్మిక జాయ లిచ్చుచు
 బహువిధసౌఖ్యలాభములు గొనుచు)

తే. గీ. తగుచు నాడెంబు లెఱుంగు వర్తకల పగిది
 విఘ్నలతో గూడి వివణికా ♦ వీధు లందు
 తమిని విహరింతు రాత్మవర్తనలకుఁటిల
 భ్రాజనము లగు జారాంగనా జనములు.

18

చ. పనిగొని మారుపోలికలు ♦ బన్ని జతల్విడనాడి నెమ్మనం
 బున భయసంభ్రమంబులు గుఱుబుల్కొన జాటిల మెల్లనేగి నే
 ర్పునఁ జొరబాటి బల్పసిమిఁబుల్పెటి మానసిసొమ్ము లుమ్మడిన్
 గొనఁబడు నానచే గడనఁగుబైత సోఁకుడుముచ్చు లయ్యెడన్.

19

తే. గీ. కలఁకలుముల జవరాలి ♦ కళలు గులుకు
 విధవిధుల పెండ్లివేళను ♦ వెలయ నడుమ
 సమయయాజ్ఞకుఁ డిడు నట్టి ♦ జవని కై న
 తూర్పుదెన కొంత వెల్లనై ♦ తోచె నంత.

20

తే. గీ. సమయవనపాలకుఁడు పూర్వసాల మనెడి
 కుదటనిల్పిన కల్పకాంకురము లనఁగ

తళతళలమీటి కనబడెఁ ♦ జలివెలుంగు

నూత్న కీరణంబు లొకకొన్ని ♦ నూట నాట.

21

నీ. తిమిరాబ్జిమగ్ననిర్భమధారుణీ సము

ద్ధరణలీలాఘృష్టిదంప్ర మనఁగ

గగనభార్గవమాస్తకలితకఠోర కు

తారధారాగ్ర శృంగార మనఁగ

విరహిణీమృగవధాచరణాగతస్మరా

దృతపురోద్గత పుండరీక మనఁగ

తిమిరదానవవధోః త్రేవమృతసమయంపు

శౌరి చేకొని వచ్చు ♦ చక్రమనఁగ

తే. గీ. ప్రాక్తిఖరియష్టివైని సర్వప్రపంచ

రాడచిత సితదీప్తియంత్రం బనంగ

బింబరే ఖార్ధసంపూర్ణబింబ విశద

కాంతుఁ డుదయించె రోహిణీకాంతుఁ డపుడు.

22

ఉ. చల్లదనంపు టల్లికల ♦ ఝల్లి జగజ్జనకల్పవల్లి గో

వల్లభమాళిమల్లి సురవల్లభద్ధిగరణీశుతల్లి రే

మొల్లపు టల్లిబిల్లి వగఁమొల్లపుజారుల నాగవల్లి జా

బిల్లి చకోరపువలపుఁ బెండ్లిగ వెన్నెలవెల్లి వెల్వడె.

23

కం. బిలబిలపతి మృదుకరముల

జలిబిలి గిలిగింత లిడిన ♦ జెలిమిదలిర్పక

కిలకిల నవ్వె ననంగను

గొలకుల తెలిగలువ వలపుగులుకఁగఁ బూచె.

24

కం. చలువలరాయుని హాపల

వెలసిన లాంఛనము మెఱసె ♦ వెన్నెల నీట

నొలచిన తెలిదామరపైఁ

దొలఁగక మధువానుచుండు ♦ తుమ్మెదయనఁగ.

25

నీ. అరులపొం దరయుట ♦ నెరవుకా దని కాక

కొదమజక్కవకవల్ ♦ గూర్పలేవె

పంకజాతఘృతిః ♦ బడియన్న వని కాక
తమ్ముల సిరివన్నె ♦ చాల్పలేవె
తెలియ రాజానుమతేధర్మ మని కాక
కలకాల మొకరీతి ♦ నిలువలేవె
వితతరంధ్రాన్వేషణత గూడ దని కాక

వివరముల్ బయలు గావించవలేవె
తే. గీ. భువి నివి యటంచు లోకులు ♦ పొగడ నెగడి
మిగులజిగిరి దగు నిగ ♦ న్నిగల తొగల
తెగల వగలెగయఁగా దిగి ♦ దగిలి జగము
లగణితంబుగ వెన్నెల ♦ లలముకొనియె.

26

చ. బలువిడిసీరుగాఁ గరగి ♦ పాతెడి జాబిలిరాలనీటికా
ల్వల నడుచక్కిఁ దిన్నెయల ♦ వ్రాలి ముదంబునపేరటాండురక
గొలిచి కొలుబుసామికిని ♦ గోర్కెనుపారముఁబెట్టు పండువె
న్నెల దమ పండుగామెతల ♦ నిల్చి సుఖించెఁ జకోరదంపతుల్.

27

తే. గీ. అపుడు మదనాభిరామరా ♦ జాతృపుత్రి
నగరిచెంగటి పూదోట ♦ నడుమ నలరు
తలిరుపూజప్పరపు మేలు ♦ దవిలిపాల
వెల్లి వెలసెడి నవరత్న వేదిమీఁద.

28

చ. ఒనర మెఱుంగువెండితగఁటున్పిన లీలల నిగ్గుదేఱు సం
తనపు టరుంగు నెల్లెడ సుధాధవళద్యుతలొప్పుఁ జంక్రికల్
చనవునఁ జల్లనై వలపు ♦ జల్లఁగఁ గమ్మదనంపుఁ దెమ్మెరల్
వనిగొని మెల్లిమెల్లి విర ♦ బారఁగఁ గూరిమి మేఱమీఱఁగఁ.

29

సీ. గారాబుచెలుల వే ♦ ర్వేఱమచ్చికఁ బిల్చి
తగునట్లు మంచిగంధములు పూసి
ఘుమఘుమలాడు గంధములపుప్పొడి చల్లి
పన్నీటి రవసోన ♦ పైని జల్మి
దట్టంపుతావి పూదండలు సకజాట్టి
సాభాగ్య భాగ్యలాంఛనము లొనగి

కపురంపువీడెముల్ ♦ గల్మిమీఱఁగ నిడి

మణిచిత్రభూషణాంబరము లిచ్చి

తే. గీ. పనసతొనలను గజనిమ్మపండ్లనంటి

పండ్లు ద్రాక్షాఫలంబులు ♦ పాలపండ్లు

చూతఫలములు సీమళిరూరఫలము

లోనఁగి వాసంతికాపూజ ♦ లెసఁగఁజేసి.

30

చ. మధురఫలంబులున్ మధువు ♦ మామిడిపండ్లు రసావళుల్ సుమ

నృధఫలముల్ సితేక్షురసమాధ్వీకముల్ పటలాచ్చదుగ్ధముల్

దధి ఘృత పాయసాన్నములు ♦ దైవమనోహరభక్ష్యముల్ మనో

రథపరితృప్తి నందఱు కరంబలరార భుజించి రచ్చట.

31

వ. ఇట్లు సంపూర్ణ చంద్రికోత్సవ కుతూహలాయమాన మానసు

లగుచుఁ దాంబూలికాఘాదన వినోదంబులం దవలి క్రీడింపుచుండ నందు

నందంపుఁదిన్నియలగు కోమరుప్రాయంపుఁ గన్నియ లా. రాజకుమారిని

జేరి ప్రియంపడి తమమనోభిప్రాయంబునకు సహాయంబుగా నిట్లనిరి.

32

తే. గీ. తోట నాడిన యలసట ♦ నీటదేలు

బడలికలు పండువెన్నెలల్ ♦ పఱచుమంచు

చలువలొగిజార మురిపెంపుఁ ♦ గలిమిమీఱ

మధువుఁ గొనుటకు నెనరిచ్చి ♦ మనువుమమ్మ.

33

తే. గీ. అనుచుఁ బ్రియపడి వేడిన ♦ కనికరంపు

గొనలుసాగఁగ మధుకేళి ♦ కనుమతించె

నందుఁ గొందఱు మానిను ♦ లాత్మభర్త

దారికనుగూడి వారిచిత్రములు గనుచు.

34

కం. ఉన్నంతట బల్బన్నెల

మున్నరికపుకన్నె లొక్కఁమొగిఁ జక్రాకా

రోన్నతిఁ గూర్చుండిరి త

త్సన్నిధి శశిరేఖ కలరు ♦ తారాళిక్రియన్.

35

వ. అయ్యవసరంబున

36

చ. అలరులతోటనాడు నపు డ డారసి యారసికావతంస లి
చ్చల నెడగూర్చి తెచ్చిన రసాలరసాలమధూకమన్నథా
మలకలవంగకల్పక ఘుమంఘుమితామలకోమలానవో
త్పలదళపూర్ణకుంభ మొకభామ సభాంతరసీమ నుంచినన్.

37

తే. గీ. తల్కువజ్రంపు గిన్నెలఁ డ దార్చిమధువు
గ్రోలి రపు డించుకించుక డ కొసరి కొసరి
తనిసి రొకకొంత కొంతనే డ పనువుమీఱ
వారు దమ నేర్పురాలిని డ పేరుకొనుచు.

38

తే. గీ. ఘటమునిండార మద్యంపుఁ డ గనటుదేర్చి
పొనఁగఁ జెంగల్వపూవులు డ పువ్వుగట్టి
తెచ్చి మముత్యపులుగఁజేయ డ వచ్చినట్టి
మోహినీదేవి వీవమ్మ డ ముద్దుగుమ్మ.

39

చ. అని కొనియాడుచుం గులుకుటామున మైవరపూని పూనికల్
గొన గొనసాగ సోగకనుఁగోనలఁ గోపుదలిర్పమోవిఠి
విని జెలిజాలు పొల్పెగయఁ డ బేరడిమీఱ మొగంబుమేలుగా
ననివలపుల్ నిటూర్పు లెడఁనవ్వులు వింతలునేయ నయ్యెడక.

40

నీ. గడితంపుఁ దల్కుచుఁక్కలలోన కలలోన

నెనసితి వివరింపు డ మనియె నొకతె

బలితంపు పండువెఁన్నెలఁ జూచి నెలజూచి

వికవిక నగవు గాఁవించె నొకతె

కలునంటు వలపు రఁవ్వలగొంచు వలగొంచు

వెడలె సోడ దటంచు డ నుడివె నొకతె

మరునితూపులు సడింపగనాటి పగనాటి

యన్నవాఁ డని చూసె డ సన్న నొకతె

తే. గీ. చంచలతఁ జెంది తొడలు వాఁయించుకొనుచు

గుడ్లుదిప్పుచు నాడుచు డ గోలిలిడుచు

త్రుళ్ళిపడుచును బలుమారు డ తూలినడుచు

మించి వెడవెడపాటు గాఁవించె నొకతె.

41

సీ. చందమామకు దీని ♦ సారంపుగందంపు
 మందుఁ జేసిన గందు ♦ మానకున్నె
 సకలంబుగల్గు వ♦సంతున కీది దానివ
 గల్గి నంతనె సంతు ♦ గల్గకున్నె
 మదనుఁడీ మధువాని ♦ మదనారి నెదిరిన
 నిటలాఁబకాగ్నికి ♦ నిలువకున్నె
 మలియానిలుండు వే♦మఱుదీని చవిగొన్న
 కొమరుప్రాయఁపురూపు ♦ సమరకున్నె

తే. గీ. మాటగేటికి యీలాటి ♦ మధువు వారి
 కేమిటికిఁ గల్గు మననోచు ♦ నోముకల్పి
 నిట్టి మదిరారసంబుబెం♦పెనఁగ దొరికె
 నహహ మనభాగ్య మని సోలి ♦ హాహిదేలి. 42

తే. గీ. దీనిమహిమంబు బలభద్ర ♦ దేవుఁడెఱుంగు
 గాని యితరు లెఱుంగుట ♦ కల్ల సుమ్ము
 తెల్ల మిది నమ్మకుండిన ♦ ద్రిదశులైన
 వార లాసింతురే సుధా♦ధారలకును. 43

చ. అరమరలేక యింద్రుఁడు సు♦రాధిపుఁడై క్రతుభోక్తగాని తా
 నెఱుంగఁడు దీనఁగల్గు రుచు ♦ లెప్పుడు చప్పిడి గొప్పజెప్పుచున్
 దిరిపెపుసాములై బలుప్రతిష్ఠల బాల్పడు వేనదారులై
 తిరిగడి బాప లీమహిమ ♦ దెల్పెద రన్న నెఱుంగవచ్చునే. 44

వ. అని మఱియుం దమలోన.

సీ. తనగిన్నె లిది దాచి♦కొనె జూడు మని దాని
 బటువుగుబ్బలు కేలఁ ♦ బట్ట నొకఁగె
 మదము పెంపున మేను ♦ మఱచియుండినదాని
 మగపోడుములునేయ ♦ మొగిచ నొకఁతె
 తడబాటునడల్పైఁ ♦ బడనూగుచో దాని
 బిగువుగుబ్బల వల్చి ♦ దిగిచ నొకఁగె

బలిమి నబ్బ బ్బని ♦ పలవరించెడి దాని

చెవిజేరి సమ్మతి ♦ జెప్పె నొకతె

తే. గీ. వెలుగుపడుదాని నొకరీతి ♦ వెన్నజేరి

రిమ్మదిరుగఁగఁ గడుబొబ్బరించె నొకతె

దాని కులికిన చడిగాంచి ♦ తత ణమున

జరిచె చేకొద్ది నొకతె మఁజ్జారెయంచు.

45

తే. గీ. సొక్కి- సోలుచు వలపుటా ♦ మెక్కి- నెక్కి

దిక్కులీక్షించి మరుఁడు దే ♦ రెక్కి-వచ్చె

నిక్క- నిది యక్కలార య ♦ మ్మక్క- వాని

నెక్క-సము బల్కు- డని దాను ♦ వెక్కిరించె.

46

చ. వలువఁ నొలంగఁజేయఁ దగ ♦ వా తగవా తగవాలకింపు గ

గ్వలిదొరబావ సైఁగ గన ♦ రా గనరా గనరానిప్రోడఁ జూ

రల గిలిగింత నేడుకల ♦ రాక లరాకల రాయరాసు మే

గలువిడనాడి యెంచ సగ ♦ రాసగరా నగరాని నవ్వెడిక.

47

కం. అదరింపుచు జై వ్రలమది

జెదరింపుచు మదముగవిసి ♦ చెలు లలముకొనక

బెదరింపుచు నెదిరింపుచు

నిదురింపుచుఁ జిత్రలీల ♦ నెలకొనియున్నె.

48

న. ఇట్లనేకప్రకారంబులం గుసుమాసవరసాస్పాదనోన్మాద మనో

వికారంబులం బూరలు సఖినికరంబులం గనుంగొని కుమారికారత్నం బతి

హితభిషగ్వరులం బిలిపించి తద్వికారవిదూరంబులగు నౌషధోపచారంబుల

సేదబేరున్లుగాఁ గావించి సమంచితాలాపంబుల నందఱ నిజమందిరంబుల

కనిపి తనవిద్యానికేతనాంతరంబు జేరంజని.

49

సీ. పచ్చనీడల జి గె ♦ ర్పడు నిగారపు తరి

విడి జీవదంతంపు ♦ వింతకోళ్ల

పట్టెల జలతారు ♦ పట్టెడ బిగువార

బవడంపు బోడెగం ♦ బముల తుదల

పై దోమతెర వన్నె ♦ పందిరి చందువా

ముత్యాలజాలరు ♦ ముద్దుగుల్కు-
ముఖమాలుపజపు సొంపులుగుల్కు విరులత
లాడ తగటులోడు ♦ చూడఁదగిన
తే. గీ. వన్నెఁజెక్కాలు దిగువ తివాసి మడుపు
లిడిన చిటితబుకు సురటి ♦ పడిగమంబు
లిడిన కూజాపుచెంబు తె ♦ ల్లాడలదివ్వె
లలరు నారాచకాన్పు మే ♦ లలరుపాన్పు. 50

వ. మఱియు చిత్రాంబరవితానంబుల మనోహరసౌరభోన్నేదుర
విలాసంబుల విలక్ష్యమాణాతి చిత్రబంధురబంధాంచిత పాంచాలికానిచయం
బుల విశాలపార్శ్వవనంబమాసహరిద్రత్తునిర్మిత కీరశారికాపంజరంబుల
సముచితోపచారయంత్రపుత్రికాసముదయంబుల సనేక మంగళశృంగార
లాంఛనంబుల నతిసుందరం బగు కేళికామందిరంబు కరణి ప్రబోధం బగు
విద్యాసాధంబునందు సమరించిన యవనికాసమీపంబున ననల్పంబుగాఁ గల్పిం
చిన కుసుమతల్పంబుపై శయనించి సుఖాయ త్తచి త్తయై చి త్తజగ్గంధార్థంబు
మనోత్సాహంబుగా నూహింపుచుండె నయ్యవసరంబున 51

చ. తమమతిరీతి బిల్వణబుధప్రవరుండు సమస్తనిత్యకృ
త్యముల సమగ్రతల్ నడిపి ♦ దైవతపూజ లొనర్చి కామినీ
సముదితమన్మథుం డనఁగ ♦ సారతరోజ్జ్వలమూర్తియై యథా
క్రమమున మేడఁ జేరి సుముఖినితి తల్పముపై వసించియున్. 52

ఉ. లీలదలిర్ప నట్లు బవళించి కవీంద్రుండు సౌధభిత్తికా
జాలకవీధులందుఁ గని ♦ సంతసమంది రయంబునం జగ
జ్జాలముమెచ్చ వర్ణనలు ♦ చక్కఁగఁజేయఁ దొడంగె మన్మథా
భీలకరాశతాప ఘనబీజసరోజ్జ్వలపూర్ణ చంద్రునిన్. 53

మ. అదె చంద్రుడుదయించె చూడు రమణీయాకాశవాసీసిత
చ్ఛదపద్మంబు రమాకుమారవిజయాస్త్రశ్రేణికాకర్షణా
స్పదవజ్రోపలశాణచక్రమసదృశస్సంధ్యావధూహస్తకం
దదళాడంబరకందుకంబు శరదుద్యద్భింబశోభాకృతిన్. 54

సీ. హరిహయదిగ్భాగఁ ♦ మతిచిత్రతరరాగ
మరతాళికాహార్యఁ ♦ మురుసముద్ర
మచిరనిద్రావేశఁ ♦ మంభోజనీకోశ
మపహృత్ప్రశంస మత్ప్రధతమస
మరివిహంగమలోకఁ ♦ మభినవోదయశోక
మాకాశ మనవరఁ తావకాశ
మవిరళకుముదాఘు ♦ మాహ్లాదకామోఘు
మమితజీవంజీవఁ ♦ మమృతభావ

తే. గీ. మతనుదర్ప మనల్పమై ♦ యతిశయిల్ల
చల్లదన మెల్లకరములఁ ♦ జల్లుకొనుచు
వచ్చె నదిచూడు శర్వరీ ♦ వల్లభుండు
చారుతరగాత్ర సమదచఁకోరనేత్ర.

55

ఆ. వె. ఉదయమయ్యెఁ జూడు ♦ ముత్పలదళనేత్ర
శంబరారి బాణఁ శాణచక్ర
నికరమెన్న యామిఁ నీకామినీకర్ణ
కుండలంబు చంద్రఁ మండలంబు.

56

తే. గీ. శంబరఘ్నాగమప్రణావంబు తిమిర
సమదవారణ మృగరాజఁ ♦ శాబకంబు
శంకరాంబరఘోణి దంష్ట్రాంకురంబు
బింబ మింపొందె నైందవం ♦ బంబరమున.

మ. ఇదె రమ్యోదయకందరాగ్రమునఁ ♦ బైనింపొందె నిందీవర
చ్చదనిచ్చేదనమిత్తుకార్ముకజడాంశఁ చేచ్చేదనం బభ్రసం
విదితధాన్వంతనివారణంబు విరహఁ విరూపాక్షికామారణం
బుదయాశాసతి కర్ణ కుండలమనిఁ ద్రోవ్వొండలంబొబ్బమై.

58

చ. కలువలెనంగఁ దామరలు ♦ గందిముడుంగ దెనల్ నెలుంగ వె
న్నెలలుమెలంగ జక్కవలుఁ నెక్కినినేగిమునుంగఁ జీకటుల్
బలిమినడంగ వేఁగొమరుఁ ♦ బ్రాయపువారల డెందమందమై
పాలుపలరంగ వారినిధి ♦ పొంగంగఁజేయుచు రాజు రాజిలన్.

59

తే. గీ. మృగరథాంగై కకలనచే ♦ నడుమనంటు
కజ్జలం బని యొకభంగి ♦ గానపించు
నెలకు నెలకొన్న నీలీల ♦ దలచిచూడ
రోహిణీకుచమృగమదా ♦ రోపణంబు. 60

కం. ఆకాశశాణమున రా
శీకృతమగు చందనంబు ♦ సితకరబింబం
బాక్షిరారము తన్న
ధ్యాకలితమృగీమదౌఘు ♦ మగు చిహ్నంబున్. 61

తే. గీ. గగనమండల మిదిగాదు ♦ కలశవార్ధి
తార లివిగావు నూత్న డిండిరకణము
లితఁడు చంద్రుఁడుగాఁడు పుండ్రజితగళేంద్రుఁ
డంక మిదిగాదు శయనించి ♦ స్వప్తి శౌరి. 62

చ. అని నృపకన్యకామణికి ♦ నవ్విబుధేంద్రుఁడు పూర్ణ చంద్రవ
ర్ణన లుపదేశభావము లనన్ బహుభంగులనేర్పరించి యం
తను దని వింతదీప్తిని మనంబున సంతసమొప్పు వెండి వ
ర్ణన గొనె చంద్రతేజమును ♦ నాభికమన్మథతాపబీజమున్. 63

చ. హరిణమయూఖి నీయదర ♦ మందలికందు జగంబు నెవ్వరె
వ్వరు శశకృష్ణసారవట ♦ వై ఖరలచ్చపడంగ వర్ణనల్
దరమిరచింతు రేను మది ♦ దల్పెద దివ్యవిలాస భావికా
ధరమధుకల్పనార్థమయి ♦ ధాతసుధాస్తికొనర్చు గర్తగన్. 64

. అంకముగాఁగ గొంద అమృతాంబుధిపంకముగాఁగఁ గొందతే
ణాంకముగాఁగఁ గొంద అచలాసితకాంతిగఁ గొంద తెన్నుచున్
శంకలు వల్కుచుందురు శశాంకభవజ్వరరాంతరాశి
లాంకముఁ జూచి రాత్రికబళాంధతమం బని నేఁ దలంచెదన్. 65

మ. అని యిబ్బంగిని బిల్వణవృక్షుఁడు ♦ డుద్యత్పూర్ణ రాకాకళ
తుని వర్ణించుట లాలకించి యితఁడంధుం డంచు మాతండ్రి చె
ప్పిన నే న్ముగ నమ్ముకొంటి నిదిహంపింపన్ మహాశ్చర్య మి
ప్పని జిత్తంబున నూహసేయఁ దగు సంభాషింపఁగా నెంతయున్. 66

'వ. అని యామిసీపూర్ణ తిలకారత్నంబు కళావతీరత్నంబు గావున భావజ్ఞులై తనమనంబున నిది మదీయరూపలావణ్య శృంగారరచనాకల్పనావ లోకనోత్సవ యువజననీత్యుగ్ధాటం బగు పటకవాటంబు వాటంబుగాఁ జూపింపఱచి పటచిత్రప్రధానమేధావిశేషబోధాసామర్థ్యంబునం గాణత్యకృత్రి మంబుఁగల్పించినిల్పిన గురునిజాణతనంబునకుం దార్హణంబుగాఁ గళంకాం కిశేందుమండలాభివర్ణన ప్రమాణంబు గన్పడె నితం డంధుండైన సస్మదీయ ప్రతిభేంగం బగు సనంధుండైన గురుచరణారవింద దర్శనంబునం గొఱంత గల్గనేర దితనిందర్శింతు నని నిశ్చయించి యతిప్రయత్నంబున.

67

ఉ. తల్పమునందు లేచి స్రముఁదంబుననిల్చి తదంతరాళికా

కల్పితసాంద్రచంద్రపటఁకాండముపై కరయుగ్మముంచి సం

కల్పభవనస్వరూపుడగు ఁ కంజభవాన్వయవాక్చింత్రుపై

నిల్పిన దృష్టిజూచె రజఃసీపతిఁజూచిన రోహిణీప్రభన్.

68

తే. గీ. యామిసీపూర్ణ తిలక బిల్వఁబుడ వేడ్కఁ

దసరఁ దమలోన నన్యోన్యతరముగాఁగఁ

జూచి సప్పుడె వలరాజు ఁ కాచి కాచి

వేచితలయాచి తమిరేఁచఁ జూచె నపుడు.

69

వ. వెండియు మఃశోద్గండపుండ్రక్షుధనుర్ధరుం డగు మదనుం డిదియె సమయం బని నింతాంతామోదితస్వాంతం డగుచు గాటఁపుతేట పన్నిట నీటుగామజ్వలంబుగావించి గొజ్జగలనబ్బసీట గుజ్జపదనిడి మంచిగంధపు మెయిపూతలందంబుగాఁబూసి పచ్చకప్పురపుఁ బుష్పాడి గుప్పననుష్పతిలు వలపులొప్పఁగాఁ గప్పకొను చొప్పునంగుప్పి గోవకస్తూరిశేఖ నెన్నొసల మిసమిస లాడుపసిమిని మిసిమిదేటి తీరుమీఱిన మగరాలజగానిగారంపు కెంపు కెంపు రవరవలొదవిన సుతారంపుపనిమెఱుంగులంబొంగారు బంగారు సింగారపుబాగుల నగులు నిగన్నిగలమెండుకొను గండభాగంబులం దాండ వింస నింపు సొంపునంబెంపు జిగిమెంపునంగనుష్టు హొంబట్టుబొందునం బొందుపడంగట్టిన దిట్టంపుసోగ పెన్నెరులసిగ వగలుగులుక తిళుకులొలుకు కడానిబన్న సరంబు లురువైన సవమాలిమాలికలు కధరంబునంధరియించి యించు కేనియుం గొఱంతలేక రంజిలు మంజులచ్చటాపుంజంబులైన యప

రంజిగోలుసులజత కరంబులంబూని పూనిమెఱుంగిడిన వజ్రపుఁగుంగరంబు లం
గుఱులందాల్చి మేల్చి లికెడి వెడఁదరతనంపు జీలిబామిడికంబు శిరంబునం
దొరంగలింపఁ గెంపునంపదలఁ బింపిల్లుగూయు జంద్రకావిచేలంబులు విలా
సంబులేర్పడం గట్టి సన్నంపుపొందగటచెల్వగు నిల్వటంగీ బెడంగుగాఁ
దొడఁగి జరిపూవులశాల్ నడికట్టు గట్టి మిటారంపుచికిలిగేదంగి క్రొన్నన
కొటాకుకటారీ డాపక్కమొలను జెక్కి చొక్కంపు దమ్మికెంపుల గూర్చిడిన
పిడి నేర్పడు బెడిదంపుతఱుకుఁ జెంగల్వలేకుబాకు వడినిడి గ్రొందలిరువాలు
వ్రాలులై కక్షికమాలికావలంబనంబు దీపింప గొప్పజొప్పికలు కెందమ్మి
పలక డాకేలఁబూని లేమావిజపుర్బల్లంబుల నుల్లసితమల్లికాకోశశతఘ్ని కాగ్ని
యంత్రంబుల నిరంతరణత్పఱిమదషట్పరణగుణాభరణ వల్లికాప్రసవరసాల
దండ కోదండంబు నమందారవిందమాకందకుందేదీవరాది నిశితమార్గణగణ
పరిపూర్ణ తూణప్రముఖ నిఖిలప్రధనసాధనంబుల సుయోధనుం డన మీనకేత
నుం డిట్టి వేషధారణంబున దిగ్విజయంబు గైకొన సమకట్టి యనంతశుభలక్ష
ణాక్షీణజననై కరూప సమున్నతానుకూలగుణంబు లరసి తెచ్చిన సమదశుక
సామ్రాణికంబులం బూన్చిన సుగంధబంధురగంధవాహస్యందనంబునం బొందు
వజచిన విశాలమాలతీకుసుమపీతంబువయిం గూర్చుండి హాళిఁజైకొన
వాహళి వెడలివచ్చునెడ సరోజకర్ణ కోదారభేరిధణంధణనినాదంబుల చిరవిర
హిణీమనోచ్చేదంబుగా మ్రోయ శారికాపటహానిస్వనంబులు జెలంగ సవ
రసాలకేసలయోత్థాదనావలేషనాస్యభృత్కర కాహళీప్రఘోషంబు యువజన
మనశ్శోషంబుగా మొరయ విదళదరవిందస్యందమకరంద బిందుసందోహ
విహారామందతుందిలేందిర వదిజనకై వారంబు లెనంగ బిరుదులై గుండె
భేల్లనం గొండకూక లేకంబుగావ్రేయుచు చకోర కీరశారికా పిక చంచరిక
యూర మానసౌక పారావతాది విహంగంబు లంబరంబునకు గ్రొవ్వుమిరి
రివ్వుననెగిసి సంకేతంబుగా నన్యోన్యముఖప్రముఖ బంధురభుజబంధ నిబంధ
నోల్లంతప్రదీనక్రమంబుల భూభాగంబునకున్ వ్రాలి పొగ్గొను కోడ
వ్రాయంపు జట్టిలపోల్కె సామునెఱుపుచు మహాన్మాదస్వైరగమనంబుల
సేనాసముదయంబున కెచ్చరికంబురికొల్పుచు సేనాముఖంబున నడువ నకల
శకుంతలసంతాన సమేతుండై వసంతుండు సేనానాయకత్వంబు సేయ మెఱుంగు

నెండి యీటెల తెలుగునఁ దభత్తళాయమాన మానితాస్తాకతరుణకిగణం
బుల ధరణిం బురుణింపుచు జండుండు నెల్లదిక్కులం దెల్లదనంబు నివ్వటిల్లఁ
బండువెన్నెల రేవెల్లు వెల్లుచందంబునం గాయ గండుమీరి దండుదరలివచ్చు
నెడనెడవిదాహం బైన నలరు పూదోట లేమావిమోక జప్పరంబుల నిల్పి
సేదదీర లేతపూదేసె పానంబునేయు కతన కన్గవకెంపుమిన్ను లగ్నికణంబు
లుగా గురియ గునుమాసవపాన ఘూర్ణాయమాన లోచనుండు గావున
నితాంత్రోష సమ్మిల్లతాంతరంగుండు విరహులపయిం దన బలంబులం బురి
కొల్పుచు రదనంబులు గీలుచు విశ్వరూపంబు దాల్చిన పగిది జగదెల్లఁ
దన్నయంబుఁ గావింపుచు సరదంబుడిగి యప్పడు.

70

చ. జలజలవిచ్చు సన్ననిరఁజాజాల కుచ్చులదమ్మి పల్లము
త్పలములస క్కెరల్ చికిలిదండలు సంపంగి గిల్కుటందియల్
తలిరులమెత్త లేఁగిసిఁదంటవిరుల్ దగువాగెవచ్చరే
కుల విరిబంతి మోము సిఁగుల్కెడిచిల్క హుమావిహారుడై.

71

కం. సమువాలుగొలిపి విరహుల
సమువాలగఁ జేయ నాడునడుపుచు నల్లం
తట మలిసించుచు మించుచు
దగుకున నొకచోట బొంచి తమి నిగుడంగన్.

72

చ. అలరుతుపాకిలోన దురుసారెడి పుప్పొడిమందు నించి ర
వ్వలబరి దేటిగూ భృంగఁ నన్నెసళాకున సంఘటించి రం
జలు మృగనాభిరంజకముఁ జేసి యశోకలతాంతవహ్ని దా
కొలిపి కుచాంతరంబు గురిఁగూర్చి గుభీమన నేసి యేసియున్.

73

చ. తగఁ జగురాకువింట సరుదారగ తామరతూటినూలు నా
రిగఁ బిగియించి సంకృతాలు రిమ్మలువారఁగఁ జిమ్మరేగి తీ
రుగ మగదేటితెక్కల గఁదుల్గల సన్నపువన్నె వాడిదే
రగ మొగియించు ముద్గరశరాది యమోఘశీలీముఖంబులన్.

74

కం. తగుకున సమరిచి యలయిం
పుటకై పుఖానుపుఖముగ వారలఁ దా

నటు కాకిలు నిటు కాకటు

కటగటమనఁ బింజపింజ ♦ గాడఁగ నేసెన్.

75

చ. వడివడి మారుడేయు గడు ♦ వడిమి క్రొన్న సగోలబంతు లొ
త్తుడురోదఁ జేయుతు మ్మెదల ♦ దొమ్మిచలంతులు నెమ్మిగంతులె
ప్పుడు నుడివోని రాచిలుక ♦ మూఁకల రంతులు గాడ్పులంతు లా
రడి మటుమాయవంతలు వి ♦ రాశముగొల్ప బిరాస నిన్దఱున్.

76

ఆ. వె. మూర్ఖజెంది తెలిసి ♦ యోర్పిలోనదిటంబుఁ

జేర్చి తమకు మేర ♦ దీర్చి వలపు

గూర్చి మరుని మనసు ♦ మార్పు బాబిలి నెగ్గు

బేర్పు మధుపవనుల ♦ గూర్చి యనిరి.

77

సీ. ఘనసుమనోధర్మ ♦ కలనచేఁ బ్రకటించి

కలితవిసారల ♦ క్షణత మించి

మధుసూదనగుణా స్తి ♦ మానక వ ర్తించి

యసమాంబకఖ్యాతి ♦ సలిశయించి

శంబరాహితవృత్తి ♦ సహజంబుగనటించి

యతను సమాఖ్యచే ♦ సందగించి

పరమరహస్యమం ♦ దిరసంస్థితి వహించి

గంధవాహవిమాన ♦ గతులుగాంచి

తే. గీ. సట్టి పౌరుషశాలిపై ♦ సట్టి నీకుఁ

దగవియోగుల గుదిగూర్చు ♦ దలంచు శుంత

వంత నీవంటి జగజ్జేక ♦ వీరుఁ డేడి

బహులతాంతపరిత్రాణ ♦ పంచబాణ.

78

ఉ. అంటిన గందుతూపు బయ ♦ లంటిన గొంకుహయంబు బిగ్గరన్

వెంటునఁ దుంటవిల్లు బెదు ♦ రంటినవిచ్చు బలంబుగల్గి పే

రంటినబంట వంచు నద ♦ రంటినదంటలు దచ్చికంటి ము

క్కంటియు దమ్మిగంటి తెర ♦ గంటి దొరల్ తెరగంటిరంగజా.

79

చ. విరహులనేచ నీకు బరు ♦ వే బరువేబరువేలవేలముల్

దరుమగ మేలుగూడవల ♦ దా వలదావల దారిపాంథులన్

దరిమిన పాపమూర మదనా మదనామదనాధనాధ దు
ర్భరభరణంబు గాంచు దనపై దనపై దనపై క పైనికా.

80

మ. పోలుసొందం దృఢశక్తి యుక్తి విలసద్భాగపముల్ నేత్రస
ష్ట్రులమూర్ధ్వగుణముల్ సుదృఢ సితశస్త్ర శ్రేణికల్ పుష్పకో
మలగంధానిలచిత్రయాసవితతుల్ ♦ మందాక్షవర్మాద్యముల్
దొల్తులం గానుకలంది నన్నునుపు ప్రద్యుమ్నాఖ్య విఖ్యాతృకా.

81

ఉ. చక్కెర లు క్కెరలైదిచి ♦ చక్కగఁ జిక్కనివాలమిఁగడల్
మెక్కగఁజేసి చిక్కడచి ♦ మిక్కిలిమక్కువదక్కి పచ్చడాల్
గొక్కెడి రెక్క లుక్కడరఁ ♦ గ్రక్కన దిక్కులకెక్కియాడ బు
ల్పెక్కెడి పక్కిచిక్కిగవపట్టెడ ♦ కానుక మెచ్చుమనృథా.

82

ఉ. కాముకన్దరి వీవు నిశి కాముకుఁ డాతఁడు సోమహృద్బల
ప్రేమాండ వీవు పుర తరఁ సోమసమాఖ్యుఁ డతఁడు పద్మకం
త్రేమసుతుండ వీవు విసుగీకృతపద్మం డతఁడు నయ్యయో
హామినిబల్లునా దృఢతరాంగునితోడ ననంగ సఖ్యముల్.

83

ఆ. వె. మేనమామ యనుచు ♦ మేళంబు శశితోడ

గూడి నంత మీఁదఁ ♦ గీడువచ్చు

దేశములను “సర్వనాశాయ మాతుల”

యనెడి నుడువు వినవె ♦ మనసిజాత.

84

చ. తళతళవాలు వాలువిరిదండల దండలపొంచిపొంచి ర
వ్వల వలగట్టి గట్టిమదివై మదివై సుకుమారమారకో
మల మలయాలయప్రియతమారుత మారుతయానయాన నీ
గొలగొల లింక నింకననగోలల గోలలనేయ నాయమా.

85

కం. మదనా సమసుమశరముల

నెదనా టననేయ మాన ♦ వేమిర యిది గూ

డదనా శశివదనా నీ

కదనా సవహీరరదన ♦ హరకృతకదనా.

86

మ. కమనీయాదృతశాలిశౌర్యఖిలలోకానందసంధాత్రి శ్రీ
రమగుం బుష్ట్రుడవై సముజ్వలమహారాజ్యాభిషిక్తుండవై

ప్రముదోద్వంశగుణంబుఁ బోవిడిచి దుఃస్వార్థానవోన్మత్తదు
ర్గమచండాలగుణంబు గైకొనుట వేఁడ్కా నీకు సాంఘాంతకా. 87

నీ. జగమెల్ల దానయై ♦ జగడంబుఁ నూపుచుఁ
బాగుకొందు వేచేతులుగలజోదు
ఒకచోట నిల్వక ♦ సకలంబుఁ జెరలాడి
పరులదృష్టికి పట్టుపడని రథము
వేలు సూరులు మొనల్ ♦ నెలయుచుండెడు చిల్క
గములు నిండారు చొక్కంపుదొనలు
ఎపుడుసూచిన గను ♦ లెఱు జేయుచు బండ్లు
గొఱుకుచుండెడి నల్ల ♦ కఱుకుమూఁక
తే. గీ. లేకమయి చుట్టుకొని మారులేక తనిసి
రాయుండై యున్న బలుచేదు ♦ సేయుసామి
తోటి పోరాటనలిసిన ♦ నాటిసిగ్గు
పాటుచాలదె నీకు నీరాటలింగ. 88

చ. పగఁగొనిశంబరుండుదధిపాలుగఁజేసిననాఁడు రుద్రుఁ డే
పుగఁ గనుమంటలం గరుగఁ ♦ బూనిననాఁ డిటువాడిమూలి నేఁ
డగపడి తోర మార పథికావళి పాపశలంబో లేక ని
న్నొగి గనుతల్లి కడ్పుచలఁగో రతికున్నుక తాటిబల్మియో. 89

కం. బలువిరహలపాలిటికే
విలుకాడవొ నీదు నిశితవిశ్లేఖవితతుల
న్యుల గాడవొ “చెడిబ్రతికిన
కలిమి”గదా గెలుపుటాన ♦ కామవిలాసా. 90

నీ. వెడవెడ నీవిల్లు ♦ విరిగి మంటనడంగ
హెచ్చు నీశరములు ♦ విచ్చిపోను
వడి నీదు దళవాయి ♦ యడపుట్టి చరియింప
బడిబడి నీపౌజు ♦ బయలుదెగ్గ
వడిదప్పి నీచేతి ♦ వాలు వాడిదొలంగ
మొనసి నీ యరదంబు ♦ మూలఁబట్ట

గొంకచు నీ తేజి ♦ సంకిలఁ బడియుండ

నీ శైక్యమెప్పుడు నట్టేటఁ గలియ

తే. గీ. మొగ్గబొరకు నీపూన్ని ♦ బుగ్గిగాను
ముగ్గలను నేచు పాతకమున వియోగి
మానవామిత్రీ నీరూపు ♦ మండిపోను
దుండగఁబేల మారశిఖండిపోల.

91

తే. గీ. గాలములఁదీసి నీడాలఁ ♦ గాలజేసి
మేలుతూపుల మాలల ♦ పాలోనర్తు
పంతమునఁ బీల్చి పిప్పిగావించు విల్లు
ధూళిగట్టించు సరదఁబు ♦ దొలఁగుమార.

92

కం. అని చతురుపాయములఁ గ్రొ
న్ననవిలుతుని దూలనాడి ♦ నాళీకకళా
వనకేళీ ఘృణిపాళీ
జనితాళీ మధునివిధుని ♦ చతురతఁబలుకన్.

93

కం. అలరులవిలుకానికి నీ
వలర సహాయంబనగుచు ♦ నయ్యయ్యె నీ వి
ట్లలమి తెరువరులనేచుట
వలరాయనికన్న మంచివాడవె చంద్రా.

94

ఉ. నాటినవేడ్కతోఁ బొడమునాటి నినుంగని నీకుఁగాన్కగా
నూటికి నూలుపోగనుట ♦ నూల్కొనభక్తి సమర్పణంబుగా
మాటికి మ్రొక్కి వేడుకొనుమాట దలంప వలెండనిమ్ము మో
మాటపుత్రోవ మర్వదరమా నెఱమానిసి కెందు నభిజా.

95

కం. సజ్జనితుండనుచు నల్లుని
బుజ్జగముల కబ్బుబోకు ♦ పూర్వమునందున్
ముజ్జగములెల్లఁ దెలిసిన
తజ్జనకుని కథలు వినవె ♦ తరుణశశాంకా.

96

నీ. సరసకళాయాపఁసంపన్నుఁ డనుటకు

పద్మినీప్రియలీలఁ ♦ బరంగియున్న

చల్లనివెల్లు రంఃజిల్లువాడనుటకు
 రాజరత్నముల గఃరంపకున్న
 కువలయానందంబుఁ గూర్చువాఁ డనుటకు
 చక్రానురోధంబు ధ సలుపకున్న
 సన్మార్గవ ర్తనోఃత్సవశాలి యనుటకు
 తారానుపంగంబుఁ ధ దలఁపకున్న

తే. గీ. నిక్కముగ నీకు పట్టిహుళక్కిమాట
 దక్కె గాకేమిఫలము పేరెక్కరాజ
 శబ్ద మెన్నఁగ పుతకోశసామ్య మయ్యె
 కుటిలవర్తన నుతిపాత్ర ధ కుముదమిత్ర.

97

ఉ. ఎల్లజగంబులందు భ్రమియించి కళానిధివంచు రాత్రిమేల్
 చల్లనివాడవంచు సహజాబ్జుడవంచు తమఃప్రశాంతరు
 గ్వల్లరివంచుఁ గల్లరులు ధ పన్నినమాటల మిన్నుముట్టితొ
 హల్లకరాజ కుంగెదు తదర్థము నీమది నెంచిచూడుమా.

98

తే. గీ. దుండగముమీఱు భువనజాతులనువగ్గ
 మూది ధరచక్రవిద్వేషముని లింగ
 ధారినై కృష్ణపక్షవిధారివగు క
 ల్పాదనీస్వర్పదోషాస్తి ధ భేదమిడదె.

99

కం. జీవప్రియుడ వటందురు
 జీవద్వేషంబు నీకు ధ జీవంబగు రా
 జీవారిపధికజన రా
 జీవాభి నవప్రభీత ధ జీవమృగేంద్రా.

100

నీ. కువలయప్రియుడంచుఁ గొనియూడునందు లో
 కువగాక యుండిన ధ ట్లవుదువీవు
 హిమమానలసదాఖ్య ధ నెనఁగు నీమహిమ మా
 నకయున్నదగు నీకుఁ ధ బ్రకటముగను
 సౌమ్యాధికారి వాసనగల్గు నీకు న
 సౌమ్యత్వమూడుట ధ సహజమరయ

గురువిగ్రహస్ఫూర్తి ♦ గొను నీకు గురువియో
గంబుఁ జెక్కుట యచితంబుదలచ

తే. గీ. వలపుమొలపించు నొలపున ♦ బులుపుఁగొలిపి
నిలుపు చెలువునగలిపి వెగ్గలపుటార్తి
జెలుపుగొన మల్పుమెలపని ♦ గెలుపుఁ బొలుపు
వెలుపరించని తేడ రేవెల్లువాడ.

101

ఉ. గోసికిమూలమై యిపుడు ♦ గన్నడితొర భవుండు బండిగాఁ
జేసిననాఁడు గాము గడిఁజేసిననాఁడల హేళిమాయగాఁ
జేసిననాఁడు దేశికుండు ♦ చేసిననాఁ డెడఁబాసి తిట్టు మై
డాసిననాఁడు నీవెచట ♦ దాఁగితివో శశి మచ్చమాయకే.

102

చ. కటకట చంద్ర నీకు విధిఁకట్టడిఁ జేసెఁగదా దినంబు గ్రుం
కుట యుదయంబునొందుట దగ్గుల్కొని నిల్చినచోటఁ గూల్చినం
తట నెఱధర్మహార యది ♦ దస్సనె బ్రహ్మకులఘ్నదోష మె
చ్చటఁగలవాడ నిత్యమును ♦ జావును పుట్టువు గల్గియుండుటల్, 103
నీ. హరియై సత్కథాహరియై తేజోవి

హరియై కుముదప్రహరి యుండ
ఛాయుడై బహుకృతాసాయుడై క్రూరప్ర
మేయుడై ఖలసైంహికేయుఁ డుండ
మానియై మంత్రనిధానియై శాపనం
ధానియై విబుధప్రధాని యుండ
క్రోధియై మదనవిరోధియై భవదుర్ని
రోధియై కృష్ణశిరోధి యుండ

తే. గీ. ప్రిబలబలదర్ప మేవడ ♦ రగడునేర
కకట వికటాతి విరతి కాముకులసకల
వికల మొసరించు లుపాటి ♦ నెరవునాటి
వారు నవ్వరే? నీదారి ♦ వారిజారి.

104

నీ. కన్నతండ్రికిఁ బోటుగల్పించు గురునియి
ల్లాలి సంసారంబు ♦ గాఢుఁజేసి

తనయునిదెస విరోధంబు లెంతయుఁ బన్ని
 తోటియల్లుని తలఁ ♦ ద్రొక్కినిలిచి
 చెల్లెలి యింటిమే ♦ తేవులారఁగఁద్రోచి
 వలనొప్ప మఱుదిపై ♦ వాడుగట్టి
 వది నెక్కుఱ్ఱనిబాగు ♦ వంటకదృష్టించి
 మిత్రునిగడిగాము ♦ మ్రొంగఁజేసి

తే. గీ. తొర తనవారలనుట నీయందులేదు

గదర మావంటి పధికుల ♦ మది చికాకుఁ

జేయు టిదియెంత వింత నీ ♦ సేతలందు

గురుకళంకాభినుతిపాత్ర ♦ కుముదమిత్ర.

105

చ. నిలుకడమాలె దొర విను ♦ నీబ్రీతుకెల్లను బైలుగాను నీ

నిలు వటు నీరుగాను నిను ♦ నెక్కొని మెక్కిలి గాముమ్రొంగ నీ

బలి మిఁకఁ గ్రుంగిపోను నిను ♦ బట్టి యొడల్ పదియాఱులెక్క వ్ర

క్కలు విడఁజేయ నీవని పగల్ గడుసన్నగిలన్ నిశాధిపా.

106

కం. అని చందమామ గుండగ

నని జందనశైలవనఘనామోదంబుల్

గొన జిందు మందపవనుని

గొనజిందగ నిండఁజేయఁ ♦ గొనిరి కండకన్.

107

కం. పంచశర విధులగలసి వ్ర

పంచంబున కెల్ల బ్రాణపద మగుచు మమున్

వంచించి కొంచెపఱచుట

మంచిది యోమదవిహార ♦ మలయసమిర.

108

తే. గీ. కమ్మకస్తూరి కేదంగి ♦ కలువచలువ

పుష్పాడులు నొప్పుటనఱుల ♦ నుప్పతిల్లు

కప్పురపుమెప్పు వలపులఁ ♦ గాన్కఁగూర్తుఁ

గురుణజేకోర మలయమందెదిరవిహార.

109

కం. జీవన్వహూపుండపు రా

జీవారిని గలిపిమెలఁగఁ ♦ జెల్లునె సమయా

భావుడవు సమయకారణ

భావుని భావజనిగూడఁ ♦ బడుదురె పవనా.

110

సీ. సారమింకెడి గంధసారంబెఱుగు నీ

స్వర్భతాపం బాట ♦ శైత్య మూట

సపరాగసుమగుచ్ఛసంతతు లెఱుగు నీ

మసలుట రయమూట ♦ మందమూట

తగుమహాభూతార్థతత్త్వజ్ఞుడెఱుగు నీ

వసగంధివూట గంధాప్తి వూట

సన్మార్గచరణుససముదయ మెఱుగు నీ

జాడసౌఖ్యదమూట ♦ శ్రమదమూట

సే. గీ. పాపకలియక నిను జగత్ప్రాణుడంద్రు

గాకలోకులు నీతత్త్వ ♦ కథనమెఱిగి

స్థితివారు ప్రభంజనం ♦ డనరె జగతి

నట్టిలసంచార చంచలగుణసమీర.

111

ఉ. అహితప్రసవ వహ్నికి సహాయమనై సకలంబు నొక్కమా

టూహలగోండువయ్య సలుఁడల్పతనోందిన మ్రింగెదార నీ

సాహస మేమిచ్చెప్పగు ♦ చందనశైలవిహార గంధవా

హాహిత మిత్రవంచనుఁ డహా విరహార్తుల నాదరించునే.

112

మ. ఖలమీనధ్వజసంగతిం భునసభంగప్రక్రియాధుర్యచ

ర్యల శుక్రప్రియమిత్రభావముల వక్రకూరగంధానిల

ప్రణయోద్యాసిన హృదు హృద పథకప్రాణవ్యధప్రాప్తికిన్

మలయప్రక్రమమందకృత్యములు ధర్మబాంసె దాక్షిణ్యమే?

113

మ. కడిమిన్ లోకములెల్ల నొక్కపొరిమింగిన్ సీవె కాణాచివై

గడిపేరంగలవాడ సంచు మనిలోగర్వింప కోరొచ్చి ని

స్థితిగామింప సహస్రవక్త్రమహిమం ♦ గన్వట్టియన్నాడు పై

యదరసరాకు మసంతముగ్ని నిను నాహరించు గంధానిలా.

114

కం. తొడరి పసింపం బెల్లను

గడగడలాడింతు ననుచు ♦ గర్వింపకు మె

- క్కుడుగల్గిన వడిగల్గిన
సుడిగల్గినవాడ వగుటఁ ♦ జూడమె పవనా. 115
- తే. గీ. అడవిపడె దేల జగమెల్లఁ ♦ దుడిచిపెట్ట
కోరిపుట్టించె నినుఁ దలఁగొట్టమారి
బ్రహ్మ ననవలె గాక నీ ♦ బ్రతుకు ధూళి
పాలుగా నింత చలపడె ♦ చేర పవన. 116
- తే. గీ. చాలుచాలుర నీసౌరు ♦ నన్నమాను
నాలి భూతంబనై తుది ♦ గాఢజేయు
గాలిపీడవనంగ నిన్లాదె గంధ
వాహ నిను నెంతదూకిన ♦ వంతుగలదె. 117
- వ. అని సేనానాయకసహితంబుగా మదనబలంబుల నుద్దేశించి. 118
- తే. గీ. మాట మంచితనంబెల్లఁ ♦ దూటుపటిచి
మేటి తలవంపుపాటునఁ ♦ గోటులేక
చూడెదేమేమొ మారుని ♦ ఘోటి నీదు
నోటిగోటాప నెన్నఁడు ♦ గూటఁబడునొ. 119
- కం. కోకిలమా యిక మాణో
నేకగ్రీవముగఁగూడి ♦ యిప్పు డింతటిలో
నేకగళగ్రాహితసం
బేకొన పలుగాకు లింట ♦ బెంచినొ నిన్నుకొ. 120
- ♦ సంగంధి వృత్తము ♦—
కోకమామమేచఁ దల్పు ♦ కోకమానవేమి పు
రాకు శారికా సరే చిఁరాకుఁజూపరాకు మా
టీకమానవేమి శాపఁటీకమా చకోరికా
నీకమా విరాళిసెంద ♦ నీక మానవేకమా. 121
- తే. గీ. కమ్మపూదేనె దుటగాముఁగవిసి డిల్ల
పడఁగ నై పనిపాట రంఁతిడియె దింత
వెగటుగావింప నీకెంత ♦ యెగసిపాటె
తేటి నీ ద్రిమ్మరితనంబు ♦ దేటపడియె. 122

చ. అధికనిషేధయుజ్యధుసమాహ్వయ పక్షిబలంబు గూర్చి యి
 మ్మధుబలజీవనాంతకకుఁమారశిరోమణి యైన కూర్మము
 స్మధుసకు బంధుకృత్యముల ♦ మన్నన జుట్టమనై తిహా బళా
 యధికవిరోధులైన హితుఁతాదురు కార్యపరానుకూలతన్. 123

ఉ. సంతతిమాలి పాంథజనఁసంతతిపై నలుసంత వేమితో
 సంతసమండఁ జేయ నదె ♦ సంతతజాతివిరోధమొంది నై
 సంతకుఁజాతికేళి కిడి ♦ సంతపనంబొనరింప నీవు మా
 సంతజరింపరాకుమి వఁసంత దెసంతమసాంతకారితో. 124

వ. అని యనేకప్రకారంబులం దమ మనోవికారంబులకొలంది
 కందర్పసుందరేంద్రమందానిల మధుమధుకరాధిబలంబులం జలంబునందిట్టి
 గుట్టుపడఁ రెట్టింపుచు. 125

సీ. ఘనకల్పనారంభ ♦ ఘనతనేనించెద
 పరమహంసలన్లుఁ ♦ బ్రస్తుతించి
 గమగమవలచు సాంకవగంధసారాది
 కమునఁ బూజింతు శుశుద్ధిజేంద్రు
 లకు విమలార్జునాంశుకత్తస్తిఁ జేసెద
 సరసభస్మిని గురుచక్రములకు
 కనకాభిషేకంబుఁ ♦ గావింతు నెప్పుడు
 సరసాళిలకు మది ♦ సంగ్రహమున

శే. గీ. లనదనంతవిలాసకల్పనమరుత్తు—
 మారసుకుమారులకును వేమాఱుగూర్తు
 మద్వియోగార్థినంవర్త ♦ మహాదుస్సద్ర
 వము తరించుటకెందు భావంబునందు. 126

వ. అని పెక్కుభంగుల నుపాలంభగర్భంబుగాఁ బలికి విధివశంబున
 మెలుకువపడి యొకకొలఁదినిలుకడల నెలకొనియుండి రంత బులుకలులుక
 కలికించితంబు మొలకజలుకలకలికిమిన్నఁ దిలకించిన వన్నెకాని చిన్నె
 తెన్నుచు నిట్లనియె. 127

సీ. అలరుటామనిచెల్మి ♦ గలవాని గలవాని

గలవానినుతువన్నె ♦ గలుగువాడు

తగులీల మదనసుంధరమైన దరమైన

ధరమైన నగించు కంధరమువాడు

పటుతరద్యుతి లగింపంగ డంబువగడంబు

వగడంబుగలమోవి ♦ నెగడువాడు

మదిబుట్టు వెదిరిమొగ్గదలింపు గదలింపు

గదలింపుగై దంపి ♦ లొదవువాడు

తే. గీ. తళుకుఁజెక్కులవాడు మేల్గులుకువాడు

మొలకనవ్వుల సిరివన్నె ♦ జిలుకువాడు

దనివిదీరెడి నిండుజువ్వసమువాడు

మహిమగలవాడె యీవిప్రసంసన్నభండు.

128

† అ. వె. వీని చక్కదనము ♦ విదళించుపూమొగ్గ

జోడుకాని వాని ♦ జోడుకాని

వీనిముద్దవలుకు ♦ వినిపోల్కెనగునల్కి

తేనెజాలు పూలతేనెజాలు.

129

ఉ. ముమ్మరమైనయీడు తమిఁముట్టంగ వీనిమోలుగుమోవిపై

గ్రమ్మడిపానకంబు చనిగై కొనలేని మిఠారి ముద్దరా

ల్లొమ్మలు మానుభొమ్మలనఁ ♦ గూడదె నే నిక వీనితోడ నా

సమ్మతఁ గూడియున్న తొలిజన్మఫలం బిదిగాదె చూడంగన్.

130

† తే. గీ. వీని యమ్మడిముద్దలఁ ♦ బూని గట్టి

గుబ్బిపోటులఁ గనిదీఱ ♦ గ్రుచ్చి గొంగ

లించి దొంతరరతులచే ♦ మించుదాని

కీహపరంబులనుఖ మెల్ల ♦ నిపుడెకలుగు.

131

† వ. అదియనుంగాక

† మ. దయరంజిల్ల మెలంగి ధర్మహృదయాఞ్ఘ్రప్రాణదేహదుల

132

న్నియు భక్తిం గురునాథహృత్ప్రియముగా ♦ నేమించి తానెంతయున్

దయితాయ త్తముగాఁగ నుండవలె విద్యత్నేర్చువా రంచు ని
ర్ణయశాస్త్రాదులు వల్క-వింటి మిఁక నెఱ్ఱుం డేనుగావించునో. 133

కం. గురువరఁ వరదక్షిణ హృ
త్పరిరంభణలీలకుచఃఫలసుమకోసం
భరణమొసఁగి నేవించెద

గురుతరమగు నాదు భాగ్యగుణ మెట్లుండెన్. 134

చ. అలరసమ స్తలక్షణము ♦ లాత్మనెఱింగి తదర్శనలక్ష్యముల్
జెలియనివిద్య నిష్ఫలము ♦ తెల్లముగాఁజె రహస్యభావముల్
గలమదనాగమాంతపరికల్పమహామహిమాతీసౌఖ్యముల్
జెలిసెద వీనిఁగొల్చి తగఁజే జగదేక గురుత్వసత్త్వమున్. 135

వ. అనియూహింపుచు మోహాశయంబున— 136

సీ. విరిసాన్పుపై వ్రాలి ♦ పొరలు లేచు వడంకు
నలుగడ లఱ్ఱెల్లి ♦ కలియఁజూచు

పిలువకవల్కు మేనులికి పానుపుడిగు
తలయూచుఁ గనుమూయుఁ ♦ గళవలించు

తనలోనఁ దానవృత్తి ♦ కేనుక దైవముదిట్టు
నలయిఁగొని యున్న ♦ రనుచుమూల్గుఁ

బలువరించు వివేక ♦ మెలమిడించు కరంబు

లప్పించుచు బయలలముకొనుచు

తే. గీ. మోహమునమించు పులకించు ♦ మోమువంచుఁ

జెలివివది నెంచు వగమించు ♦ తెగువఁగాంచు

నెమరగమకంచు సూరకే ♦ బెదరుఁగొంచు

మదనవేదన కోర్వ సమా యటంచు. 137

వ. అని వెండియు. 138

ఉ. ముచ్చటదీర్చు నెచ్చెలులు ♦ ముచ్చట కిచ్చటలేరు పచ్చవి
తెచ్చులకాఁడు మచ్చలిడి ♦ మిన్నక నన్ని పుణ్ణిఁటి జేసిమే
లచ్చపుఁగుంటి జంకిమొసఁలుటఁగ నొంటగు తుంటవింట బ
ల్లుచ్చుల పూవుటమ్ము తదగుచ్చె సహా విధి నేమిసేయుదున్. 139

- చ. గమగమలాడు కప్పురము ♦ గ్రమ్మినపుప్పొడి దొమ్మిగుమ్మిలో
దుమికెడ లేక నొక్కపారి ♦ తోరపువెన్నెల చిచ్చుచొచ్చెనక
దమి నటుగాక కుత్తుకను ♦ దట్టపుకొవ్విరిదండఁ జుట్టి పై
గమిచెడ మావికెంజిగురు ♦ కైదువ తొమ్మునగ్రమ్మి చిమ్మెదక. 140
- చ. వల పదినిల్పలేను తమిఁవాసియు దైవమెఱుంగు నిల్లు నేఁ
దలఁచిన తాళలేను మదిఁ ♦ దల్పకయుండిన నిల్వఁజాల నీ
చెలువుని వేడుకొన్న దయఁసేయునొ సేయక పాయఁద్రోచునో
చులకదనంబుగాఁ దలఁపుఁజూచునొ నామది తల్లడిల్లెడుక. 141
- మ అని చింతింపుచు నద్ధరారమణ కన్యారత్న మాతృభిలా
షనిరూఢత్వము దేటగాఁదెలియ నిచ్చుకబల్కి భావంబు నా
తనినంధానముఁ గోరుచుండఁ నటనంఠం బిల్లుణుండంతయుక
వనితానందరసైకభావ మను నావం బాఁటె దుఃఖాబ్ధియుక. 142
- కం. తనమదికోరికఁ దీర్చగ
ననువగు నీ యబలహృదయ ♦ మని సంశోషం
బున భావికార్యగలసూ
చనవై ఖరిఁ దెల్పినట్లు ♦ నమ్మతినుండక. 143
- కం. కాశ్మీరసితాభ్రమిళ
ద్రశ్మిభకాజఃప్రసాదఁతరకీర్తిలస
ద్రశ్మిప్రబంధజ్ఞాం
తాశ్మిధరాగైక్రిక జయరఁమాభరణ గుణా. 144
- శా. తామ్రశృణుకరాళవక్త్ర కుహరఁధావ్నికోర్మికక్రోధ దృ
గ్ధామ్రాక్షప్రముఖక్షపాచరదళఁద్వోద్ధండపాండిత్య న
తామ్రాబ్రంభత శుక్తివకాక్షకసితఁచ్ఛత్రాయ మానోద్యతః
క్రమాత్మీయ గుణాలవాలవలయా ♦ కల్యాణదీప్తిలయా. 145

—: పసంతతిలకం :—

సౌజన్యలోకశరణా శరణాగతేంద్రా
భూజామనోహర శుభోదయభోగసాంద్రా

తేజః కళావనుమతీ సుమతీవితంద్రా

రాజాధిరాణ్యఘవ ♦ రాఘవరామచంద్రా.

146

—: గద్య :-

శ్రీరామచంద్రగురుకరుణాకటాక్షవీక్షణసంలభ్య సకలసంపూర్ణ సరస
శృంగారసథారాధరమాధురీఘగీతాలంకారితాంధ్రగీర్వాణకవితా
విలాసవిచిత్రవిలసి తావస్తంబనూత్ర భారద్వాజపవిత్ర చెళ్ళపిళ్ళ
కులసుధార్ణవ రాకానిశాకరయశోధురంధర ధరామరప్రవర్య
రామయనామూర్యపౌత్ర కామకవిసుపుత్ర సకలవిద్వజ్జన
విధేయ సరసయనామధేయప్రణీతం బైన యామినీ
పూర్ణ తిలకావిలాసం బను శృంగారమహా
ప్రబంధంబునందు చతుర్థాశ్వాసము
సంపూర్ణము.

యామినీపూర్ణతిలకావిలాసము

పంచమాశ్వాసము.

కం. శ్రీమద్భక్తజనప్రియ

కామితమందార పరమకారుణ్యరస
ద్దామ గుణదామ పానన
ధామానిధికులార్చిస్తోమ ధనరథరామా.

వ. దేవా యవధరింపు మనంతరంబ.

2

తే. గీ. అంబుల దిటమూని హృదయాకాండ
మొనసిచూచిన భామ నెమ్మొమ్మ దలంచి
పూర్వశైలాంతరాళసంపూర్ణచంద్ర
గణనగా నెంచె బిల్వణకవివరుండు.

3

నీ వరచంద్రబింబమో వరస్ఫుల్లపద్మమో
నిర్దంపుటద్గమో ముగ్ధమొగ్గమొ
సరసీరుహంబులో చారుమీసంబులో
వెడవిల్లుతూపులో వీక్షణములో
సమదచక్రంబులో సుమగుళింబులో
కనకకుంభంబులో స్తనభరములో
ఘనతటద్రోణియో గాటంపుచుక్కయో
బంగారుతీగయో భ్రమరకచయో

తే. గీ. యకార గుటినిల్పతర మానె ♦ యరసిచూడ
వరుస సుర సిద్ధ సాధ్య కేంపురుష యక్ష
గరుడ విద్యాధిరోగ ♦ సర పురంద
రారి గంధర్వ కిన్నర ♦ చారణులకు. 4

చ. ఇది వదనంబుగాదు మృగఃప్రీతకళానిధిమండలంబు చ
క్కందనపు గుబ్బుచన్ను లివి ♦ గా వమృతోజ్జ్వలహేమకుంభముల్
మృమేకచపాలిగా దిది హరిప్రియపు త్రిభునాశ్రుశాలయా
యిది కనుదోయికాదు మది ♦ నెంచగ శృంఖళ లెంతవారికి. 5

చ. ఘనతిమిరంపుగుంపు శశిఖండముకార్ముకమేచకాబ్జ కో
కనదవలాశశంఖలతికా తపనీయ ఘటాభ్రసైకతా
వని కదళీసుకాహళిక ♦ వారిజయుగ్మముగూర్ప సర్వ మీ
ఘనకన్యై విలాసముల ♦ గన్వటచెక్ భవదగ్ధ మన్మథుక్. 6

తే. గీ. దండితనమున మదనాహితండు
సంతతము మధ్యవేది మధ్యాంతరాత్మ
వీరిపై నిల్చి నాభికాబలము ననుగ
మించు రోమాళి ఘణినియాడించు నార. 7

చ. ఉరుముఖసంపదల్ గలిగియుండిన జంద్రుఁ డటండుఁ గాక దృ
గ్భరముల గోష్ఠిగల్గినను ♦ గల్పలొకానొక మూలనుండ నీ
సరసవచోవిజృంభణ లెసంగిన కిన్నరపాటు దూరమై
వటలిననేమి నెన్నడుము ♦ వార్తవిన గయిమోడ్చు మింటికి. 8

సీ. కలకంఠనాదంబు ♦ కలకంఠనాదంబు

జల్లవంబుల భేదఃపల్లవములు

వరపయోధరములు ♦ వరపయోధరములు

తారకంబులు దివ్యతారకములు

సుమనోవికాసంబు ♦ సుమనోవికాసంబు

భ్రమరకంబులు మదభ్రమరకములు

నవసువర్ణస్ఫూర్తి ♦ నవసువర్ణస్ఫూర్తి

మధ్యసీమ వివాద ♦ మధ్యసీమ

తే. గీ. సమ్ముఖం బబ్బమండల ♦ సమ్ముఖంబు
మృదుకరంబులు బిసలతా ♦ మృదుకరములు
దంతరుచు లబ్బరాగ హృదంతరుచులు
హారమణి ముద్దువలరాజు ♦ హారమణిర.

9

సీ. అలరువాతెరబోలు ♦ టరిదియె నెమ్మొము
పరిపూర్ణ రాజబింబమును బోలు
సలనెమ్మొగముఁ బోలు ♦ టరిదియె వేసలి
తమివన్నెఁ జిల్కుట♦ద్దమును బోలు
సలవేసలియుఁ బోలు ♦ టరిదియె మైతావి
రహిమించు నునుగప్పురాలఁ బోలు
సలతావియును బోలు ♦ టరిదియె చనుదోయి
రమణసువర్ణచక్రములఁ బోలు

తే. గీ. అలరుచనుదోయిఁ బోలుటె ♦ యరిదివీను
తలమిఁ దులకింప శ్రీఘంబులను బోలు
నబలవీనులఁబోలుటె ♦ యరిదిపిఱుఁదు
లమర నిమ్మహి నవవిలాసముల బోలు.

10

సీ. భామినీమణి మధ్యనీమ సుఖం బొను
ధామంబు కళ్యాణతను జెలంగు
ససబోడి నునుగొప్పు ♦ ఘనతయై కనువట్టు
హిమధామముఖి కంఠ ♦ మెన్నఁ దరమె
తరళాక్షి జఘన విస్తారంబు సహ్యంబు
సుందరి పెందొడల్ ♦ శుభకరములు
తరుణియానంబు శతానంతవినయంబు
సరసాళి సఖములు ♦ సత్ప్రియములు

తే. గీ. పడఁతి పాలిండ్లు జీవనోపాధి సంప
దలు గణింపంగ భాగ్యనిధాన యైన
దీని కనుసన్న మెలఁగిన ♦ వానిభోగ
భాగ్యములకన్నఁ గలదె సాభాగ్య మెన్న.

11

సీ. నరదంబు వేణికి ♦ శాంతభావమునొందె

దరహాసమడరి వెంటనెమటలై

మఱికంతమెదిరింప ♦ నెఱిగినమం బయ్యె

పిఱుదాదినంటపై ♦ దరలఁ దిప్పె

నుచుబల్కు కలఁగించి ♦ మొనమాన్చె నంతట

జంఘలు ముఖభంగ ♦ సరణిసొంచె

పెందొడసిరి తక్కు ♦ వందక సవరించె

గరములు వెనుక ముం ♦ డెఱుంగజేసె

శే. గీ. తను రుచిస్ఫూర్తి సానుబంధత యొనర్చె

గతివిసరిమించె నంతరంగములుగల్గ

నవరసప్రాప్తి యొనఁగూర్చి నాఁడు నాటి

కలరు చన్ద్రు లీకొమ్మ ♦ కలరుసుమ్మ.

12

చ. శైలిసగుడాలు వెన్నెలలదిద్దు గడల్ నడతెంచ నంచొ

స్కెలు నెలవెట్టి పల్కుబడి ♦ కిన్నెర కిన్నెరమేళగింపు మై

వలపులు కప్పురంపునెఱవాదులు తల్కులు పై డిసంప్రతుల్

గొలుకుమిటారి నున్మెఱుంగు ♦ కూఁకటి చీకటి వంగడం బగున్.

13

చ. కలికి మెఱుంగుతావి సిరిగంధము గందుము ముద్దుమోవి తే

టలఁజిగి కెంపుపెంపు పగడంబుల డంబు లడంచు పల్కొనల్

మొలకమెఱుంగు మల్లెవిరిమొగ్గల మొగ్గలరించు గబ్బిగు

బ్బులపసమించు పూవెలుతుబంతులనం దులకింపనౌ భళి.

14

మ. తరుణీయానముగాంచి భీతినిడు వేదండంబు దండంబువి

స్ఫురదంఘ్రిప్రభజూచి చెందె గదళీసూనంబు సూనంబు బం

భరవేణీమణికంఠమాధురికిడు ♦ బైకంబు పైకంబు ను

సిరతక బ్రేమయొసంగు మోమునకు రాజీవంబు జీవంబుగన్.

15

చ. మదభసలాళివంటి కచమా మృదురంభలవంటి యూరులా

మదనదరంబువంటి గళమా ముకురంబులవంటి చెక్కులా

కదలని మించువంటి తళ్ళుకా విరిబంతులవంటి చన్నులా

మదనతిజవ్వునం బమృతమాధురి జేయదె యెంతవారికిన్.

16

చ. పలుకులతేటలా వలపుభావములా రసగుంభనంబులా
మెలకువజూపులా రతులమేళములా యెలముద్దనవ్వులా
మొలకమొలుంగులా చెలులముచ్చటలా మఱిగల్గునేదెయ్యే
నెలసినజాణ యీచెలువ ♦ నేలిన ముజ్జగమేల యేలగఁగ.

17

కం. కనకనగంబులు కుచములు

గనకనగంబగుచు మోము ♦ గనకంబగు నీ

ఘనకంబుకంటి చూపుల

మొన కందినవాడు మరుని ♦ మొనకందడుగా.

18

చ. ఘనకరినాయత స్తనవిఘట్టనకోర్వక నల్లెనో హృదిం
దనవిరహాగ్నిలోఁ బడెనో ♦ తారతరద్యుతివార్ధిమున్నెనో
చనిచనియావనోపవనసాహసదృశ్చరమారచోరనా

ఘని వశమాయనో మనసు ♦ తొయ్యలిపైజని రాకయుండెడిన్.

19

వ అని యనేకభంగులనయ్యంగనాభువనమోహనాంగశృంగారరేఖా
విలాసంబు లభివర్ణించుచున్న బిల్వణానల్పమోహాభీప్రాయసూచిత ప్రచుర
తరచతురవచనరచనాసుధారసధారాప్రబోధితాంతరంగియై వెండియు పండిత
ప్రముఖముఖచంద్రమండలావలోకనంబు గావించి యయ్యజ్జనుజ్జాత లజ్జా
భరంబుగుజ్జకాన నొజ్జవజ్జంజేరి లఘుచిత్తంబునం బూతుగోరినం జిత్తగించునో
లేక యొత్తిగించునో ప్రస్తుతంబీయ్యుత్తముని చిత్తంబుతెఱం గెత్తెఱంగున
నెఱుంగనగు నని మనంబునందలంచి యచ్చంచలాక్షీవతంసంబు మఱియును.

20

చ. తెర యొకయోరఁదీసి తరితీపుల చూపుల వానిమోము ని

బ్బరముగఁ జూచి సిగ్గిలుచు ♦ బాన్సునవ్రాలి మరుండుపూదొనల్

తెఱపిగముల్కులేర్చి వడిదింపక నింపుచునుండె జీవనం

బరసిభరింపు మీపు చతురానన నన్గృహజూచి నేడనన్.

21

వ. ఇట్లు నర్మగర్భంబుగాఁ బలికిన మెఱుఁకువకుం దిలకంబుగా
పూర తిలకంబుతోడం గవీంద్రుం డిట్లనియె.

22

మ. కనదిందీవరనేత్ర నీనిశితదృఙ్గాభిప్రసాతాంకిత

ప్రణదివ్యాపదమగుచు నెంచెద భవద్వక్షోజకాశ్మీరచం

ఁ బధరజఃస్యశ్రీసుధాసారపా
బిడన్ ద్వితయశూన్యంబై న తే దన్యమున్. 23

సరాధర మధురసుధా
సరాలాపములఁ బ్రేమ ధ మన్నింపఁగదే
సరాజిత నవకుందను
సరాజిత దంతకాంతి ధ మహిమఁజెలంగన్. 24

రణీకృతాదరస్మిత
రణీ వరణీయచిత్త ధ భవవనధరణీ
రణీ సుఖిరణీ వర
రణీ యధరామృతంబు ధ దయసీయఁ గదే. 25

మాటల మరుఁ డొగిజిగి
మాటలరించి పొంచె ధ బిగికొఁగిట దే
గఁజేరిచి వగఁగూరిచి
గఁదీరిచి మనుపవేల ధ తగునటె బాలా. 26

నవే నెనరునవేగను
నవే ననవిలుతుబారి ధ గొన బెనగొనవే
నవే నినువేడెద నెద
సవేడ్కను మనుపవేల ధ నవ్వేందుముఖి. 27

తయు దయఁజూడక నను
తలవంతలను జివుకఁ ధ జేయుట దగునే
నంతి విరిబంతి మరు
నంతి మురిపెములదొంతి ధ తరుణి సుదంతి. 28

లిక్కిర కేకి కోకిల
లులవె లలమె మోసములకు ధ నులికితి నహహ
లిక్కి మురిగులిక్కి మరు
లిక్కి వలపేటి పుట్టిములకాయెఁ గదే. 29
మా నెమ్మది కోరిక
మా యిమ్మాటలందు ధ లిమ్మాటలు గై

- కొమ్మా యిడెరమ్మా మది
ముమ్మాటికి నమ్ముకొమ్మ ♦ ముస్సలగుమ్మా. 30
- కం. లేమా మననెన రిచవది
లేమా లేమావిదూపులే మారునివె
లే మాటలేల నీనది
లేమా నీమాటలిందు ♦ లేమావికదే. 31
- ఆ. వె. కొమ్మ నన్ను లేలు ♦ కొమ్మ చెక్కిలిముద్దు
గుమ్మనీవె ముద్దుగుమ్మ నీవె
జాలమేల తాళజాల మేలగు మారు
వాలుగంటి కోర్వ ♦ వాలుగంటి. 32
- తే. గీ. ఒద్దికలుజార తమిదీర ♦ బుద్దిదేర
ముద్దులింపార మారుని ♦ సుద్దులూర
ముద్దియలుబన్ను నీయద ♦ నద్దనన్ను
పొద్దుజరుపకు మిడ జాల ♦ ముద్దరాల. 33
- చ. కలకలనవ్వుచున్ దళుకు ♦ గన్నడ చక్కెరకావిమోవిపై
పలుమొననొక్కుచున్ జిలి ♦ బంగరునెమ్మెయి గౌగలింపుచున్
కులుకుబిసాళి గబ్బిచనుగుబ్బలపై నునుగోటిపోటు ల
గ్గలముగనిల్పి సారెతి ♦ కాంతునికేళి సుఖించు తెన్నుతో. 34
- ఉ. సారెకు ముద్దుమోవి మనసారగ మేరగ బంటనూదితే
సారములూరు చక్కెరల ♦ సాటికమాటికి గౌగిలించితే
చేరికమీటు కేళికల ♦ చిన్నెలవన్నెల దారించితే
కోరికదీట నిన్రతుల ♦ గూడక నేడిక మాననేర్తునే. 35
- సీ. వలకాకదీట కొంగిలినింపకున్న ర
వ్వలకాక దీటదో ♦ కలువకంటి
తెరగుబాటునదీసి ♦ చొరకున్నమారుడే
తెరవుపాటించునో ♦ తెరవమిన్న
కులుకుగుబ్బలతోమ్మ ♦ గుదియింపకున్న నో
కులుకుగుబ్బలరునో ♦ తలిరుణ్ణిడి

తథ్కుఁజెక్కులముద్దు ♦ తమిదీఁకఁన్నఁ గొ

తథ్కుఁ జెక్కులమునో ♦ జలజగంధి

తే గీ. మేల నన్నేలవేల యీ వేళజాల

జాలిపాలైతి నిఁకఁ జలమేల తాళ

జాల లీలావిశాల కఁపొలఘాల

భాలితమృగమదపు జంబాలబాల.

36

చ. అసే విని సంతసించి వనజాయతలోచన బిల్వణుండు దా

సను వరియించుటంత సుదిఁనంబిది నాజననంబు జవ్వనం

బనుపమమైన చక్కఁదనఁమారయ సార్థకమయ్యె నంచుఁ జ

య్యనఁ దనశయ్యడిగి దరఁహాసముమోమున నివ్వటిల్లఁగన్.

37

చ. తెరమఱలించి సిగ్గుననుఁదేరెడి మోహపుటోరచూపులన్

మురిపెముమీఱ గుబ్బపుటఁముబ్బినచన్దవమీటి పైఁటపై

పొర సవరింపుచున్ బ్రియుని ♦ పూవులసానుపుచెంత నంత బి

త్తరి పగడంపుసొంపలరు ♦ స్తంభపుఁ జాటున నిల్చి యుండినన్.

38

తే. గీ. తలఁచి మదిలోన వెలలేని ♦ వలపుకలిమి

వలన నెపు డెప్పుడనుచు బల్ ♦ బులుపుగలుగు

కతనఁ గవిరాజు ప్రాణముల్ ♦ గలియఁజేరె

నను కనికరము మెఱయ నిట్లనియె దమిని.

39

ఉ. స్తంభపుఁజాటు మన్మథుని ♦ ధాటికినాటానె మద్విలాసదో

స్తంభసమాశ్రితస్థితి నుదారత నిల్వినఁగాక దుస్తరీ

స్తంభసమాఖ్య నెన్నఁదగు ♦ సాత్త్వికభావము మోహనైక సం

రంభనిగుంభనంబునఁ గఁరంబొసరించె మరుండు మానినీ.

40

కం. పగడంపు నీదుమోవికి

బగడం బొసరింప దాని ♦ పజ్జనొదిగె దా

జగడంబుగల దటంచును

జగడం బొసరించువారి ♦ జతనుండు రఠే.

41

ఉ. వాగురులయ్యెనే మరుని ♦ వార్తలు మోహ మిదేమొ చూడఁగా

సాగరమయ్యెనే వలపుఁజాడ లివేమొతలంప రేఁబగల్

- జాగరమయ్యనే మధురఃసంబులు వాచవిచూడఁ జేదుబా
టోగిరమయ్యనే యిఁక నెఁటోకదె నీవిటు జాగుచేసినన్. 42
- చ. మరుఁడరుదార నిర్వర సఃమఁబుగ నేయఁగఁ నొచ్చదేల సుం
దరి మనపాలిదై వ మిదె ధారసిలించె నిఁకంతకన్న లే
దరయఁగ మేలిదే సమయఃమా సని కేలుచాచి మెల్లనే
మురీపెపు మాటలాడుచును ధ ముద్దులగుమ్మ కరాజ్జమంటుచున్. 43
- చ. చిటివిరిబంతి గుబ్బసిరిఁచేరిక కానుకలంది దాని కే
ల్చిటికెనఁబట్టి పాన్పుపయిఁ ధ జేర్చిన సిగ్గిలి నెమ్మొగంబు వం
చుట లొకవింతఁజేసె బలుఃసోయగ మేమనవచ్చు తొల్ల నొ
క్కటఁ గవిచిత్తవృత్తి కవిఃకాంతునిమాయయొ కాంతమాయయో. 44
- తే. గీ. అదనిది యటంచు మదవతి ధ నెదనుబాదలి
కదియఁ గుదియించి కౌఁగిట ధ నదముఁబొదవె
మదనుఁ డిరువురమది గుఱి ధ వదలకుండ
నాటనేసిన భావంబు ధ తేటపడఁగ. 45
- మ. సుఖనాళంబుల మున్నెనోతనువు తాఁశోధించు దంభంబునన్
సఖకర్ణాంతరగాహమొందెనొ వచఁసన్సంసిద్ధి కై బంధురో
న్ముఖ సంశ్లేషవిషచ్చనోయుతగతిన్ ధ మోదించెనో చిత్రమీ
యఖలానందరసాబ్ధి నై క్యముఁగనెన్ ధ హ మాటలిం కేళికెన్. 46
- చ. కరమరసోఁకఁ బోఁకముడి ధ గ్రక్కునవీడెఁ దనంతచేకొనన్
గుఱిమదినిల్పినంత బిగిఁగుబ్బలకంచెల దంటమీటె డ
గ్గఱిలుచు ముద్దుమోముసిరి ధ గాంచిన తొల్లటి సిగ్గుదొంతరల్
పరఁగె మిటారికన్దొనల ధ భావహితక్రియ లేర్పరింపుచున్. 47
- చ. కలరవభూషణప్రకరఁకల్పనలన్ ముదితాంగకంబులన్
బులకవిలాససంపదల ధ బోధకృతాగజత త్వలీలలన్
గలితభుజాంతరాళపరిఁగాఢనిమగ్నకుచోపగూహనా
ద్యలఘువినోదకేళికల ధ నన్నిటఁ దృప్తిజేసె వన్నెగన్. 48
- వ. అని సంతసిలుచున్న భూదేవకాంతునితోడఁ గాంతారత్నంబు
తనవై దగ్ధప్రభావంబు కొంతచాటువడన్ ముగ్ధభావంబుగా నిట్లనియె. 49

సీ. కలయ ముద్దులమోవి ♦ గదుమకు మోసామి
గదిమినఁ బలుకెంపు ♦ లోదవనీకు

కులుకుగుబ్బల కేలనులుమకు మోసామి
నులిమిన కొనగోరు ♦ లలమనీకు

బిగియకొఁగిటిలోనఁ ♦ బెనవకు మోసామి
పెనచిన మైపూత ♦ చినుకనీకు

గాటంపుఁ దమి కేళి ♦ గలియకు మోసామి
కలియ మైయలయిక ♦ గలుగనీకు

తే. గీ. తొలుతప్రాయంబుఁ గడులేతఁచెలులచేత
వలపు రారాపురవ్వల ♦ వలపుదాపు
సాహసముఁ బూన తలిదండ్రు ♦ చాటుదానఁ
గాన నాసామి నీవెఱుంగని దిఁకేమి.

50

కం. గోలతనమలరు కన్నెను
గాఢతనంబెఱుంగ నింతెకాని మఱియు నీ
పాలై నదాన మిక్కిలి
మేలిమిగను దిద్దుకొమ్మ ♦ మేలిదినుమ్మా.

51

వ. అని మురిపెంబుదొలుకఁ బలికినకలికి పలుకులకలరి కులుకుచు
విప్రకులతిలకుం డిట్లనియె.

52

తే. గీ. వన్నెలాడిరొ నీమది ♦ వచ్చునట్లు
వెలయరతులందు నినుగారఁబింతుఁ గళలఁ
దీర్చుగొని నన్ను గెలిచిన ♦ నేర్పులెంచి
తాల్మి విడఁజూతునే నవ్వుతాలకై న.

53

తే. గీ. కన్నియపుగాన యబల వై ఖరులవెలసి
నట్లు పలికెద విది మన ♦ యాత్మలందుఁ
గలుగుతమకంబు లెన్నఁగాఁ ♦ డెలిపినట్లు
మెలఁగుదుమె యంచు నగుచు నర్థిలిదలిర్ప.

54

సీ. తమిహెచ్చి కళలకూటములంటి తళకు చె
క్కులు ముద్దుగొని మోవికొల్లొక్కొల్లి

యుచుటగుబ్బు లురమ్ము ♦ నదిమి పైఁగఁమకించీ
 బిగియారఁగౌఁగిటఁ బెనచిపెనచి
 కయిదండగొని పూతఁకలమెయి మఱపించి
 యులుకఁ జక్కిలిగింత ♦ కొలిపికొలిపి
 కిలకిలనగుచుఁ దఁక్కులుదార్చి వగల వ
 న్నెలుచిల్కఁ జందౌవల్ ♦ పలికిపలికి

తే. గీ. మొలకనునుసిగ్గు కన్గొన ♦ లలిమిబలిమి
 కలిమినెలమిగఁ బులకల ♦ మొలకనింప
 గలిమిగులికింపఁ జెమటలఁ ♦ దొలకరింపఁ
 దొలుతకూటమి కవిరాజుఁ ♦ గలిసిమించె.

54

ఉ. సారపుఁజూపుమచ్చు లొగిఁజల్లి భ్రమించురత్నంద్రరాజ్యసం
 భారరమావిలాస మగు ♦ భద్రపయోధరపాళిపాణిపం
 కేరుహసీమఁ బాల్పటచెఁ ♦ గేరుచు మారుఁడు చూచుచుండఁ దాఁ
 జోరుఁడుగాన నీ జగతి ♦ చోరుల సాహసవృత్తియొప్పుగన్.

56

చ. బలురతికేళిఁ దేలి జనఁపాలకబాలిక చూడనొప్పె న
 ల్లలితవిక్రీర్ణ గోగణవిఁలాసినియై కవిరాజుపోలికన్
 జలదముపోలికన్ కుసుమఁసాయకుపోలిక నిండుపోలికన్
 జలజహితారి మేరుగిరి ♦ శంకరమూర్తుల పోల్కి నెంతయున్.

57

ఉ. సాలకసంశ్లేధశ్రమరఁసార్ద్రవిచ్ఛేష్టసముద్యదంగజో
 ద్వేలకళాకులోరువసఁతిప్రభనిర్గతవస్త్రుకించిన
 స్మీలితనేత్ర నిత్రుఁపవిఁనిర్గతనిస్వన యోమఁద్రోఁచ రా
 డ్బాల రతాంతవేళ శతఁవైఖరిఁ గామవశేచ్ఛ భక్తికుసన్.

58

కం. ఇటు లొకనిముసము గడుపుచుఁ
 గుటిలాలకతోడఁ గుసుమఁకోదండఘన
 స్ఫుటిత ప్రభావమెన్నుచుఁ
 జటహేమచుట్టల వలపు ♦ చిరిమలెల్లన్.

59

ఉ. మానిని నీవిలాస మహిఁమంబులు నూచెడివేళ పృస్థుర
 త్పూనరసాభరంబుఁ బవిఁ ♦ జూచెడివేళ దృఢాంగబాహుసం

ధాన మొనర్చువేళ సురసాధఫణింద్రబలీంద్రపూర్వసం
తాన విలాసభావము లుదారతఁ గోరెద నామనమునన్. 60

చ. రమణి రథాంశుకంబు మధురంబగు కెంపు సుజాతరూపకుం
భములు కుచంబు లుజ్జ్వలితభాహువు లగ్రలతల్ నిజంబు లొ
ల్లమిగలదేనిఁ బల్కొనసఘాకుననాటియరఃకపోవల
భ్రమతలిఱింది గాత్రసమవగ్నవిలగ్న మొనర్చిచూడుమా. 61

వ. అనిపల్కి వెండియు. 62

తే. గీ. బాలికామణి నీదు పుంభావకేళి
సౌఖ్యలాభంబుగోరెద సరసగతుల
గుంభితానందసంభోగజృంభమాణ
లాంఛనము లేర్పరింతు మద్వాంఛదీఱ. 63

కం. అని తరిసిరాటునఁ గ్రొ
న్నసమ్మిని శాస్త్రులక్షణములెఱిఁగి హితం
బున గురువరువలననె తెలి
సినలత్యము లొ నటన్న చెలి యిట్లనియెన్. 64

తే. గీ. ధరణిజనులకుఁ ప్రాణరంధ్రములరెంటు
సురలు మారుత మలనిశాకర దినేత
నాడికలపేరుగలిగి చెన్నారు నందు
విభజనాంశలక్రియలు గావింపవలయు. 65

కం. నాసాదక్షిణజాణో
చ్చావ్వసము సూర్యాఖ్యనాడి సమరస్నాన
గ్రాసభయార్తి పరాజ్యుఖి
హాసవ్యవహార రతుల కర్వం బెపుడున్. 66

తే. గీ. అన్యనాసాపుటంబున జన్యమైన
మారుతము చంద్రనాడి సౌఖ్యంబు గమన
పరిణయముల నలంకారభావములను
గీత సుత్రేత్ర దాన విక్రియములను. 67

తే. గీ. అది నిజముగాన నిపుడు చంఢ్రాఖ్యనాడి
 వజ్రులుచున్నది రతికి భవ్యంబుగాదు
 మీరుడెల్లిన ధర్మంబు ధీమారెఱుంగ
 రనుచుఁ బల్కినఁ గవిరాజు ధీవనితకనియె. 68

సీ. అతివ నీకెమ్మోవి ధీయరుణబింబబలంబు
 సఖియ నీనెమ్మోము ధీచంద్రబలము
 చామ నీమెయిగోము ధీసర్వమంగళబలం
 బబల నీచూపు సౌధమాఖ్యబలము
 కొమ్మ నీచనుదోయి ధీగురుబలంబలరు బం
 గరుబొమ్మ నీపల్కు ధీకార్యబలము
 కలికి నీమురిపెంపు ధీగతులు మందబలంబు
 ముదిత నీవేణి తథామోబలంబు

తే. గీ. అతనుకేతుబలంబు చేలాంచలంబు
 రమణి నీనఖపాళి తాదాబలంబు
 లలన నీవబ్బుటే మంచి ధీలగ్నబలము
 గాకయున్నదె శుభము లోకములయందు. 69

తే. గీ. పాలు నీరును గలిసిన ధీభంగి మనము
 తమకములుమీఱ జతగూడి ధీతరుణి యిపుడు
 వలపు వంచనలేల నీ ధీవాడఁగాన
 వలపుతనమున గెల్పి నెవ్వరితరంబు. 70

వ. అని మఱియును. 71

సీ. మగపోడుములుగల్గు ధీమానినీరత్నంబు
 కెళపునుండిన మదఃకీరవాణి
 వ్రతమధ్యమందున్న ధీవనితాశిరోమణి
 పగలుతాఁజూడని ధీపద్మగంధి
 తనకన్న నీడుమీఱిన ముద్దువగలాడి
 జవ్వనంబెడలిన ధీరవ్వలాడి

పూపప్రాయఃపుఁ జిన్ని యాపంబుఁ గన్నియ

కులధర్మమెడలిన యోమలాంగి.

తే. గీ. వేడిచే మాటుపడియున్న యిద్రుమోష్ఠి

దుఃఖసంతాపమొదలిన యోయజ్ఞాస్య

మదిని బగగల్గు వగలాడి యదనకేళి

గొని విసేపథ్యయగు దానిఁ గూడరాదు.

72

మ. అని మోహతిశయంబునం బియుఁడు యుక్తాయుక్తకాలప్రశో

ధన లింకేలని నూత్నవేషధర్మలై యాంబూలికాఖాదనా

భినవప్రస్తుతమాల్యలేపన హితాభిప్రాయభావానుభా

వసలీలాదుల బాహ్యకేళికల వాంఛల్మీఱఁగా నెంతయున్.

73

కం. బాలకపోలకుచాంతర

పాళికలను బొటనవ్రేలి యా నఖరేఖల్

మేలొదవ నిలిపిచూపెను

లాలితముగ ఘరితమునకు యలక్ష్మము లనుచున్.

74

కం. చనుగవపైఁ బదిగోరులు

దినుసేర్పడ నిల్చి తరుణి యెరిసితివే యీ

ఘనశశకస్థుతములకన్

దనరెడి లక్ష్మములు వలపు యెమినిగుడంగన్.

75

తే. గీ. బటపుగుబ్బలక్రిందట యబొటనవ్రేలి

నఖములను నిల్చి మిగిలిన యనఖములన్ని

చంటిమొనదాక పైరేఖ యలంటిగిచ్చి

గమించెను మయూరపతక లక్ష్మంబు లనుచు.

76

కం. గళమదనాలయ మృదులూ

రుల గోరుల వరుసనిలిపి యరుచిరాంగి సము

జ్వలితార్థచంద్రరేఖల

నెళవులు భావింపుమనియె యేర్పదలిర్పన్.

77

కం. చంద్రార్థరేఖ లిరుగడ

సాంద్రముగొని కొనలువరుస యంగడిదేఱన్

- చంద్రాస్య కలరనిడెఁ గవి
చంద్రుం డివి మండలప్రచారము లనుచున్. 78
- ఆ. వె. నాల్గు మూఁడు రెండు ధ నఖరేఖ లంగన
ఘననితంబ జఘన ధ కక్షమూల
ములలిఖించి లక్ష్మ్యములు చూడుమనె బద్ధ
వత్తినేత్రి కుముదప్రప్రములకు. 79
- వ. అని దంతక్షతంబు లెకింగింపం దలంచి. 80
- చ. పలుమొనలంటినక నుచుఁపారఁగవతెఱ వాతెరఁ గ్రోలి మూఢకం
బలవడె నంచు కెంబెదవిఁనంటఁగఁ బల్కొనఁజేర్పరించి సొం
పలరఁగ సత్ప్రవాళమణి ధ యంచు రదాంశుకమూలమందు గుం
పిల నొకగంటి పంటనిడి ధ బిందుక మంచు వచించెనెంతయున్. 81
- కం. మానుగనధరము బల్కొన
లానుచుఁ దగఁబీల్చిచూడు ధ మజ్జానన యు
చ్ఛాక మిదియని పలికెను
మానక బిల్బులుండు నృపకుఁమారికతోడన్. 82
- ఆ. వె. అలికకక్షగళము ధ లందుఁ బల్కొనలన్ని
నిలిపి బిందుమాలి ధ కలరకనుచుఁ
జనుల దంతఘాత ధ మొనరించె ఖండ్రభ్ర
కంబులంచుఁ దెలిపె ధ గవివరుండు. 83
- కం. చనుదోయిమీఁదఁ బల్కొన
లెనయఁగ గాటంపుతేట ధ నిడి బోధించెన్
ఘనమైనకాలచర్చిత
మునకున్ లక్ష్మ్యంబు మదనమోహిని యనుచున్. 84
- వ. తదనంతరంబ చుంబసప్రకారంబు లెకింగింపం దలంచి. 85
- తనమోవి ముదిత సిఁగ్గునఁ జుంబసమునేయ
దానిపై పెదవి దా ధ నానుకొనుచు
సుదతినెమ్మోమున ధ కెదిరించితోలుత కె
మ్మోవిపాఠకమాని ధ ముద్దుగొనుచు

కరములఁ గనుదోయిఁగప్పఁగ దనమోవి

దాని నాలుకకొన ♦ నాననిడుచు

వెనుకనిల్చి కరంబులను బుగ్గలంటి నె

మొగమెత్తి తమిదీఱ ♦ ముద్దుగొనుచు

తే. గీ. ముదిత నడ్డమునిల్చి కెఁమ్మోవిగొనుచు

భ్రాంతి తిర్యగముల రెంటు ♦ బహురసాప్తి

చుంబనమునంటి స్ఫురితామితంబులు ఘటి

తంబు భ్రాంతిఁ దిర్యక్ష్వీడితంబు లనియె.

86

తే. గీ. ముదిత కెమ్మోవి యంగుష్ఠములనుదిగిచి

పట్టి నాలుకఁబఱపి చుంబనము జేసి

విఘటితాఖ్యకు లక్ష్యంబు ♦ విద్రుమాప్తి

తెలియుమని పల్కెఁ గవిరాజు ♦ తేటపడఁగ.

87

కం. పలుమొసలంటక నాలుక

సలముచుఁ గెమ్మోవి యధరఁనామక మనియెన్

లలినిటల నుత్తిరోస్తము

సలముచుఁ డెలి యుత్తరాఖ్య ♦ మగు ననిపలికెన్.

88

కం. తన రదనచ్చదన యుగం

బును వనితాధరయుగంబు ♦ పుటముగనిడి చుం

బసమొసరింపుచు సగవుట

మని లక్ష్యముఁబాపె బిల్లుఁజాహ్వయుఁ డెలమిన్.

89

తే. గీ. అలలఁ జూచించువేళ జిహ్వచలంబు

మలఁప ననునదనంబని ♦ తెలియఁబల్కి

కిసటనిద్రొంగున్చి తా ♦ సపుడువచ్చి

సలాలఁజూచించె నిది ప్రమాదాఖ్య యనుచు.

90

తే. గీ. దర్పణంబులఁ దవనీడ ♦ లేర్పరించి

దనసి చూచించె ఛాయకం ♦ విది యటంచు

దాని పోలికనున్న చిత్తభ్రమము

నొసరఁ జూచించి క్షాంతికం ♦ బనుచుఁ బలికె.

91

కం. కనుగవ వాతెఱు కుత్తుక

చనుగవ చెక్కులును ముక్కు ♦ చక్కనిశాలం

బనువుగఁ జుంబించుచు నివి

వనితా మోహాన్వితముల ♦ నైఖరులనియెన్.

92

వ. మఱియు నాలింగనభేదంబు లెఱింగింపం దలంచి.

93

తే. గీ. ఎదురుగనునిల్చి నునుతోడల్ ♦ గదియ నీమ

జానువులఁ జుట్టిపట్టి వృక్షమునఁబ్రాకు

తీగపోలికఁ గెమ్మావి ♦ తేనెద్రాగి

వెలది భావింపు మిది లతా ♦ వేషితంబు.

94

చ. ఉవిదరో నాదుపాదమున ♦ నొక్కపదంబిడి యూరులందు రెం

డవపదముంచి మూపునఁ దడంబడనీక భుజంబులాని చ

న్లవగదియించి గొంగిలిడి ♦ కమ్మనివాతెఱు గ్రోలిచూడు మిం

వవుగద బాలనీమదికి ♦ నారయ వృక్షనిరూఢభావముల్.

95

కం. విరిపాన్మునఁ దరుణిని దాఁ

గరచరణాద్యవయవములు ♦ గొంగిటనిడి బి

గ్గఱ ముడుచుచు విడుచుచుఁ గవి

వరుఁ డనెఁ దిలతండులాఖ్య ♦ నైఖరిఁజెలియన్.

96

కం. పానుపుమీఁదను దరుణియు

దానును నొకమేననంగఁ ♦ దగి కొంగిల్లలన్

బూనుకొని క్షీరసీరం

జౌ నిది మదినూహసేయు ♦ మబలా యనియెన్.

97

కం. తనతోడలనడుమ జవ్వని

నునుతోడ లటుబిగియఁ బట్టి ♦ నొక్కుచు నాలిం

గనమొనరించెను వేడుక

ననచఁగ నూరూపగూహానం బని తెలియన్.

98

కం. తురమొరల్లిడఁగఁ జన్మొన

మరమునగదియించి మోహా ♦ మొప్పఁగ గుహ్యం

తరమున జఘనంబిడ సుం

దరి యిది జఘనోజగూహానం బని పలికెన్. 99

తే. గీ. మొగముమొగమును గెమ్మోవి ♦ మోవినుదురు
నుదురు తొడలనుదొడలును ♦ బదముపదము
లక్షులక్షులు వతుంబు ♦ వక్షమదిమి

లక్ష్యమునఁ జూపెఁ బ్రియుండు లాఁలాటికంబు. 100

వ. మఱియు బంధవిశేషసంబంధంబు లెఱింగింప నుద్దేశించి. 101

కం. ఆనతము నాభినతమున

నానత తిర్యక్స్థితాహ్వాయోత్తానితముల్

గానై దువిధములని స

న్మానముతోఁ దెల్పె సురతమర్మములెల్లన్. 102

‡ తే. గీ. పదమొకటి మూఁపుపైఁగొని ♦ పదము చరణ
ములనడుమఁజూచి మొహంబుఁ ♦ జిలుకుచున్న

వనిత నిది వేణుదారకం ♦ బనుచుఁ గూడె

బిల్వఁబండు వినిర్జితమల్పఁబండు. 103

కం. తరుణిమణిజానువు తన

శిరమననిడి యొకటికిందఁ ♦ జేర్చినయంతన్

మరుకేళినల్ప దానిం

జిలుగువలరార నూలఁచితబంధ మగున్. 104

కం. ఇరువురి పాదశలంబులు

నారయుచుఁ దోరణముల్బు ♦ లొగిఁగనుపింపన్

మరుకేళిఁజేతఁ గవివరుఁ

డరయఁ బ్రభావతియనంగ ♦ నగు నిదియనుచున్. 105

చ. కరములు జానుమధ్యములుగాఁ గొని పైఁ దనకంతమూనినన్

దరుణికరాజ్జమధ్యమునఁ ♦ దానుశయంబులుసూచి తత్ప్రయో

ధరకలశాగ్రనంగ్రహణఁ ♦ తత్పరుఁడై కనగూడె రాట్కులా

భరణతనూజ దీని భణిపాలముగాఁ గనుమంచు నెంతయున్. 106

తే. గీ. తనదు సుశ్రోణికోపరిఁ ♦ దన్నదూరు
యుగళ సంస్పర్శమొనరఁ దా ♦ వగలుగులుక
సురతమొనరింప నాగరఁకరణ మనుచుఁ
డెలిపె నయ్యామినీపూర్ణఁ ♦ తిలకతోడ. 107.

కం. ఏకపదానతయును లన
దేకపదాయతయునై న ♦ నింతికి నెమ్మరై
యాకోలఁది తానొనర్చుచుఁ
బైకొని యిది యుగ్మపదము ♦ పద్ధతియనియెన్. 108

కం. పద వదన బాహువులు త
త్పద వదన భుజంబులఁటఁ ♦ బరిరంభణముల్
గదియించి కూర్మకరణం
బిదియని రతిసల్పె భూసుఁరేంద్రుఁడు ప్రీతిన్. 109

కం. ఒకపద మూర్ధ్వముఁజేయుచు
నొకపదము ధరిత్రినిలిపి ♦ యుత్సాహమునుం
బ్రకటింపుచు సతిగదియుచు
వికచాంబుజనేత్ర సీంహఁవిక్రమ మనియెన్. 110

కం. అపసవ్యజంఘనతము త
దుపరిని సవ్యంబుగూర్చి ♦ యున్నసతిని బా
నుపమునఁ గ్రీడింపుచు మో
హపు విందిది యర్థపంకఁజాసన మనియెన్. 111

చ. కుడియెడమైన జానువులు ♦ గూర్చుచునిర్వరఁ దీర్చి కోరికల్
దొడఁబడ హెచ్చరించి తమిఁదొట్రీల భావజుకేళిసౌఖ్యమే
ర్పడఁ గొనిపల్కె బాలవిను ♦ వద్దినివొట హితోక్తి నీవు గో
రెడి పటుపంకజాసన మే ♦ టింగితివే రతిలక్ష్మమొనయున్. 112

వ. అని మఱియు ఘల్లరీముఖ సంఘట్టనా బాడబు కోద్దుఘ్ను
కర్కశ్రిక సంయమన పరివర్తన సముద్గర విదగ్ధక డ్విలల ధీమక మృగ భగా
దీక విదిరంబునగు సనత్కుమారమతానుసరణ కరణసతంబు విశేషపలుచి
దేవ కాల వేగప్రమాణంబు లెఱింగించి తాడనా స్ఫూలనా కర్ణజాది నిర్మ

యంబులేర్పఱిచి సుత్కృత తోత్కృత సీత్కృత హుక్కృత ఘాత్కృత తాది
నిన్వనభేదంబు లెఱుకవఱుచి కళామోక్షహేతుక్రియావిశేషంబులం దెల్పి
యలంకారభావభావానుభావలక్షణంబులకు లక్ష్యంబులునూపి శిశిరచంద
నానులేపనలొసర్చి సుగంధపటవాననాచూర్ణంబు లుల్లంబులుపల్లవింపఁ
జల్లుచు నులివలపునీటిరవసోనఁ జలుకఁ బన్నీటికప్పెలం గుప్పడు ననేకవిధః
గ్రథితసుష్మనస్తోమ దామకంబుల నలంకరింపుచు నమందానందబంధురంగం
ధాది నిలంబులొలయ లతాంతతాలవృంతంబుల నూత్న స్వేదజలకణజాలంబు
లురులవిసరుచు నిజాంకసీతి నధివసింపజేయుచు వీడెంపునుడుపు లొడుపులం
దడబడఁ బల్కొనలనొడియుచు ముకురఫలకావలోకనంబులఁ గులికింపుచు
సరసంబులు చిలుకుచు నలినభవతిలసండు కలికిచిలుకవజీరుని గెలుపుకలిమిః
కిం దిలకంబవగుట భవత్పూర్ణతిలకాభిధామంబు మామకనిదానంబయ్యె సని
యనునయింపుచుం జాలికామణిం గేళికావిలాసంబులకుం బ్రోడతనంబుఁ
దేరుగడందీర్చి నీడు పుంభావసంరంభగుంభనవరిరంభణాదులం దీరుపడంగోరు
చున్న మదీయహృదయారవిందంబునకు విందునెఱిపి పేరందుమనిన విని
మనఃప్రౌఢగావునఁ దత్ప్రసంగాంగీకరణతరంగితాంతరంగయై యుష్పాం
గుచు.

113

సీ. అతనుసంగరకళాభ్యాసదేశికకచా

ఘాతమో యన జడ ♦ కటిసటింప

చనుజక్కువలరెక్కలనఁ జిల్లుకంచల

సుదలంటి గుబ్బ లింఁచుకచలింప

మరుకేళిగెలుపుజాటి రదనమొలనూలి

చిలుగంటలొరయుచు ♦ మొరపునింప

వలఁజేసికిడిన నిఁవ్వాళిదీపపుఁ దల్కు

లనఁజూపు కనుబెఱ్ఱు ♦ లనునయింప

తే. గీ. వలపువెలవెలఁబాటఁ జెఁక్కులు చెమర్చు

నడుముగదలఁగ సరులు వెఁన్నాడ ముంగు

రులునటించఁగ గళరవంబులుసెలంగఁ

బెనఁగి సిగ్గుననెడవ్రాలి ♦ బిసరుహఃషి.

114

కం. హరిహరిపదములు బెదరెను

ధరణియుగంపించె గిరులుఁ తల్లడమండెన్

బారిపారి. తారలుడులైన

తరుణీమణి యుపరిసురతఁ తాండవవేళన్.

115

ఉ. కాంతునిబాణముల్ గురిసె ఁ కంధరమభ్రము కంపమొందె న

తాంత్రివిలాసమా కీకనిఁ కాయముదాల్చెను జంద్రబింబమా

ద్యంతము జక్కవఁ దిరిగె ఁ నబ్జము పాపురమల్లు వల్కె నా

ద్యంతము జూడగా విధివిఁ ధానము చిత్రముదోచె నయ్యెడన్.

116

వ. ఇట్లు యామినీపూర తిలకా బిల్లులు రెండవ రతిమన్మథులనంగ
ననంగరాజ్యసామ్రాజ్యపదవి నేలుచు నుఖనువ్వులై యుండి రంత.

117

నీ. చలువతెమ్మెరరాకఁ గలకించుమంత్రంబు

తొలుదొల్లచెవుల ఁ దొరతనంబు

చందురుపుల్లు కంఁచంబులోపల తొయి

నిండాదుచీకటి ఁ గుండెదిగులు

తథుకు జక్కలవన్నె ఁ నిలువరింపులబూచి

మొనయుఘూకముల కఁ నూయ్యు గంత

బాజగురాసి దోఁపుడుగుంపు వెరిపింత

వలిజక్కవలపొందు ఁ వలపుమందు

తే. గీ. రిక్కరాయనిసిరి మేలుఁ ఁ జక్కవాలు

పేరుటామని నెఱదేటి ఁ పేరటంబు

ముద్దువలరాజు సుద్దుల ఁ కెద్దడింపు

దారసింపయ్యె వేకువ ఁ ధరణియందు.

118

చ. కలువలునుక్క వెన్నెలవిఁ కాసముచిక్కఁగ మడ్లదామరల్

కలిమినిలిక్క జక్కవలుఁ గంతులుద్రొక్కఁ జకోరపాళికి

బాలపాలపొక్కఁ బాంథులకుఁ ఁ బోడిమిదక్కఁగ నిక్క నంతలో

బిలబిల వేగుజుక్క తెలిపిక్కటిలఁ దివి నెక్క నెక్కగఁ.

119

చ. ఉదయగిరింద్రకందరదృఁ ఘోగ్రశతఘ్నిపరీక్షకప్రభా

తదరవిహీనశాలి రచితాస్తమహీధరమాళి భాగసం

విదితవిచిత్రగౌరరుచివిభ్రమచందనబిందులాంఘనం

బిది యనఁ జంద్రబింబ మపు డింపెనలారఁ బరాగసంగతిఁ. 120

ఉ. నాయెడవేటుసేయ కిఁక డ నాయెడ డగ్గఱజేరి నన్ను ర
మ్మా యను నట్ల బిల్లు లరయంగని చక్కటిలాగలాగపై
రోయుచుఁ గాచె నౌ మనవిరోధుల కిమ్మగువేళఁ గొక్కొరో
కో యని న్ను పెల్లటచె డ గూటను గుక్కుటకోటి వేకువన్. 121

ఉ. స్నేహరసాతిరేకమునఁ డ జెల్పుదలిర్ప మనోజకేళికా
గేహనివాససౌఖ్యముల డ గేరుచు సంత నిశాంతకాంత స
మ్మోహినులౌటచే విశదభూమికలై పగ లందివచ్చుచో
నాహిదీపికల్ వణఁకె డ నల్లగు స్నేహదశాంతవేళలన్. 122

సీ. తురితంపునిమర త డ త్తఱపాటులొదవ ది
గ్గునలేచి వలువల డ నెత్తునపుడు

నెనయించి మదిర్పుల్లు డ మనఁ బ్రాణనాయకి
నినుఁబాసి దీనతఁ డ జనఁగవలసె

నెటులోర్తు రాత్రియెప్పటికిఁగల్గునౌ పగ
లేలకల్గెనౌ మనఁపాలికనుచు

రావె ముద్దీవె కైకోవె నీనెనరింపుఁ

గనుమంచు మఱి మఱి డ కౌగలించి

తే. గీ. ముదిత సెలవియ్యవే యని డ మోహమునను

విడువఁజాలక తడఁబడ డ నడుగులిడుచుఁ

దిరిగిచూచుచుఁ దమతమ డ తెరువులంటి

సాగినడచిరి జారు లా డ సమయమునను. 123

చ. సమయభగీరథం డుదయశైలమహేశ్వరు వేడి గాఢసం
తమనచరాబ్జరుక్మగరదారకభూతివితాన పూతకృ
ద్విమలరవిప్రభాభ్రపదవిస్ఫుటభవ్యతరంగగంగ ను

త్తమజగదబ్ధి నింపఁగొని డ తార్చెననన్ దెలుపెక్కెఁ దూర్పునన్. 124

మ. ఘనభూభృద్ధుహగర్భగేహవిపులాక్రాంతస్థితిఁ ధావౌతవ
ర్తనలత్యంతము గానుపించె నపు డుద్యల్లోకబంధూదయం

బున నిర్వాప్తివహించి ధౌత్యపయశఃపుంజంబు దుర్మార్గ
వర్తన భూభృన్మహగర్భగేహవిపులాక్రంతస్థితంబౌ గతిః. 125

సీ. మలయాగ నిలయాగ ♦ వలయాగతములార్ద్ర
సుమధూళి మహిపాళి ♦ సుమహితములు

మందార కుందార ♦ విందారములు సుజ్వ

లాసార కాసార ♦ వాసితములు

ఘనసార వనసార ♦ ఘనసారయుతములు

గజరాజ గజరాజ ♦ కామితములు

సురసాల వరసాల ♦ సరసాల శితములు

మధుపాళి మధుకేళి ♦ మానితములు

తే. గీ. మహితనిద్రాంతమార్గరోమందశేన

శీతలము లబ్జసాయక ♦ చిత్రకేళి

బాలికాకుచఘర్మసంస్థాలితములు

ధీరగతివచ్చె బ్రాభాత ♦ మారుతములు. 126

కం. కుముదంబుల కుముదంబుల

కుముదంబులనలరె ననగఁ ♦ గోమలవిలస

త్కమలంబుల కమలంబుల

కమలంబులవిలసనములు ♦ గానగనయ్యె. 127

సీ. కమలసంభవ కోరకముల నొక్కులుదీతె

వలిజక్కవల మది ♦ వగలుగూరె

జూరవోరాళి హెచ్చరికె లుగ్గడిజూరె

చలువవెన్నెల రేయి ♦ పలనమూరె

వలతేని విరహుల ♦ గలిబిలిచల్లారె

కమలంపుంగొలకుల ♦ కల్మిపేరె

రేయిడప్పుల ♦ వాయి తుప్పులుమీతె

కలువలసిరులు మొక్కలము జేరె

తే. గీ. తారకలుతారె హిమవారి ♦ తరుగుఁబాతె

చలువలుడుకారె నెలరాల ♦ జాలువారె

నిసి మిసిమిగారె మరునికై ♦ సునులుదీతె

తెలివివహిదీతె నంతట ♦ దెల్లవాతె.

128

మ. కమలామోదిక లోకబాంధవ ♦ జగత్కళ్యాణసంధాన చ

క్రమహానంద హరప్రభూ! భువనసాక్షాత్కారినై ఘోరనం

తమనక్రూర నిశాటగూటవిదళత్కండప్రభామూరినై

మము రక్షింపుమటంచు సద్విజుల ధర్మాలాపముల్ వర్ధిలెన్.

129

సీ. మిత్రాధికార దిక్షప్రకాశిత శో

భవశాసనాక్షర ♦ పంక్తులనఁగ

ప్రాగభిజీవనాద్వైప్రభానిధిఫలాం

తరవినిర్గత విభాంకురములనఁగ

రవినదాభ్యుదయకాఠరణ పూర్వదిగ్విధూ

లీలాస్య సౌభాగ్యరేఖలనఁగ

మాతరక్షుభితోగ్రమందేహదేహముల్

దూసిపాతెడి వాడి ♦ తూపులనఁగ

తే. గీ. విరహమూర్ఛిత పద్మినీ ♦ విధురశమిత

సమయనైద్యసమానీత ♦ సత్ప్రకాశ

విరళసలీలనీ లతావితతులనఁగ

సరుణకిరణము లాకాశసరణిమరె

130

చ. గుణిగల్పరూపి దిగికోసకునేగు తమోమృగంబులన్

దరియగువేటకాఁ డొదిగి ♦ డగ్గటి పొంపునఁగాచి కోరకాం

బురుహదృఢాగ్నియంత్రముల ♦ పుష్పొడిరంబుకమర్యమాంశువ

హ్ని రహిఘటిన గుఱ్ఱగురు ♦ నేర్పున దుమ్ముల తేంట్లువెల్పెడన్.

131

తే. గీ. పద్మినీ లోకబాంధవ ♦ పరిణయంపు

నేదమంత్రాలి యన భృంగనాదమలరె

కమలకాసార భూముల ♦ గాటముగను

విగ్వభోధారుణోదయ ♦ వేళలందు.

132

సీ. అపరదిక్షప్రలంభశ్శివోదయశతభిన్న

శోస్తతాయనవహ్ని ♦ గోళమనఁగ

ఐద్దినీతాపలోపార్థావసరమై ద్య
 ఘటితసింధూరంపు ధుటికయనంగ
 సమయలోకేశ్వర ధన్వనార్థపూర్వాభ
 కరిశోగ్ర సువర్ణ ధన్వనంగ
 కల్యకల్యాణ చక్రాయుధక్షితమ
 స్వర్భాను కంధర ధన్వనంగ

తే. గీ. దైవతాధీశ ద్విజ్జపాధారుణీజ
 తరుణలోహితకోరక ధన్వనంగ
 నుదయశిఖరాగ్రమున భువనోపకార
 భారవహభాను భానుబింబంబువొడమె.

133

చ. జగములు మేలుకొంట పనిసల్పెటి గంట చకోరముల్ భుగూల్
 భుగూ లెదనంటి మంట బుధపుంగవు లర్చనసేయు దంట వి
 తగ నగు తమ్మికోమ్మ మది ధంట రథాంగవిహంగదంపతుల్
 తగఁగొను మేలుపంట మురువంటంగ మింటవెలింగె రంగునన్.

134

వ. ఇట్లు సకలజనానందంబైన ప్రభాతంబునందు

135

కం. ఆ రాజతనయ నగర

ద్వారస్థితమాగధప్రవరమంగళగీ

తారావతూర్యముల నిం

పారంగ మేల్కొంచె బ్రాణబంధునితోడన్.

136

సీ. తనివితీరిని కన్కూ ధన్వనపుజేయ మై

విరిపూసి లేచి పెన్నెరులుముడిచి

విడఁబాటు వల్వ బల్వడిగట్టి గట్టిగ

గుత్తంపుమొలనూలు ధన్వనరుపఱచి

కంచెల ముడిగొల్పి ధన్వనపైఁటనవరించి

సరులు చిక్కలుదీర్చి ధన్వనసగూర్చి

కొలకలమీఱ చెక్కులనిండుకొను కట్ట

లపుగోళు దుడిచి దర్పణముఁజూచి

తే. గీ. భూషణములన్ని సవరించి ♦ పొందుమీఱ

గజ్జలంబెలు పదముల ♦ ఘల్లురనుచు

మొలయనడచిన యామినీఃపూర్ణతిలక

హోయలు కవిరాజుమదికిఁ దద్దయు లగించె. 137

వ. మఱియు నిరువురు సమయోచితకృత్యంబులు దీర్చుకొని
యెప్పటిచందంబునఁ బొందుపడియుండి రంత మదనమోహిని కళావతి సర
సాళి మొదలగు సభజనంబులు తత్సన్నిధానసుఖాసీనలై యుండి తద్గుణ
విశేషభావజ్ఞులై సంజ్ఞల ముఖవిలాసంబులలర సర్మగర్భంబుగా నిట్లనిరి. 138

సీ. తమిలేనియెడ నిద్రితములయ్యెఁ గమలంబు

లబ్ధస్య యిదియుఁ జోద్యంబుగాదె

నును కెంపుపలకపైఁ ♦ గనుపించెనొక్కులు

విరిబోడి యిది యెంతోఁ వింతగాదె

చందురుఁడాలపై ♦ నంది జక్కువదోయి

దమికించె నిది విచిత్రంబుగాదె

మొలకసంపెఁగ తేటి ♦ మలసిన్లుగఁ దోచె

నిది మహాశ్చర్యసంపదయుఁగాదె

తే. గీ. పాటలాధరి మన మింతఁ నాటనుండి

చూడమెన్నఁడు నీలాటి ♦ జాడలనుచు

మాటిమాటికి భావముల్ ♦ దేటవడఁగ

సరసనల్లాపములగోష్ఠి ♦ సలిపిరపుడు. 139

వ. అంత—

140

తే. గీ. తెలిసియున్నట్టి చెలుల నఁవోలయఁజూచి

జాణిసమున వలపుఁ జూచాయఁదెలిపె

వారు విని సంతసంబునిండ్డార రాజ

తనయతోఁ బ్రీతి నిదర్శనముగ. 141

కం. భాసురకనకద్యుతిగతి

పూసలతో దారమట్లు ♦ పుష్పంబునకున్

వాసన నిలిపినచందము

గా సమకూర్చెను విధాత ♦ ఘటనలు మీకన్. 142

తే. గీ. పాలతి గానున్నవని గాక♦పోవు టెట్లు

యెన్నిమాయలుపన్నిన ♦ నేమిఫలము

మృగమదముదాఁచ దావులు ♦ మిగులకున్నె

విధిక్రమము దప్పిపోవునె ♦ పిద్రుమోష్టి. 143

కం. అనిపలుకుచుఁ దమరందఱు

వినయంబున నితరులకును ♦ వినఁజేయక మ

న్ననలునెలకొనిరి పూర్వం

బునకన్న రహస్యవృత్తి ♦ పొందుపడంగన్. 144

వ. ఇట్లు కొన్నిదివసంబులు గడచిన నొక్కనాటి ప్రభాతసమయం
బున బిల్వఁబండు సకలసౌఖ్యశృంగారరసబ్రహ్మనందమూర్తియై నిఖిల
సౌభాగ్యయోగ్యసమాగమంబు పూర్వజన్మాంతరఫలపరిపాక సామర్థ్యంబు
నంగదా యని యవనికారహితభవనాంతరంబునఁ గన్యకావతంసంబుతోడ
మణిమయోచితపీఠికానిష్ఠుండై కస్తూరికాతిలకమకరికావత్త్రి నిర్మాణంబు
లను గాశ్మీరగంధలిలేపనంబులను ముకురఫలకావలోకనంబులను బ్రసూన
మాలికాద్యలంకృతవిశేషంబులను మందస్మితవీలోకనాదిభావంబులను జగ
న్మోహనవిలాసంబులనున్న యవసరంబున. 145

తే. గీ. భారతీపుష్కరప్రభా♦వత్సవేళ

గురుఁడు మిథునప్రసంగ నిర్భరత గనఁడె

యని మనోరంజన ప్రసూ♦తానుమతిని

మించి పరిశీలనేచ్చ నేఁతెంచె నృపుఁడు. 146

చ. జరజరవచ్చి భూపకుల♦న త్రముఁ డత్తటి నేకతంబునం

దిరముగఁజూచి డిల్లపడి ♦ దీనతఁజెంది విచారమొంది న

త్తటిబుచుఁబల్కెఁ దానొకటి♦దల్పుగ దైవము వేఱుదల్పుఁగా

సరసులు దైవకల్పన క♦సాధ్యములే దనికాదె పల్కుటల్. 147

వ. అని కొంతతడవు చింతించుచున్న తండ్రికిని గుమారికామణి
ప్రణమిల్లిన నొల్లమిని జనవల్లభుం డిట్లనియె. 148

'సీ. సకలసంభ్రమ మహాత్మనములు గల్పించి
 నగరులన్నియు చిత్రముగనొనర్చి
 పట్టన్న దేశరాజ్యములఁ బేర్పడియున్న
 రాజకుమార వర్గములఁబిలిచి
 సంబంధబాంధవ్య ధ సరణివిచారించి
 వరయోగమున స్వయంవరమునందుఁ
 ద్వచ్చి త్రహర్తకు ధ నిచ్చి సౌఖ్యము నొంద
 వలె నని మదిలోనఁ ధ దలచు నన్ను

తే. గీ. విడిచి మద్వంశమున కెంతఁగొడవఁ దెచ్చి
 యిడితివే చెప్పరాని యాఁగడముఁజేసి
 తలఁచుబెళఁకునులేక పంఁజెడగఁ జెఱుకు
 గడకు వెన్నుట్టి నట్టులేఁర్పడితి వీవు.

149

తే. గీ. దుర్గుణాన్వితవైతివే ధ దోసకారి
 సన్గుణాన్వితవని నిన్నఁ ధ జాలనాదు
 హృదయమునఁ దల్చుకొనియుంటిఁజదువవేయ
 నున్న బుద్ధియుఁబోయె నటన్నగతిని.

150

తే. గీ. రాచకొమరులవిడిచి మఁర్యాదఁదప్పి
 తలఁచి విద్వాంసు నేమని ధ వలచితీవు
 ధరణి విద్యతుచ దరిద్రాతా యనంగ
 వినవె నీమది యెట్లు లీఁపనికొప్పె.

151

కం. పోలఁగ నీయపకీర్తికే
 నేలాగునఁ దాళియుందు ధ నిదిగాకయు నా
 బాలవు గోలవు నిను విడఁ
 జాలక నీమీఁదిమమత ధ సమకొనదంతన్.

152

వ. అనిన విని తఁగ్రిడికఁ దనూభవ యిట్లనియె.

153

ఉ. నాయెడనేరమేమి ? నరఁనాయక ! నీమదిలోనఁ గృత్రిమో
 పాయము పన్నినంతటనె ధ పాయనెదై వకృతంబు మేఘమ

భ్రాంతమైనవేళ ననుభవించి ప్రపుల్లకోమల

చ్ఛాయలఁ బద్ధిసీరమణి ♦ సల్పదె మిత్రునిఁగూర్చి మోహముల్. 154

మ. కరికుంభస్థలమాంసభక్షణ సముత్పన్నీరవప్రాంగణా

వరుణారుణ్యతరాశిపల్లవితనఃవృత్తస్థితీవల్లికన్

గరమానిపదె మత్తసామజము వేడ్కన్ గంటకాత్రాంతమై

మెఱయన్ భృంగము కేతకీకుసుమసమ్మేళనబుఁ గావింపదే ? 155

శా. స్వామీ నేరములేదు నావలన నీసర్వంబు నీకృత్రిమ

స్థామంబే నిను భ్రాంతిముంప సమయఃస్ఫూర్తిన్ మదీయానన

క్షేమాలోకనబద్ధకాండ పటరాజ్ఞగూర్చి తోఁగాదె మ

త్పేమానందకరాశ యగ్రహణకారిప్రాప్తిగా మున్నుగఁ. 156

తే. గీ. అకట నవమన్మథాకారుఁ ♦ డైన యితని

స్థైర్య జాత్యంధుఁ డని పల్క ♦ నిచ్చుదోఁచె

మాయపన్నితివయ్య యుపాయమునను

గపటమే లేనిమతి దుఃఖకారణంబు. 157

చ. అని వచియించుచున్న తనయాగ్రణిపై నెనరుంచి బాల నీ

యనుచితకృత్య మింక విడనాడిన వీని విదేశవర్తిగాఁ

గను విడిపించి భూపకులకాంతుని నొక్కనిఁడెచ్చి వాని ని

న్నునువుగఁ బెండ్లిజేసెద గుణాన్వితవా వివరం బెఱుంగుమా. 158

వ. అని కరుణారసవశంబునం జనకుండుడెల్లిన ధైర్యస్మితావలం

బినియై కుమారికావతంసంబు సంశయంబువిడిచి దేవా మదీయఃపౌన్నేత్ర

జిహ్వోఘ్రిణశ్రుతిస్పర్శనాదికంబు లేతద్వితవర్తితంబులయ్యె నింక నింద్రియ

వ్యాపారరహితవృత్తిమోపమానంబైన యీ దేహంబున కెవ్వండిచ్చయించుఁ

గావునఁ బరమార్థజ్ఞానసంపన్నుండనై జగద్విరుద్ధంబునకు బద్ధుండవుగాక

బిల్వణకవీంద్రస్వాంతానువర్తిని నగునట్లు నను గృపనేయుమనిన విని కోపో

ద్వీపితుండై సన్నిధానుండగు భుక్కుండునింజూచి జనవల్లభుం డిట్లునియె. 159

కం. ధీరుడ వని నినునమ్మితిఁ

జోరుడ వని తెలిసి విప్రసూరిజనుండనై

జారుడనై చోరుడనై

క్రూరుడనై యున్ననిన్నుఁ ♦ గొనిశీక్షింతున్. 160

వ. అని జాజ్వల్యమానకోపానలాటోపంబు దీపింప నాస్థానభవనాం
కరాళంబు జేరి జారవోరక్రూరవిహారపూరుపాధములంబట్టి దండింప రాజ
సర్పంబు. బిల్వణుండు బ్రాహ్మణుండైన నంతఃపురకన్యకానియమభగ్ను
ప్రచారదూష్యుండు గావున వధ్యుండు వానిఁదోడ్కొని శీఘ్రంబుగారమ్మని
రాళకరవాలభటాలుండైన కోటిపాలునిబిల్చి మఱియు నిట్లనియె. 161

వ. తడయకయేగి నేఁగినుకఁ ♦ దాల్చినచందముఁ బూని వానిలో
నడలఁగఁజేసి చేసి వెఱఁగఁదగినీడ్చి భుజప్రకాండముల్
బెడమరఁగట్టి కట్టి మఱి ♦ బిల్వణభూమినురాధమాధమున్
బిడికిటవాలు వాలుగనిఁవ్రేగ శిరంబు నరంబువ్రాల్చుమీ. 161

తే. గీ. జాగుసేయక వేగ మీఁలాగుసేయు

పురవరముఁద్రిప్పి కడఁబ్రేతఁభూమియందుఁ

జేయు మిప్పనికొఱతగాఁజేయుమాని

పొమ్ము ముమ్మాటి సెలవిది ♦ సుమ్ము నీకు. 163

చ. అనపుడఁ గోటిపాలుఁ డనె ♦ నట్లగు దేవరమ్రోలధర్మమే
మని వివరించువాడఁ బ్రతిఁభూతిశయంబునశిక్షనేయ శాం
తనియతిరక్షణజేయ ♦ ప్రభుధర్మము లోకహితంబు వాడె రా
జని బుధకోటిదెల్పె ననఁభూత్మక యంచు నమస్కరింపుచున్. 164

వ దేవా యోగ్యాయోగ్యవిచారంబులు భవదధీనంబులై యుండు
దుర్ఘటంబైన హింసాకర్మంబునందు జాగరూకంబుగా భూతభవిష్యద్వర్త
మానంబులను ద్రికాలంబులను నిందాస్తుతిపూర్వకంబులగు ద్వంద్వంబులను
సామభేదదానదండంబులను చతురుసాయంబులను సమర్థించి నియమించిన
మదీయవచనంబునకుఁ బ్రత్యుత్తరంబిచ్చుటకు నేకారణం బని తలంచితేని
యవధరింపుము సకలసామ్రాజ్యప్రమత్తచిత్తులగు రాజోత్తములకుం బరిజ
నంబు లొకానొకదుర్గమప్రయోజనంబులఁ బ్రబోధించుట యవశ్యకర్త
వ్యంబై యుండుఁ గావున విన్నవించితి నింతియకాని భవద్వాక్యప్రసాదాను
మోదితుండ ననిన నొక్కఁతనుముఖుండై యతండు వధ్యస్థలంబునకుఁ

జేరునప్పటి ప్రచారంబులును దన్ముఖోద్ధతవాక్యవిశేషంబులును దదుచిత
భావంబులును సర్వంబు మాకెఱింగింప నంగీకరింపుమని సావకాశంబొసంగి
నన్ బ్రసాదంబని తనబలంబులతోడంగూడి బిల్వణసమీపంబునకుంజనిన
వారలంత నచ్చట 165

తే. గీ. తలవరులఁజూచి యేమియుఁ ♦ దలఁపరైరి
నిమిషమాత్రంబు మానంపు ♦ నియతినుండి
బ్రాహ్మణు డిట్లు వలె నో ♦ పద్మగంధి
నీదువాడను దుఃఖాబ్ధి ♦ నీదువాడ. 166

కం. ఓ కార్తస్వరవిగ్రహ
యో కల్హారప్రియాస్య ♦ యో కలకంఠీ
యీ కాలమునకు మనజత
కాక్షికోకిలవిధంబు ♦ గనుపించెగదే. 167

ఉ. నీమదిసమ్మియున్న నను ♦ నీవయెఱుంగుట లింతెచాలు నో
భామిని పూర్వజన్మఫలభాగ్యము లేవిధినున్న భోగ్యమే
వేమఱుడెల్పనేల చను విచ్చి ననుండయఁజూడకున్న మి
ధ్యామయసర్వదిగ్విలయ ♦ మంథతమఃపరిపూర్ణ మహా జుమీ. 168

కం. రమణీలలామ 'రాజా
నుమతే ధర్మం' బటన్న ♦ నుడువునఁగల భా
వము జరిగింపక వశమే
మమతలువిడనాడి నెనరు ♦ మఱవకు మదిలో. 169

వ. అని ధరామరవరుండు కరంబు కరంబునంబెనచి గుఱివఱచి
వెరపుమఱచి చిటుతరతనంపుటుప్పరిగ వెడలె నయ్యెడ నప్పడమితేనికన్నియ
విన్నదనంబునం గొన్ని వన్నియ లెన్నుకొని మిన్ను మన్ను నెఱుంగక యొరం
గినం గురంగటమెలంగు మెఱుంగుబోడు లచ్చేడియ నాదుకొని పాదు
కొల్పిన వేదనల నేదియోతార్చినం గార్చిచ్చుచందంబునం బై పేర్చుకోకాన
లంబు దరియింపంజాలక బాలికాజనచూళికారత్నంబు మఱియును. 170

తే గీ. నిబ్బరపుటూర్పు టుబ్బలూ ♦ గుబ్బకొనఁగ
తోరముగ వేడికన్నీరు ♦ దొరఁగిపాట

సుల్లమవియఁగ గుండెలు ♦ ఝల్లుమనఁగఁ
దల్లడిల్లుచు మదిలోనఁ ♦ బెల్లుదలఁచు.

171

చ. కనలుచు మేనుదీప కనుగఁదఁగఁ జెక్కిటఁ జేయఁజేర్చి వే
దనలనలంగి క్రొమ్ముడి యదాయదలై విడఁబాట హారముల్
బెనఁగొనినెలఁగా బాటనప్రేలను నేల నొకంతరాయుచున్
మనమునఁ జింతచేసె చనుమానముగల్గిన నాటి సర్వమున్.

172

నీ. ప్రియముతో మాతండ్రి ♦ పిల్పించి మాయలు

గల్పించి చదువున ♦ నిల్పినేల

నిల్పిననేమి ! యా ♦ నిశివేళఁ గవిరాజు

చంద్రోదయము కీర్తిసలువనేల ?

సలిపిననేమి ! యా ♦ సమయంబునందు నే

చోరకప్పిద్రుని ♦ జూడనేల ?

చూచిననేమిఁ పాజ్ఞాండు పద్మగర్భండు

కోరి మమ్మిరువురఁ ♦ గూర్పనేల ?

తే. గీ. యేలమిసమకూర్చి యిప్పుడేల ♦ యెడముఁజేసె

నేమిసేయుదు డైవంబు ♦ నేమనందు

విధికృతం బిట్లు కాఁబోలు ♦ ప్రథితకర్మ

ఫలవిపాకంబు దప్పింప ♦ బ్రహ్మవశమే.

173

నీ. దానశీలురనెల్ల ♦ దీనులజేయు లు

భాత్ములకర్థ లాభములుగూర్పు

దీర్ఘరోగులజేయుఁ ♦ దివిరిసంపన్నుల

నారోగ్యమొనఁగు డుధాతురులకు

సూక్ష్మజీవులజేయు ♦ సుగుణవిద్యాధ్యుల

నధికజీవులజేయు ♦ నల్పమతుల

సుజనప్రభుల కాత్మజులఁగూర్పమాని పే

దల కిల బహుళసంతానమొనఁగు

తే. గీ. కలముకొఱఁతల కధికారఁబలములిచ్చి

కులమువారికిఁ దిరిపెంపుఁ ♦ గూఁచొసంగు

నోర్చి జతసమకూర్పఁడు ♦ కూర్చెనేని
బ్రహ్మ దానిఁజేయును ♦ పాపకారి.

174

సీ. తాతవేదరి యన్వఃసూతరి తల్లిచం
చలురాలు పరమయాచకుఁడు తండ్రి
కొడుకునన్యాసి జాఁరుఁడుసోదరుండు మా
తులుఁడుగురుద్రోహి ♦ తోడఁజుట్టు
పాదఁబోతు శిఖండిబావ మేనల్లుఁడు
బాహుకోపి యప్పలఁబ్రతుకు కులము
పనికులాలకవృత్తి ♦ భావంబు దరిలేని
దిల్లాలు రాగ పుట్టిల్లు నాభి

తే. గీ. తాను తలగొట్టమారియై ♦ తగుదు ననుచు
జగములన్నియుఁ దనదు పాఁలగునటంచుఁ
దలంచుటయె కాని తనమాట ♦ తానెఱుంగఁ
జాలఁ జేలాటి పెద్ద జేజేలపెద్ద.

175

వ. అని విధిని నిషేధింపుచు.

176

ఉ. వేమఱు తల్లితండ్రి యవివేకత కేమనుదానఁ గార్యమ
త్రామగురుండు మంత్రి వివరంబులకేమని తల్పుదాన నా
నోముఫలంబు దానిఁబుల ♦ నొందిన నేగతిఁదాఱుదాన నే
నేమిటనోర్చుదానఁ పరమేశ్వర సకల గృహజూడు శ్రీహరి.

177

తే. గీ. అక్కటా పరమేశ్వరుఁ ♦ డంతవాని
కనుభవింపక తీతనే ♦ మొనసిబ్రహ్మ
ఘాతపాతకజాత దుఃఖంబుగానఁ
గూడ దనరైరి పెద్దలే ♦ జాడనైన.

178

చ. మఱి కలవృన్ధు లిల్లు నయఁమార్గము గాదనరైరి భార్య
వరుఁడలిసేతిదప్పె సభఁవారలు ధర్మమొనంగరైరి మ
త్సరిజనపాలి మేలగునుపాయము జెల్పకయుండ నింకశ్రీ
హరికృప దప్పివచ్చు నెడ ♦ నాన్తులు శత్రులుకారె చూడఁగన్.

179

మ. కులముల్ వోయినఁజోవనీ బుధులుచిఁక్కుఁతెట్టినన్ బెట్టనీ
 నెలపుల్ దప్పిన దప్పనీ చెలిమికఁన్నెల్ నవ్వినన్ నవ్వనీ
 ప్రళయంబందిన నందనీ యిక విచారపక్రియాశూన్యని
 శ్చలహృద్బిల్బఁగసౌఖ్యదప్రతకఞ్శంసిద్ధికై యుండెదన్. 180

వ. అని సర్వప్రపంచంబు మఱచి పంచేంద్రియవ్యాపారంబులు
 గడచి గురుమనోహరధ్యానపాఠీయై యుండె నంత. 181

తే. గీ. ఇమ్మువెడలిన నుడికొమ్ము ధ యెమ్మెకాని
 కొలముసామిని జూచి నీ ధ కొఱకుమమ్ముఁ
 బనిచె నెకిమిఁడు తనవీట ధ నెనయఁదిప్పి
 కినుక నుసురులు గొనుమని ధ తలఁపుఁజేసి. 182

వ. అని రాజాజ్ఞ విన్నవించి కోటిపాలుండు తన బలఁబుతోడ బిల్వ
 ణుం బరివేష్టించి రాజభవనద్వారంబు వెడలి ఘంటావధంబునం జను నవన
 రంబున. 183

సీ. చూచెదరేమి యీ ధ చోద్య “మత్స్యచ్ఛ్రియః
 పతనహేతు” వటంచుఁ ధ బల్కువారు
 ధర “నవశ్యమనుభోక్తవ్యం కృతంకర్మ”
 మను శుభాశుభము లి ధ ట్లనెడవారు
 నయమున్న నేమి? “విఞ్శాశకాలే విప
 రీతబుద్ధి” యని చఁరించువారు
 జగతిలో నతిపూర్వ ధ మగు “వినయం ధూర్త
 లక్షణ” మనుచుఁ దఱలంచువారు

తే. గీ. కటకటా బిల్వణుని కిట్టి ధ కష్టవృత్తి
 వచ్చె ననువార లగుచు సర్వప్రపంచ
 మపుడుఁ క్రుంగినపగిది నాఁహారవంబు
 లఱచి రప్పుడు తత్పురఁవరజనములు. 184

వ. ఇ ట్లందఱు గురుజనమహోపద్రవంబున కాపరాని పరితాపంబు
 నొందుచు సర్వకృత్యంబులుమఱచి తత్పరాయ త్తచిత్తులై సాముదాయక
 భావంబున రాజద్వారంబుఁ బరివేష్టించి. 185

మ. అకటా యీమదనాభిరామస్వపుఁ డిట్లన్యాయవృత్తిన్ ధనో
 ర్వికళత్రాత్మజమిత్రబాంధవయుతశీఁ నిత్యమగ చాత్మనెం
 చి కవీంద్రోత్తముడైన బిల్వణుని హింసింపన్ విచారించె ని
 త్యకళంకాశ్రియఁడంచుఁ బల్కిరి పురం ♦ బాబాలగోపాలమున్. 186

తే. గీ. అకట సర్వసహాభర్తయైన తనకు
 బ్రాహ్మణదేవతేశంబు ♦ పౌభవైక
 లీల నణఁగింపఁజాలు సములముగను
 జచ్చురవతుల రాశిని ♦ జెలఁగినట్లు. 187

సీ. జన్మాతిశయదుఃఖి ♦ జలచంద్రయోగంబు
 వంశసస్యక్షేత్రవ గ్రహంబు
 దారిద్ర్యలతికావితాన దోహదకేళి
 ఘనకష్టజీవన ♦ కారణంబు
 దురితోపదేశ సద్గురుమంత్రసారంబు
 మిథ్యాపవాద సమృద్ధికారి
 దైన్యగుణాభీష్టదైవ సామౌత్కార
 మజ్జానదీప తైలాభివృద్ధి

తే. గీ. కోప భయ తాప హైస్యఘంటాపథంబు
 పరమకారుణ్యకీర్తి శాంభవిపదంబు
 పౌణహరణంబు బ్రాహ్మణ ♦ పరిభవంబు
 నంగ విప్రాపకార మెన్నంగ నేల. 188

తే. గీ. నగర దశరథ పాండు త్రిశంకు నహుష
 సృగవిజయపౌత్ర కర్ణాది ♦ నిపుణమతాల
 కథలు చంద్రదేంద్రమూర్తుల ♦ కథలు విసంహ
 తెలిసి విప్రావకృతి క్షేల్లు ♦ తెగువజేసి. 190

వ. అని మఱియు గుంభసంభవాది మహాప్రభావంబులు వక్కా-
 ణింపుచు “బ్రాహ్మణావై సర్వాదేవతా” యనియును “బ్రాహ్మణోమమ
 దేవతా” యనియును, “పునశ్చబ్రాహ్మణాన్భర” యనియును “వర్ణ
 నాం బ్రాహ్మణో గురు” వనియు నిత్యాది బ్రాహ్మణవ్రభావోచిత శ్లోతి

స్త్రోతిపురాణోతిహాస ప్రయోగవాక్యోపన్యాసంబులు గావింపుచు వెండియు
బ్రాహ్మణుండు చాతుర్వర్ణ్యకన్యకాపరిణయంబున కర్తుఁడుగాని గర్హితుండు
గాఁడు. భూలోకంబునకు దేవతాస్వరూపు లగుటంజేసి భూమిదేవత
లావశ్యకపూజనీయులుగదా యని భూభృష్టరుండు సర్వజ్ఞుడైన భుక్కుం
డునకు నక్కన్నియనిచ్చి యుభయకులంబుల రక్షించుకొనుటను సకల
లోకోద్ధారకత్వంబు దనకు సిద్ధించునట్లు గాదేని బ్రహ్మకులంబు బిల్వణుని
ఁజూటిదిగాఁ దలంపవలయునని యేకాగ్రీచిత్తంబుగా నుత్తరంబిచ్చుచున్న
విద్యతోటికి బాటియగునట్లుగా మనోరంజనం డిట్లనియె. 190

చ. వినుఁడి మహాత్ములార మిము ♦ వేడెద నాదగువిన్నపంబు గై
కొని సుముఖస్థితిన్ విభుని ♦ కూర్చితకుం ద్వరితంబు మాఁనుడి
పనిబహుమర్గంబులంబునఁ ♦ బాల్పడి యేనిది నిగ్రహించెదన్
విసయవివేకభర్మపదఁమి దగఁగూర్చెద రాజకుంజరృచ్ఛ. 191

తే. గీ. అధిపతికిఁ బ్రాణసచివుండ ♦ నగుటహితవుఁ

డెలిపి మలిపింతుఁ గాదేనిఁ ♦ దెగువఁజేసి

ఖండనోక్తులువల్కి భూకాంతుఁడొక్కఁ

డై భయమునొంద సర్వమేఁజీభయింతు. 192

చ. సాలయకమీరు నాపలుకు ♦ సూటి త్రిశుద్ధిగనమ్మి మీగృహం
బుల కతివేగనేగి పరిపూర్ణమనోరథసిద్ధికై విని
శ్చలమతి దాన హోమ జపశాంతి తపఃప్రముఖాదిసత్క్రియల్
వెలయఁగజేయుఁ డీశ్వరుండు ♦ వేకరుణించుఁ బ్రసన్నుడై మిమున్. 193

శా. దుర్వారోగ్రీమహాగ్రహగ్రధితుండై ♦ దుష్టాసురేంద్రుండు ని
ర్గర్వారంభకడింభకప్రభుపరీతౌదీక్షదక్షప్రతా
భర్వాత్మస్థితి నున్న వేళ హరిసాతౌత్కారుడయ్యెం గదా
'సర్వవిఘ్నమయం జగత్త' నెడి వాచారూఢి సత్యంబుగన్. 194

మ. అటు లేకాగ్రమతిన్ సదాహరిపదఁభావ్యాత్ములై యుండుండి
ప్పటి కార్యంబిది యంచుఁడెల్పి పనుసంభ్రావకాశజ్ఞులై
స్ఫుటశోభాయత వక్త్రసంపదలగీముల్ నేరి రిల్లూహప
న్నుటలెన్న స్మృతకోటికెల్లను బ్రధానుల్ సుప్రధానుల్ గదా. 195

వ. ఇట్లు మంత్రీశ్వరప్రబోధిత తత్పురస్థితశిశుబాలవృద్ధస్త్రీ పురు
షాదిజనంబుల దాక్షిణ్యాలాప కలకలంబులాకర్ణించి ఖడ్గంబులు ధగధగయ
మానంబులై వెలుంగ భయకంపనస్వేదగుణంబు లుదయింప రుషినిపుచు
హంకరించిన జంకుఁగొనక బిల్వణుండు మందస్మితవదనారవిందుం డైనఁ
జూచి యాశ్చర్యంబునొంది కోటిపాలుం డిట్లనియె. 196

సీ. జగతి శిరచ్ఛేద ♦ సమయమందునఁ గర్ణ
కుండలంబుల కాండ ♦ గొనెనటన్న

సామెతనిజముగా ♦ సమయించువేళను
భయమింతలేక నిఁబ్బరముఁబూని
చిటునగవొప్పఁ జేసెడి కారణంబేమి
తెల్పు మిప్పనికి భీతిల్లుచున్న
వాడ నేననిన విద్వన్మౌళివత్సానో
నాయకాగ్రీణి విను ♦ నాదువిధము

తే. గీ. మోహినీవిద్య యామినీ ♦ పూర్ణ తిలక
యై యవతరించి నాహృదఃపారవింద
మందు వసియించి చిరతరానందమొనఁగు
నట్టి నాదేవిగల్గ భయంబుగలదె. 197

వ. అని ధైర్యస్థైర్యగాంభీర్యధురంధరుం డగుచు స్వేచ్ఛాగమనా
గతుండు గావునఁ గోటిపాలసహితంబుగాఁ దనమందిరంబునకరిగి కులవధూ
రత్నంబు నిశ్చలచిత్తయకానట్లుగా నుచితమార్గంబు రహస్యంబుగా బోధిం
పుచు నిజశిష్యవర్గసంసేవ్యమానుండై యుండె నంత. 198

కం. ఖరకేరణాన్వయ శేఖర
ఖరవిదళతాండకాండకాండశిఖరశే
ఖర లగ్నసుకర హిమశీ
కర నికరీకృతమహామకరనిలయాంకా. 199

శా. వ్యాఘ్రక్రోడతరణుఖడ్గముఖసత్త్వాటవ్యటత్ప్రవృభు
క్షీఘ్రాణప్రళయీకృతాశుగదశగ్రీవాఖ్య రక్షోధిరా

అక్ష్పిప్రహాన్మూలన నిశ్చయప్రమదహృన్దీర్వాణభక్తాత్మరు
ఓచ్చిప్రూదివృధినాథ తారకపదాన్సుగ్రీవసంపత్ప్రదా.

200

మానిసీవృత్తము.

కుండలితాధృతఃకుండిక హృద్భయఃకుండలి రాన్మణిఃకుండల కో
దండలిఖండనఃదండవనాశ్రేపఃదండిత రావణఃదండ ధరా
ఖండలచిత్రశిఃఖండిజసన్నతఃఖండితద్వృద్ధఃఖండ యశో
మండలశాశ్వతఃమండిత భావిపఃమండలధామ రఃమాగ్రభుజా. 201

“ గద్యము ,“

ఇతి శ్రీరామచంద్రగురుకరుణాకటాక్షవీక్షణసంలబ్ధ సకల సంపూర్ణ సరస
శృంగారరసధారాధారమాధురీధురీణాలంకారితాంధ్రగీర్వాణ కవితావిలాస
చిత్రవిలిసితాపస్తంబనూత్ర భారద్వాజసంగోత్రపవిత్ర చల్లపిళ్లకల
సుధార్ణవరాకానిశాకరయశోధురంధర ధరామరప్రవరరామయ
నామార్యపౌత్ర కామకవిసుపుత్ర సకలవిద్వజ్జనవిధేయ నర
సయ నామధేయప్రణీతంబైన యామినీపూర్ణ తిలకావిలా
సంబను శృంగారమహాప్రబంధంబునందుఁ బంచమా
శ్వాసము సంపూర్ణము.

యా మి నీ పూర్ణ తిల కా వి లా స ము

షష్ఠా శ్వా స ము

శ్రీ వెలయు చల్ల సిల్ల కు

లావన శుభవినయ కామ యార్య హృదయరా
జీవ సుఖలీనమధుకర
భావప్రభు సోమరామ ధ పావననామా.

వ. దేనా యవధరింపు మనంతరంబ.

2

తే. గీ. అటు లొకముహూర్త మాత్ర మాత్మాంకన వ
సింఁచు కులసతి బోధించి ధ శిష్యవర్గ
మలమి తనుగొల్పఁ దలవరు ధ లరుగుదేర
నెడల నిర్భీతుఁడై వీధి ధ వీధి కతఁడు.

3

కం. వెలువడి పరమప్రీతిని

జెలఁగుచుఁ బూర్వానుభూత ధ చిత్రక్రీడో

జ్వల కళలగు తచ్చేష్టలు

దలఁచుచు వరింపఁదొడఁగెఁ ధ దగ ని ట్లనుచున్.

4

చ. సరసకపోలభాగవిలఁసన్మృదుచిత్రిత చిత్రవస్త్రప్రీ

వరకతిరస్తనాంతర వివ రితహరిగుణావతి స్మర

స్ఫురదురుచారుశోభ స్పృహఁపుత్రిక దాని నిరంతరంబు సు

స్థిరవరణీయ మోక్షఫలఁదేవతగా మదిలో స్మరించెదన్.

5

- వ. వికచసరోజనేత్ర రతివిహ్వలలాలనగాత్రి హేమచం
 పకసుమదామగౌరి తనుభావితరోమలతాభిరమ్య సౌ
 స్తికసుఖలాంఘనోత్థితగతిన్ దగ్ధై నగ్ధై నదాని నేఁ
 టికిని దలంతు వేటాకసండిన్ దడబాటగు విద్యుకై వశిన్. 6
- చ. అరయ సమీపవేదిక నోయారముగా భ్రమియించువేళ మ
 త్పరిచిత మార్గదృష్టిముఖదత్త కరాంబుజమై కలస్పనా
 నురచిత మత్సమాహ్వయ వినోదపదాభితరంగితాత్మ వై
 ఖరుల నెనంగుదాని సుముఖస్థితు లిప్పటికై నఁ దల్చెదన్. 7
- చ. లలి నొకరాత్రివేళ నొకలాగున శయ్యను బవ్వళించు లీ
 లలు మది నెంచి తుమ్మినఁ జలంబున నన్గని బాలరోషదు
 ర్మలమత్తిన్సు సుశీవ యను ధ మంగళవాక్యము మాని కర్ణ కుం
 డలఘటనం బొసర్చుట దింబులుగ నామది నుండె నేటికిన్. 8
- మ. దళదంభోరుహకర్ణి కాంతరహరిద్రాభంబు గోరోచనా
 తిలకో ద్భాసురఫలభాగ విభవోత్సేకంబు కించిన్మదా
 విలదృష్టాలకళాభినాతమగు తద్ద్విజబోధి మందస్మితో
 జ్వల వక్ర్రాజముఁ బాడనేగు నిది మత్స్వాంతంబు దా నేటికిన్. 9
- చ. లలితవయోవిలాసకళల న్విపరీతరతాభియోగ సం
 చలన సముద్భవశ్రేమ రసస్ఫుట సాంద్రకణాగ్రమాక్తి
 జ్వలితము హేమకుండల సువర్తనచిత్రితగండభాగ మ
 చ్చిలుకలకొల్కి నెమ్మొగము ధిత్తిమునందుఁ దలంతు నేటికిన్. 10
- చ. అభినవగూననాఢ్య హరిణాక్షి కళాపరిపూర్ణ చంద్ర స
 న్నిభముఖ గౌరకాంతిరుణీమణి పీఠకుచాభిరమ్యయా
 ప్రభవరశస్యకామణినిగ్రమ్మఱ జూచితినేని మన్మథే
 ఘ భవశిఖవృథాంగ హిమస్థితు లిప్పటికై నఁ జేసెదన్. 11
- చ. అనమవిలాసయోగ్య నవయావనలక్ష్మి ప్రభాతవిస్ఫుర
 ద్విసరుహపత్రనేత్ర ఘనవీనపయోధర భారఖన్నచం
 ద్ర సమమనోహరాస్య యగు ధ దాని కవుంగిటఁ బూని నేటికిఁ
 భనలము పద్మమట్ల వదనం బటుక్రోలేద నిచ్చడికఁగన్. 12

- చ. కులుకుమిటారి గబ్బిచనుగుత్తులు మెచ్చుగవిచ్చు దమ్మిరే
కులు బలువిప్పు కన్నుగవ ♦ కొంచెపుటుగ్గుల నిగ్గుదేరు వే
నలి జిగిగల్లు దానిని మనంబున నద్దురుబోధ యల్లు ని
శ్చలమతి సంస్మరించెద నిజంబుగ నిప్పటికై న మాటికిన్. ✓13
- చ. నవవికచాగ్రకుందరదనంబు మదీయ మనోనుకూలనై
భవరమణీయ తిర్యగభివర్తితలోల విలోచనాంతిక
చ్ఛవినదనంబు తన్మృదుహానదవ్దదనంబు ముదంబున న్నంది
దవిలి కృతోపకారము కృతజ్ఞుని యట్ల తలంతునేటికిన్. 14
- చ. సరసమృదుద్వితేఫకులశబ్దము పుల్లసరోజనేత్ర సం
భరితము కించిదుల్లసితమాంసల పాండురగండభాగ ము
ద్ధురపరిపూర్ణ శారదవిధూపమకాంతిమనోహరంబు బి
త్తరివదనంబుఁ జూచెద ముదంబున నా మదినాట నేటికిన్. 15
- చ. కరము పిటుందుపై గమిచి ♦ గ్రక్కున వక్రితకంధరాగ్రయై
యురుతరదక్షిణాంసలనదుల్బణకేశకలాపయై నిరం
తరబహులీలల న్నైనరుదార్కొనుచూపుల నన్నుఁజూచు నే
ర్పరియగు దాని జూచెదఁ దిరంబుగ నామదిలోన నేటికిన్. 16
- చ. నెన రెదనుంచి నన్నునుపు ♦ నేనపరాధిసటంచుఁ బాదమూ
ల సతుండనై న నన్దనలానక కిన్నదలంచి గొబ్బునన్
జనునెడ పైఁటకొంగుకొన ♦ సాగిలిపట్టిన చేవిదర్శుచున్
బనిపిను ముద్దు వద్దనుచుఁ ♦ బల్కినదానిఁ దలంతు నేటికిన్. 17
- ఉ బాలమృణాలనాళ సమబాహువిశాల నితంబబింబ లీ
లాలసయాన మద్వచనలాలసలోల మృగాయతాక్షి ప
క్రాలక నిమ్మనాభికుహారాంతరయై విహరించుదాని భూ
పాలకబాలికా దలంతు ♦ బల్మరు నామదిలోన నేటికిన్. 18
- చ. జలిబిలిపాటినేరములు ♦ చేసినవేళ మదీయభావముల్
డెలిసి చలంబుఁగొన్న యొకతీరున వేమలు పల్కరించినక
బలుకుటమాని నెమ్మది నెవంబిడి బాష్పనిరుద్ధకరయై
యలరెడియూర్పులం బెదవులాగ్నైదుదానిఁ దలంతు నేటికిన్. 19

- ప. కిలకిలసప్తచుక్ వగమొగింపుచు వల్వఁ దొలంగఁ జేయుచో
వలపులకింపువాని నెలవందపుఁబొక్కిలియుంగరాఁబుజో
జ్జ్వలరుచిఁగప్పి సాధ్యసరసాంచిత్తయై రతివిహ్వలాంగియై
తలఁకుచు లోన నానగొనుదాని మదిదిలకింతు నేటికిఁ. 20
- చ. తొలఁగనిసీమతో సురభిదుర్భరగంధభరంబుతోఁ జలా
చలభయకుంచిత్ప్రచురచారుతరేక్షణశోభతో ముఖో
జ్జ్వలకమలాగతభ్రమరపంక్తిని గేళినరూపాంబుచే
గెలఁకులఁ జేర్చుదానిఁ దిలకించెద నామదిలోన నేటికిఁ. 21
- చ. అదనుదలంచి నున్మోలుఁగుటద్దముఁ జూచెడివేళ వెన్ననే
నొదిగినజాడ నీడఁగని యుల్కి భయంబును సంభ్రమంబు మో
హదమదనోదయంబు వినయాంచితలజ్జయుఁ గల్గి సౌఖ్యసం
పద సను జూచుదాని మదిఁబ్రాయక మాటికిఁజూతు నేటికిఁ. 22
- చ. ఇరుదెసలందు సంతరబహిష్ఠస్థలలందుఁ బిలుందునందు ముం
దరిదెసయందు నెల్లెడలఁ దానయి మేలిమితమ్మివంటి సుం
దరమును దిర్భగీక్షణపదం బగు ముద్దుమొగంబుతోడఁ గ్రు
మ్మలు మదనాభిరామస్మృతమస్మృతపుత్రిని జూతునేటికిఁ. 23
- చ. తరుణబహుకృతుల్ శ్రుతివతంసకటాక్షనిరీక్షణావళుల్
సరసవిలాసముల్ మదనసంజ్వరకారణముల్ మదాలసాం
గి రుచిరసౌఖ్యలక్షణవిక్రీష్టవిలోచనముల్ మదీయహృ
త్సరసిజమందు సంస్ఫురితసంగతుల న్గనిపించు నేటికిఁ. 24
- చ. తరుణతరోల్లస తరళతారకతాక్షమదభ్రగంధమా
గ్గరచిత చిత్రస్థితికారమణీయ కపోలపాళికా
సరసము సౌఖ్యమస్మృతసాహిత్యశోభితమంబుజాక్షి సుం
దరవననారవిందము మసంబుననుంచి తలంతునేటికిఁ. 25
- చ. సరసమెల్లఁ దఱ్కుచకచగ్రహణాభిరతుండైన నే
నొటపుగమోవి పల్మొనలనొక్కుచు నక్కరచక్కజేయు న
త్తితీ, సరమోడ్పుచూపు బకదారినుతారపుఁ బల్కుబాటు మే
లిరవగుదాని ముద్దుమొగ మిప్పటికై నదలంతు మాటికిఁ. 26

- చ. లలితసుధారసాతిమధురంబులు బింబరదాంబరాగ్రసం
కలితశుచిస్మితంబులు ♦ పగిల్చుగుణప్రకటికృతంబు లు
జ్వలపరిపూర్ణ మన్నథ ర♦సప్రియసౌఖ్యసమాకులంబు లా
లలన చటూ త్రరంబులు తలంచి సుఖోన్నతిఁగాంతు నేటికిన్. 27
- చ. ఘనరుచిరాజ్జవత్త్రయత ♦ కర్ణసమున్నత కర్కశస్తనా
గ్రనిహిత తారహారమణికాంచనయంత్రిత విస్తృతాతిరం
జనజఘనాభిరమ్య విలసన్నణినూపురశింజితాంఘ్రియా
జనవరకన్యకామణిని ♦ సమ్మృదమొప్పు దలంతు నేటికిన్. 28
- చ. కులుకమిఠారి గబ్బిచనుగుబ్బల టొమ్మెగఁగ్రుమ్మి క్రుమ్మి చే
తుల మెడఁగొఁగిలించి తమిదొట్టువడ న్నునుసిగ్గుదొంతరల్
బాలుపలరంగఁ గన్నులరఁమోడ్చి మొగంబు మొగంబుఁజేర్చి ము
ద్దులఁగొని తేనెలానెడి వధూటిని నామదిఁజూతు నేటికిన్. 29
- చ. ఘనవిచలత్కుచత్రుటిత ♦ కంచుకజాలముల్ భుజాగ్రగుం
భనలసదుబ్బణశ్రవణమండనముల్ పరివర్తనక్రియా
భినుతగళప్రచారములు ♦ బిత్తరివక్త్రవిలోకనంబు లే
మనఁదగు నాదుచిత్తమున ♦ మాటికి సంస్కరణింతు నేటికిన్. 30
- చ. అగు చిగురాకుపాన్పు పయి ♦ నావలిమోమయి పవ్వళింప నే
నొగి బతిమాలుచున్న మదిఁనోపక వేకువజామునందు పె
న్వగ నొకతీరుగా నిదురఁవాటిలు నల్లెదురై కుదించి కే
ల్లగ పయినుంచి మంచిగలదానిఁ జరింతుఁ దలంతు నేటికిన్. 31
- చ. కనుఁగవకేంపుగాఁగ దృఢఁగాత్రవివర్తనలీలందు మో
హననరసోద్ధతోల్బణకఁరాంగుళిజాలవిలాసభావ గుం
భనభుజకందళీయుగళ ♦ మండలితంబగు దానిమోము శో
భనపరివేషయుక్త శశిభాసురమంచుఁ దలంతు నేటికిన్. 32
- చ. ఘనజఘనావలోకన సుఖిస్థితి నే నొకవైపుఁ జేరి స
య్యనవనసాంచలంబుఁ గొనునంతట నెంతయు నేర్పుమీఱఁ జే
కొనుటకు దంటయయ్య మదిఁగొంకుచు సిగ్గులలంకరించు మో
మున నిదురించినిల్చు సుముఖిమణి నాత్మఁదలంతు నేటికిన్. 33

- చ. వలపుడలిర్ప నేగమున ♦ వాకిలిఁజేరగవచ్చు నన్నుఁ గ
న్నల దనివారఁజూచి సుమఁనోభరశయ్యను బవ్వలించి వి
తలనిడుంచు నట్లునరిఁగని మెల్లనె సంస్పృశించిన
న్బులుకలెనంగు లేనగవుఁ ♦ బూనినదానిఁ దలంతు నేటికిన్. 34
- చ. తొలుత విరాగభావ మెదఁదోఁచఁగ నిష్ఠరవాక్యకేళి రం
జిలఁ బలుమాటు నన్వేరవఁజేయుచు నంత మదీప్తితప్రదో
జ్జ్వలమత్తియై రతాభిహితఁసంచలనోద్భృతవిస్ఫురత్క-టి
నిలయసహాయ నృత్యములఁనేర్పరి దానిదలంతు నేటికిన్. 35
- చ. విలులితవిశ్లే ధప్రసవఁవేణిదరోన్మిషితప్రఘూర్ణితా
ను లలితనేత్ర పద్మశయఁనోద్భిత్తియై బహురంగభంగచి
హ్నాలు దగఁదాల్చి పంటిమొనఁనంటుచు వాతెఱఁ గ్రోలినట్టి యా
చిలుకలకొల్కి నింపలరఁ ♦ జిత్తమునందుఁ దలంతు నేటికిన్. 36
- చ. వెలయఁగమేడకపై వలభిఁవేదికమోడ వసించి మందహా
సలలితభావహృత్స్ఫులఁసంగతి కేళివిలాసవాక్యముల్
వలుకుచునుండి తానదరిఁపాటున న్గని సిగ్గు లేతన
హ్వలసెడిమోముదాని మదిఁనుంచి తలంచెదనెంచి నేటికిన్. 37
- చ. పటపుసవ్రాలి వేనిదురఁపాటునమేల్కని వేసటింపు మై
విరుపున నావలింపుచు నవీనముఖానిలగంధలుబ్ధము
గ్ధరుచిరసంభ్రమభ్రమ దదభ్రమదభ్రమరాళి విభ్రమ
స్ఫురణవిలోలనేత్ర యగు ♦ బోటిని నామదినుంతు నేటికిన్. 38
- చ. ప్రియసురతాంతతాంత ఘనఁవీనపయోధరభారఖిన్న ని
ర్భయసుఖజాల నిర్భరివిఁరాజిత రాజకళాభిరవ్య భా
గ్యయుతకటాక్షపూర్ణతిలఁకాగ్రణియై తగు రాజకన్య మ
ప్రియమతి దానినెంతయు యధేచ్ఛగఁ జింతనొనర్తు నేటికిన్. 39
- ఉ. రాజనిభాస్య నిర్మలవిఁరాజిత సూక్ష్మతరావలగ్న వి
భ్రాజిత పద్మపత్తీరుచిఁభాసురనేత్ర నిదాఘబిందుసం
పూజిత పాండుగండయుగఁభూషిత ధారుణిదివ్యకాంతయై
రాజిలుచున్న దేవిని నిరంతరవృత్తి దలంతు నేటికిన్. 40

- చ. గుణనిధి విస్ఫురత్కమలఃకోమలసుందరవక్త్ర చారు ద
 ర్పణ విలసత్కపోల విచలత్కమలేక్షణ చారుశీల ల
 క్షణతిలకాంకురైణ మదఃగంధముఖాబ్జవిరాజమానకా
 రణ నృపకన్యయై నడిఃపాత్రాయముదానిః దలంతు నేటికిన్. 41
- చ. కలితశిరోజపుంజ భరఃకాంతనిరంతరకాంత చూర్ణకుం
 తలలతికాంతవక్త్ర వసుఃధాధిపకన్య రత్నిప్రవీణ కాం
 త్యలఘుపయోధరాలస నఃతాంగి విలాసవతీవతంసయై
 యాలరెడిదాని నామది నిఃరంతరవృత్తిః దలంతు నేటికిన్. 42
- చ. కృతపరిపూర్ణ భావ రతిఃకేళికుతూహల కేళికాగృహ
 స్థితవతి సానురాగసరఃసీరుహనేత్ర శుభాంగి మోహద
 ర్పితమతి మత్కరగ్రహణఃపీడిత రమ్యపదాబ్జమన్మథా
 యత ఘనమోహనాస్త్రమయఃమై తగుదానిః దలంతు నేటికిన్. 43
- † చ. ఇటు ననుజూచినంతట బహిష్కృతభేదవిభిన్న వంగజో
 ధృట శరజాగ్నిపీడిత హృదంబుజుచై తగు నట్టియెనినుం
 దిటముగఁ జూచియుండెనొ మఃదీయమనం బదియేలనానినుం
 బటుమతిదాని భూపకులఃపాలిక బాలికనెంతు నేటికిన్. 44
- † ఉ. బంధురపద్మినీజనని ధవద్మసుగంధి శరీరమన్మథో
 ద్గ్రంథకళాప్రవీణ మణిఃకాంచనకుండల శోభిశర్ణపు
 ష్పంధయ నీలకుంతలరఃసప్రియ సూతనయూవనాధ్య హృ
 ద్భుంధువు నైన పార్థివసుఃతామణి నాత్మదలంతు నేటికిన్. 45
- † చ. సరసవనాంతచంద్రిక దశాప్రతిపన్నవిలాసకాంతి వి
 స్ఫురదరవిందచంద్ర పరిఃభూతముఖాంబుజ సూక్ష్మమధ్య దు
 ర్భరమదహంసరూప యగు ధరాజకుమారిని దాని నామనోం
 బురుహనివాసవాసిని నమోఘమతిం గనుఁగొందు నేటికిన్. 46
- † చ. మృదుతరదేహముష్టిపరిఃమేయసుమధ్య సుపూజ్యకాంతమో
 హదనయనాభిరామ శ్రవణాంతవిశాలవిలోలనేత్ర సం
 పదమదభీష్టవాగ్విసయఃభాగ్య నవోత్పలసంగృహీతయై
 ముదమైదవించుచున్న సృవఃపుత్రిక నాత్మదలంతు నేటికిన్. 47

† చ. సరసకళాభిరమ్యసఖి ♦ సార్థనిష్ణవిత్తర్దికాంతర
స్ఫురదభిరమ్యపుష్పపరిపూర్ణిత తల్పనిష్ణదేహ స
చ్చరిత సుగంధలేపసలసత్కుచకుంభ సుధాంశుబింబ సుం
దరవదనారవింద యగు ♦ దాని స్మృపాత్మజఁగాంతు నేటికి. 48

† చ. మది నొకతీరు గన్నతటి ♦ మన్నన నన్నెనయింప నెచ్చెలిం
గదిసి మదీయగేహసుముఖాధ్వగయై భయకంపితాత్మయై
పదవినిష్ణయై గతిశుభస్థితయై పరివర్తమానయై
ముదమొనరించుదాని దగ ♦ ముచ్చటదీఱఁ దలంతు నేటికి. 49

చ. మనవిగఁ జాటుసూక్తి బతిమాల్సినఁ గోపపరాజ్ఞుభిత్వమూ
నినఁ గని కోపమార్పుటకు ♦ నేను గవుంగిటనిల్పఁ బుష్పసా
ధనునివశంబునం బులకితాకృతియై యసహించి నట్టు లొ
ప్పనివను లింకవల్దనుచుఁ ♦ బల్కెడి దానిఁ దలంతు నేటికి. 50

చ. తఱిగని మెల్లనేను కయిదమ్ములఁ గల్గవఁగప్ప నెచ్చెలు
ల్లిగొని “యేమిదోద్యమెఱింగింపుము వీరెవ రేమెఱుంగమో
తరుణి” యటంచుఁ బల్కిన సుధామధురోక్తుల మద్విలాసవై
ఖరి మదిఁగాంచి లేసగుమొగం బగుదానిఁ దలంతు నేటికి. 51

చ. సాలయక మోవినొక్కి తమిజొక్కి కవుంగిటఁబూని తఘ్నజె
క్కుల నునుగోరులాని రతిఁగూడడి నన్నొక కిన్నెన్నకే
యొలసెడిసిగ్గుచే సలయునూర్పున దీపమునంచలింప వీ
నులఁ జెలిగల్పితో సగవునూటినదానిఁ దలంతు నేటికి. 52

చ. అతులితకేళికాగతి నిరాకృతహంసికే గేశపాశని
ర్జితమదపన్నగాశన విచిత్రకలాప సువక్త్రశోభ స
ద్యుతిహంసికోత్పలక్రియ సఖానపమధ్యను బూర్ణచైత్రద
ర్పిత కలకంఠకంఠిని బరిస్ఫురితాత్మక దలంతు నేటికి. 53

చ. మరులొనరింపఁజాలు నవమనృథమందిర వైజయంతియై
యరుతరలీలల నృదధరోష్ఠనుధారసధారఁ గ్రోలుచున్
స్మరవికలాంగనంగతుల ♦ మత్పరిరంభణ మాచరించి కే
ళిరచితశయ్య నొయ్యఁబవళించెడి దానిఁదలంతు నేటికి. 54

- చ. నవసుమనోవనంబునఁ దఱసంతటిబోటులఁగూడి మన్మథో
త్సవమునకు న్ననుంగడిసి ధైర్యగల నవ్వుల నాటపాటమె
ఘ్నవలను బార్శ్వసన్నిహితలోకభయంబున శంకఁబూని మ
క్కువఁజని మల్గిచూచి కనుఁగొల్పెడిదానిఁ దలంతు నేటికిన్. 55
- ‡ చ. భజితమదీయచిత్రతఱివర్తన నర్తనసూత్రధారి దీ
ర్ఘజఘనదేశసంగీతకాంచనరమ్యతరాంగయప్తిబా
హుజవరకన్యకామణి ప్రియోచితకేశ్యపగూహమధ్యయై
భుజములనాని కన్నుల రమోడ్చినదానిఁ దలంతు నేటికిన్. 56
- ‡ చ. చనుగవమాటినకా దొలఁగఁ ధారిన పయ్యెడఁ జక్కఁజేయుప
ట్లను గని నాదునేత్రజవిలాసము నేత్రవిలాసమాఁగదే
వనరుహనేత్రయందుఁ దనివారఁగఁబల్కిన మెఘ్నువన్మనం
బున నగి నన్నజూచు చెలిముంగలియై కనుపించు నేటికిన్. 57
- ‡ చ. ఉపరిసముద్భ్రతోన్నతపయోధరవేల్లితబాహువల్లి భూ
ర్యపఘనభంగదంభరచనాంతరదర్శితనాభిమధ్యవా
ళిపరిమితాభిశోభిత వత్రితయలక్ష్మితరోమరాజ్యయై
యుపకృతించు దాని మదిఁనుంచి సుఖించి తలంతు నేటికిన్. 58
- ‡ ఉ. బాల సువక్త్ర యావనవిభాసిత సుస్తనభార నమ్రని
ద్రాలసరామలోచన నవాజ్ఞనిభాలికసుందరాంగి నీ
లాలకజాలనిర్జిత మదాళిక మన్మథవై జయంతియై
మే లొనరించుదాని చెలి మిప్పటికైనఁ దలంతు మాటికిన్. 59
- ‡ చ. చిరినగుమోముతో నుదుటఁ జిందెడియందపు టుంగరంపుముం
గురులమెఱుంగుతోఁ జెమటఁక్రొందఘటకూనిన మోముఁదమ్మిఁ
నెరిమగపోడిమిన్ గెలుపు నెక్కొనువేళ గళన్వనంబు ప
ల్మఱుసిరుచొందఁ జేయు వగలాడిని దానిఁదలంతు నేటికిన్. 60
- ‡ చ. సలలితకర్ణమూలపరినక్త సముజ్జ్వలతాళపత్రి మ
త్యలఘుమనోజకార్మకసమాక్రిత మత్తమధువ్రతాంగనా
వళిరుచిజాల కర్పరితవక్రితకుంతలజాలకాంతమా
నెలఁత ముఖామిప్పటికి నెమ్మదినాటి తలంతు మాటికిన్. 61

‡ చ. సరసవిలిప్తచందన రసార్ధితశోభములతారక
స్ఫురితము సత్కురంగమదఁమోహనచిత్రిత పత్రివల్లికాం
కురరమణీయ గండఫలఁకోజ్జ్వలితం బగు దాని నెమ్మొగం
బరమరలేక నాదు హృదయంబున నిల్చి తలంతు నేటికిన్. 62

‡ ఉ. సూనధనుర్నిషాది సరసోక్తులదాని మృదుర శృంగిలా
లానమునం దిదృక్షిగళఁలబ్ధియొనర్చి మదగ్రకల్పనా
ధీన మదేభరాజమును ధీరతకట్టై నిఁకేమి తెల్పు నా
హా సరనాథకన్యక దయాశ్రయ మిప్పటికై నఁ గోరెదన్. 63

‡ చ. త్రిదినవియోగపాండుముఖి ధీర్ధచతుర్ధరజోవియైక్త గౌ
రదశసశుభ్రవస్త్రు రతిలక్ష్మినిశారసమిశ్రగంధనం
పద గలదాని పుష్పనిభఁవాచ్యుతవల్లరిఁ బోలు దాని స
మృదమునఁ గూడినట్టి జనమాన్యఁడై ధన్యుఁడు లేడికన్ భువిన్. 64

చ. అని యనివారిత ప్రియరహస్యనిలసకథా సుధారసా
భ్యసిమిషమాన సోజ్జ్వలితుఁడై పురవీధులఁ గేళినల్చి తో
డనెచని కాంచెబిల్బులుఁ డటచ్చువకోటికరోటికందుకా
భినయనట్ర శృంగాలచరఁభీమనిశాటికఁడై వాటికన్. 65

వ. ఇట్లు కాంచి తత్పరేతభూతలస్థావితత్రిశూలై కశూలవాగురీ
యంత్రాదివధ్యసాధనసంభారసందర్శన నిర్భయుండై యుచితస్థలంబున
లోఁబాంధవున కభిముఖంబుగా నిల్చి తనమనోరథార్థసందర్శంబుకొఱకు
విశ్వగర్భుండైన పుండరీకాక్షునుద్దేశించి యిట్లని నుతించె. 66

మ. ప్రళయాపూర్ణజలార్ణవంతర వివర్ణాక్షరధావత్తిమిం
గిలయాత్రానుగతస్య తాలుయుగవిక్షేపాంబు నిర్హోషని
ర్గళితామ్నాయ సకృత్పునఃపతన కృద్భ్రాంతిప్రదాతృస్వరూ
పలనత్స్పృభవమూర్తి మద్గురు పరబ్రహ్మంబ వీవే హరీ. 67

మ. సుచిరాలబ్ధ నిజోపగూహన కభౌత్సుక్యార్ణవ స్వర్ణదీ
ద్విచరుష్కైకరసార్ధికిణి విధిసాఁధీభూత మందాచలో
ర్వచరప్రస్థర ధూర్వహాభ్రగ సుధాంధసాధనౌషధ్యుదా
బ్రిచనా ఘట్టఘుర్టపృష్ఠకమఠఁబ్రహ్మంబ వీవే హరీ. 68

- మ. ఖరకృష్ణణ్య హిరణ్యదైత్యహరణోగ్రప్రక్రియా కల్పకో
 ధరణాంభోజ భవాండభాండ రచనార్థస్వీకృతస్వర్ణ మృ
 ద్వరపిండోపమ మేరుమండిత దిగంతక్షోణిచక్రాద్య ని
 ర్భర శంకూకృత దంష్ట్రకాంకుర కిటిబ్రహ్మంబ వీవే హరీ. 69
- మ. సదసత్సంశయ వాదభేదన పరీత్యారంభసంరంభ శు
 భదయస్తంభ నిగుంభితాత్మ సుఖచిత్ప్రస్థాద గుర్వత్యయా
 స్పద దోసానరవిచార లోకసదసచ్ఛబ్దార్థ నిర్దర్శిత
 త్వదృశీభూత యుగప్రభావ నృహరిబ్రహ్మంబ వీవే హరీ. 70
- మ. కృతదీప్తార్థర దేశకాలఫలముః క్షిజ్ఞాన సత్త్వాత్ర స
 త్కృతిదానప్రదదానవేంద్ర విభవః శ్రీమూర్ఖబుద్ధోద్భవా
 మిత తత్త్వణ్యయశోలతా సముదయోన్మేషన్వ వేషాత్సవ
 వ్రత సంవర్ధిత విశ్వశాశ్వతవఃః బ్రహ్మంబ వీవే హరీ. 71
- మ. జరతాభావ మహాత్తరూపమ వపుఃశ్శఖా సహస్రాంకుర
 త్వరితంకావహ బాహుబాహుజకులోత్తంస ప్రశంసాతిపి
 రరసావేశవైక వింశతికపఃర్యాయాప హృద్విశ్వరా
 ట్పురశుస్వీకృతమార్గభార్గవ పరబ్రహ్మంబ వీవే హరీ. 72
- మ. సవజిద్భుక్తవిశిష్టదౌష్ట్య చిరసూక్ష్మశ్చేషసమ్మేళనో
 ద్భవ సంపద్విశదిజ్ఞుభోద్ధత శిఖోద్దామానలభ్రాంతికృ
 ద్భవసద్విడ్వత్కంఠ కంఠదళనప్రోత్కంఠితాకుంఠ వై
 భవ నిర్మోఘ శరౌఘ రాఘవ పరబ్రహ్మంబ వీవే హరీ. 73
- మ. ప్రియకృత్పూర్వ భవాగతద్వితయ కీర్తిస్సూర్తి మూర్త్యంతరా
 శ్రయగాత్రద్యుతి నేత్రకల్పకల సద్రామావతారాస్తి త
 ద్భయరూపాప యశోపహ ప్రకృతిసీతాదర్శనోపాయ ని
 ర్ణయలీలాహలసాధనోజ్జ్వల బలబ్రహ్మంబ వీవే హరీ. 74
- మ. త్రిజగద్భిత్తిపురాశ్రవాశ్రిత కులఃస్త్రీలోక లోకోత్త రా
 త్మజితప్రాగ్విత భంగసంగరసమర్థస్వర్థ సర్వార్థమో
 హజగుహ్యోదయ ధర్మకర్మబల నిర్వృత్తుణ్యచై తన్యదా
 ర్థ్య జయాచ్ఛిష్పరిశుద్ధబుద్ధతను భృద్బ్రహ్మంబ వీవే హరీ. 75

౮. అసకృన్నేచ్ఛయుత ప్రిపంచకృత పంచాఘాఘతామిన్ద్రై
జసధారాగతి కంచుకస్ఫురదుదంఽచత్వంచ కళ్యాణికా
శ్వసమారూఢ భవత్కరాసిరుచి విఙ్గానప్రదీపాంత ని
ర్వ్యసనాంతఃకరణప్రదీప కలికిఽబ్రహ్మంబ వీవే హరీ.

76

కం. శ్రీమచ్ఛామిశ్వర సా

దామిన్యామహిత నీరఽదశ్యామవపుః

కోమల హేమలతామల

ధామ లసద్వసన నీకు డ దండంబు హరీ.

77

కం. శరణాగత భరణాన్విత

కరుణామృత శీకర్ణాఽఽ కందళితాంతః

కరణాద్భుత కరుణాశ్రిత

తరుణా చరణానుచరణ డ దయఃజూడు హరీ.

78

కం. దాసజనా వాసఘనా

భాసవనా వసనపత్న డ బలమాసనసం

త్రాస గుణాభ్యాసరణా

స్త్రాసగుణాభరణ నీనె డ శరణంబుహరీ.

79

కం. అధ్యాసిత సుధ్యాసిత

రధ్యాశతమధ్యదేశ డ రాజదయోధ్యా

విధ్యాగత సాధ్యాసిత

విద్యాభృత హృదయనిన్న డ నిసుతీతుహరీ.

80

కం. వీటీ ధనపేటీ ఘన

చేటీ జనమణితాంగ డ సింధురభటగో

కోటీ జయధాటీ నియ

ఘోటీచయమొదపు నిన్ను డ గొల్చినను హరీ.

81

కం. గాధితసయ బోధితసయ

సాధితసయనాభిరామ డ శాశ్వతిజయసం

లోధిత రణగోధిత రణ

బాధిత రణదుదధి నిన్ను డ బ్రహ్మతీతుహరీ.

82

కం. భృత్యశతాపత్యయుతా
 మాత్యహితానుజ సహిత విమతరావణసాం
 గత్యప్రియ మృత్యుక్షయ
 వృత్యాశ్రయశాస్త్ర సన్నః ♦ గృహజూడుహరీ. 83

కం. ఘనతాడన జనతాఘన
 జనతాభినుతాత్మ భక్తజనతారక పా
 వనధామా వనధామా
 వనధామా రామనిన్ను ♦ వర్ణితుహరీ. 84

ఉ. శ్రీధరచక్రపాణి సరసీరుహపూర్ణ సువర్ణనేత్ర స
 త్యాధిప గోపికామదన ♦ తత్త్వమయాత్మక దానుదాస ము
 ద్రాధినికంధరాగ మగధాదృతమోక్షనిదానయోగ వి
 ద్యాధర రాజదన్య వనతత్పర సత్పరమార్థ వాంఛితా. 95

ఉ. దేహికులప్రపంచ వసతే భవతేహ మభిధృతేహనం
 దేహి కులేననోహ్యచరితే భిరతే నియతే హితాత్మ నై
 దేహి కలాకలాప సుధృతే సుకృతే సుమతే మదీప్సితం
 దేహి యటగు రామవిభుని గొనియాడి మృడుం దలంచెదన్. 86

—♦ దండకము ♦—

శ్రీమన్నహదేవదేవా శివావామదేవా చిదానందభావా విభాస్వత్ప్రభావా
 భవాంభోధిసంతారకా తారకాదంబకాదంబ గోరాజగోరాజ కాంతాజ కాం
 తాజ సంతాన సంతాన ఘేనాబ్జ ఘేనాబ్జ మందారకుందార కుందారవిందార నీ
 హరమందాకీనహర బృందారకా హరహీరప్రభాంగా శుభాంగా సభంగాంగ
 జస్వాంగ గంగాధరా భృంగినంగీతనాట్యప్రసంగాదరా మంగళశ్రీధర శ్రీధరో
 చ్ఛృంగశృంగారసాధాంతరంగా తరంగాయమానోజ్జ్వలాభంగ రంగత్కు-
 రంగాగ్రపాణీ సమగ్రాభ్రవేణీమహాసత్త్వపాణీ హిమక్షోణీభృత్యస్య కాగణ్య
 లావణ్య తారుణ్య పుణ్యనివృతారణ్యధారుణ్యటదావరచేంద్రా త్రుటిదావర
 జేంద్రాభియాతీ భయాతీతమూ రీ దయాపూతవ రీ సయాఖ్యాతపూ రీ
 జయస్ఫూర్తిరీ త్రిమూర్త్యాకృతీ స్వీకృతై శ్వర్యకృద్విశ్వ సృష్టిస్థిధ్వంస
 నప్రకీయాళీ సదాలీఢకేళీ సదాలీనమాళీ ప్రియాబ్జాళిహేళీ మరుణోన్మ

సోమక్షమూఢామ ధామగ్నియజ్వాస్వరూపా దురాపప్రతాపా పహాపాప
లోపా విపతౌవలేపక్షపా కర్మసాక్షీ జగత్పూర్ణకుక్షీ మహాక్షీవ్రసంక్షీప్త
దీక్షావ్రతాధ్యక్ష దక్షాధ్వరక్షేత్రపాత్రప్రియోగాది దక్ష ర్విజప్రాణమోక్ష
వ్రతత్రాణ నిర్వాహకృత్సర్వసర్వసహాభూరి భారాపనోద్ధానంవర్ధమానా
ర్థనారీశ సాశ్వాప్తతచ్ఛంకరశ్రీపతి స్థాణులింగాద్యనేకావతారా శతారప్రియా
పత్య దోస్సత్త్వ తత్త్వాభిమర్శ ప్రభుత్వైవకహృత్కృత్రిమకోడ సంతాడన
క్రీడితా యాతమాయాకిరాతాభిరూపప్రసన్నోపదేశా సకృచ్ఛాబరాభిఖ్య
ముఖ్యాగమప్రోక్త మంత్రత్వదీయాస్త్రలాభార్జునస్పర్జన స్వర్జనోద్గీయమా
నాచ్ఛ కీర్తిప్రతాపోజ్జయశ్రీకళా కారణానుగ్రహ నిత్యసంపత్కళావిగ్రహ
విగ్రహోదగ్రరక్షస్త్రియూపట్టణో ధట్టనోత్కృష్టమూర్తీధనుస్తూణ బాణ
ధ్వజస్యందనక్షంతృరథ్యాసి సేనాదిదృఢాశయా భూతదృక్కర్ణరాటన్వర్ణ
తైలార్ణవానంత గోరాజభూవిశ్వసృజ్యేదమార్తాండ జైవాత్మకాదిత్యభూత
ప్రపంచైకయోధాగ్రీణీ దైవతగ్రామణీ రామణీ యారణీ వారుణీ దిక్ప్ర
భావంద్య సఃధ్యాసమారంభ శుంభచ్ఛుభాసంఖ్య శంఖాభిభాంకార నిస్సాణ
జంఝాణ ఘంటాఘణంఘాణ భేరీధణంధాణ వీణాదినిర్వాణ హృద్యానవద్య
స్ఫురద్దద్య పద్యానువాద్యక్రిమోద్యన్నటద్భ్రీహ్మ విద్యావిహారా మహా
రాజతాహార్య వర్యాగ్రసంస్థాన భావప్రకాశా మహేశా మదీయేష్పితం
దేహిమాంపాహితుభ్యం సమస్తే సమస్తే సమస్తే సమః.

87

మ. అని సర్వేశ్వరుని భజించి జగదాద్యంతక్రియాపూర్ణ క
ల్పనవృత్తి సుఖదుఃఖసంపద విసంసద్యాగ్యభోగ్యాది జీ
వనశృత్యంబులు సర్వజీవులకు నేర్పాటొందుగా వ్రాయుటల్
పనిగావించి త్రికాలవేదియగు తద్భ్రహ్మాంబుఁ గీర్తింపుచున్.

88

‡ మ. హరినాభీనసీభవోద్భవ సమస్తామ్నాయకల్పస్వరూ
ప రహస్యాత్మకతత్త్వసత్యభువనప్రాధాన్య నానాచరా
చరభూతాఖిలవిశ్వకారణ కళాసంపూర్ణ కల్యాణ ని
ర్జరమర్త్యసురవాంఛితార్థఫలదబ్రహ్మ సదానందకా.

89

‡ చ. విధి నిను మ్రొక్కి దోయిలిడి ♦ వేడెద సంతమునందు భూతముల్
ప్రధితదంశసంగతులఁ ♦ బాల్పడుఁగాతఁ దదీయమార్గమం

దు ధరణి తత్సరోవితతి ♦ తోయము తద్వ్యజనంబున స్మర
త్క-థనము తద్వహాభ్రమునఁ బ్రసాది తన్మృకురాళి తేజమున్. 90

చ. ఇటు లొనఁగూర్చు పెంతయు మదిపిరిత పూర్ణశలప్రసిద్ధి జే
యుటఁ దగు భక్తకామితఫలలోదయమూర్తులు మిత్రమూర్తు లొ
క్కటఁ గల కర్మసాక్షియె జగద్రితసాక్షి యటంచు మ్రొక్కుచున్
దిటమునఁ బల్కి బల్కినుకఁ దేరెడి మేరడి నూరడింపఁగన్. 91

చ. శివుఁడు హలాహలంబు గళఁసీమను నిల్పఁడె నేటికిన్ ధులీ
ధవుఁడు వరాంగపాళి వసుఁభాతలమిప్పటి కెనఁ దాల్చుఁడే
భువనపతిప్రమోదమునఁ బోల్చుఁడె దుస్సహబాడబాగ్ని నె
ట్లవగుణయు క్షమెన సుకృతాత్మకు లొప్పిద మాచరింపరే. 92

† చ. జలజవతంసముల్ హసనఁ సహృదిసేవితముల్ జలారయం
బులు భువినెన్నియున్నఁ బరిఁపూర్ణశలాత్మతఁ జాతకంబు ని
స్తులితసవజ్రపాతభయ ♦ సూచనరూపక పౌరుహూతియై
కులుకు నవాంబుధార కొనఁగోరఁగ నేరక యూరకుండునే. 93

ఉ. గాఢతరానురాగమునఁ ♦ గజ్జలమంజులనేత్ర సత్కృతి
ప్రాథమికేళికే నొకశిరంబొనఁగూర్చుటకేమి నీతన
మూఢమనస్కుడయ్యుఁ బ్రియఁ పూర్వకమానని నిశ్చలాత్మ స
హాధమతిం దశాననుఁడు ♦ రక్షయమ స్తకపం క్తికోర్వఁగన్. 94

వ. అని మఱియును 95

సీ. భట్టినప్తమునొందె ♦ భారవిమృతఁబొందె
భిక్షుండు నళియించె ♦ భీమసేనుఁ
డాయుర్విహీనదుఁ ట్పొయ్యుఁడె చనె నింక
భుక్కుండుఁ డను నేను ♦ భూవరుండ
వీవు చెప్పఁగనేల ♦ విలయకాలాంతకుఁ
డౌగ్రహంబున భవఁనాంతరమున
సంప్రవిష్టుండయ్యె ♦ సత్యోక్తమిది యుష్మ
దన్మత్పదార్థ మేఁకానుభవము

తే. గీ. నొందఁజేయఁడె విధి చింత ♦ నొందనేల?

[కాలకుంధుండు దిద్దెడి ♦ వ్రాలవరుస

ముందు నెనుకలఁ జనుచుండు ♦ మందరమిటుఁ]

కామసమరూప మదనాభిరామభూష.

96

వ. అని తనమహానీయప్రభావంబు నిఖిలకకుబంతరాట్నభాంతరాశంబులం బ్రశంసిగుటయుం గార్యంబుగా నిరూపించి భూపాలసమారోపశాపానురూపసంధానసంధాపచన బంధురుండైన వసుంధరామరేందుని ధైర్యగాంభీర్య చాతుర్యాది గుణంబుల కచ్చెరుపాటునొందు కోటిపాలుండు భయాటోపశీలుండగుచు సూతీససంపుమాటలఁ బ్రశాంతునిజేయుచుఁ దన సుభటవర్గంబున సన్మార్గంబుగా జాగరూకతనుండ నియమించి సమూచితాశయుండై రయంబునంజని ప్రాంజలియై తదీయపూర్వోద్దితప్రకారంబున బిల్వణ స్రచారంబు సానుపూర్వకంబుగాఁ బూర్వోత్తరశ్లోకప్రపంచంబు తన్మయత్వంబునొందించుటయుఁ దదీయప్రభావసూచక ప్రతిజ్ఞాసంజ్ఞాది వాక్యార్థ తత్తోపన్యాసంబు నిర్ణయించుటయు నాకర్ణించి సమభ్యర్థావసానపూర్ణుని చెన్నున మిన్ను మన్ను నెఱుంగ నేరక యూరకున్న యమ్మన్నెఱేని విన్న దనంపుఁ బన్ను గడ సన్న లెన్నుచు సన్నిట మిన్నఁదనంపు వన్నెలం బేరుగొన్న విన్నాణియగు మనోరంజనుండు కార్యానురంజనంబుగా రాజకుంజరునకుఁ బ్రబోధింపుచు నిట్లనియె.

97

సీ. రాజేంద్ర వివద్ధిధైర్యంబనుమాట ని

రర్థకంబుగఁజేయు ♦ టర్హమగునె

కాక యీదుర్ఘటకార్య మాత్మనుజేయ

నిశ్చయించితివేని ♦ నిజము బ్రహ్మ

హత్య కన్యాద్రోహ ♦ మాతాభిఘాతుక

మఖిలదుష్కర్తి ప్రియాపకృతియు

బాంధవాసత్కృతి ♦ బహుజనదూష్య మా

త్మకులక్షయము ధర్మవికృతిపదము

తే. గీ. నెరయసిద్ధించు నిదికార్యసరణికాదు

భవదభిప్రీతిఁగోరిన ♦ ప్రజలమగుట

బల్మిచేనై న నుచితమేర్పఱవనగును

గాన నామాట మదినాటఁ ♦ గాంచునేట.

98

వ. అది యెట్లనిన.

99

మ. అకలంకాశయఁ డార్యపూజతుండు బ్రహ్మానందపూర్ణుండు బ్రహ్మకులోత్తంసుండు సత్ప్రభావనిధి శాపానుగ్రహాపూర్ణహృత్పకలాలంకృతమూర్తి నిర్జ్వలమనఃస్సంకల్పసౌఖ్యదయాత్మకుఁ డుద్యత్కవితాప్రపంచనయనిర్మాణక్రియాకర్తయున్.

100

కం సర్వం సహేశకశ్యవ

నిర్వాహక భావమెడలెనేభార్గవుపై

సర్వస్వాతంత్ర్యము లీ

యర్వీదేవతల మహిమ ♦ లోటమిగలవే.

101

ఉ. రాముశరప్రయోగము సురప్రభువజ్రము చక్రచక్రమున్

ధామనిధిప్రియాత్మజుని ♦ దండము శూలధగ త్రిశూలమున్

భూమి నొకప్పురి త్తయయి ♦ పోయిన బోవునుగాక యీకవి

స్వాముల వాక్ప్రయోగమును ♦ బ్రహ్మకున్నై నఁ దరంబె త్రిప్పంగన్.

102

పాఠాంతరము:

ఉ. రాము శరప్రయోగము సురప్రభు వజ్రము చక్ర చక్రమున్

ధామనిధిప్రియాత్మజుని ♦ దండము శూలధగ త్రిశూలమున్

తామరసాస్ర తేజమును ♦ భర్మజు కోపము మాని శాపమున్

సామనసప్రయత్నమును ♦ సత్కవిహక్యము రి త్తవోవునే.

కం. కావున నీవునమస్తము

గావు నయానుచితగతులు ♦ గావు వృధోస్తుత్

గావు దురుస్తులు నిందలు

గావు భయప్రాపితములు ♦ గావు నరేంద్రా

103

ఉ. తాలిమిఁబూని నామనవి ♦ తప్పకకై కొను మింతనంత నీ

జాలియడంగఁజాలు నొకజాలున మేలొనగూర్చు బల్మి నీ

పాలికే దోడితెచ్చెద నృపాలక సత్కవిరాజమూర్తికిన్

బాలికనిచ్చి రాజ్యసుఖపద్ధతినొందు జగత్ప్రసిద్ధిగన్.

104

మ. స్తుతిపాత్రం బగు నీకు విప్రకులబంధుత్వంబు దోష్యంబులే
దతిభక్తింగనె రోమపాదుసుత ఋశ్య శృంగసంగత్యమున్
బతిగాఁగోరె ఋతుధ్వజాత్మజ జగత్ప్రఖ్యాతిగా గౌతమున్
మతిసర్పింపఁచె కాశిరాజసుత ధర్మావాసకున్ గౌశికున్. 105

వ. అని యనేకప్రకారంబుల ధరాకాంతునకు నేకాంతంబున సాధు
వాక్యంబులం బ్రబోధించినం దెలిసి మంత్రితవర్షునింగలిసి బాలికాంతఃపురం
బుం బ్రవేశించి కులవధూరత్నంబును నతిప్రయత్నంబునఁ బిలిపించి పూర్వా
పూర్వంబగు సర్వంబునెఱింగించిన వెఱంగువడియున్న జననీజనకుల సన్నిధా
నంబునఁగన్యకామణి బిల్వణార్చితప్రాణయై యిట్లని పలవింపందొడంగె. 106

ఉ. హా జగదేకమోహనకభాకర హా రమణీరత్నిప్రియా
హా జనలోకమాన్యగుణా హా చతురాననవంశభూషణా
హా జయశీల హా రసిక హా చతురోక్తివిలాస హా మహా
రాజనిధాన హా సుకవిరాజసుధాకర హా మనోహరా. 107

చ. సరసమెలర్ప నన్నతనుశాస్త్ర విలక్షణలక్ష్యశ్లేదముల్
పరమరహస్యము లైయిఁబల్కిన నగ్గురునాథు నింతకుఁ.
జొడిసినదాన నెయ్యడలఁజూచిన నాసరిదోసకారి లే
దరయఁగఁ దేనెనున్పిన సిఁతాయుధపాఠి మదీయకేలియుఁ. 108

తే. గీ. అక్కటా లోకులాఢాడి యారడులకుఁ
బాలునడియుట నేనెంత హాపజాతి
దాసనై తినొ కాని హా దైవమిట్లు
లాయెఁ గాఁబోలు నికనేమి నేయదాన. 109

ఉ. మేలనుమొందలేని ఘనమేలను నాకిక సాటివారి నో
మేలను కల్పిచక్కదనమేలను జొక్కపుజవ్వనంపు సొ
మేలను తేనికొంతచలమేలను బిల్వణుఁడేమరించు బా
మేలను నిట్టి జన్మఫలమేలను బాపపుడై వ మేలనున్. 110

చ. విదిలిచిన్బు లీవెఱుంగనే సగవే తగవే మసంచుదూ
రుదుఁ దలితండ్రు లింతవిసరో కనరో నెనరోటుఁజేసి యుం

- జెడరొ మజేమితల్పిరొకఁదే తగదే జగదేశరూపనం
పద గురునాథప్రేమగల ♦ పైదలిపై వలపైన నీమదిన్. 111
- చ. పలుమఱుఁ గుండనేల తొలుఁబాముల నెవ్వరిపట్ల నిట్టి మే
ల్లలఁచితిమోకదే యిపుడుఁతప్పనె తత్ఫలమింతసంతటన్
నిలునిలు సామినిక్కమిదె ♦ నే నినుఁగూడఁగ వచ్చుసంతకున్
దొలఁగిన నీకు నాదుమది ♦ తోడుసుమీ మదిసొండుదల్పిసన్. 112
- ఉ. ఈరుచిరంపుఁజి తరువు ♦ లీమణివీణియ లీకొలంకుపెం
పారెడుతోట లీచిలుకఁపంజరముల్ చెలులారమీరు నా
మాఱుఁగజూచి నన్నుమదిఁమర్వక వేర్కొనుఁడమ్మలార క
న్నీరులు నించకుండనుచు ♦ నెమ్మికరంబుఁ గరంబులంటుచున్. 113
- శా. వేణీవేన్బితకఁతయై తరళభావీభూతఁడై తన్మయై
ప్రాణాలంబిత బిల్బణస్మరణయై ♦ ప్రియంపుఁడెల్లెల్లి యీ
వీణాలాపిని యేడ్చె నిర్జరవధూఁవిన్యస్తహస్తాబ్జ క
ల్యాణీరాగ విపంచికాశ్రుతి నొయాఁరంబౌ నుతారంబుసన్. 114
- చ. అటువలె సాహసింఁచ చెలుఁలందఱుహాసయని ప్రోడివ్వెన్ నొ
చ్చుటగని తల్లి తల్లడిలుఁచున్ వడివచ్చి కుమారికన్ గవుం
గిటఁ దగఁజేర్చి కూర్చి మెడఁగీల్కొనువేణి మరల్పి పైఁటద
ప్పుట సవరించి ముంగురులుఁమోడిచి బాష్పములంటనొత్తుదున్. 115
- ఉ. కన్నియమింతయానదరుఁగన్నియమించుటమేరటమ్మ నీ
వన్నెయు వాసియుం దలఁపఁవన్నియు దూరుట తీరటమ్మ మే
ల్మిన్నవు గావటమ్మ బలిమి న్నవుఁబొలుపనుల్ దలంచుటల్
విన్నను మిన్నుపైఁబడిన ♦ విన్ననువయ్యెఁ గదమ్మ నెమ్మదిన్. 116
- ఉ. ఏనుసుకొందురమ్మ జనుఁలింతటిమాటల మందులేని మా
రాముల మానవమ్మ నెనఁరానినముచ్చట నాకుఁడెల్పనిన్
నేమచుటమ్మ నీవెడఁగుఁసేతల కేమనుకొందురమ్మ నా
నోములవంటవమ్మ విడఁనోర్తునె ముచ్చలగుమ్మ నిన్నిఁకన్. 117
- ఉ. నీవిరహంబుఁజూచి పనిఁనేరక మేతలుమానియున్న పా
రావత కీర శారికల ♦ రమ్మని పిల్వఁగదమ్మ తోటపూఁ

- దీవెలఁ బ్రోదిదిద్దు కడఁ తేర్పగఁదమ్మ పసిండివంటి మై
తీవి సడల్పఁబూనిన సఁడిం దిగఁగుండెదరమ్మ సీచెలుత్. 118
- అని యనివారితంబు నెఱఁరారడి వేరడిసేయఁగొఁగిటం
గొని చని రాజన్మన్దలఁ గూరిచి కూరిమిమేటిమీఁది నూ
తనతనయాపరాధములు దల్పక దాని మనోనురాగ రం
జనమొనగూర్చ నీనెలుఁగఁజాలన చాలనెత్త దలంచెదే. 119
- కటకట రాజపూర్ణితిలకామణి కామిత మీహాసర్ప క్షి
మటమటఁ జూపమేలె సుఖమాది కుమారిక నింతఁజేసి నీ
విటునటు నిగ నేమనుభవింపెదినో మదినొచి చూడుమా
దటవిటలేల నెందు దలిపంద్రులుగానె సుతానుర క్షిక్. 120
- విను మనుజేంద్ర నాదయిన నిన్నప మాతృదలంచి మంచి కా
దనక తనూభవ విభవదాభిమఁహోత్సవమొప్ప బిల్వణా
వని నురరాజసూరికి వివాహమొనర్పము దేవబంధుర
క్తిని నరదేవదేవ పితృదేవ మహామహిదేవ హృద్యమా. 121
- నరసవశేఁబ్బుఁ జార్యజనసమృత్తుఁ డిన్నిట మేలువాఁడు స
ద్గురువరుఁ డీనింగొలిచి కూర్మి కళాభ్యసనంగొనర్చుచో
నరమరలుంపమాని తనయూ వినయూనుగొనెక మాస్యనై
ఖరిఁ గనుమూచు మున్ను తెరగట్టి కవింద్రునకొప్పగింపవే. 122
- ఇప్పుడిది నేరమంచు సుతనింతగ వంతలముంగఁజేసి దూ
రపుఁబని యట్ల నీమది గఁరంగ మిక్తేమనుకొందు నన్ను స
న్నపుఁజనుపొందఁ జూచిన త్తఁణంబున నొండువిసంగనేర్తునే
నృపవర యాలుబిడ్డల గఁజింపని సంపదలేల చెప్పమా. 123
- వ. అని యోసరించు రాణివాసపుఁ బలుకులకుం బొసటయై
పహృష్టమందఁడే స మనోరంజనం డరిభంజనున కిట్లనియె. 124
- వలవగు చూపునేఱగలవానిగఁ గోరును గన్నె, విత్తస
ల్లలితునిఁగోరు దల్లి, శుక్తిలక్ష్మరసజ్జనిఁగోరుఁడొడి, స
త్కులజానిగోరు బంధుతల్లి, కూరిమిశోభనకార్యనేఱ లో
కులు నరసాన్నభక్తి మదిఁగోరుదు రీధరలోన నెల్లడక. 125

- జడరొ మజేమితల్పిరొకఁడే తగదే జగదేశరూపసం
పద గురునాథప్రేమగల ♦ పైదలిపై పలపైన నీమదిన్. 111
- చ. పలుమఱుఁ గుండనేల తొలుఁబాముల నెవ్వరిపట్ల నిట్టి మే
ల్లలఁచితిమోకదే యిపుడుఁతప్పునె తత్ఫలమింతనంతటన్
నిలునిలు సామినిక్కమిదె ♦ నే నినుఁగూడఁగ వచ్చునంతకున్
దొలఁగిన నీకు నాదుమది ♦ తోడునుమీ మదిన్ఁడుదల్పినన్. 112
- ఉ. ఈరుచిరంపుఁజి తరువు ♦ లీమణిపీణియ లీకొలంకుపెం
సారెడుతోట లీచిలుకఁపంజరముల్ చెలులారమీరు నా
మాఱుఁగజూచి నన్ను మదిఁమర్వక పేర్కొనుఁడమ్మలార క
న్నీరులు నించకుండనుచు ♦ నెమ్మికరంబుఁ గరంబులంటుచున్. 113
- శా. వేణీవేన్దితకంఠయై తరళభాఁవీభూతనై తన్వయై
ప్రాణాలంబిత బిల్బణస్మరణయై ♦ ప్రియంపుపెల్లెల్లి యీ
వీణాలాపిని యెఱ్ఱె నిర్జరవధూఁవిన్యస్తహస్తాబ్జ క
ల్యాణీరాగ విపంచికాశ్రుతి నోయాఁరంజా సుతారంబునన్. 114
- చ. అటువలె సాహసింఁడ చెలుఁలందఱుహాసని ప్రోడివెట్టి నొ
చ్చుటగని తల్లి తల్లడిలుఁచున్ వడివచ్చి కుమారికన్ గవుం
గిటఁ దగఁజేర్చి కూర్చి మెడఁగోల్కొనువేణి మరల్చి పైఁటద
ప్పుట సవరించి ముంగురులుఁమోడిచి బాష్పములంటనొత్తుచున్. 115
- ఉ. కన్నియవంతయానదరుఁగన్నియమించుటమేరటమ్మ నీ
వన్నెయు వాసియుం దలఁపఁవన్నియు దూరట తీరటమ్మ మే
ల్మిన్నవు గావటమ్మ బలిఁమి న్నవుఁబాటుపనుల్ దలంచుటల్
విన్నను మిన్నుపైఁబడిన ♦ విన్ననువయ్యె గదమ్మ నెమ్మదిన్. 116
- ఉ. ఏనుసుకొందురమ్మ జనుఁలింతటిమాటల మందులేని మా
రాముల మానవమ్మ నెనఁరానిసముచ్చట నాకుఁబెల్లిమిన్
నేమచుటమ్మ నీవెడఁగుఁసేతల కేమనుకొందురమ్మ నా
నోములపంటవమ్మ విడఁనోర్తునె ముద్దులగుమ్మ నిన్నిఁకన్. 117
- ఉ. నీవిరహంబుఁజూచి పనిఁనేరక మేతలుమానియున్న పా
రావత కీర శారికల ♦ రమ్మని పిల్వఁగదమ్మ తోటపూఁ

దీవెలఁ బ్రోదిదిద్దు కడఁతేర్పగఁదమ్మ పసిండివంటి మై
తీవి నడల్పఁబూనిన నఁడిం దిగఁగుంచెదరమ్మ సీచెలుల్.

118

చ. అని యనివారితంబు నెఁరారడి వేరడిసేయఁగొఁగిటం
గొని చని రాజునున్దొడలఁ గూరిచి కూరిమిమేఱమీఱి నూ
తనతనయాపరాధములు దల్పక దాని మనోనురాగ రం
జనమొనగుర్చు సీనెఱుఁగఁజూల నె చాలనెతల్ దలంచెదే.

119

చ. కటకట రాజపూర్ణతిలకామణి కామిత మీవాసర్ప కీ
మటమటఁ జూపమేలె సుకుమారి కుమారిక నింతఁజేసి నీ
విటునటు నిగక నేమనుభవిచెదనో మది నెంచి చూడుమా
దటవిటలేల నెందుఁ దలిదండ్రులుగారె సుతానురక్తిన్.

చ. విను మనుజేంద్ర నాదయినవిన్నప మాతృదలంచి
దనక తనూభవక విభవదాభిమహోత్సవమొప్ప

వని సురరాజపూళికి వివాహమొనర్చుము దే.

క్తిని నరదేవదేవ పితృదేవ మహామహిదేవ

చ. సరసవరేణ్యుఁ డార్యజనఁగమ్మతుఁ డన్నిట
ద్గురువరుఁ డీతనింగొలిచి కూర్మి కళాభ్య
సరమరలుంపమాని తనయా వినయానుగ్రహ
ఖరిఁ గనుమంచు మున్ను తెరగట్టి కవీంద్రుఁ

చ. ఇపుడిది నేరమంచు సుతఁనింతగ వంతలము
రపుఁబని యట్ల నీమది గరంగ మిక్కేమనుకొ
న్నపుఁజనువొందఁ జూచిన క్షణంబున నొండ
నృపవర యాలుబిడ్డల గణింపని సంపదలేల

వ. అని యోసరించు రాణివాసంహ

సుహృద్దనుండై స మనోరంజనం డరిభంజన

చ. వలవగు రూపుచేఖగలవానిగఁ గోర
ల్లలితునిగోరుఁ దల్లి, శ్రుతిలక్ష్మర
త్కులజునిగోరు బంధుత్తి, కూరిఁ
కులు సరసాన్నభుక్తి మదిఁగోరుదు

ఉ. అన్నియు నెన్న బిల్వఁబనియందు సమగ్రతనుండు నీదుభా
గ్యోన్నతిదానపాత్రమగు ♦ నొండువిచారములేల బ్రాహ్మణుం
డన్నిటయోగ్యుఁ డీవరిణియం బొసగూర్చుటకంటె భాగ్యమే
మున్నది శాస్త్రబంధుహితముఖ్యజగజ్జన సమృతంబగుకా. 126

వ. అని యనుకూలవాక్యనై పుణ్యంబుగఁ బుణ్యంబు బ్రాహ్మణ
గణ్యంబగునట్లుగాఁ దనపాద్యులపరిపూర్ణ త్వంబున నామసార్థకత్వంబునొంది
పుచు నిందిపులేని పొందిపుపల్కుల మెఱ్ఱువంఁడెల్పిననిల్పు పనిగొల్పు
నుభవనకు నెళపుపడి రాచమిన్న జన్నిగట్టుసామికై మోహంపుటొడ్డు
కడ్డుగా దొడ్డముజ్జిడునంబడ్డ తనబిడ్డ నూరార్చుచు నేర్పుననిట్లనియె. 127

ఉ. బౌ సరి బాల మేలుతన ♦ మంతలు వింతలుచేసె దేమె శా
బాసు బళా యిదేమె నగుబాటుగఁ బాటిలుఁ జాలుఁజాలు నీ
వాసి యెఱుంగఁజేసిన నెవంబిదిగాక నిజంబుగల్గునె
భూసురహింసఁ జేయుటలుఁపోలునె యే యుగమేలువాఁకికా. 128

చ. అదియునుగాక నిన్నువిడనాడుదునే మది నాదునోమునం
పదలనిధాన మీవనుచుఁ ♦ బ్రాణపదంబుగఁ బెంచి విద్యలో
ప్పిదమగు నేర్పునం జదువఁబెట్టి తుదిన్నది నీమనోరథం
బది సఫలంబుగాఁ బరిణయంబు నయం బొసగూర్చుకుందునే? 129

ఉ. తప్పలెమావి మేలుతలిదండుఁబ్రచాటులవార లిచ్చలే
చొప్పనగల్గు నల్లెఱుకఁజూపఁగ జెప్పఁగరాని నిందబా
టొప్పిదమేల సేయనటులుంపుము నీమదివచ్చునట్ల మే
లిప్పుడొనర్తు సంతసిలు ♦ మింత త్రిశుద్ధిగనమ్ము బాలికా. 130

వ. అని తనతనయ సతివినయ నయవీయంబుల ననుసరించి
మంచితనంబునం దిగులుమాన్చి దిటంబుగూర్చి దిగిచి గారవించి దీవనలిచ్చి
మచ్చికందల్లికందిచ్చి యంతిపురంబునకుంబంచి మంత్రిశేఖరయుతుండై
హజారుబుఁబ్రవేశించి యచ్చటిజనంబులకు సకలంబుఁడెల్పిన వారలనల్ప
మోదకల్పకులై బిల్వణకల్యాణానుకూల్యంబు తనపాలివేల్పులట్ల నిల్పుచు
దన్ను మన్నించుటలెన్ని యన్న రేందుండు కవీంద్రునిదోడ్కొని రమ్మనిన
సకలస్వతంత్రుండై న మంత్రివరుండు హితవురోహితామాత్యజనంబులతోడఁ

జని భూతగణపరివృతుండై న సర్వజ్ఞనిబోలి సుభటగణయుతుండై యున్న
భుక్కు-ండునిం గాంచి మొక్కిక్కుచుం దనకుమొక్కిక్కుచున్న కోటిపాల
భటాదికంబున కుచ్చాటనం బనుగ్రహింపుచుం గ్రూరగ్రహవరోధనిర్ముక్త
కళానిధిప్రతినిధియగు కళానిధినన్ని ధానంబున మేధారంజనుండగుచు మనో
రంజనుండు ప్రాంజలియై యిట్లనియె. 131

శా. భూదేవోత్తమ సీమహత్త్వము జగత్సూర్యత్వముంబొందె ని
ర్వాదంబయ్యె భవత్కథారచన దుర్వారోగ్రోహప్రసా
దాదిప్రాభవశ్చ కీర్త్యరత సీయందుద్భవితైస్ సుఖ
శ్రీః ప్రవ్రతమూర్తి వీవె సకలోర్విస్సర్వకాలంబులఁ. 132

† చ. నిరుపమధైర్యధుర్య గుణ ధ నిశ్చలమానస నిర్మలప్రభా
వ రతివశీకృతాఖిలసుహర్షసుహాన్విత భాసురాభిని
ర్భరపరమోత్సవాశయ శుభవ్రత బిల్వణసత్కవీంద్రశే
ఖర మదనాభిరామ సృపకాంతుఁ డచింతిత విస్మితాత్ముండై. 133

కం. భవదద్భుతనిశ్చల వై
భవమానసవృత్తిఁ డెలసి ధ పరమముదప్రా
భవమున భవునకుఁ దనునం
భవనోసఁగిన శీలశైలః పతి యితఁడనఁగఁ. 134

కం. ధరలోన వినుతిగొనుటకు
వరమగ్ధింపుచును మిమ్ము ధ వై భవలీలఁ
వరచిహ్నంబులఁ దదృశ
వరమణినన్నిధికి గొంచు ధ వడిరమ్మనుచుఁ. 135

కం. మమ్మునుబంచిన వచ్చితి
మమ్మానిసిజేసి మనవి ధ మన్నించిమడిఁ
సమ్మదముమీఱ మీరు శు
భమ్మనకుం దరలిచనుట ధ పనిగొనవలయుఁ. 136

వ. అని వినయవాక్యసంపన్నతం బ్రసన్నునింగావించి మణిపల్వంకికాధి
రూఢునిజేసి సకలజనంబులుగొల్పి మహోత్సవంబుగా బిల్వణుందోడ్కొని
పురవీధి జనుచున్న మనోరంజనుంగని తగుజనంబులు సుజనగోష్ఠినిట్లనిరి. 137

కం. మానవనాయక రాజ్యర

మా నవవిభవై కపూజ్యమాన శ్రీసం

ధాన విధాన నిధానక

ధానిపుఃఖలుగారె సుప్రధానులు జగతిన్.

138

చ. పృథితగుణాఢ్యుడైన ద్విజరాజకీరీటికి భూమిభృద్వరుం

డధికగుణాఢ్యుడైన తనయామణి నిచ్చునటంచు సత్కృతిం

బ్రథితగుణాఢ్యుడైన ద్విజరాజకీరీటికి భూమిభృద్వరుం

డధికగుణాఢ్యుడైన తనయామణినిచ్చుట యుక్తమేకదా.

139

కం. గురునకుఁ గన్యాలాభము

పరమోచ్చపదంబు సర్వభావములందున్

మహికన్యకుఁ దద్రాజ్య

స్ఫురణకుఁ దగినట్టి వరుఁడు ♦ బుధుఁడరయంగన్.

140

చ. అని బహుభంగులన్ బురవరాంతరశాంతరసాంతరంగన

జనములు సూచుచున్ బలుకుసామెత లామెతగాఁగఁ జొరవం

దనములుగొంచు రాజభవనము ఘనముగఁజేరి వాహనం

బనువుగడ్గి మృత్రియుతుఁడై హితుడై సభఁజేరునంతటన్.

141

కం. రాజేంద్రుఁ డుచితగతిఁ గవి

రాజేంద్రునిగారవించి ♦ రత్నాననవి

భ్రాజతునిఁ జేసి బహువిధ

పూజల సంతృప్తిఁ గొలువఁ ♦ బుధవరుఁడనియెన్.

142

శ్లో. ఆకల్పం విజయీభవ క్షితితలే త్వం సార్వభౌమోభవ

త్వంవిశ్వక్షితిసాధవంద్య చరణ ద్వం ద్వారవిందోభవ

త్వంవై రిక్షితిపాలసైన్య సశినీ మత్తద్విపేంద్రో భవ

త్వంలక్ష్మీనిలయోభవ పృథిదిసం సంకల్పసిద్ధోభవ.

143

వ. అని బిల్వఁబు డాశీర్వచనంబొసంగి నుప్పొంగి ధరాధిపపుంగవుం.

డవిప్రపుంగవున కభిముఖంబుగాఁ బ్రాంజలియై కవించా! తపశ్చలితనిఁబు

ధేంద్రా! జయవచసరచనామణేంద్రా! నిస్తంద్రమనోవిభవసాంద్రా!

బ్రహ్మకులచంద్రా! భవత్ప్రభావంబుఁ దెలియ సంకల్పించి కల్పించిన మదీయ

కృత్రిమోపాయంబు నిస్తరింపు జతురాస్యండ్లవైన నీకుంగాక యన్యులకు
 శక్యంబగునే ! మత్పుత్రికకుం గురుండవగుట సీవాసి వాణీవిలాసికెనవచ్చు
 గావునఁ బరిణయోత్సవంబున సమర్పింపదలించియున్నవాడ నిందుల
 కందఱ కనిందితమతానుసరణంబుగా భవన్మనోంగీకరణం బనుగ్రహింప
 వలయు నిదియే మదీయాంతఃకరణంబునకు సర్వాశిఘోపరివర్తనప్రసాదకరణం”
 బని విభుండభ్యర్థించిన సభ్యులనందాభ్యుదయలభ్యులై బిల్వణానుమతంబు
 గా సమ్మతంబుఁడెల్పు ననల్పమోదితుండై నృపకుంజరుండు మనోరంజ
 నునిఁ దత్కార్యనిర్వాహకునిగా నియమించి మాహూర్తికశాస్త్రితమనో
 రథపూర్తంబగు నొక్క సుముహూర్తంబు సిశ్చయించి తాంబూలగంధ
 మాల్యాంబరాదుల బిల్వణపూర్వకంబుగ నుచితప్రకారంబుల నందఱ
 నిజమందిరంబులకు పీడ్కొల్పిన బిల్వణుండు తనగృహంబు ప్రవేశించి
 నిజవధూరత్నంబున కేతత్ప్రియత్నంబు సకలంబుఁడెల్పిన సాధ్వీవతంసంబు
 గావున భవనీయానుకూల్యంబు మదీయ సాఫల్యంబని మానసైక్యంబు
 నొంది రంత భూకాంతండ్లంతఃపురంబునకేగి కృతనిశ్చయంబెఱింగించిన
 బాలికాతిలకంబు దొలకరిబలుకరింపునకుం గులుకు నెమ్మికోమ్మచందంబున
 నందంబుఁ జూపుచున్న సన్నఁ దనవల్లభికి నుల్లాసంబు వెల్లిగొల్పుచున్న
 రామిన్న నగరుశృంగారించుటకుఁ దగినవారి నియోగింపుచుఁ దనబంధునికరం
 బులకు విద్యద్భృందంబులకును శుభలేఖార్థంబులు బంపించె నయ్యవస
 రంబున.

144

సీ. మణిమందిరములు నిర్మలభాసురచ్ఛాయ

లోనరఁ దక్కుమెఱుంగు ♦ లోరపుఁజేసి

నెలరాలజగతి వెఁన్నెలనిగ్గు లిడఁదీర్చి

పవడపు బోదెగంబుములునిల్చి

జెలిముక్తియపు జాలరులుగూర్చి పచ్చరా

గమిణీరణముల మే ♦ ల్కల్లమర్చి

సిరులహోదగటు జప్పర మొప్పుగను నిల్చి

తలుకునున్గొత్త చిత్తరువు నేర్చి

తే. గీ. గమ్మనెడి తావిపన్నీరు ♦ గలియఁజల్లి
కొల్పుకూటంబులకు వింతఁచెల్పు చల్వ
పందిరుల నందముగనిల్పఁ ♦ బరిణయంపు
దగవు వగగుల్క యా రాచఁచగరు వెలసె. 145

ఉ. పౌరులనందడింపు పాలు♦పారెడిరచ్చల రాజవీధుల
స్మిఱుపెసిండిఘంటికల ♦ మించినమంగళతూర్యవాద్యముల్
భోరుకలంగ మేలు సరి♦పోల్పఁగ నెక్కడ నీడులేని సిం
గారముగల్గి యాపురము ♦ కాపురమయ్యె విలాసలక్ష్మికిన్. 146

చ. వలనగు కానుకల్లానుచు ♦ వచ్చిరి తచ్చుభదర్శనార్థులై
మలద కరూశ సాశ్వ శక ♦ మాశవ కేరళ చోళ గౌళ కో
సల కరహాటు లాట కురుఁజుంగల సింధు యుగంధ రాంధ్ర కుం
తల వసుధాతలేంద్రులు బు♦ధాప్తపురోహిత మంత్రీయునులై. 147

చ. స్వకులబలాస్తత న్నపరివారముగాఁ జనుదెంచి నట్టివా
రికి విడుదుల్నయింప నవ♦రించి మహీసురకోటికెల్ల మ
చ్చికఘటియించి మడ్రసవి♦శేషమనోజ్ఞచతుర్విధాన్న దా
నకలనఁ దృప్తిజేసిరి జన♦ప్రియనిశ్చలకార్యతత్పరుల్. 148

వ. మఱియు మంగళాచారవిధిపూర్వకంబుగా సకలసన్నాహసంప
న్నులై యున్న యనంతరంబ సంధ్యాకాలంబగుటయు రవిపశ్చిమాచలంబు
జేరిన. 149

మ. ధరణీశప్రతిఘాతృతిన్ దపనుఁ డంతం గ్రుంకె గన్యాసురా
గరసప్రక్రియ సంజమించెఁ దదయుఁక్తాజ్ఞేపకాజ్ఞానభా
వరతిన్జీతటిగప్పెమంత్రిశుభవా♦గ్నోర్జప్రభన్ దారలం
కురిల౯ బిల్వఁజుఁ డట్ల రాజెనఁగె లో♦కుల్ మెచ్చి కీర్తింపఁగ౯. 150

చ. వితరణియైనచో బుధక♦వీంద్ర గురుద్విజరాజమండలం
బతిశయశోభచే నలరె ♦ సంత ననంతవిలాససంపదల్
కుతుకమెనర్చె పూర్ణ రస♦గుంభితుండై భువనాధినాథుఁ డ
దృఢతగతితోడ మిన్నొరసెఁ ♦ బొంగుచు వాహినులంబికొల్పఁగ౯. 151

వ. అయ్యవనరంబున నుభయపక్షంబులవార లతికుతూహల భరి
తులై గంధమాల్యంబరాభరణ తాంబూలాది మంగళద్రవ్య సంసేవ్యులై
తమతమ వాహనంబులతోడ నుభయపార్శ్వంబుల నలంకృతులగుచు నేగు
దేర బిల్వంబు డమూల్యకల్యాణగుణమణిగణ కిరీట కేయూరహార కుండల
కటకకంకణాక్షుద్రముదికాది విభూషణ భూషితుండై రెండవపుండరీ
కాక్షుండును బోలె మదోద్బంధ వేదండాధిరూఢుండగుచు గరదీపికా సహ
స్రంబులు నెలుంగగ జతురంగస్యందన సుభటకేతన చృత్రచామరప్రముఖ
లాంఛనంబు లెచ్చరింపఁ బటహాకాశాభిరేమృదంగాది పంచమహా వాద్యం
బుల నవద్యహృద్యంబునెఱపఁ బద్యగద్యంబుల నందిమాగధులు గీర్తింప
మందగమనంబున రాజమార్గంబు నిర్గమింప నెడనెడ మాంగళ్యదేవతాగణ్య
శృంగారానుగుణ్య లావణ్య పణ్యాంగనాగీతస్వత్వాభినయభావజీవంబులగు
ప్రియవిలోకనాను భావంబులఁ బుటాబెగయు నాయికా మందహాసంబుల
నోసరించు చంద్రజ్యోతుల నిజచంద్రజ్యోతులని మేఠలానుట కేతెంచు
నెదుట నడలులిడు సవక్రచక్రాకారంబులగు సన్నియంత్రంబులం గని నడుమ
చడంగు విధుతుడుని సంతతులన మిన్నుదన్ని కన్నన సన్నగిల్లు తారకా
బాణంబులు దారసించు సనునెరవున బెరుసుఁజేయు జనులనొరసికొన బిరు
సులు రవణించిన నెరసులమెఱసి పరుసఁ గొనరెగయు శీతఘటికాగ్ని
యంత్రంబుల కీర్తిప్రతాపాను వర్తనంబులు దెలుప నపరిమితానందప్రదంబై
యుత్సవంబు సర్వోచ్చసదంబయ్యె నయ్యవనరంబున.

152

కం. గుఱుతుగల పూర్ణతిలకకం

గురువరుండై సట్టి పెండ్లికొమరునిఁ జూడక

గురుసాధము లెక్కరి బి

త్తరు లత్తఱి దత్తరంపుఁ ♦ దమి గములగుచున్. 153

చ. చెలువుగనోర్తు మేలుగయిసేత తఱి న్నెఱుతూని జిల్లుకం

చెల ముడికొల్పమాని కవిశేఖరుఁ జూడఁగవచ్చె దన్మనో

లలితవిలోకనాంబుజములన్ గొనబై కొనరెక్కలార్చుచున్

బలుదమకించు జక్కవలఁపాప్రసగు పద్మినిగా గణింపఁగన్.

154

చ. తిలకము దిద్దుకొంచు సుదఃతీమణియోర్తు శలాకఁబూని క్రొన్
దళకు మెఱుంగుటద్దమునఁ ♦ దత్తప్రతిబింబముదోచ నిల్చె మా
యలవలరాజు చక్కదనఁమాగసి డాయఁగలేక కొంత రూ
పెలమిగ్రహించి యస్తిపటఁమిచ్చిన వచ్చిన మోహినీక్రియక 155

చ. అలచెలియిచ్చు చేమడుపులందుచు వీడఁపుటాకుతీపు పొం
పులఁ గవిరాజుఁజూచె నొకఁముద్దులగుమ్మ మరుండు బిల్వఁబు
గెలిచితిసంచఁ బంపిన సఃఖిక్మతకోభసలేఖలందుచుక
డెలియఁ బరిపుచున్న రతిఁదేవీయన న్నయనోత్సవంబుగక 156

చ. అలిపరివత్తితాంతర సహస్రదళాంబుజకోశ మొక్కకొ
మలి గదలంపుచుం ద్విజకఁమారని జూడఁగవచ్చె వేయినో
ములు దగనోచియైన సరిఁపోలరు వీరల దంపతిత్వపూ
జలసని ఘంటఁగట్టి విడఁజూటఁగవచ్చు విలాసలక్ష్మిగక. 157

నీ. మోహంపుటురులుపై ♦ ముంపుటొప్పుగగొప్ప
మాని సందిటనెరుఁల్పానె నొకతే

విరిదండగుప్పుచు ♦ మఱచి నవ్వులనిండె

సనికోరసరిమెడ ♦ నునిచెనొకతే

చోటులేమికి “వితఁమాటరమ్మని” చేరి

పిలిచి తానచ్చట ♦ నిలిచెనొకతే

కనురెప్పలిడక తప్పనిచూడ్కి వలగొంచు

మరునీకీల్పమ్మ వై ఖరులనొకతే

తే. గీ. తమినిజూడగవచ్చె చిత్తముసమెచ్చి

పుణ్యసతులందుఁ గొందఱు ♦ పొసఁగ మంత్ర

పుష్పలాజాక్షతలు చల్లి ♦ పొగడి గార

వించి నివ్యాళులిచ్చి దీవించిరెలమి. 158

వ. ఇట్లు సకలజనానందగమనంబగు మందగమనంబున రాజమార్గంబు
నిర్లమించి నిర్లళశోభనారంభసంరంభ సంభృతశాతకుంభకుంభసంభార
రంభాస్తంభకుంభద్వారంబగు సింహద్వారంబు గడచి గజేంద్రావతరణంబు
గావించి మణిపాదుకావహనం బొనరించి సప్తక్ష్యంతరంబులు నిర్వర్తించి

Sri Krishna Devanarayana Temple, Chitash, ...

Sultan Bazar, Hyderabad.

విలాసినిదస్త్రీనీరాజసపూర్వకంబుగా చంద్రశాలాకదంబచుంబిత రాజధామం
బగు రాజధామంబుఁ బ్రనేశించి పురోహితప్రేరణంబునఁ గవివరుండు మంగళ
స్నానసన్నద్ధుండయ్యె సయ్యవసరంబున. 159

చ. సరులుపెనంగ లేజెమట ♦ జాలుగొనంగఁ గురుల్విడంగఁ గ్రొ
వ్విరులురలంగఁ జైఁటచెర♦గింపుగ నోరసిలంగ గుబ్బుచ
నైర్దుగులెఱుంగఁ గౌసుజవ♦మించుటెనంగ సగల్గెంగగా
గురుకుచయోర్తు బిల్వణున♦కుం డలయంటె సనేకభంగులన్. 160

తే. గీ. ఎలమిఁదలయంటి సలుగిడి ♦ జలకమార్చి
చలువవలువనొసంగి భూ♦షణములువిచి
కజ్జలముదీర్చి వలితావి♦కల్పమలఁది
సుదుట శోభనతీలకంబు ♦ కుదురుపఱచి. 161

కం. నునుమెఱుంగుటద్ద మెదుటను
గనఁజేయఁగ మెచ్చి మచ్చి♦కనుదీవెనబ్రా
గ్లోని పంచమహావాద్య
ధ్వనులంతట భోరుకలఁగఁ ♦ దత్తమయముసన్. 162

వ. వచ్చి శోభనాలంకారసంపాదికయగు వివాహవేదికంజేరి పరిచిత
వేదపాఠంబుతో రత్నవీరంబున నధిష్ఠించిన యనంతరంబు. 163

నీ. రసజాతయైజ్యోత్స్న ♦ నెనఁగు కైరవియన
మంగళస్నానయై ♦ మడుఁగుగట్టి
సుమగుచ్ఛముల వరా♦గముగప్పు చొప్పున
తగటుగంచెల గుత్తి♦ముగ లగించి
కమనీయకుసుమిత ♦ కల్పవల్లికపోల్కె
కనదలంకార సం♦గతిదసర్పి
సౌభాగ్యఫలవిలా♦సముగ శృంగారతి
లకలలాటమున భా♦షికముమెఱయ

తే. గీ. ఘనచకోరవిశృంఖలా♦ర్చకలాప
లీలనయనాంచలాంజన ♦ రేఖలమర

జడమడమ ద్రొక్కబడు నను ♦ నడిని మందే
రమున జనుడెంచె సఖులతో ♦ రాజకన్య.

164

నీ. పలుమాఱు నునుదంతపంక్తకాంతులు దళుక్కు
చెక్కుల కొకవిత ♦ లెక్కనేయ
వలపువీడెపు కావి ♦ వదనానతంబున
దరులకప్రపు వనంతంబుఁజిల్లు
కలికి క్రేగంటిచూపుల పొపుగొని సిగ్గు
తొలుదొల్ల సిరిజాడ ♦ తొంగిచూడ
తమకించినిలుచు బి ♦ తరముచూపరుల మి
టారంపుటువ్విథు ♦ లూరఁజేయ

తే. గీ. మంత్రములుదప్పి తంత్రము ♦ లృఱచివృద్ధ
విప్రులాలించి వినుచుండ ♦ వివిధగతుల
కంచుగంటలుమోగిన ♦ గరిమ కొండ
ఱంగనలుగూడి పాడిరి ♦ మంగళములు.

165

తే. గీ. పొసఁగనప్పుడు మధువర్క ♦ పూర్వకముగ
సత్కరింపుచు స్థరాజ్యంబుతోడఁ
దదనుకూలత సాలంకృతముగఁ గన్య
నల్లునకు ధారవోసె భూ ♦ వల్లభుండు.

166

వ. తదనంతరంబున.

167

౪. కళలింపొందఁగఁ గట్టె బిల్లుఁబడు రాట్కన్యాగళక్షోణి మం
గళసూత్రంబు తదుజ్జ్వల స్తనరథాంగద్వంద్వమానందకం
దళతన్ రాజకరాష్ట్ర మస్తమయుక్తంబంచు సన్నిత్రల
క్ష్యలసదృశసమెఱుంగఁ జేయఁదగు భాస్వత్ప్రతికామైత్రిగఁ.

168

చ. సురుచిరలీల తేనగవుఁజూపుల మోమరవంచి పైఁటజా
టరముఁమీఱు చన్ద్రవ మిటారపుఁ బూటమి బోటమిన్ వధూ
వరులు కరంబులెత్తి తలఁబ్రాలు శిరంబులనించుటొప్పె న
ట్లురువడి సౌఖ్యవార్ధినిట ♦ నోలలమించుటగా గణింపఁగఁ.

169

త. మఱియుఁ బాణిగ్రహణంబును సగ్నిప్రతిష్ఠాపనంబును నాజ్యాది హోమంబులును సగ్నిప్రదక్షిణంబును నాత్మారోపణంబును మొదలగు శుభ కృత్యంబుల వై వాహికదీక్షాపంచవాసరంబులు గడచిన సంతృప్తాంతరం గుండై మదనాభిరామభూకాంతం డవ్వధూవరులకు ననేకదివ్యాంబరాభరణాదికంబు లరణంబుగా నొసంగి యసాధారణంబుగా నల్లునకు మఱి యును.

170

తే. గీ. మణిశీరీటంబు కలువరామానికంబు

గండపెండేరమును రత్నకుండలములు

పచ్చరాగద్వై దంతపురచ్చబల్ల

మొసలివాగుర్బుసిడి మేలులెనగువాలు.

171

వ. మఱియు హవ్యైరసింహతలాటాదిబిరుదులును మాతంగతురంగ శతాంగసుభటాది చతురంగబలంబులును ధనురాదిసాధనంబులును దాస దాసీజనంబులును ధనధాన్యధేనుమంత్రియుతంబుగా నర్ధరాజ్యంబును సమర్పించి వసంతోత్సవంబు నిర్వహించి బంధుమిత్రామాతృకవిగాయకాది జనంబులకు సభీష్టార్థంబులొసంగి శుభదర్శనాగతదశాష్టాది దేశాధిపతుల విద్యప్రముఖుల సత్సవనయనంపదలం బూటించి సమంచితోపహారంబులఁ బరివారంబులతోసనిపి వినూత్నచిత్రరత్నభిత్తికాముకురమణిదీపికా కుసుమ సుగంధబంధురమనోహరతల్పకల్పకాది శోభనవస్తువిస్తరాతినుండరంబగు కేళికా సౌధమందిరంబున గృహప్రవేశంబు జేయించి మదనోత్సవసూచనంబుగాఁ గల్యాణదీక్షాదోరకమోచనంబుగావించి వృద్ధజనానుమతంబున తాక్యాను సరణంబుగా వధూవరులనై క్యంబునొందించిన సౌఖ్యార్థ వంబునందేలుచు సురతావసానమగళతరంగంబగు చతురప్రసంగవశంబున విలాసనతికిఁ దన్న నోహరుం డ్భిల్లనియె.

172

సీ. “సతులు మాత్రుగాధుర్యఁచతురల్లదే” “యశార!

యామాటబల్కు మేలగునటోయి”

“జవరాండ్రు కుటిలప్రచారుల్లదే” “యశార!

సడిమిటిమాట మానవుగదోయి”

“ బింజోష్టు లవసరఃప్రియమతుల్లదే ” “ యశాః !
యసమానచతురుడ ♦ వగుదువోయి ”

“ జవ్వనుత్ శోకభాజనులు గదే ” “ యశాః !
కలగించిపల్కుట ♦ గలదటోయి ”

తే. గీ. “ గరిత లాత్మనిజోద్యముల్ ♦ గదవె ” “ యశాః !

సీహితంబుగఁ బల్కుట ♦ నెరవటోయి ”

“ వెలఁది నీవానిపల్కుట ♦ వింతగలదే ”

“ మేలువాదగఁబఱచి నఁన్నేలుసామి ”

173

చ. అని చతురోక్తలొండొరుల ♦ నాడుచుఁ బాడుచుఁ బ్రేమలొక్కటై
పెనఁగొన దంపతుల్విధిని ♦ బేర్కొని కోర్కెఁఫలింప సంపదల్
దనరుచునుండి రిల్లొకవిధంబున నిండెడఁబాటుగొన్న తొ
లైనరొనగూడుటెన్న ధరఁజీస్థలి నింతటిభాగ్యమున్నదే.

174

వ. మఱియును.

175

సీ. సుమధూళిరమితాళి ♦ సుమపాళి హిమధూళి

తరుహేళి మితకేళి ♦ ధరములందు

తరపూటమిగ జాటు ♦ మరుపోటరులపాట

సిరిపూట విరిదోట ♦ మరువులందు

నునుదమ్ములను గ్రమ్ముకొన గమ్మురనుదెమ్మె

రలు గుమ్మరిలు దమ్మికొలకలందు

సరిలేనిసిరివోని ♦ నెరిమానికమలాని

మెలుపూనిన కడాని ♦ మేడలందు

తే. గీ. జోడువీడక మరుకేళి ♦ గూడియాడి

పాడి తనపొందు నెననొందు ♦ పనులయందు

మఱిపి రాజకుమార్తికా ♦ మదనరాజ్య

భరితుండై యుండె బిల్వణ ♦ పండితుండు.

171

మ. అనుకూలవ్రతధర్మసీతీయుత భార్యాయుగ్మింపొంద శో
భనసంతాన ధనాధినాథహిత సంపత్ప్రితానందవ

ర్ధస్ కేళీపరిపూర్ణ తృప్తిమతియై ♦ తద్భూమిభృతృప్తణం
బుననుండెన్ ద్విజరాజమాళి యది యొప్పున్దాదె తన్మూర్తికిన్. 177

సీ. అని యిట్లు పూర్వోత్తరాంకితచోరపం
చాశత్సమాహ్వయోజ్వల రసప్ర
ధాన కావ్యకథావిధాన కల్పనచమ
త్కార గౌరవసూక్తి ♦ గలుగనాదు
నేర్చుకొలది యామిసీపూర్ణతీలకావి
లాసం బనంగ నాంధ్ర ♦ రచనఁగూర్చి
భవదంకితమొనర్చి ♦ భక్తితాత్పర్యన
మర్పణజేసితి ♦ మనవిచిత్త

తే. గీ. గింపు దీని సమస్తదిగ్దేశరాజ
సభలయందు వసించి యాచంద్రతార
కముగ వర్ధిల్లజేయ రక్షకుండ వీవే
భూమిజానందసాంద్ర శ్రీరామచంద్ర. 178

కం. ధర్మార్థకామమోక్ష ద
ధర్మాంచితధర్మధర్మధర్మాంతకళా
ధర్మాయత దోస్సారసు
ధర్మార్జితధామ రామ ♦ తారకనామా. 179

చ. జయజయ దేవదేవ దృఢసంగరసంగరసై కలోక దు
ర్జయభయరూప కర్పరపురక్షణసక్షణ నాకలోకహృ
త్ప్రియ నయతత్త్విన తత్త్వగుణధీర సుధీరతమోక్షదక్ష పు
ణ్యయుతయశస్సనాథ రఘునాథ సుధావసుధాకథాభిధా. 180

—♦ వసంతతిలకావృత్తము ♦—

ధారాధరాదిరిపువృత్తవితాన భాస్వ
ధారా ధరాయుధమహోత్సవతల్పహస్తా
ధారాధరాసురభయోదయ దానదక్షౌ
ధారాధరాభినుత సుందరధామ రామా.

మ. హనుమల్లక్షణతత్త్వనిష్ఠభరతాఽర్కాపత్యకై కేసినం
 దన తారాసుతజాంబవద్ధనులు ప్రాఽప్తప్రాక్ష్మరై న్వర్ధపా
 వని దిజ్ఞార్థతముఖ్యకోణముల గొల్పన్ నీతహమాంకమం
 దెనయ న్మధ్యనెసంగు రాముని సుఖాఽప్తిన్ గొల్చెదన్ శ్యామునిన్. 182

—: గద్యము :—

ఇది శ్రీరామచంద్ర గురుకరుణా కటాక్ష వీక్షణ సంలబ్ధ సకలసంపూర్ణ
 సరస శృంగారరసధారాధర మాధురీధురీణాలంకారితాంధ్రగీర్వాణ
 కవితావిలాస విచిత్రవిలసితాపస్తంభసూత్ర భారద్వాజ సగోత్ర
 పవిత్ర చెల్లపిల్లకుల సుధార్ణావరాకానిశాకర యశోధురంధర ధరా
 మరప్రవర్య రామయ నామార్యపౌత్ర కామకవిసుపుత్ర సకల
 విద్వజ్జనవిధేయ నరసయ నామధేయప్రణీతంబైన యామినీ
 పూర్ణతిలకావిలాసంబను శృంగారరస మహాప్రబంధంబు
 నందు సర్వంబును షష్ఠాశ్వాసము
 సంపూర్ణము.

శ్రీ శృంగారరసంబు అంధ్ర బాహునిలయము,

(ప్ర)బంధ. శేష

నీ - 3

వెల్గువరింపవలసిన శృంగార ప్రబంధములు.

1. గోపాల లీలాసుధాలహరి —
— ప్రయాగ కామేశ్వరకవి.
2. అహల్యాసంక్రందన విలాసము —
— వేమనారాధ్యుల సంగమేశ్వరారాధ్యులు.
3. కుబ్జా కృష్ణవిలాసము —
— అక్కనప్రెగడ హరిదాసు.
4. గాధేయోపాఖ్యానము —
— అనంతార్యడు.
5. నాగ్నజిత్తీ పరిణయము —
— పల్లూరి నరసింహకవి.
6. లక్ష్మీ స్మృతసింహవిలాసము —
— మైశిపాటి వెంకటనరసింహకవి.
7. మదనమోహినీ విలాసము —
— తత్కేశ్వరపాటి లింగకవి.
8. రంభాసరకూబర విలాసము —
— వేంకటస్వామి.
9. రాధామాధవ సమాగమము —
— యడవల్లి వెంకటపతి.
10. పల్లవీపల్లవోల్లాసము —
— మాడభూషి నరసింహకవి.
11. శశిగోఖాపరిణయము —
— వెంకటరంగకవి.

రాబోవు గ్రంథము
గోపాల లీలా సుధాలహరి

ప్రయాగ కామేశ్వర కవికృతము

ప్రచురించిన తేదీ: 1941

ఇది మూడవసారి ముద్రించినది.

ఉదాహరణ పద్యములు హరిశ్చంద్రాచార్యులది.

బ్రహ్మచారి గాన నిర్మల ముద్ర

ముద్రించిన తేదీ: 1941

1941 నెవ్వులూరు మాసమున

బ్రహ్మచారి.